

T ^œ [!] @ • ^ã
Ú à|ã • Áçãã • Áæ[

Index

- Livre 1
 - Mundi origo.
 - Quattuor aetates. Gigantes.
 - Les géants
 - Lycaon.
 - Le Deluge
 - Diluvium. Deucalion et Pyrrha.
 - Python.
 - Daphné.
 - Io. Argus. Syrinx.
 - Phaethon.
- Livre 2
 - Callisto.
 - Corvus. Coronis. Cornix. Ocyroe.
 - OCYROE ET AECULAPIUS
 - Battus.
 - BATTUS ET MERCURIUS
 - Aglauros. Invidia.
 - Europa.
 - EUROPE ET JUPITER
- Livre 3
 - ACTAEON
 - Actaeon.
 - Semele.
 - Tiresias.
 - Narcissus. Echo.
 - NARCISSUS
 - Pentheus.
- Livre 4
 - Pyramus et Thisbe.
 - Venus et Mars. Leucothoe. Clytie.
 - LEUCOTHOE ET CLYTIE
 - Salmacis.
 - HERMAPHRODITUS
 - Athamas et Ino.
 - Cadmus et Harmonia.
 - Perseus. Atlas. Andromeda.
 - PERSEUS ET ANDROMEDA
- Livre 5
 - Hippocrene. Pierides.
 - LES NEUFS MUSES ET PYRENAEUS
 - LES NEUFS MUSES ET LES NEUFS PIES
 - Ceres et Proserpina.

- Arethusa.
- CALLIOPE CHANTE TRIPTOLEME ET LYNCUS
- LES ADVERSAIRES DES NEUFS MUSES CHANGEES EN PIES
- Livre 6
 - Niobe.
 - Agrestes Lycii.
 - Marsyas. Pelops.
 - PÉLOPS
 - Procne et Philomela.
 - Boreas. Zetes et Calais.
 - ORITHYIE ET BORÉE
- Livre 7
 - Aeson.
 - Pelias.
 - Medeae fuga.
 - MÉDÉE ET ÉGÉE
 - Theseus.
 - LES MYRMIDONS
 - Aeacus. Pestilentia. Myrmidones.
 - Cephalus et Procris.
- Livre 8
 - Labyrinthus. Ariadnes corona.
 - Daedalus et Icarus. Perdix.
 - Aper Calydonius. Meleager.
 - ATALANTE ET MÉLÉAGRE
 - ALTHÉE ET LA MORT DE MÉLÉAGRE
 - Theseus apud Acheloum. Perimele.
 - Philemon et Baucis.
 - Erysichthon. Fames.
 - ERYSICHTHON ET MNESTRA
- Livre 9
 - Nessus. Herculis mors.
 - Alcmene et Galanthis.
 - Dryope. Iolaus.
 - DRYOPE
 - IOLAUS
 - Byblis.
 - BYBLIS ET CAUNUS
 - Iphis.
- Livre 10
 - Arbores motae. Cyparissus.
 - CYPARISSUS
 - Ganymedes. Hyacinthus.
 - HYACINTHUS
 - Cerastae et Propoetides.
 - Pygmalion.
 - Myrrha.
 - Venus et Adonis. Atalanta.
 - ATALANTE

- ADONIS TRANSFORMÉ
- Livre 11
 - Midas aureus.
 - Midae aures.
 - Laomedon. Hesione.
 - Peleus et Thetis.
 - Peleus apud Ceycem.
 - PÉLÉE ET LE LOUP
 - Ceyx et Alcyone. Somnus.
 - Aesacos.
- Livre 12
 - LA RENOMMÉE ET LE TROYEN CYGNUS
 - Achilles et Cygnus.
 - Caeneus.
 - Centauroorum et Lapitharum pugna.
 - Periclymenus.
 - LA MORT D'ACHILLE
 - Achillis mors.
- Livre 13
 - Hecuba.
 - Memnon.
 - Aeneas apud Anium. Scylla.
 - GALATÉE ET POLYPHÈME
 - Acis et Galatea. Polyphemus.
 - Glaucus.
- Livre 14
 - Cercopes.
 - Sibylla.
 - Achaemenides apud Polyphemum.
 - Macareus. Ulixes et Circe.
 - PICUS ET CANENS
 - Picus et Canens.
 - Diomedis socii. Oleaster.
 - MÉTAMORPHOSES LIÉES À ÉNÉE
 - Aeneae naves. Ardea.
 - Aeneas Indiges.
 - Pomona et Vertumnus. Anaxarete.
 - ANAXARÈTE TRANSFORMÉ
 - Romulus et Hersilia.
- Livre 15
 - Pythagoras.
 - Egeria. Hippolytus.
 - Tages. Cipus.
 - Aesculapius.
 - Divus Iulius.

Livre 1

Invocatio.

Invocation

In nova fert animus mutatas dicere formas
corpora; di, coeptis (nam vos mutastis et illas)
adspirate meis primaque ab origine mundi
ad mea perpetuum deducite tempora carmen.

Mundi origo.

Ante mare et terras et quod tegit omnia caelum **5**
 unus erat toto naturae vultus in orbe,
 quem dixere chaos: rudis indigestaque moles
 nec quicquam nisi pondus iners congestaque eodem
 non bene iunctarum discordia semina rerum.
 nullus adhuc mundo praebebat lumina Titan, **10**
 nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe,
 nec circumfuso pendebat in aere tellus
 ponderibus librata suis, nec brachia longo
 margine terrarum porregerat Amphitrite;
 utque aer, tellus illic et pontus et aether. **15**
 Sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
 lucis egens aer: nulli sua forma manebat,
 obstabatque aliis aliud, quia corpore in uno
 frigida pugnabant calidis, umentia siccis,
 mollia cum duris, sine pondere habentia pondus. **20**

Hanc deus et melior litem natura diremit.
 Nam caelo terras et terris abscidit undas,
 et liquidum spisso secrevit ab aere caelum.
 Quae postquam evolvit caecoque exemit acervo,
 dissociata locis concordia pace ligavit. **25**
 Ignea convexi vis et sine pondere caeli
 emicuit summaque locum sibi fecit in arce:
 proximus est aer illi levitate locoque:
 densior his tellus, elementaque grandia traxit
 et pressa est gravitate sua: circumfluit umor **30**
 ultima possedit solidumque coercuit orbem.

Sic ubi dispositam quisquis fuit ille deorum
 congeriem secuit sectamque in membra redegit,
 principio terram, ne non aequalis ab omni
 parte foret, magni speciem glomeravit in orbis. **35**
 Tum freta diffudit rapidisque tumescere ventis
 iussit et ambitae circumdare litora terrae.
 Addidit et fontes et stagna inmensa lacusque
 fluminaque obliquis cinxit declivia ripis,
 quae, diversa locis, partim sorbentur ab ipsa, **40**
 in mare perveniunt partim campoque recepta
 liberioris aquae pro ripis litora pulsant.
 Iussit et extendi campos, subsidere valles,
 fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes.
 Utque duae dextra caelum totidemque sinistra **45**
 parte secant zonae, quinta est ardentior illis,
 sic onus inclusum numero distinxit eodem
 cura dei, totidemque plagae tellure premuntur.
 Quarum quae media est, non est habitabilis aestu:
 nix tegit alta duas: totidem inter utrumque locavit **50**
 temperiemque dedit mixta cum frigore flamma.

Inminet his aer. Qui quanto est pondere terrae,
 pondere aquae levior tanto est onerosior igni.
 Illic et nebulas, illic consistere nubes
 iussit et humanas motura tonitrua mentes **55**
 et cum fulminibus facientes fulgura ventos.
 His quoque non passim mundi fabricator habendum
 aera permisit: vix nunc obsistitur illis,
 cum sua quisque regant diverso flamina tractu,
 quin lanient mundum: tanta est discordia fratrum. **60**
 Eurus ad Auroram Nabataeaeque regna recessit
 Persidaeque et radiis iuga subdita matutinis;
 vesper et occiduo quae litora sole tepescunt,
 proxima sunt Zephyro: Scythiam septemque triones
 horrifer invasit Boreas: contraria tellus **65**
 nubibus adsiduis pluviaque madescit ab Austro.
 Haec super inposuit liquidum et gravitate carentem
 aethera nec quicquam terrenae faecis habentem.
 Vix ita limitibus dissaepserat omnia certis,
 cum, quae pressa diu massa latuere sub illa, **70**
 sidera coeperunt toto efferverescere caelo.

Neu regio foret ulla suis animalibus orba,
 astra tenent caeleste solum formaeque deorum,
 cesserunt nitidis habitandae piscibus undae,
 terra feras cepit, volucres agitabilis aer. **75**

Sanctius his animal mentisque capacius altae
 deerat adhuc et quod dominari in cetera posset.
 Natus homo est, sive hunc divino semine fecit
 ille opifex rerum, mundi melioris origo,
 sive recens tellus seductaque nuper ab alto **80**
 aethere cognati retinebat semina caeli;
 quam satus Iapeto mixtam pluvialibus undis
 finxit in effigiem moderantum cuncta deorum.
 Pronaque cum spectent animalia cetera terram,
 os homini sublime dedit, caelumque videre **85**
 iussit et erectos ad sidera tollere vultus.
 Sic, modo quae fuerat rudis et sine imagine, tellus
 induit ignotas hominum conversa figuras.

Quattuor aetates. Gigantes.

Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo,
 sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat. **90**
 Poena metusque aberant, nec verba minantia fixo
 aere legebantur, nec supplex turba timebat
 iudicis ora sui, sed erant sine vindice tuti.
 Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
 montibus in liquidas pinus descenderat undas, **95**
 nullaque mortales praeter sua litora norant.
 Nondum praecipites cingebant oppida fossae;
 non tuba directi, non aeris cornua flexi,
 non galeae, non ensis erat: sine militis usu
 mollia securae peragebant otia gentes. **100**
 ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis
 saucia vomeribus per se dabat omnia tellus;
 contentique cibis nullo cogente creatis
 arbuteos fetus montanaque fraga legebant
 cornaque et in duris haerentia mora rubetis **105**
 et quae deciderant patula Iovis arbore glandes.
 Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
 mulcebant zephyri natos sine semine flores.
 Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
 nec renovatus ager gravidis canebat aristas; **110**
 flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
 flavaque de viridi stillabant ilice mella.

Postquam, Saturno tenebrosa in Tartara misso,
 sub Iove mundus erat, subiit argentea proles,
 auro deterior, fulvo pretiosior aere. **115**
 Iuppiter antiqui contraxit tempora veris
 perque hiemes aestusque et inaequalis autumnos
 et breve ver spatiis exegit quattuor annum.
 Tum primum siccis aer fervoribus ustus
 canduit, et ventis glacies adstricta pependit. **120**
 Tum primum subiere domus (domus antra fuerunt
 et densi frutices et vinctae cortice virgae).
 Semina tum primum longis Cerealia sulcis
 obruta sunt, pressique iugo gemuere iuveni.

Tertia post illam successit aenea proles, **125**
 saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,
 non scelerata tamen. De duro est ultima ferro.
 Protinus inrupit venae peioris in aevum
 omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
 In quorum subiere locum fraudesque dolique **130**
 insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
 Vela dabat ventis (nec adhuc bene noverat illos)
 navita; quaeque diu steterant in montibus altis,
 fluctibus ignotis insultavere carinae,
 communemque prius ceu lumina solis et auras **135**

Quattuor aetates. Gigantes.

cautus humum longo signavit limite mensor.
Nec tantum segetes alimentaue debita dives
poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae:
quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris,
effodiuntur opes, inritamenta malorum. **140**
Iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum
prodierat: prodit bellum, quod pugnat utroque,
sanguineaue manu crepitantia concutit arma.
Vivitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
non socer a genero; fratrum quoque gratia rara est. **145**
Inminet exitio vir coniugis, illa mariti;
lurida terribiles miscent aconita novercae;
filius ante diem patrios inquirat in annos.
Victa iacet pietas, et virgo caede madentis,
ultima caelestum terras Astraea reliquit. **150**

Les géants

Neve foret terris securior arduus aether,
adfectasse ferunt regnum caeleste Gigantas
altaque congestos struxisse ad sidera montes.
Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
fulmine et excussit subiectae Pelion Ossae. **155**
Obruta mole sua cum corpora dira iacerent,
perfusam multo natorum sanguine Terram
inmaduisse ferunt calidumque animasse cruorem,
et, ne nulla suae stirpis monumenta manerent,
in faciem vertisse hominum. Sed et illa propago **160**
contemptrix superum saevaeque avidissima caedis
et violenta fuit: scires e sanguine natos.

Lycaon.

Quae pater ut summa vidit Saturnius arce,
 ingemit et, facto nondum vulgata recenti,
 foeda Lycaoniae referens convivia mensae, **165**
 ingentes animo et dignas Iove concipit iras,
 conciliumque vocat: tenuit mora nulla vocatos.

Est via sublimis, caelo manifesta sereno:
 lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
 Hac iter est superis ad magni tecta Tonantis **170**
 regalemque domum. Dextra laevaue deorum
 atria nobilium valvis celebrantur apertis
 (plebs habitat diversa locis): hac parte potentes
 caelicolae clarique suos posuere penates.
 Hic locus est, quem, si verbis audacia detur, **175**
 haud timeam magni dixisse Palatia caeli.

Ergo ubi marmoreo superi sedere recessu,
 celsior ipse loco sceptroque innixus eburno
 terrificam capitis concussit terque quaterque
 caesariem, cum qua terram, mare, sidera movit. **180**
 Talibus inde modis ora indignantia solvit:

«Non ego pro mundi regno magis anxius illa
 tempestate fui, qua centum quisque parabat
 inicere anguipedum captivo bracchia caelo.
 Nam quamquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno **185**
 corpore et ex una pendebat origine bellum.
 Nunc mihi, qua totum Nereus circumsonat orbem,
 perdendum est mortale genus: per flumina iuro
 infera, sub terras Stygio labentia luco!
 cuncta prius temptata: sed inmedicabile corpus **190**
 ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.
 Sunt mihi semidei, sunt rustica numina, nymphae
 fauniquae satyrique et monticolae silvani:
 quos quoniam caeli nondum dignamur honore,
 quas dedimus certe terras habitare sinamus. **195**
 An satis, o superi, tutos fore creditis illos,
 cum mihi, qui fulmen, qui vos habeoque regoque,
 struxerit insidias notus feritate Lycaon?»

Confremuere omnes studiisque ardentibus ausum
 talia deposcunt. Sic, cum manus inpia saevit **200**
 sanguine Caesareo Romanum extinguere nomen,
 attonitum tanto subitae terrore ruinae
 humanum genus est totusque perhorruit orbis:
 nec tibi grata minus pietas, Auguste, tuorum est,
 quam fuit illa Iovi. Qui postquam voce manuque **205**
 murmura compressit, tenere silentia cuncti.
 Substitit ut clamor pressus gravitate regentis,

Lycaon.

Iuppiter hoc iterum sermone silentia rupit:

«Ille quidem poenas, curam hanc dimittite, solvit.
 Quod tamen admissum, quae sit vindicta, docebo. **210**
 Contigerat nostras infamia temporis aures;
 quam cupiens falsam summo delabor Olympo
 et deus humana lustris sub imagine terras.
 Longa mora est, quantum noxae sit ubique repertum,
 enumerare: minor fuit ipsa infamia vero. **215**
 Maenala transieram latebris horrenda ferarum
 et cum Cyllene gelidi pineta Lycaei:
 Arcadis hinc sedes et inhospita tecta tyranni
 ingredior, traherent cum sera crepuscula noctem.
 Signa dedi venisse deum, vulgusque precari **220**
 coeperat: inridet primo pia vota Lycaon,
 mox ait »experiar deus hic, discrimine aperto,
 an sit mortalis. Nec erit dubitabile verum.»
 Nocte gravem somno necopina perdere morte
 me parat: haec illi placet experientia veri. **225**
 Nec contentus eo est: missi de gente Molossa
 obsidis unius iugulum mucrone resolvit,
 atque ita semineces partim ferventibus artus
 mollit aquis, partim subiecto torruit igni.
 Quod simul inposuit mensis, ego vindice flamma **230**
 in domino dignos everti tecta penates.
 Territus ipse fugit, nactusque silentia ruris
 exululat frustra loqui conatur: ab ipso
 conligit os rabiem, solitaeque cupidine caedis
 vertitur in pecudes et nunc quoque sanguine gaudet. **235**
 In villos abeunt vestes, in crura lacerti:
 fit lupus et veteris servat vestigia formae.
 Canities eadem est, eadem violentia vultus,
 idem oculi lucent, eadem feritatis imago est.

Le déluge

Occidit una domus. Sed non domus una perire **240**
digna fuit: qua terra patet, fera regnat Erinys.
In facinus iurasse putes. Dent ocius omnes
quas meruere pati (sic stat sententia) poenas.»

Dicta Iovis pars voce probant stimulosque frementi
adiciunt, alii partes adsensibus inplent. **245**
Est tamen humani generis iactura dolori
omnibus, et, quae sit terrae mortalibus orbae
forma futura, rogant, quis sit laturus in aras
tura, ferisne paret populandas tradere terras.
Talia quaerentes (sibi enim fore cetera curae) **250**
rex superum trepidare vetat subolemque priori
dissimilem populo promittit origine mira.

Diluvium. Deucalion et Pyrrha.

Iamque erat in totas sparsurus fulmina terras:
 sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus aether
 conciperet flammam longusque ardesceret axis: **255**
 esse quoque in fati reminiscitur, adfore tempus,
 quo mare, quo tellus correptaque regia caeli
 ardeat et mundi moles obsessa laboret.
 Tela reponuntur manibus fabricata Cyclopum:
 poena placet diversa, genus mortale sub undis **260**
 perdere et ex omni nimbos demittere caelo.

Protinus Aeoliis Aquilonem claudit in antris
 et quaecumque fugant inductas flamina nubes
 emittitque Notum. Madidis Notus evolat alis,
 terribilem picea tectus caligine vultum: **265**
 barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis;
 fronte sedent nebulae, rorant pennaeque sinusque.
 Utque manu late pendentia nubila pressit,
 fit fragor: hinc densi funduntur ab aethere nimbi.
 Nuntia Iunonis varios induta colores **270**
 concipit Iris aquas alimentaue nubibus adfert.
 Sternuntur segetes et deplorata coloni
 vota iacent, longique perit labor inritus anni.

Nec caelo contenta suo est Iovis ira, sed illum
 caeruleus frater iuvat auxiliariis undis. **275**
 Convocat hic amnes. Qui postquam tecta tyranni
 intravere sui, «non est hortamine longo
 nunc» ait «utendum. Vires effundite vestras:
 sic opus est! aperite domos ac mole remota
 fluminibus vestris totas inmittite habenas!» **280**
 Iusserat; hi redeunt ac fontibus ora relaxant
 et defrenato volvuntur in aequora cursu.
 Ipse tridente suo terram percussit: at illa
 intremuit motuque vias patefecit aquarum.
 Exspatiata ruunt per apertos flumina campos **285**
 cumque satis arbusta simul pecudesque virosque
 tectaue cumque suis rapiunt penetralia sacris.
 Siqua domus mansit potuitque resistere tanto
 indeiecta malo, culmen tamen altior huius
 unda tegit, pressaeque latent sub gurgite turre. **290**

Iamque mare et tellus nullum discrimen habebant:
 omnia pontus erant; deerant quoque litora ponto.
 Occupat hic collem, cumba sedet alter adunca
 et ducit remos illic, ubi nuper ararat,
 ille supra segetes aut mersae culmina villae **295**
 navigat, hic summa piscem deprendit in ulmo.
 Figitur in viridi, si fors tulit, ancora prato,
 aut subiecta terunt curvae vineta carinae;

et, modo qua graciles gramen carpsere capellae,
nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocae. **300**
Mirantur sub aqua lucos urbesque domosque
Nereides, silvasque tenent delphines et altis
incursant ramis agitataque robora pulsant.
Nat lupus inter oves, fulvos vehit unda leones,
unda vehit tigres, nec vires fulminis apro, **305**
crura nec ablato prosunt velocia cervo.
Quaesitisque diu terris, ubi sistere possit,
in mare lassatis volucris vaga decedit alis.
Obruerat tumulos inmensa licentia ponti,
pulsabantque novi montana cacumina fluctus. **310**
Maxima pars unda rapitur; quibus unda pepercit,
illos longa domant inopi ieiunia victu.

Separat Aonios Oetaeis Phocis ab arvis,
terra ferax, dum terra fuit, sed tempore in illo
pars maris et latus subitarum campus aquarum. **315**
Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
nomine Parnasus, superantque cacumina nubes.
Hic ubi Deucalion (nam cetera texerat aequor)
cum consorte tori parva rate vectus adhaesit,
Corycidas nymphas et numina montis adorant **320**
fatidicamque Themis, quae tunc oracla tenebat.
Non illo melior quisquam nec amantior aequi
vir fuit aut illa metuentior ulla deorum.
Iuppiter ut liquidis stagnare paludibus orbem
et superesse virum de tot modo milibus unum, **325**
et superesse videt de tot modo milibus unam,
innocuos ambo, cultores numinis ambo,
nubila disiecit nimisque aquilone remotis
et caelo terras ostendit et aethera terris.
Nec maris ira manet, positoque tricuspede telo **330**
mulcet aquas rector pelagi supraque profundum
exstantem atque umeros innato murice tectum
caeruleum Tritona vocat conchaeque sonanti
inspirare iubet fluctusque et flumina signo
iam revocare dato. Cava bucina sumitur illi, **335**
tortilis, in latum quae turbine crescit ab imo,
bucina, quae medio concepit ubi aera ponto,
litora voce replet sub utroque iacentia Phoebos.
Tunc quoque, ut ora dei madida rorantia barba
contigit et cecinit iussos inflata receptus, **340**
omnibus audita est telluris et aequoris undis,
et quibus est undis audita, coercuit omnes.
Iam mare litus habet, plenos capit alveus amnes,
flumina subsidunt collesque exire videntur,
surgit humus, crescunt loca decrescentibus undis, **345**
postque diem longam nudata cacumina silvae
ostendunt limumque tenent in fronde relictum.

Redditus orbis erat. Quem postquam vidit inanem
 et desolatas agere alta silentia terras,
 Deucalion lacrimis ita Pyrrham adfatur obortis: **350**
 «O soror, o coniunx, o femina sola superstes,
 quam commune mihi genus et patruelis origo,
 deinde torus iunxit, nunc ipsa pericula iungunt,
 terrarum, quascumque vident occasus et ortus,
 nos duo turba sumus; possedit cetera pontus. **355**
 Haec quoque adhuc vitae non est fiducia nostrae
 certa satis; terrent etiam nunc nubila mentem.
 Quis tibi, si sine me fatis erepta fuisses,
 nunc animus, miseranda, foret? quo sola timorem
 ferre modo posses? quo consolante doleres? **360**
 Namque ego (crede mihi) si te quoque pontus haberet,
 te sequerer, coniunx, et me quoque pontus haberet.
 O utinam possim populos reparare paternis
 artibus atque animas formatae infundere terrae!
 Nunc genus in nobis restat mortale duobus **365**
 (sic visum superis) hominumque exempla manemus.»

Dixerat, et flebant. Placuit caeleste precari
 numen et auxilium per sacras quaerere sortes.
 Nulla mora est: adeunt pariter Cephisidas undas,
 ut nondum liquidas, sic iam vada nota secantes. **370**
 Inde ubi libatos inroravere liquores
 vestibus et capiti, flectunt vestigia sanctae
 ad delubra deae, quorum fastigia turpi
 pallebant musco stabantque sine ignibus arae.
 Ut templi tetigere gradus, procumbit uterque **375**
 pronus humi gelidoque pavens dedit oscula saxo
 atque ita «si precibus» dixerunt «numina iustis
 victa remollescunt, si flectitur ira deorum,
 dic, Themis, qua generis damnum reparabile nostri
 arte sit, et mersis fer opem, mitissima, rebus.» **380**
 Mota dea est sortemque dedit: «Discedite templo
 et velate caput cinctasque resolvite vestes
 ossaque post tergum magnae iactate parentis.»

Obstipuerunt diu, rumpitque silentia voce
 Pyrrha prior iussisque deae parere recusat, **385**
 detque sibi veniam pavido rogat ore, pavetque
 laedere iactatis maternas ossibus umbras.
 Interea repetunt caecis obscura latebris
 verba datae sortis secum inter seque volutant.
 Inde Promethides placidis Epimethida dictis **390**
 mulcet et «aut fallax» ait «est sollertia nobis,
 aut pia sunt nullumque nefas oracula suadent.
 Magna parens terra est, lapides in corpore terrae
 ossa reor dici; iacere hos post terga iubemur.»

Coniugis augurio quamquam Titania mota est, **395**
spes tamen in dubio est: adeo caelestibus ambo
diffidunt monitis. Sed quid temptare nocebit?
Discedunt velantque caput tunicasque recingunt
et iussos lapides sua post vestigia mittunt.
Saxa (quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?) **400**
ponere duritiem coepere suumque rigorem
mollirique mora mollitaque ducere formam.
Mox ubi creverunt naturaque mitior illis
contigit, ut quaedam, sic non manifesta, videri
forma potest hominis, sed, uti de marmore coepta, **405**
non exacta satis rudibusque simillima signis.
Quae tamen ex illis aliquo pars umida suco
et terrena fuit, versa est in corporis usum;
quod solidum est flectique nequit, mutatur in ossa;
quae modo vena fuit, sub eodem nomine mansit; **410**
inque brevi spatio superiorum numine saxa
missa viri manibus faciem traxere virorum,
et de femineo reparata est femina iactu.
Inde genus durum sumus experiensque laborum
et documenta damus qua simus origine nati. **415**

Python.

Cetera diversis tellus animalia formis
 sponte sua peperit, postquam vetus umor ab igne
 percaluit solis, caenumque udaeque paludes
 intumere aestu, fecundaque semina rerum
 vivaci nutrita solo ceu matris in alvo **420**
 creverunt faciemque aliquam cepere morando.
 Sic ubi deseruit madidos septemfluis agros
 Nilus et antiquo sua flumina reddidit alveo
 aetherioque recens exarsit sidere limus,
 plurima cultores versis animalia glaebis **425**
 inveniunt, et in his quaedam modo coepta per ipsum
 nascendi spatium, quaedam imperfecta suisque
 trunca vident numeris; et eodem in corpore saepe
 altera pars vivit, rudis est pars altera tellus.
 Quippe ubi temperiem sumpsere umorque calorque, **430**
 concipiunt, et ab his oriuntur cuncta duobus;
 cumque sit ignis aquae pugnax, vapor umidus omnes
 res creat, et discors concordia fetibus apta est.
 Ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti
 solibus aetheriis altoque recanduit aestu, **435**
 edidit innumeras species, partimque figuras
 rettulit antiquas, partim nova monstra creavit.
 Illa quidem nollet, sed te quoque, maxime Python,
 tum genuit, populisque novis, incognite serpens,
 terror eras: tantum spatii de monte tenebas. **440**
 Hunc deus arquitenens, et numquam talibus armis
 ante nisi in damnis capreisque fugacibus usus,
 mille gravem telis exhausta paene pharetra
 perdidit effuso per vulnera nigra veneno.
 Neve operis famam posset delere vetustas, **445**
 instituit sacros celebri certamine ludos,
 Pythia perdomitae serpentis nomine dictos.

Hic iuvenum quicumque manu pedibusve rotave
 vicerat, aesculeae capiebat frondis honorem:
 nondum laurus erat, longoque decentia crine **450**
 tempora cingebat de qualibet arbore Phoebus.

Daphné.

Primus amor Phoebi Daphne Peneia, quem non
 fors ignara dedit, sed saeva Cupidinis ira.
 Delius hunc, nuper victa serpente superbus,
 viderat adducto flectentem cornua nervo **455**
 «quid» que «tibi, lascive puer, cum fortibus armis?»
 dixerat, «ista decent umeros gestamina nostros,
 qui dare certa ferae, dare vulnera possumus hosti,
 qui modo pestifero tot iugera ventre prementem
 stravimus innumeris tumidum Pythona sagittis. **460**
 Tu face nescio quos esto contentus amores
 irritare tua, nec laudes adsere nostras.»

Filius huic Veneris «figat tuus omnia, Phoebe,
 te meus arcus:» ait «quantoque animalia cedunt
 cuncta deo tanto minor est tua gloria nostra.» **465**

Dixit et eliso percussis aere pennis
 inpiger umbrosa Parnasi constitit arce
 eque sagittifera prompsit duo tela pharetra
 diversorum operum: fugat hoc, facit illud amorem.
 Quod facit, auratum est et cuspidem fulget acuta; **470**
 quod fugat, obtusum est et habet sub harundine plumbum.
 Hoc deus in nympha Peneide fixit, at illo
 laesit Apollineas traiecit per ossa medullas.
 Protinus alter amat, fugit altera nomen amantis
 silvarum tenebris captivarumque ferarum **475**
 exuviis gaudens inuuptaeque aemula Phoebes.
 Vitta coercebat positos sine lege capillos.
 Multi illam petiere, illa aversata petentes
 impatiens expersque viri nemora avia lustrat,
 nec quid Hymen, quid Amor, quid sint conubia curat. **480**
 Saepe pater dixit «generum mihi, filia, debes,»
 saepe pater dixit «debes mihi nata, nepotes:»
 illa, velut crimen taedas exosa iugales,
 pulchra verecundo suffunditur ora rubore,
 inque patris blandis haerens cervice lacertis **485**
 «da mihi perpetua, genitor carissime,» dixit
 «virginitate frui: dedit hoc pater ante Dianae.»
 Ille quidem obsequitur, sed te decor iste quod optas
 esse vetat. Votoque tuo tua forma repugnat:
 Phoebus amat visaeque cupit conubia Daphnes, **490**
 quodque cupit, sperat, suaque illum oracula fallunt.
 Utque leves stipulae demptis adolentur aristis,
 ut facibus saepes ardent, quas forte viator
 vel nimis admovit vel iam sub luce reliquit,
 sic deus in flammis abiit, sic pectore toto **495**
 uritur et sterilem sperando nutrit amorem.
 Spectat inornatos collo pendere capillos
 et «quid, si comantur?» ait. Videt igne micantes

sideribus similes oculos, videt oscula, quae non
est vidisse satis; laudat digitosque manusque **500**
bracchiaque et nudos media plus parte lacertos.
Siqua latent, meliora putat. Fugit ocior aura
illa levi neque ad haec revocantis verba resistit:

«Nympha, precor, Penei, mane! Non insequor hostis:
nympha, mane! sic agna lupum, sic cerva leonem, **505**
sic aquilam penna fugiunt trepidante columbae,
hostes quaeque suos: amor est mihi causa sequendi.
Me miserum! ne prona cadas indignave laedi
crura notent sentes et sim tibi causa doloris.
Aspera, qua properas, loca sunt. Moderatius, oro, **510**
curre fugamque inhibe; moderatius insequar ipse.
Cui placeas, inquire tamen. Non incola montis,
non ego sum pastor, non hic armenta gregesque
horridus observo. Nescis, temeraria, nescis
quem fugias, ideoque fugis. Mihi Delphica tellus **515**
et Claros et Tenedos Patareaque regia servit,
Iuppiter est genitor; per me quod eritque fuitque
estque patet; per me concordant carmina nervis.
Certa quidem nostra est, nostra tamen una sagitta
certior, in vacuo quae vulnera pectore fecit. **520**
Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
dicor, et herbarum subiecta potentia nobis:
ei mihi, quod nullis amor est sanabilis herbis
nec prosunt domino, quae prosunt omnibus, artes.»

Plura locuturum timido Peneia cursu **525**
fugit cumque ipso verba imperfecta reliquit,
tum quoque visa decens. Nudabant corpora venti,
obviaque adversas vibrabant flamina vestes,
et levis impulsos retro dabat aura capillos,
auctaque forma fuga est. Sed enim non sustinet ultra **530**
perdere blanditias iuvenis deus, utque monebat
ipse Amor, admisso sequitur vestigia passu.
Ut canis in vacuo leporem cum Gallicus arvo
vidit, et hic praedam pedibus petit, ille salutem:
alter inhaesuro similis iam iamque tenere **535**
sperat et extento stringit vestigia rostro,
alter in ambiguo est, an sit comprehensus, et ipsis
morsibus eripitur tangentiaque ora relinquit:
sic deus et virgo est hic spe celer, illa timore.
Qui tamen insequitur pennis adiutus Amoris, **540**
ocior est requiemque negat tergoque fugacis
inminet et crinem sparsum cervicibus adflat.
Viribus absumptis expalluit illa citaeque
victa labore fugae spectans Peneidas undas
«fer pater» inquit «opem si flumina numen habetis. **545**
Qua nimium placui, mutando perde figuram!»

Vix prece finita torpor gravis occupat artus:
mollia cinguntur tenui praecordia libro,
in frondem crines, in ramos bracchia crescunt,
pes modo tam velox pigris radicibus haeret, **550**
ora cacumen habet; remanet nitor unus in illa.
Hanc quoque Phoebus amat, positaque in stipite dextra
sentit adhuc trepidare novo sub cortice pectus
complexusque suis ramos, ut membra, lacertis
oscula dat ligno: refugit tamen oscula lignum. **555**

Cui deus «at quoniam coniunx mea non potes esse,
arbor eris certe» dixit «mea. Semper habebunt
te coma, te citharae, te nostrae, laure, pharetrae:
tu ducibus Latiis aderis, cum laeta triumphum
vox canet et visent longas Capitolia pompas: **560**
postibus Augustis eadem fidissima custos
ante fores stabis mediamque tuebere quercum,
utque meum intonsis caput est iuvenale capillis,
tu quoque perpetuos semper gere frondis honores.»

Finierat Paeon: factis modo laurea ramis **565**
adnuit utque caput visa est agitasse cacumen.

Io. Argus. Syrix.

Est nemus Haemoniae, praerupta quod undique claudit
 silva: vocant Tempe. Per quae Peneus ab imo
 effusus Pindo spumosis volvitur undis,
 deiectuque gravi tenues agitantia fumos **570**
 nubila conducit summisque adspergine silvis
 inpluit et sonitu plus quam vicina fatigat.

Haec domus, haec sedes, haec sunt penetralia magni
 amnis; in his residens facto de cautibus antro,
 undis iura dabat nymphisque colentibus undas. **575**
 Conveniunt illuc popularia flumina primum,
 nescia, gratentur consolenturne parentem,
 populifer Sperchios et inquietus Enipeus
 Apidanusque senex lenisque Amphrysos et Aeas,
 moxque amnes alii, qui, qua tulit impetus illos, **580**
 in mare deducunt fessas erroribus undas.

Inachus unus abest imoque reconditus antro
 fletibus auget aquas natamque miserrimus Io
 luget ut amissam. Nescit, vitane fruatur,
 an sit apud manes; sed quam non invenit usquam. **585**
 esse putat nusquam atque animo peiora veretur.

Viderat a patrio redeuntem Iuppiter illam
 flumine et «o virgo Iove digna tuoque beatum
 nescio quem factura toro, pete» dixerat «umbras
 aliorum nemorum» (et nemorum monstraverat umbras), **590**
 «dum calet et medio sol est altissimus orbe.

Quodsi sola times latebras intrare ferarum,
 praeside tuta deo nemorum secreta subibis,
 nec de plebe deo, sed qui caelestia magna
 sceptris manu teneo, sed qui vaga fulmina mitto. **595**

Ne fuge me!»—fugiebat enim. Iam pascua Lerna
 consitaque arboribus Lyrcea reliquerat arva,
 cum deus inducta latas caligine terras
 occuluit tenuitque fugam rapuitque pudorem.

Interea medios Iuno despexit in agros **600**
 et noctis faciem nebulas fecisse volucres
 sub nitido mirata die, non fluminis illas
 esse, nec umentis sensit tellure remitti;
 atque suus coniunx ubi sit circumspicit, ut quae
 deprensi totiens iam nosset furta mariti. **605**

Quem postquam caelo non repperit, «aut ego fallor,
 aut ego laedor» ait, delapsaque ab aethere summo
 constitit in terris nebulasque recedere iussit.

Coniugis adventum praesenserat inque nitentem
 Inachidos vultus mutaverat ille iuencam. **610**

Bos quoque formosa est. Speciem Saturnia vaccae,
 quamquam invita, probat, nec non et cuius et unde
 quove sit armento, veri quasi nescia quaerit.

Iuppiter e terra genitam mentitur, ut auctor
desinat inquiri. Petit hanc Saturnia munus. **615**
Quid faciat? crudele suos addicere amores,
non dare suspectum est. Pudor est qui suadeat illinc,
hinc dissuadet amor. Victus pudor esset amore;
sed leve si munus sociae generisque torique
vacca negaretur, poterat non vacca videri. **620**
Paelice donata non protinus exiit omnem
diva metum timuitque Iovem et fuit anxia furti,
donec Arestoridae servandam tradidit Argo.

Centum luminibus cinctum caput Argus habebat:
inde suis vicibus capiebant bina quietem, **625**
cetera servabant atque in statione manebant.
Constiterat quocumque modo, spectabat ad Io:
ante oculos Io, quamvis aversus, habebat.
Luce sinit pasci; cum sol tellure sub alta est,
claudit et indigno circumdat vincula collo. **630**
frondibus arboreis et amara pascitur herba,
proque toro terrae non semper gramen habenti
incubat infelix limosaque flumina potat.
Illa etiam supplex Argo cum bracchia vellet
tendere, non habuit, quae bracchia tenderet Argo, **635**
et conata queri mugitus edidit ore
pertimuitque sonos propriaque exterrita voce est.

Venit et ad ripas, ubi ludere saepe solebat,
Inachidas ripas; novaque ut conspexit in unda
cornua, pertimuit seque exsternata refugit. **640**
Naides ignorant, ignorat et Inachus ipse,
quae sit; at illa patrem sequitur sequiturque sorores
et patitur tangi seque admirantibus offert.
Decerptas senior porrexerat Inachus herbas:
illa manus lambit patriisque dat oscula palmis **645**
nec retinet lacrimas et, si modo verba sequantur,
oret opem nomenque suum casusque loquatur.
Littera pro verbis, quam pes in pulvere duxit,
corporis indicium mutati triste peregit.

«Me miserum!» exclamat pater Inachus inque gementis **650**
cornibus et niveae pendens cervice iuvencae
«me miserum!» ingeminat, «tunc es quaesita per omnes
nata, mihi terras? tu non inventa reperta
luctus eras levior. Retices nec mutua nostris
dicta refers, alto tantum suspiria ducis **655**
pectore, quodque unum potes, ad mea verba remugis.
At tibi ego ignarus thalamos taedasque parabam,
spesque fuit generi mihi prima, secunda nepotum.
De grege nunc tibi vir, nunc de grege natus habendus.
Nec finire licet tantos mihi morte dolores, **660**
sed nocet esse deum, praeclusaque ianua leti

aeternum nostros luctus extendit in aevum?»

Talia maerentem stellatus submovet Argus
ereptamque patri diversa in pascua natam
abstrahit. Ipse procul montis sublime cacumen **665**
occupat, unde sedens partes speculatur in omnes.

Nec superum rector mala tanta Phoronidos ultra
ferre potest natumque vocat, quem lucida partu
Pleias enixa est, letoque det imperat Argum.
Parva mora est alas pedibus virgamque potenti **670**
somnia sumpsisse manu tegimenque capillis.
Haec ubi disposuit, patria Iove natus ab arce
desilit in terras. Illic tegimenque removit
et posuit pennas, tantummodo virga retenta est.
Hac agit, ut pastor, per devia rura capellas, **675**
dum venit, adductas et structis cantat avenis.
Voce nova captus custos Iunonius «at tu,
quisquis es, hoc poteris mecum considerare saxo,»
Argus ait, «neque enim pecori fecundior ullo
herba loco est, aptamque vides pastoribus umbram.» **680**
Sedit Atlantiades et euntem multa loquendo
detinuit sermone diem iunctisque canendo
vincere harundinibus servantia lumina temptat.
Ille tamen pugnat molles evincere somnos
et, quamvis sopor est oculorum parte receptus, **685**
parte tamen vigilat. Quaerit quoque (namque reperta
fistula nuper erat), qua sit ratione reperta.

Tum deus «Arcadiae gelidis in montibus» inquit
«inter hamadryadas celeberrima Nonacrinas
naias una fuit; nymphae Syringa vocabant. **690**
Non semel et satyros eluserat illa sequentes
et quoscumque deos umbrosaue silva feraxque
rus habet. Ortygiam studiis ipsaque colebat
virginitate deam. Ritu quoque cincta Dianae
falleret et posset credi Latonia, si non **695**
corneus huic arcus, si non foret aureus illi.
Sic quoque fallebat. Redeuntem colle Lycaeo
Pan videt hanc pinuque caput praecinctus acuta
talia verba refert»—restabat verba referre
et precibus spretis fugisse per avia nympham, **700**
donec harenosi placidum Ladonis ad amnem
venerit. Hic illam cursum inpedientibus undis,
ut se mutarent liquidas orasse sorores,
Panaque, cum prensam sibi iam Syringa putaret,
corpore pro nymphae calamos tenuisse palustres. **705**
Dumque ibi suspirat, motos in harundine ventos
effecisse sonum tenuem similemque querenti.
Arte nova vocisque deum dulcedine captum
«hoc mihi concilium tecum» dixisse «manebit!«

Io. Argus. Syrinx.

atque ita disparibus calamis compagine cerae **710**
inter se iunctis nomen tenuisse puellae.

Talia dicturus vidit Cyllenius omnes
succubuisse oculos adopertaque lumina somno.
Supprimit extemplo vocem firmitque soporem
languida permulcens medicata lumina virga. **715**
Nec mora, falcato nutantem vulnerat ense
qua collo est confine caput, saxoque cruentum
deicit et maculat praeruptam sanguine rupem.
Arge, iaces, quodque in tot lumina lumen habebas,
extinctum est, centumque oculos nox occupat una. **720**
Excipit hos volucrisque suae Saturnia pennis
collocat et gemmis caudam stellantibus inplet.

Protinus exarsit nec tempora distulit irae
horriferamque oculis animoque obiecit Erinyn
paelicis Argolicae stimulosque in pectore caecos **725**
condidit et profugam per totum terruit orbem.
Ultimus inmenso restabas, Nile, labori.
Quem simul ac tetigit, positus in margine ripae
procubuit genibus resupinoque ardua collo,
quos potuit solos, tollens ad sidera vultus **730**
et gemitu et lacrimis et luctisono mugitu
cum Iove visa queri finemque orare malorum.
Coniugis ille suae complexus colla lacertis,
finiat ut poenas tandem, rogat «in» que «futurum
pone metus» inquit; «numquam tibi causa doloris **735**
haec erit:» et Stygias iubet hoc audire paludes.
Ut lenita dea est, vultus capit illa priores
fitque quod ante fuit: fugiunt e corpore saetae,
cornua decrescunt, fit luminis artior orbis,
contrahitur rictus, redeunt umerique manusque, **740**
ungulaque in quinos dilapsa absumitur unguis:
de bove nil superest formae nisi candor in illa.
Officioque pedum nymphe contenta duorum
erigitur metuitque loqui, ne more iuvencae
mugiat, et timide verba intermissa retemptat. **745**

Phaethon.

Nunc dea linigera colitur celeberrima turba,
 nunc Epaphus magni genitus de semine tandem
 creditur esse Iovis, perque urbes iuncta parenti
 templa tenet. Fuit huic animis aequalis et annis
 Sole satus Phaethon. Quem quondam magna loquentem **750**
 nec sibi cedentem Phoeboque parente superbum
 non tulit Inachides, «matri» que ait «omnia demens
 credis et es tumidus genitoris imagine falsi.»

Erubuit Phaethon iramque pudore repressit
 et tulit ad Clymenen Epaphi convicia matrem; **755**
 «quo» que «magis doleas genetrix,» ait «ille ego liber,
 ille ferox tacui. Pudet haec opprobria nobis
 et dici potuisse et non potuisse refelli.
 At tu, si modo sum caelesti stirpe creatus,
 ede notam tanti generis meque adsere caelo.» **760**

Dixit et implicuit materno bracchia collo
 perque suum Meropisque caput taedasque sororum
 traderet oravit veri sibi signa parentis.
 Ambiguum, Clymene, precibus Phaethontis an ira
 mota magis dicti sibi criminis utraque caelo **765**
 bracchia porrexit spectansque ad lumina solis
 «per iubar hoc» inquit «radiis insigne coruscis,
 nate, tibi iuro, quod nos auditque videtque,
 hoc te, quem spectas, hoc te, qui temperat orbem,
 Sole satum. Si ficta loquor, neget ipse videndum **770**
 se mihi, sitque oculis lux ista novissima nostris.
 Nec longus patrios labor est tibi nosse penates:
 unde oritur, domus est terrae contermina nostrae.
 Si modo fert animus, gradere et scitabere ab ipso.»

Emicat extemplo laetus post talia matris **775**
 dicta suae Phaethon et concipit aethera mente,
 Aethiopasque suos positosque sub ignibus Indos
 sidereis transit patriosque adit inpiger ortus.

Livre 2

PHAETON ET PHOEBUS

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
 clara micante auro flammasque imitante pyropo:
 cuius ebur nitidum fastigia summa tegebat,
 argenti bifores radiabant lumine valvae.
 Materiam superabat opus: nam Mulciber illic **5**
 aequora caelarat medias cingentia terras,
 terrarumque orbem, caelumque quod inminet orbi.
 Caeruleos habet unda deos, Tritona canorum
 Proteaque ambiguum, balaenarumque prementem
 Aegaeona suis inmania terga lacertis, **10**
 Doridaque et natas, quarum pars nare videtur,
 pars in mole sedens virides siccare capillos,
 pisce vehi quaedam: facies non omnibus una,
 non diversa tamen, qualem decet esse sororum.
 Terra viros urbesque gerit silvasque ferasque **15**
 fluminaque et nymphas et cetera numina ruris.
 Haec super imposita est caeli fulgentis imago
 signaque sex foribus dextris totidemque sinistris.

Quo simul acclivi Clymeneia limite proles
 venit et intravit dubitati tecta parentis, **20**
 protinus ad patrios sua fert vestigia vultus
 consistitque procul: neque enim propiora ferebat
 lumina. Purpurea velatus veste sedebat
 in solio Phoebus claris lucente smaragdis.
 A dextra laevaue Dies et Mensis et Annus **25**
 Saeculaque et positae spatiis aequalibus Horae
 Verque novum stabat cinctum florente corona,
 stabat nuda Aestas et spicea sarta gerebat,
 stabat et Autumnus, calcatis sordidus uvis,
 et glacialis Hiems, canos hirsuta capillos. **30**
 Inde loco medius rerum novitate paventem
 Sol oculis iuvenem, quibus adspicit omnia, vidit
 «quae» que «viae tibi causa? quid hac» ait «arce petisti,
 progenies, Phaethon, haud infitianda parenti?»

Ille refert «o lux inmensi publica mundi, **35**
 Phoebe pater, si das usum mihi nominis huius
 nec falsa Clymene culpam sub imagine celat,
 pignera da, genitor, per quae tua vera propago
 credar, et hunc animis errorem detrahe nostris.»

Dixerat: at genitor circum caput omne micantes **40**
 deposuit radios propiusque accedere iussit;
 amplexuque dato «nec tu meus esse negari
 dignus es, et Clymene veros» ait «edidit ortus.
 Quoque minus dubites, quodvis pete munus, ut illud

me tribuente feras. Promissis testis adesto **45**
dis iuranda palus, oculis incognita nostris.»

Vix bene desierat, currus rogat ille paternos
inque diem alipedum ius et moderamen equorum.

Paenituit iurasse patrem. Qui terque quaterque
concutiens inlustre caput «temeraria» dixit **50**
vox mea facta tua est. Utinam promissa liceret
non dare! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
Dissuadere licet. Non est tua tuta voluntas.
Magna petis, Phaethon, et quae nec viribus istis
munera conveniant nec tam puerilibus annis. **55**
Sors tua mortalis, non est mortale quod optas.
Plus etiam, quam quod superis contingere possit,
nescius adfectas. Placeat sibi quisque licebit,
non tamen ignifero quisquam consistere in axe
me valet excepto. Vasti quoque rector Olympi, **60**
qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
non agat hos currus: et quid Iove maius habemus?
Ardua prima via est et qua vix mane recentes
enitantur equi: medio est altissima caelo,
unde mare et terras ipsi mihi saepe videre **65**
fit timor, et pavida trepidat formidine pectus.
Ultima prona via est et eget moderamine certo:
tunc etiam quae me subiectis excipit undis,
ne ferar in praeceps, Tethys solet ipsa vereri.
Adde quod adsidua rapitur vertigine caelum **70**
sideraque alta trahit celerique volumine torquet.
Nitor in adversum, nec me, qui cetera, vincit
impetus, et rapido contrarius evehor orbi.
Finge datos currus: quid ages? poterisne rotatis
obvius ire polis, ne te citus auferat axis? **75**
Forsitan et lucos illic urbesque deorum
concipias animo delubraque ditia donis
esse? per insidias iter est formasque ferarum.
Utque viam teneas nulloque errore traharis,
per tamen adversi gradieris cornua tauri **80**
Haemoniosque arcus violentique ora leonis
saevaue circuitu curvantem bracchia longo
scorpion atque aliter curvantem bracchia cancrum.
Nec tibi quadrupedes animosos ignibus illis,
quos in pectore habent, quos ore et naribus efflant, **85**
in promptu regere est: vix me patiuntur, ubi acres
incaluere animi, cervixque repugnat habenis.
At tu, funesti ne sim tibi muneris auctor,
nate, cave, dum resque sinit, tua corrige vota.
Scilicet ut nostro genitum te sanguine credas, **90**
pignera certa petis? do pignera certa timendo
et patrio pater esse metu probor. Adspice vultus
ecce meos; utinamque oculos in pectora posses

inserere et patrias intus deprendere curas!
 Denique quidquid habet dives, circumspice, mundus, **95**
 eque tot ac tantis caeli terraeque marisque
 posce bonis aliquid: nullam patiēre repulsam.
 Deprecor hoc unum, quod vero nomine poena,
 non honor est: poenam, Phaethon, pro munere poscis.
 Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis? **100**
 ne dubita, dabitur (Stygias iuravimus undas)
 quodcumque optaris: sed tu sapientius opta.»

Finierat monitus: dictis tamen ille repugnat
 propositumque premit flagratque cupidine currus.
 Ergo qua licuit genitor cunctatus ad altos **105**
 deducit iuvenem, Vulcania munera, currus.
 Aureus axis erat, temo aureus, aurea summae
 curvatura rotae, radiorum argenteus ordo;
 per iuga chrysolithi positaeque ex ordine gemmae
 clara repercusso reddebant lumina Phoebō. **110**

Dumque ea magnanimus Phaethon miratur opusque
 perspicit, ecce vigil nitido patefecit ab ortu
 purpureas Aurora fores et plena rosarum
 atria. Diffugiunt stellae, quarum agmina cogit
 Lucifer et caeli statione novissimus exit. **115**
 Quem petere ut terras mundumque rubescere vidit
 cornuaque extremae velut evanescere lunae,
 iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
 Iussa deae celeres peragunt, ignemque vomentes,
 ambrosiae suco saturos, praesepibus altis **120**
 quadrupedes ducunt adduntque sonantia frena.
 Tum pater ora sui sacro medicamine nati
 contigit et rapidae fecit patientia flammae
 imposuitque comae radios, praesagaque luctus
 pectore sollicito repetens suspiria dixit: **125**

«Si potes his saltem monitis parere parentis,
 parce, puer, stimulis et fortius utere loris:
 sponte sua properant; labor est inhibere volentes.
 Nec tibi directos placeat via quinque per arcus:
 sectus in obliquum est lato curvamine limes, **130**
 zonarumque trium contentus fine polumque
 effugit australem iunctamque aquilonibus arcton.
 Hac sit iter: manifesta rotae vestigia cernes.
 Utque ferant aequos et caelum et terra calores,
 nec preme nec summum molire per aethera currum. **135**
 Altius egressus caelestia tecta cremabis,
 inferius terras: medio tutissimus ibis.
 Neu te dexterioꝛ tortum declinet ad anguem,
 neve sinisterioꝛ pressam rota ducat ad aram:
 inter utrumque tene. Fortunae cetera mando, **140**
 quae iuвет et melius quam tu tibi, consulat opto.

Dum loquor, Hesperio positas in litore metas
 umida nox tetigit. Non est mora libera nobis:
 poscimur: effulget tenebris aurora fugatis.
 Corripe lora manu, vel, si mutabile pectus **145**
 est tibi, consiliis, non curribus utere nostris,
 dum potes et solidis etiamnunc sedibus adstas
 dumque male optatos nondum premis inscius axes.
 Quae tutus spectes, sine me dare lumina terris!»

Occupat ille levem iuvenali corpore currum, **150**
 statque super manibusque datas contingere habenas
 gaudet et invito grates agit inde parenti.
 Interea volucres Pyrois et Eous et Aethon,
 Solis equi, quartusque Phlegon, hinnitibus auras
 flammiferis implent pedibusque repagula pulsant. **155**
 Quae postquam Tethys, fatorum ignara nepotis
 reppulit, et facta est immensi copia caeli,
 corripuere viam pedibusque per aera motis
 obstantes scindunt nebulas pennisque levati
 praetereunt ortos isdem de partibus Euros. **160**

Sed leve pondus erat, nec quod cognoscere possent
 Solis equi, solitaque iugum gravitate carebat;
 utque labant curvae iusto sine pondere naves
 perque mare instabiles nimia levitate feruntur,
 sic onere adsueto vacuus dat in aera saltus **165**
 succutiturque alte similisque est currus inani.
 Quod simulac sensere, ruunt tritumque relinquunt
 quadriugi spatium, nec quo prius ordine currunt.
 Ipse pavet nec qua commissas flectat habenas,
 nec scit, qua sit iter; nec, si sciat, imperet illis. **170**
 Tum primum radiis gelidi caluere triones
 et vetito frustra temptarunt aequore tingi,
 quaeque polo posita est glaciali proxima serpens,
 frigore pigra prius nec formidabilis ulli,
 incaluit sumpsitque novas fervoribus iras. **175**
 Te quoque turbatum memorant fugisse, Boote,
 quamvis tardus eras et te tua plaustra tenebant.

Ut vero summo despexit ab aethere terras
 infelix Phaethon penitus penitusque iacentes,
 palluit et subito genua intremuere timore, **180**
 suntque oculis tenebrae per tantum lumen abortae.
 Et iam mallet equos numquam tetigisse paternos,
 iam cognosse genus piget et valuisse rogando,
 iam Meropis dici cupiens ita fertur, ut acta
 praecipiti pinus borea, cui victa remisit **185**
 frena suos rector, quam dis votisque reliquit.
 Quid faciat? multum caeli post terga relictum,
 ante oculos plus est! animo metitur utrumque,
 et modo quos illi fatum contingere non est,

prospicit occasus, interdum respicit ortus: **190**
 quidque agat ignarus stupet et nec frena remittit
 nec retinere valet nec nomina novit equorum.

Sparsa quoque in vario passim miracula caelo
 vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.
 Est locus, in geminos ubi bracchia concavat arcus **195**
 scorpius et cauda flexisque utrimque lacertis
 porrigit in spatium signorum membra duorum.
 Hunc puer ut nigri madidum sudore veneni
 vulnera curvata minitantem cuspide vidit,
 mentis inops gelida formidine lora remisit. **200**
 Quae postquam summum tetigere iacentia tergum,
 exspatiantur equi, nulloque inhibente per auras
 ignotae regionis eunt, quaque impetus egit,
 hac sine lege ruunt altoque sub aethere fixis
 incursant stellis rapiuntque per avia currum. **205**
 Et modo summa petunt, modo per declive viasque
 praecipites spatio terrae propiore feruntur.
 Inferiusque suis fraternos currere Luna
 admiratur equos, ambustaque nubila fumant;
 corripitur flammis ut quaeque altissima, tellus **210**
 fissaque agit rimas et sucis aret ademptis.
 Pabula canescunt, cum frondibus uritur arbor,
 materiamque suo praebet seges arida damno.

Parva queror: magnae pereunt cum moenibus urbes,
 cumque suis totas populis incendia gentes **215**
 in cinerem vertunt. Silvae cum montibus ardent,
 ardet Athos Taurusque Cilix et Tmolus et Oete
 et tum sicca, prius creberrima fontibus, Ide,
 virgineusque Helicon et nondum Oeagrius Haemus;
 ardet in inmensum geminatis ignibus Aetna **220**
 Parnasusque biceps et Eryx et Cynthus et Othrys,
 et tandem nivibus Rhodope caritura, Mimasque
 Dindymaque et Mycale natusque ad sacra Cithaeron.
 Nec prosunt Scythiae sua frigora: Caucasus ardet
 Ossaque cum Pindo maiorque ambobus Olympus **225**
 aeriaeque Alpes et nubifer Appenninus.

Tum vero Phaethon cunctis e partibus orbem
 adspicit accensum nec tantos sustinet aestus,
 ferventesque auras velut e fornace profunda
 ore trahit currusque suos candescere sentit; **230**
 et neque iam cineres eiectatamque favillam
 ferre potest calidoque involvitur undique fumo,
 quoque eat, aut ubi sit, picea caligine tectus
 nescit et arbitrio volucrum raptatur equorum.
 Sanguine tum credunt in corpora summa vocato **235**
 Aethiopum populos nigrum traxisse colorem.
 Tum facta est Libye raptis umoribus aestu

arida, tum nymphae passis fontesque lacusque
 deflevire comis: quaerit Boeotia Dircen,
 Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas undas. **240**
 Nec sortita loco distantes flumina ripas
 tuta manent: mediis Tanais fumavit in undis
 Peneusque senex Teuthranteusque Caicus
 et celer Ismenos cum Phegiaco Erymantho
 arsurusque iterum Xanthus flavusque Lycormas, **245**
 quique recurvatis ludit Maeandrus in undis.
 Mygdoniusque Melas et Taenarius Eurotas.
 Arsit et Euphrates Babylonius, arsit Orontes
 Thermodonque citus Gangesque et Phasis et Hister.
 Aestuat Alpheus, ripae Spercheides ardent, **250**
 quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum,
 et quae Maeonias celebrabant carmine ripas
 flumineae volucres, medio caluere Caystro.
 Nilus in extremum fugit perterritus orbem
 occulitque caput, quod adhuc latet: ostia septem **255**
 pulverulenta vacant, septem sine flumine valles.
 Fors eadem Ismarios Hebrum cum Strymone siccat
 Hesperiosque amnes Rhenum Rhodanumque Padumque,
 cuique fuit rerum promissa potentia, Thybrin.

Dissilit omne solum, penetratque in Tartara rimis **260**
 lumen et infernum terret cum coniuge regem.
 Et mare contrahitur, siccaeque est campus harenae
 quod modo pontus erat: quosque altum texerat aequor,
 existunt montes et sparsas Cycladas augent.
 Ima petunt pisces, nec se super aequora curvi **265**
 tollere consuetas audent delphines in auras;
 corpora phocarum summo resupina profundo
 exanimata natant. Ipsum quoque Nerea fama est
 Doridaque et natas tepidis latuisse sub antris.
 Ter Neptunus aquis cum torvo bracchia vultu **270**
 exserere ausus erat, ter non tulit aeris ignes.

Alma tamen Tellus, ut erat circumdata ponto,
 inter aquas pelagi contractosque undique fontes,
 qui se condiderant in opacae viscera matris,
 sustulit oppressos collo tenus arida vultus **275**
 opposuitque manum fronti magnoque tremore
 omnia concutiens paulum subsedit et infra
 quam solet esse fuit, siccaeque ita voce locuta est:

«Si placet hoc, meruique, quid o tua fulmina cessant,
 summe deum? liceat periturae viribus ignis **280**
 igne perire tuo clademque auctore levare.
 Vix equidem fauces haec ipsa in verba resolvo»
 (presserat ora vapor): «tostos en adspice crines
 inque oculis tantum, tantum super ora favillae.
 Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem **285**

officii que refers, quod adunci vulnera aratri
 rastrorumque fero totoque exerceor anno,
 quod pecori frondes, alimenta que mitia, fruges,
 humano generi, vobis quoque tura ministro?
 Sed tamen exitium fac me meruisse: quid undae, **290**
 quid meruit frater? cur illi tradita sorte
 aequora decrescunt et ab aethere longius absunt?
 Quodsi nec fratris nec te mea gratia tangit,
 at caeli miserere tui. Circumspice utrumque,
 fumat uterque polus. Quos si vitiaverit ignis, **295**
 atria vestra ruent. Atlas en ipse laborat
 vixque suis umeris candentem sustinet axem.
 Si freta, si terrae pereunt, si regia caeli,
 in chaos antiquum confundimur. Eripe flammis,
 siquid adhuc superest, et rerum consule summae.» **300**

Dixerat haec Tellus: neque enim tolerare vaporem
 ulterius potuit nec dicere plura: suumque
 rettulit os in se propioraque manibus antra.

At pater omnipotens, superos testatus et ipsum,
 qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato **305**
 interitura gravi, summam petit arduus arcem,
 unde solet nubes latis inducere terris,
 unde movet tonitrus vibrataque fulmina iactat.
 Sed neque quas posset terris inducere nubes
 tunc habuit, nec quos caelo demitteret imbres. **310**
 Intonat et dextra libratum fulmen ab aure
 misit in aurigam pariterque animaque rotisque
 expulit et saevis compescuit ignibus ignes.
 Consternantur equi et saltu in contraria facto
 colla iugo eripiunt abruptaque lora relinquunt. **315**
 Illic frena iacent, illic temone revulsus
 axis, in hac radii fractarum parte rotarum,
 sparsaque sunt late laceri vestigia currus.

At Phaethon rutilos flamma populante capillos,
 volvitur in praeceps longoque per aera tractu **320**
 fertur, ut interdum de caelo stella sereno
 etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
 Quem procul a patria diverso maximus orbe
 excipit Eridanus fumantiaque abluit ora.
 Naides Hesperiae trifida fumantia flamma **325**
 corpora dant tumulo, signant quoque carmine saxum:
 HIC SITUS EST PHAETHON, CURRUS AURIGA PATERNI:
 QUEM SI NON TENUIT, MAGNIS TAMEN EXCIDIT AUSIS.
 Nam pater obductos, luctu miserabilis aegro
 condiderat vultus: et, si modo credimus, unum **330**
 isse diem sine sole ferunt: incendia lumen
 praebebant aliquisque malo fuit usus in illo.

At Clymene postquam dixit quaecumque fuerunt
in tantis dicenda malis, lugubris et amens
et laniata sinus totum percensuit orbem, **335**
exanimesque artus primo, mox ossa requirens
repperit (ossa tamen peregrina condita ripa!),
incubuitque loco nomenque in marmore lectum
perfudit lacrimis et aperto pectore fovit.

Nec minus Heliades lugent et inania morti **340**
munera dant lacrimas, et caesae pectora palmis
non auditurum miseris Phaethonta querellas
nocte dieque vocant adsternunturque sepulcro.

Luna quater iunctis implerat cornibus orbem:
illae more suo (nam morem fecerat usus) **345**
plangorem dederant. E quis Phaethusa, sororum
maxima, cum vellet terra procumbere, questa est
deriguisse pedes. Ad quam conata venire
candida Lampetie subita radice retenta est.
Tertia cum crinem manibus laniare pararet, **350**
avellit frondes; haec stipite crura teneri,
illa dolet fieri longos sua bracchia ramos.
Dumque ea mirantur, complectitur inguina cortex,
perque gradus uterum pectusque umerosque manusque
ambit et exstabant tantum ora vocantia matrem. **355**
Quid faciat mater, nisi, quo trahat impetus illam,
huc eat atque illuc, et, dum licet, oscula iungat?
Non satis est; truncis avellere corpora temptat,
et teneros manibus ramos abrumpit; at inde
sanguineae manant, tamquam de vulnere, guttae. **360**
«Parce, precor, mater», quaecumque est saucia, clamat,
«parce, precor: nostrum laceratur in arbore corpus.
iamque vale» —cortex in verba novissima venit.
Inde fluunt lacrimae, stillataque sole rigescunt
de ramis electra novis, quae lucidus amnis **365**
excipit et nuribus mittit gestanda Latinis.

Adfuit huic monstro proles Stheneleia Cynus,
qui tibi materno quamvis a sanguine iunctus,
mente tamen, Phaethon, propior fuit. Ille relicto
(nam Ligurum populos et magnas rexerat urbes) **370**
imperio ripas virides amnemque querellis
Eridanum implerat silvamque sororibus auctam,
cum vox est tenuata viro, canaeque capillos
dissimulant plumae, collumque a pectore longe
porrigitur, digitosque ligat iunctura rubentes, **375**
penna latus velat, tenet os sine acumine rostrum.
Fit nova Cynus avis, nec se caeloque Iovique
credit, ut iniuste missi memor ignis ab illo:
stagna petit patulosque lacus, ignemque perosus
quae colat elegit contraria flumina flammis. **380**

Squalidus interea genitor Phaethontis et expers
ipse sui decoris, qualis, cum deficit orbem,
esse solet, lucemque odit seque ipse diemque,
datque animum in luctus; et luctibus adicit iram
officiumque negat mundo. «Satis» inquit «ab aevi **385**
sors mea principiis fuit inrequieta, pigetque
actorum sine fine mihi, sine honore, laborum.
Quilibet alter agat portantes lumina currus!
Si nemo est omnesque dei non posse fatentur,
ipse agat ut saltem, dum nostras temptat habenas, **390**
orbatura patres aliquando fulmina ponat.
Tum sciet, ignipedum vires expertus equorum,
non meruisse necem, qui non bene rexerit illos.»

Talia dicentem circumstant omnia Solem
numina, neve velit tenebras inducere rebus, **395**
supplice voce rogant: missos quoque Iuppiter ignes
excusat precibusque minas regaliter addit.
Conligit amentes et adhuc terrore paventes
Phoebus equos stimuloque dolens et verbere saevit:
saevit enim, natumque obiectat et imputat illis. **400**

Callisto.

At pater omnipotens ingentia moenia caeli
 circuit et ne quid labefactum viribus ignis
 corruat explorat. Quae postquam firma suique
 roboris esse videt terras hominumque labores
 perspicit. Arcadiae tamen est impensior illi **405**
 cura suae: fontes et nondum audentia labi
 flumina restituit dat terrae gramina, frondes
 arboribus, laesasque iubet revirescere silvas.
 Dum redit itque frequens, In virgine Nonacrina
 haesit et accepti caluere sub ossibus ignes. **410**
 Non erat huius opus lanam mollire trahendo
 nec positu variare comas; ubi fibula vestem,
 vitta coercuerat neglectos alba capillos,
 et modo leve manu iaculum, modo sumpserat arcum,
 miles erat Phoebes: nec Maenalon attigit ulla **415**
 gratior hac Triviae. Sed nulla potentia longa est.

Ulterius medio spatium sol altus habebat,
 cum subit illa nemus, quod nulla ceciderat aetas.
 Exiit hic umero pharetram lentosque retendit
 arcus, inque solo, quod texerat herba, iacebat **420**
 et pictam posita pharetram cervice premebat.
 Iuppiter ut vidit fessam et custode vacantem,
 «hoc certe furtum coniunx mea nesciet» inquit,
 «aut si rescierit sunt o sunt iurgia tanti.»
 Protinus induitur faciem cultumque Dianae **425**
 atque ait: «O comitum, virgo, pars una mearum,
 in quibus es venata iugis?» De caespite virgo
 se levat et «salve numen, me indice», dixit
 «audiat ipse licet maius Iove.» Ridet et audit,
 et sibi praeferrere se gaudet et oscula iungit **430**
 nec moderata satis nec sic a virgine danda.
 Qua venata foret silva, narrare parantem
 impedit amplexu, nec se sine crimine prodit.
 Illa quidem contra, quantum modo femina possit
 (adspiceres utinam, Saturnia: mitior esses !), **435**
 illa quidem pugnat: sed quem superare puella,
 quisve Iovem poterat? — Superum petit aethera victor
 Iuppiter: huic odio nemus est et conscia silva.
 Unde pedem referens paene est oblita pharetram
 tollere cum telis et quem suspenderat arcum. **440**

Ecce, suo comitata choro Dictynna per altum
 Maenalon ingrediens et caede superba ferarum
 adspicit hanc visamque vocat: clamata refugit,
 et timuit primo, ne Iuppiter esset in illa.
 Sed postquam pariter nymphas incedere vidit, **445**
 sensit abesse dolos numerumque accessit ad harum.
 Heu quam difficile est crimen non prodere vultu!

Callisto.

Vix oculos attollit humo, nec, ut ante solebat,
iuncta deae lateri, nec toto est agmine prima,
sed silet et laesi dat signa rubore pudoris; **450**
et nisi quod virgo est poterat sentire Diana
mille notis culpam; nymphae sensisse feruntur.
Orbe resurgebant lunaria cornua nono,
cum dea venatu, fraternis languida flammis,
nacta nemus gelidum, de quo cum murmure labens **455**
ibat et attritas versabat rivus harenas.
Ut loca laudavit, summas pede contigit undas:
his quoque laudatis «procul est» ait «arbiter omnis;
nuda superfusis tingamus corpora lymphis.»
Parrhasis erubuit. Cunctae velamina ponunt: **460**
una moras quaerit. Dubitanti vestis adempta est;
qua posita nudo patuit cum corpore crimen.
Attonitae manibusque uterum celare volenti
«i procul hinc» dixit «nec sacros pollue fontes»
Cynthia; deque suo iussit secedere coetu. **465**

Senserat hoc olim magni matrona Tonantis
distuleratque graves in idonea tempora poenas.
Causa morae nulla est, et iam puer Arcas (id ipsum
indoluit Iuno) fuerat de paelice natus.
Quo simul obvertit saevam cum lumine mentem, **470**
«scilicet hoc etiam restabat, adultera» dixit,
«ut fecunda fores, fieretque iniuria partu
nota, Iovisque mei testatum dedecus esset.
Haud impune ferēs: adimam tibi nempe figuram,
qua tibi, quaque places nostro, importuna, marito.» **475**

Dixit et adversa prensis a fronte capillis
stravit humi pronam. Tendebat bracchia supplex:
bracchia coeperunt nigris horrescere villis
curvarique manus et aduncos crescere in unguēs
officioque pedum fungi, laudataque quondam **480**
ora Iovi lato fieri deformia rictu.
Neve preces animos et verba precantia flectant
posse loqui eripitur; vox iracunda minaxque
plenaque terroris rauco de gutture fertur.
Mens antiqua tamen facta quoque mansit in ursa, **485**
adsiduoque suos gemitu testata dolores
qualescumque manus ad caelum et sidera tollit
ingratumque Iovem, nequeat cum dicere, sentit.
A quotiens, sola non ausa quiescere silva,
ante domum quondamque suis erravit in agris! **490**
A quotiens per saxa canum latratibus acta est
venatrixque metu venantum territa fugit!
Saepe feris latuit visis, oblita quid esset,
ursaque conspectos in montibus horruit ursos
pertimuitque lupos, quamvis pater esset in illis. **495**

Ecce, Lycaoniae proles, ignara parentis,
 Arcas adest, ter quinque fere natalibus actis:
 dumque feras sequitur, dum saltus eligit aptos
 nexilibusque plagis silvas Erymanthidas ambit,
 incidit in matrem; quae restitit Arcade viso **500**
 et cognoscenti similis fuit. Ille refugit
 inmotosque oculos in se sine fine tenentem
 nescius extimuit propiusque accedere aventi
 vulnifico fuerat fixurus pectora telo.
 Arcuit omnipotens pariterque ipsosque nefasque **505**
 sustulit, et celeri raptos per inania vento
 imposuit caelo vicinaque sidera fecit.

Intumuit Iuno, postquam inter sidera paelex
 fulsit et ad canam descendit in aequora Tethyn
 Oceanumque senem, quorum reverentia movit **510**
 saepe deos, causamque viae scitantibus inquit:

«Quaeritis, aetheriis quare regina deorum
 sedibus huc adsim? pro me tenet altera caelum.
 Mentiar, obscurum nisi nox cum fecerit orbem,
 nuper honoratas summo, mea vulnera, caelo **515**
 videritis stellas illic, ubi circulus axem
 ultimus extremum spatiumque brevissimus ambit.
 Est vero, cur quis Iunonem laedere nolit
 offensamque tremat, quae prosum sola nocendo?
 O ego quantum egi! quam vasta potentia nostra est! **520**
 Esse hominem vetui: facta est dea. Sic ego poenas
 sontibus impono, sic est mea magna potestas.
 Vindicet antiquam faciem vultusque ferinos
 detrahat, Argolica quod in ante Phoronide fecit.
 Cur non et pulsa ducit Iunone meoque **525**
 collocat in thalamo socerumque Lycaona sumit?
 At vos si laesae tangit contemptus alumnae,
 gurgite caeruleo septem prohibete triones
 sideraque in caelo, stupri mercede, recepta
 pellite, ne puro tingatur in aequore paelex.» **530**

Corvus. Coronis. Cornix. Ocyroe.

Di maris adnuerant: habili Saturnia curru
 ingreditur liquidum pavonibus aethera pictis,
 tam nuper pictis caeso pavonibus Argo,
 quam tu nuper eras, cum candidus ante fuisses,
 corve loquax, subito nigrantes versus in alas. **535**
 Nam fuit haec quondam niveis argentea pennis
 ales ut aequaret totas sine labe columbas
 nec servaturis vigili Capitolia voce
 cederet anseribus nec amanti flumina cycno.
 Lingua fuit damno; lingua faciente loquaci **540**
 qui color albus erat, nunc est contrarius albo.

Pulchrior in tota, quam Larisaea Coronis,
 non fuit Haemonia: placuit tibi, Delphice, certe,
 dum vel casta fuit vel inobservata. Sed ales
 sensit adulterium Phoebus, utque latentem **545**
 detegeret culpam, non exorabilis index,
 ad dominum tendebat iter. Quem garrula motis
 consequitur pennis, scitetur ut omnia, cornix,
 auditaque viae causa «non utile carpis»
 inquit «iter: ne sperne meae praesagia linguae. **550**
 Quid fuerim quid simque vide, meritumque require:
 invenies nocuisse fidem. Nam tempore quodam
 Pallas Erichthonium, prolem sine matre creatam,
 clauserat Actaeo texta de vimine cista
 virginibusque tribus gemino de Cecrope natis **555**
 et legem dederat, sua ne secreta viderent.
 Abdita fronde levi densa speculabar ab ulmo,
 quid facerent. Commissa duae sine fraude tuentur,
 Pandrosos atque Herse; timidus vocat una sorores
 Aglauros nodosque manu diducit, et intus **560**
 infantemque vident adporrectumque draconem.
 Acta deae refero. Pro quo mihi gratia talis
 redditur, ut dicar tutela pulsa Minervae
 et ponar post noctis avem. Mea poena volucres
 admonuisse potest ne voce pericula quaerant. **565**
 At, puto, non ultro nec quicquam tale rogantem
 me petiit? ipsa licet hoc a Pallade quaeras:
 quamvis irata est, non hoc irata negabit.
 Nam me Phocaica clarus tellure Coroneus
 (nota loquor) genuit fueramque ego regia virgo **570**
 divitibusque procis (ne me contemne) petebar.
 Forma mihi nocuit. Nam cum per litora lentis
 passibus, ut soleo, summa spatiarer harena,
 vidit et incaluit pelagi deus; utque precando
 tempora cum blandis absumpsit inania verbis, **575**
 vim parat et sequitur. Fugio densumque relinquo
 litus et in molli nequiquam lassor harena.
 Inde deos hominesque voco; nec contigit ullum

Corvus. Coronis. Cornix. Ocyroe.

vox mea mortalem: mota est pro virgine virgo
 auxiliumque tulit. Tendebam bracchia caelo: **580**
 bracchia coeperunt levibus nigrescere pennis.
 Reicere ex umeris vestem molibar: at illa
 pluma erat inque cutem radices egerat imas.
 Plangere nuda meis conabar pectora palmis:
 sed neque iam palmas nec pectora nuda gerebam. **585**
 Currebam: nec, ut ante, pedes retinebat harena,
 sed summa tollebar humo. Mox alta per auras
 evehor et data sum comes inculpata Minervae.
 Quid tamen hoc prodest, si diro facta volucris
 crimine Nyctimene nostro successit honori? **590**
 An quae per totam res est notissima Lesbon,
 non audita tibi est, patrium temerasse cubile
 Nyctimenen? avis illa quidem, sed conscia culpae
 conspectum lucemque fugit tenebrisque pudorem
 celat et a cunctis expellitur aethere toto.» **595**

Talia dicenti «tibi» ait «revocamina» corvus
 «sint precor ista malo: nos vanum spernimus omen.»
 Nec coeptum dimittit iter, dominoque iacentem
 cum iuvene Haemonio vidisse Coronida narrat.
 Laurea delapsa est audito crimine amanti, **600**
 et pariter vultusque deo plectrumque colorque
 excidit. Utque animus tumida fervebat ab ira,
 arma adsueta rapit flexumque a cornibus arcum
 tendit et illa suo totiens cum pectore iuncta
 indevitato traiecit pectora telo. **605**
 Icta dedit gemitum, tractoque a corpore ferro
 candida puniceo perfudit membra cruore,
 et dixit: «Potui poenas tibi, Phoebe, dedisse,
 sed peperisse prius: duo nunc moriemur in una.»
 Hactenus, et pariter vitam cum sanguine fudit. **610**
 Corpus inane animae frigus letale secutum est.

Paenitet heu sero poenae crudelis amantem,
 seque, quod audierit, quod sic exarserit, odit;
 odit avem, per quam crimen causamque dolendi
 scire coactus erat, nec non arcumque manumque **615**
 odit, cumque manu temeraria tela sagittas
 conlapsamque fovet seraque ope vincere fata
 nititur et medicas exercet inaniter artes.
 Quae postquam frustra temptata, rogumque parari
 vidit et arsueros supremis ignibus artus, **620**
 tum vero gemitus (neque enim caelestia tingi
 ora licet lacrimis) alto de corde petitos
 edidit, haud aliter quam cum spectante iuvenca
 lactentis vituli, dextra libratus ab aure
 tempora discussit claro cava malleus ictu. **625**
 Ut tamen ingratos in pectora fudit odores
 et dedit amplexus iniustaque iusta peregit,

Corvus. Coronis. Cornix. Ocyroe.

non tulit in cineres labi sua Phoebus eosdem
semina, sed natum flammis uteroque parentis
eripuit geminique tulit Chironis in antrum; **630**
sperantemque sibi non falsae praemia linguae
inter aves albas vetuit consistere corvum.

OCYROE ET AECULAPIUS

Semifer interea divinae stirpis alumno
 laetus erat mixtoque oneri gaudebat honore.
 Ecce venit rutilus umeros protecta capillis **635**
 filia Centauri, quam quondam nympha Chariclo
 fluminis in rapidi ripis enixa vocavit
 Ocyroen. Non haec artes contenta paternas
 edidicisse fuit: fatorum arcana canebat.

Ergo ubi vaticinos concepit mente furores **640**
 incaluitque deo, quem clausum pectore habebat,
 adspicit infantem «toto» que «salutifer orbi
 cresce puer» dixit: «tibi se mortalia saepe
 corpora debebunt; animas tibi reddere ademptas
 fas erit; idque semel dis indignantibus ausus **645**
 posse dare hoc iterum flamma prohibebere avita
 eque deo corpus fies exsanguis, deusque,
 qui modo corpus eras, et bis tua fata novabis.
 Tu quoque, care pater, nunc immortalis et aevis
 omnibus ut maneat nascendi lege creatus, **650**
 posse mori cupies, tum cum cruciaberis dirae
 sanguine serpentis per saucia membra recepto;
 teque ex aeterno patientem numina mortis
 efficient, triplicesque deae tua fila solvent.»
 Restabat fatis aliquid. Suspirat ab imis **655**
 pectoribus, lacrimaeque genis labuntur abortae,
 atque ita «praeventunt» inquit «me fata, vetorque
 plura loqui, vocisque meae praecluditur usus.
 Non fuerant artes tanti, quae numinis iram
 contraxere mihi; mallet nescisse futura. **660**
 Iam mihi subduci facies humana videtur,
 iam cibus herba placet, iam latis currere campis
 impetus est: in equam cognataque corpora vector.
 Tota tamen quare? pater est mihi nempe biformis.»

Talia dicenti pars est extrema querellae **665**
 intellecta parum, confusaque verba fuerunt.
 Mox nec verba quidem nec equae sonus ille videtur,
 sed simulantis equam, parvoque in tempore certos
 edidit hinnitus et brachia movit in herbas.
 Tum digiti coeunt et quinos adligat unguis **670**
 perpetuo cornu levis ungula, crescit et oris
 et colli spatium, longae pars maxima pallae
 cauda fit, utque vagi crines per colla iacebant,
 in dextras abiire iubas: pariterque novata est
 et vox et facies nomen quoque monstra dedere. **675**

Battus.

Flebat opemque tuam frustra Philyreius heros,
Delphice, poscebat. Nam nec rescindere magni
iussa Iovis poterat, nec, si rescindere posses,
tunc aderas: Elin Messeniaque arva colebas.

BATTUS ET MERCURIUS

Illud erat tempus, quo te pastoria pellis **680**
 texit onusque fuit baculum silvestre sinistrae,
 alterius dispar septenis fistula cannis.
 Dumque amor est curae, dum te tua fistula mulcet,
 incustoditae Pylios memorantur in agros
 processisse boves. Videt has Atlantide Maia **685**
 natus et arte sua silvis occultat abactas.
 Senserat hoc furtum nemo nisi notus in illo
 rure senex; Battum vicinia tota vocabant.
 Divitis hic saltus herbosaque pascua Nelei
 nobiliumque greges custos servabat equarum. **690**
 Hunc timuit blandaque manu seduxit et illi
 «quisquis es, hospes» ait, «si forte armenta requireret
 haec aliquis, vidisse nega; neu gratia facto
 nulla rependatur, nitidam cape praemia vaccam» —
 et dedit. Accepta voces has reddidit hospes: **695**
 «Tutus eas: lapis iste prius tua furta loquetur»,
 et lapidem ostendit. Simulat Iove natus abire,
 mox redit, et versa pariter cum voce figura
 «rustice, vidisti siquas hoc limite» dixit
 «ire boves, fer opem furtoque silentia deme: **700**
 iuncta suo pariter dabitur ubi femina tauro.»
 At senior, postquam est merces geminata, «sub illis
 montibus» inquit «erunt»: et erant sub montibus illis.
 Risit Atlantiades et «me mihi, perfide, prodis?
 me mihi prodis?» ait, periuraque pectora vertit **705**
 in durum silicem, qui nunc quoque dicitur index,
 inque nihil merito vetus est infamia saxo.

Aglauros. Invidia.

Hinc se sustulerat paribus caducifer alis,
 Munychiosque volans agros gratamque Minervae
 despectabat humum cultique arbusta Lycei. **710**
 Illa forte die castae de more puellae
 vertice supposito festas in Palladis arces
 pura coronatis portabant sacra canistris.
 Inde revertentes deus adspicit ales iterque
 non agit in rectum, sed in orbem curvat eundem. **715**
 Ut volucris visis rapidissima miluus extis,
 dum timet et densi circumstant sacra ministri,
 flectitur in gyrum nec longius audet abire
 spemque suam motis avidus circumvolat alis,
 sic super Actaeas agilis Cyllenius arces **720**
 inclinat cursus et easdem circinat auras.
 Quanto splendidior quam cetera sidera fulget
 Lucifer, et quanto quam Lucifer aurea Phoebe,
 tanto virginibus praestantior omnibus Herse
 ibat, eratque decus pompae comitumque suarum. **725**
 Obstipuit forma Iove natus, et aethere pendens
 non secus exarsit, quam cum Balearica plumbum
 funda iacit: volat illud et incandescit eundo
 et quos non habuit, sub nubibus invenit ignes.
 Vertit iter caeloque petit terrena relicto **730**
 nec se dissimulat: tanta est fiducia formae.
 Quae quamquam iusta est, cura tamen adiuvat illam
 permulcetque comas chlamydemque, ut pendeat apte,
 collocat, ut limbus totumque appareat aurum,
 ut teres in dextra, qua somnos ducit et arcet, **735**
 virga sit, ut tersis niteant talaria plantis.
 Pars secreta domus ebore et testudine cultos
 tres habuit thalamos: quorum tu, Pandrose, dextrum,
 Aglauros laevum, medium possederat Herse.
 Quae tenuit laevum, venientem prima notavit **740**
 Mercurium nomenque dei scitarier ausa est
 et causam adventus. Cui sic respondit Atlantis
 Pleionesque nepos: «Ego sum, qui iussa per auras
 verba patris porto: pater est mihi Iuppiter ipse.
 Nec fingam causas; tu tantum fida sorori **745**
 esse velis prolisque meae matertera dici.
 Herse causa viae. Faveas oramus amanti.»

Adspicit hunc oculis isdem, quibus abdita nuper
 viderat Aglauros flavae secreta Minervae,
 proque ministerio magni sibi ponderis aurum **750**
 postulat: interea tectis excedere cogit.

Vertit ad hanc torvi dea bellica luminis orbem
 et tanto penitus traxit suspiria motu,
 ut pariter pectus positamque in pectore forti

Aglauros. Invidia.

aegida concuteret. Subit, hanc arcana profana **755**
 detexisse manu tum cum sine matre creatam
 Lemnicolae stirpem contra data foedera vidit,
 et gratamque deo fore iam gratamque sorori
 et ditem sumpto, quod avara poposcerat, auro.

Protinus Invidiae nigro squalentia tabo **760**
 tecta petit. Domus est imis in vallibus huius
 abdita, sole carens, non ulli pervia vento,
 tristis et ignavi plenissima frigoris, et quae
 igne vacet semper, caligine semper abundet.
 Huc ubi pervenit belli metuenda virago, **765**
 constitit ante domum (neque enim succedere tectis
 fas habet) et postes extrema cuspide pulsat.
 Concussae patuere fores. Videt intus edentem
 vipereas carnes, vitiorum alimenta suorum,
 Invidiam, visaque oculos avertit. At illa **770**
 surgit humo pigre semesarumque relinquit
 corpora serpentum passuque incedit inertis;
 utque deam vidit formaque armisque decoram,
 ingemuit vultumque ima ad suspiria duxit.
 Pallor in ore sedet, macies in corpore toto, **775**
 nusquam recta acies, livent rubigine dentes,
 pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.
 Risus abest, nisi quem visi movere dolores.
 Nec fruitur somno, vigilacibus excita curis,
 sed videt ingratos intabescitque videndo **780**
 successus hominum, carpitque et carpitur una,
 suppliciumque suum est. Quamvis tamen oderat illam,
 talibus adfata est breviter Tritonia dictis:
 «Inface tabe tua natarum Cecropis unam.
 Sic opus est. Aglauros ea est.» Haud plura locuta **785**
 fugit et impressa tellurem reppulit hasta.

Illa deam obliquo fugientem lumine cernens
 murmura parva dedit, successurumque Minervae
 indoluit, baculumque capit, quod spinea totum
 vincula cingebant, adopertaque nubibus atris, **790**
 quacumque ingreditur, florentia proterit arva
 exuritque herbas et summa cacumina carpit,
 adflatuque suo populos urbesque domosque
 polluit. Et tandem Tritonida conspicit arcem
 ingeniis opibusque et festa pace virentem, **795**
 vixque tenet lacrimas, quia nil lacrimabile cernit.
 Sed postquam thalamos intravit Cecrope natae,
 iussa facit pectusque manu ferrugine tincta
 tangit et hamatis praecordia sentibus implet,
 inspiratque nocens virus, piceumque per ossa **800**
 dissipat et medio spargit pulmone venenum.
 Neve mali causae spatium per latius errent,
 germanam ante oculos fortunatumque sororis

coniugium pulchraque deum sub imagine ponit,
 cunctaque magna facit. Quibus inritata dolore **805**
 Cecropis occulto mordetur et anxia nocte,
 anxia luce gemit, lentaque miserrima tabe
 liquitur ut glacies incerto saucia sole.
 Felicisque bonis non lenius uritur Hersedes,
 quam cum spinosis ignis supponitur herbis, **810**
 quae neque dant flammam lenique tepore cremantur.
 Saepe mori voluit, ne quicquam tale videret,
 saepe velut crimen rigido narrare parenti;
 denique in adverso venientem limine sedit
 exclusura deum. Cui blandimenta precesque **815**
 verbaque iactanti mitissima «desine» dixit:
 «hinc ego me non sum nisi te motura repulso.»
 «Stemus» ait «pacto» velox Cyllenius «isto»:
 caelestique fores virga patefecit. At illi
 surgere conanti partes, quascumque sedendo **820**
 flectimus, ignava nequeunt gravitate moveri.
 Illa quidem pugnat recto se attollere trunco,
 sed genuum iunctura riget, frigusque per inguen
 labitur, et callent amisso sanguine venae.
 Utque malum late solet inmedicabile cancer **825**
 serpere et inlaesas vitiatis addere partes,
 sic letalis hiems paulatim in pectora venit
 vitalesque vias et respiramina clausit.
 Nec conata loqui est, nec, si conata fuisset,
 vocis habebat iter: saxum iam colla tenebat, **830**
 oraque duruerant, signumque exsanguie sedebat.
 Nec lapis albus erat: sua mens infecerat illam.

Europa.

Has ubi verborum poenas mentisque profanae
cepit Atlantiades, dictas a Pallade terras
linquit et ingreditur iactatis aethera pennis. **835**
Sevocat hunc genitor. Nec causam fassus amoris
«fide minister» ait «iussorum, nate, meorum,
pelle moram solitoque celer delabere cursu,
quaeque tuam matrem tellus a parte sinistra
suspicit (indigenae Sidonida nomine dicunt), **840**
hanc pete, quodque procul montano gramine pasci
armentum regale vides, ad litora verte.»

Dixit, et expulsi iamdudum monte iuveni
litora iussa petunt, ubi magni filia regis
ludere virginibus Tyriis comitata solebat. **845**
Non bene conveniunt nec in una sede morantur

EUROPE ET JUPITER

maiestas et amor: sceptri gravitate relictā
 ille pater rectorque deum, cui dextra trisulcis
 ignibus armata est, qui nutu concutit orbem,
 induitur faciem tauri mixtusque iuvenis **850**
 mugit et in teneris formosus obambulat herbis.
 Quippe color nivis est, quam nec vestigia duri
 calcavere pedis nec solvit aquaticus auster.
 Colla toris exstant, armis palearia pendent,
 cornua parva quidem, sed quae contendere possis **855**
 facta manu, puraque magis perlucida gemma.
 Nullae in fronte minae, nec formidabile lumen;
 pacem vultus habet. Miratur Agenore nata,
 quod tam formosus, quod proelia nulla minetur.
 Sed quamvis mitem metuit contingere primo: **860**
 mox adit et flores ad candida porrigit ora.
 Gaudet amans et, dum veniat sperata voluptas,
 oscula dat manibus; vix iam, vix cetera differt.
 Et nunc adludit viridique exsultat in herba,
 nunc latus in fulvis niveum deponit harenis; **865**
 paulatimque metu dempto modo pectora praebet
 virginea plaudenda manu, modo cornua sertis
 impedienda novis. Ausa est quoque regia virgo
 nescia quem premeret, tergo considerare tauri,
 cum deus a terra siccoque a litore sensim **870**
 falsa pedum primis vestigia ponit in undis:
 inde abit ulterius mediique per aequora ponti
 fert praedam. Pavet haec litusque ablata relictum
 respicit, et dextra cornum tenet, altera dorso
 imposita est; tremulae sinuantur flamine vestes. **875**

Livre 3

Cadmus.

Iamque deus posita fallacis imagine tauri
 se confessus erat Dictaeaque rura tenebat,
 cum pater ignarus Cadmo perquirere raptam
 imperat et poenam, si non invenerit, addit
 exilium, facto pius et sceleratus eodem. **5**

Orbe pererrato (quis enim deprendere possit
 furta Iovis?) profugus patriamque iramque parentis
 vitat Agenorides Phoebique oracula supplex
 consulit et, quae sit tellus habitanda, requirit.
 «Bos tibi» Phoebus ait «solis occurret in arvis, **10**
 nullum passa iugum curvique immunis aratri.
 Hac duce carpe vias et qua requieverit herba
 moenia fac condas, Boeotiaque ma vocato.»
 Vix bene Castalio Cadmus descenderat antro,
 incustoditam lente videt ire iuvencam **15**
 nullum servitii signum cervice gerentem.
 Subsequitur pressoque legit vestigia gressu,
 auctoremque viae Phoebum taciturnus adorat.

Iam vada Cephisi Panopesque evaserat arva:
 bos stetit et tollens speciosam cornibus altis **20**
 ad caelum frontem mugitibus impulit auras,
 atque ita, respiciens comites sua terga sequentes,
 procubuit teneraque latus submisit in herba.
 Cadmus agit grates peregrinaeque oscula terrae
 figit et ignotos montes agrosque salutat. **25**
 Sacra Iovi facturus erat. Iubet ire ministros
 et petere e vivis libandas fontibus undas.

Silva vetus stabat, nulla violata securi,
 et specus in medio, virgis ac vimine densus,
 efficiens humilem lapidum compagibus arcum, **30**
 uberibus fecundus aquis, ubi conditus antro
 Martius anguis erat, cristis praesignis et auro;
 igne micant oculi, corpus tumet omne venenis,
 tres vibrant linguae, triplici stant ordine dentes.
 Quem postquam Tyria lucum de gente profecti **35**
 infausto tetigere gradu, demissaque in undas
 urna dedit sonitum, longo caput extulit antro
 caeruleus serpens horrendaque sibila misit.
 Effluxere urnae manibus sanguisque reliquit
 corpus, et attonitos subitus tremor occupat artus. **40**
 Ille volubilibus squamosos nexibus orbes
 torquet et inmensos saltu sinuatur in arcus,
 ac media plus parte leves erectus in auras
 despicit omne nemus, tantoque est corpore, quanto

si totum spectes, geminas qui separat arctos. **45**
 Nec mora, Phoenicas, sive illi tela parabant,
 sive fugam, sive ipse timor prohibebat utrumque,
 occupat: hos morsu, longis complexibus illos,
 hos necat adfiatu funesti tabe veneni.

Fecerat exiguas iam sol altissimus umbras: **50**
 quae mora sit sociis, miratur Agenore natus,
 vestigatque viros. Tegimen derepta leoni
 pellis erat, telum splendenti lancea ferro
 et iaculum, teloque animus praestantior omni.

Ut nemo intravit letataque corpora vidit **55**
 victoremque supra spatiosi corporis hostem
 tristia sanguinea lambentem vulnera lingua,
 «aut ultor vestrae, fidissima corpora, mortis,
 aut comes» inquit «ero.» Dixit, dextraque molarem
 sustulit et magnum magno conamine misit. **60**
 Illius impulsu cum turribus ardua celsis
 moenia mota forent: serpens sine vulnere mansit
 loricaeque modo squamis defensus et atrae
 duritia pellis validos cute reppulit ictus.
 At non duritia iaculum quoque vicit eadem: **65**
 quod medio lentae spinae curvamine fixum
 constitit et totum descendit in ilia ferrum.
 Ille dolore ferox caput in sua terga retorsit
 vulneraque adspexit fixumque hastile momordit
 idque, ubi vi multa partem labefecit in omnem, **70**
 vix tergo eripuit; ferrum tamen ossibus haesit.

Tum vero, postquam solitas accessit ad iras
 causa recens, plenis tumuerunt guttura venis,
 spumaque pestiferos circumfluit albida rictus,
 terraque rasa sonat squamis, quique halitus exit **75**
 ore niger Stygio, vitiatas inficit auras.
 Ipse modo immensum spiris facientibus orbem
 cingitur, interdum longa trabe rectior adstat
 impete nunc vasto ceu concitus imbribus amnis
 fertur et obstantes proturbat pectore silvas. **80**
 Cedit Agenorides paulum spolioque leonis
 sustinet incursus instantiaque ora retardat
 cuspide praetenta. Furit ille et inania duro
 vulnera dat ferro figitque in acumine dentes.
 Iamque venenifero sanguis manare palato **85**
 coeperat et virides adspergine tinxerat herbas:
 sed leve vulnus erat, quia se retrahebat ab ictu
 laesaque colla dabat retro plagamque sedere
 cedendo arcebat nec longius ire sinebat,
 donec Agenorides coniectum in guttura ferrum **90**
 usque sequens pressit, dum retro quercus eunti
 obstitit, et fixa est pariter cum robore cervix.

Pondere serpentis curvata est arbor et ima
parte flagellari gemuit sua robora caudae.

Dum spatium victor victi considerat hostis, **95**
vox subito audita est; neque erat cognoscere promptum
unde, sed audita est: «Quid, Agenore nate, peremptum
serpentem spectas? et tu spectabere serpens.»

Ille diu pavidus pariter cum mente colorem
perdiderat, gelidoque comae terrore rigebant. **100**
Ecce viri fautrix, superas delapsa per auras,
Pallas adest motaeque iubet supponere terrae
vipereos dentes, populi incrementa futuri.
Paret et, ut presso sulcum patefecit aratro,
spargit humi iussos, mortalia semina, dentes. **105**

Inde (fide maius) glaebae coepere moveri,
primaque de sulcis acies apparuit hastae,
tegmina mox capitum picto nutantia cono,
mox umeri pectusque onerataque bracchia telis
existunt, crescitque seges clipeata virorum. **110**
Sic ubi tolluntur festis aulaea theatris,
surgere signa solent primumque ostendere vultus,
cetera paulatim, placidoque educta tenore
tota patent imoque pedes in margine ponunt.
Territus hoste novo Cadmus capere arma parabat: **115**
«ne cape», de populo, quem terra creaverat, unus
exclamat «nec te civilibus insere bellis.»
Atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
comminus ense ferit; iaculo cadit eminus ipse.
Hunc quoque qui leto dederat, non longius illo **120**
vivit et exspirat modo quas acceperat auras;
exemploque pari furit omnis turba, suoque
Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres.
Iamque brevis vitae spatium sortita iuventus
sanguineam tepido plangebat pectore matrem, **125**
quinque superstitibus, quorum fuit unus Echion.
Is sua iecit humo monitu Tritonidis arma
fratrinaeque fidem pacis petiitque deditque.

Hos operis comites habuit Sidonius hospes,
cum posuit iussam Phoebeis sortibus urbem. **130**

ACTAEON

Iam stabant Thebae: poteras iam, Cadme, videri
exsilio felix. Soceri tibi Marsque Venusque
contigerant: huc adde genus de coniuge tanta,
tot natos natasque et pignera cara nepotes,
hos quoque iam iuvenes. Sed scilicet ultima semper **135**
exspectanda dies homini est, dicique beatus
ante obitum nemo supremaque funera debet.

Actaeon.

Prima nepos inter tot res tibi, Cadme, secundas
 causa fuit luctus, alienaque cornua fronti
 addita, vosque canes satiatae sanguine erili. **140**
 At bene si quaeras, fortunae crimen in illo,
 non scelus invenies: quod enim scelus error habebat?
 Mons erat infectus variarum caede ferarum;
 iamque dies medius rerum contraxerat umbras
 et sol ex aequo meta distabat utraque, **145**
 cum iuvenis placido per devia lustra vagantes
 participes operum compellat Hyantius ore:
 «Lina madent, comites, ferrumque cruore ferarum,
 fortunamque dies habuit satis. Altera lucem
 cum croceis invecta rotis Aurora reducet, **150**
 propositum repetemus opus; nunc Phoebus utraque
 distat idem terra finditque vaporibus arva.
 Sistite opus praesens nodosaque tollite lina.»
 Iussa viri faciunt intermittuntque laborem.

Vallis erat piceis et acuta densa cupressu, **155**
 nomine Gargaphie, succinctae sacra Dianae.
 Cuius in extremo est antrum nemorale recessu,
 arte laboratum nulla: simulaverat artem
 ingenio natura suo; nam pumice vivo
 et levibus tofis nativum duxerat arcum. **160**
 Fons sonat a dextra, tenui perlucidus unda,
 margine gramineo patulos succinctus hiatus.

Hic dea silvarum venatu fessa solebat
 virgineos artus liquido perfundere rore.
 Quo postquam subiit, nympharum tradidit uni **165**
 armigerae iaculum pharetramque arcusque retentos;
 altera depositae subiecit bracchia pallae,
 vincla duae pedibus demunt; nam doctior illis
 Ismenis Crocale sparsos per colla capillos
 conligit in nodum, quamvis erat ipsa solutis. **170**
 Excipiunt laticem Nepheleque Hyaleque Rhanisque
 et Psecas et Phiale funduntque capacibus urnis.

Dumque ibi perluitur solita Titania lympha,
 ecce nepos Cadmi dilata parte laborum
 per nemus ignotum non certis passibus errans **175**
 pervenit in lucum: sic illum fata ferebant.
 Qui simul intravit rorantia fontibus antra,
 sicut erant, viso nudae sua pectora nymphae
 percussere viro, subitisque ululatibus omne
 implevere nemus circumfusaeque Dianam **180**
 corporibus texere suis; tamen altior illis
 ipsa dea est colloque tenuis supereminet omnes.
 Qui color infectis adversi solis ab ictu

Actaeon.

nubibus esse solet aut purpureae aurorae,
is fuit in vultu visae sine veste Dianae. **185**

Quae quamquam comitum turba est stipata suarum,
in latus obliquum tamen adstitit oraque retro
flexit, et ut vellet promptas habuisse sagittas,
quas habuit sic hausit aquas vultumque virilem
perfudit, spargensque comas ultricibus undis **190**

addidit haec cladis praenuntia verba futurae:
«Nunc tibi me posito visam velamine narres,
si poteris narrare, licet.» Nec plura minata
dat sparso capiti vivacis cornua cervi,
dat spatium collo summasque cacuminat aures, **195**

cum pedibusque manus, cum longis bracchia mutat
cruribus et velat maculoso vellere corpus.

Additus et pavor est. Fugit Autonoeius heros
et se tam celerem cursu miratur in ipso.

Ut vero vultus et cornua vidit in unda, **200**

«me miserum!» dicturus erat: vox nulla secuta est.

Ingemuit: vox illa fuit, lacrimaeque per ora
non sua fluxerunt; mens tantum pristina mansit.

Quid faciat? repetatne domum et regalia tecta
an lateat silvis? pudor hoc, timor impedit illud. **205**

Dum dubitat, videre canes. Primumque Melampus
Ichnobatesque sagax latratu signa dedere,
Gnosius Ichnobates, Spartana gente Melampus.
Inde ruunt alii rapida velocius aura,
Pamphagus et Dorceus et Oribasus, Arcades omnes, **210**

Nebroponusque valens et trux cum Laelape Theron
et pedibus Pterelas et naribus utilis Agre,

Hylaeusque ferox, nuper percussus ab apro,
deque lupo concepta Nape, pecudesque secuta

Poemenis et natis comitata Harpyia duobus, **215**

et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon,
et Dromas et Canache Sticteque et Tigris et Alce

et niveis Leucon et villis Asbolus atris
praevalidusque Lacon et cursu fortis Aello

et Thous et Cyprio velox cum fratre Lycisce, **220**

et nigram medio frontem distinctus ab albo
Harpalos, et Melaneus hirsutaque corpore Lachne,

et patre Dictaeo, sed matre Laconide nati
Labros et Argiodus, et acutae vocis Hylactor,

quosque referre mora est. Ea turba cupidine praedae **225**

per rupes scopulosque adituque carentia saxa,
quaque est difficilis quaque est via nulla, sequuntur.

Ille fugit per quae fuerat loca saepe secutus,
heu famulos fugit ipse suos. Clamare libebat
«Actaeon ego sum, dominum cognoscite vestrum!» **230**
Verba animo desunt: resonat latratibus aether.

Prima Melanchaetes in tergo vulnera fecit,
proxima Therodamas, Oresitrophus haesit in armo:
tardius exierant, sed per compendia montis
anticipata via est. Dominum retinentibus illis, **235**
cetera turba coit confertque in corpore dentes.
Iam loca vulneribus desunt. Gemit ille sonumque,
etsi non hominis, quem non tamen edere possit
cervus habet, maestisque replet iuga nota querellis.
Et genibus pronis supplex similisque roganti **240**
circumfert tacitos tamquam sua bracchia vultus.

At comites rapidum solitis hortatibus agmen
ignari instigant oculisque Actaeona quaerunt
et velut absentem certatim Actaeona clamant
(ad nomen caput ille refert), et abesse queruntur **245**
nec capere oblatae segnem spectacula praedae.
Vellet abesse quidem, sed adest; velletque videre,
non etiam sentire canum fera facta suorum.
Undique circumstant mersisque in corpore rostris
dilacerant falsi dominum sub imagine cervi. **250**

Semele.

Rumor in ambiguo est: aliis violentior aequo
 visa dea est, alii laudant dignamque severa
 virginitate vocant; pars invenit utraque causas.
 Sola Iovis coniunx non tam culpetne probetne
 eloquitur, quam clade domus ab Agenore ductae **255**
 gaudet et a Tyria conlectum paelice transfert
 in generis socios odium. Subit ecce priori
 causa recens, gravidamque dolet de semine magni
 esse Iovis Semelen. Dum linguam ad iurgia solvit,
 «profeci quid enim totiens per iurgia?» dixit: **260**
 «ipsa petenda mihi est, ipsam, si maxima Iuno
 rite vocor, perdam, si me gemmantia dextra
 sceptrum tenere decet, si sum regina Iovisque
 et soror et coniunx, certe soror. At, puto, furto est
 contenta, et thalami brevis est iniuria nostri: **265**
 concipit, id deerat! manifesta crimina pleno
 fert utero, et mater, quod vix mihi contigit uno
 de Iove vult fieri: tanta est fiducia formae.
 Fallat eam faxo; nec sum Saturnia, si non
 ab Iove mersa suo Stygias penetrabit in undas.» **270**

Surgit ab his solio fulvae recondita nube
 limen adit Semeles. Nec nubes ante removit,
 quam simulavit anum posuitque ad tempora canos
 sulcavitque cutem rugis et curva trementi
 membra tulit passu; vocem quoque fecit anilem, **275**
 ipsaque erat Beroe, Semeles Epidauria nutrix.
 Ergo ubi captato sermone diuque loquendo
 ad nomen venere Iovis, suspirat et «opto,
 Iuppiter ut sit» ait: «metuo tamen omnia: multi
 nomine divorum thalamos iniere pudicos. **280**
 Nec tamen esse Iovem satis est: det pignus amoris,
 si modo verus is est, quantusque et qualis ab alta
 Iunone excipitur, tantus talisque, rogato,
 det tibi complexus suaque ante insignia sumat.»

Talibus ignaram Iuno Cadmeida dictis **285**
 formarat. Rogat illa Iovem sine nomine munus.
 Cui deus «elige» ait: «nullam patiere repulsam.
 Quoque magis credas, Stygii quoque conscia sunt
 numina torrentis: timor et deus ille deorum est».
 Laeta malo nimiumque potens perituraque amantis **290**
 obsequio Semele «qualem Saturnia» dixit
 «te solet amplecti, Veneris cum foedus initis,
 da mihi te talem.» Voluit deus ora loquentis
 opprimere: exierat iam vox properata sub auras.
 Ingemuit; neque enim non haec optasse, neque ille **295**
 non iurasse potest. Ergo maestissimus altum
 aethera conscendit vultuque sequentia traxit

Semele.

nubila, quis nimbos inmixtaque fulgura ventis
addidit et tonitrus et inevitabile fulmen.

Qua tamen usque potest, vires sibi demere temptat; **300**

nec, quo centimanum deiecerat igne Typhoea,
nunc armatur eo: nimium feritatis in illo est.

Est aliud levius fulmen, cui dextra Cyclopum
saevitiae flammaeque minus, minus addidit irae;

tela secunda vocant superi. Capit illa, domumque **305**

intrat Agenoream. Corpus mortale tumultus
non tulit aetherios donisque iugalibus arsit.

Imperfectus adhuc infans genetricis ab alvo
eripitur, patrioque tener (si credere dignum est)

insuitur femori maternaque tempora complet. **310**

Furtim illum primis Ino matertera cuius
educat: inde datum nympphae Nyseides antris
occuluere suis lactisque alimenta dedere.

Tiresias.

Dumque ea per terras fatali lege geruntur
 tutaque bis geniti sunt incunabula Bacchi, **315**
 forte Iovem memorant, diffusum nectare, curas
 seposuisse graves vacuumque agitasse remissos
 cum Iunone iocos et «maior vestra profecto est,
 quam quae contingit maribus» dixisse «voluptas.»

Illa negat. Placuit quae sit sententia docti **320**
 quaerere Tiresiae: venus huic erat utraque nota.
 Nam duo magnorum viridi coeuntia silva
 corpora serpentum baculi violaverat ictu;
 deque viro factus (mirabile) femina septem
 egerat autumnos. Octavo rursus eosdem **325**
 vidit, et «est vestrae si tanta potentia plagae»
 dixit «ut auctoris sortem in contraria mutet,
 nunc quoque vos feriam.» Percussis anguibus isdem
 forma prior rediit genetivaeque venit imago.

Arbiter hic igitur sumptus de lite iocosa **330**
 dicta Iovis firmat. Gravius Saturnia iusto
 nec pro materia fertur doluisse, suique
 iudicis aeterna damnavit lumina nocte.
 At pater omnipotens (neque enim licet inrita cuiquam
 facta dei fecisse deo) pro lumine adempto **335**
 scire futura dedit, poenamque levavit honore.

Narcissus. Echo.

Ille per Aonias fama celeberrimus urbes
 inreprehensa dabat populo responsa petenti.
 Prima fide vocisque ratae temptamina sumpsit
 caerulea Liriope. Quam quondam flumine curvo **340**
 implicuit clausaeque suis Cephisus in undis
 vim tulit. Enixa est utero pulcherrima pleno
 infantem, nymphis iam tunc qui posset amari,
 Narcissumque vocat. De quo consultus, an esset
 tempora maturae visurus longa senectae, **345**
 fatidicus vates «si se non noverit» inquit.
 Vana diu visa est vox auguris: exitus illam
 resque probat letique genus novitasque furoris.
 Namque ter ad quinos unum Cephisius annum
 addiderat poteratque puer iuvenisque videri: **350**
 multi illum iuvenes, multae cupiere puellae.
 Sed fuit in tenera tam dura superbia forma:
 nulli illum iuvenes, nullae tetigere puellae.
 Adspicit hunc trepidos agitantem in retia cervos
 vocalis nymphe, quae nec reticere loquenti, **355**
 nec prior ipsa loqui didicit, resonabilis Echo.

Corpus adhuc Echo, non vox erat; et tamen usum
 garrula non alium, quam nunc habet, oris habebat,
 reddere de multis ut verba novissima posset.
 Fecerat hoc Iuno, quia, cum deprendere posset **360**
 cum Iove saepe suo nymphas in monte iacentes,
 illa deam longo prudens sermone tenebat,
 dum fugerent nymphae. Postquam Saturnia sensit
 «huius» ait «linguae, qua sum delusa, potestas
 parva tibi dabitur vocisque brevissimus usus»: **365**
 reque minas firmat. Tamen haec in fine loquendi
 ingeminat voces auditaque verba reportat.

Ergo ubi Narcissum per devia rura vagantem
 vidit et incaluit, sequitur vestigia furtim,
 quoque magis sequitur, flamma propiore calescit, **370**
 non aliter, quam cum summis circumlita taedis
 admotas rapiunt vivacia sulphura flammis.
 O quotiens voluit blandis accedere dictis
 et molles adhibere preces: natura repugnat
 nec sinit incipiat. Sed, quod sinit, illa parata est **375**
 exspectare sonos, ad quos sua verba remittat.
 Forte puer comitum seductus ab agmine fido,
 dixerat «ecquis adest?» et «adest!» responderat Echo.
 Hic stupet, utque aciem partes dimittit in omnes,
 voce «veni!» magna clamat: vocat illa vocantem. **380**
 Respicit et rursus nullo veniente «quid» inquit
 «me fugis?» et totidem, quot dixit, verba recepit.
 Perstat et, alternae deceptus imagine vocis,

Narcissus. Echo.

«huc coeamus!» ait: nullique libentius umquam
responsura sono «coeamus» rettulit Echo, **385**
et verbis favet ipsa suis egressaque silva
ibat, ut iniceret sperato brachia collo.
Ille fugit fugiensque «manus complexibus aufer:
ante» ait «emoriar, quam sit tibi copia nostri.»
Rettulit illa nihil nisi «sit tibi copia nostri.» **390**
Spreta latet silvis pudibundaque frondibus ora
protegit et solis ex illo vivit in antris.
Sed tamen haeret amor crescitque dolore repulsae.
Extenuant vigiles corpus miserabile curae,
adducitque cutem macies et in aera sucus **395**
corporis omnis abit. Vox tantum atque ossa supersunt:
vox manet; ossa ferunt lapidis traxisse figuram.
[inde latet silvis nulloque in monte videtur;
omnibus auditur: sonus est, qui vivit in illa.]

Sic hanc, sic alias undis aut montibus ortas **400**
luserat hic nymphas, sic coetus ante viriles.
Inde manus aliquis despectus ad aethera tollens
«sic amet ipse licet sic non potiatur amato!»
dixerat. Adsensit precibus Rhamnusia iustis.

NARCISSUS

Fons erat inlimis, nitidis argenteus undis, **405**
 quem neque pastores neque pastae monte capellae
 contigerant aliudve pecus, quem nulla volucris
 nec fera turbarat nec lapsus ab arbore ramus.
 Gramen erat circa, quod proximus umor alebat,
 silvaque sole locum passura tepescere nullo. **410**
 Hic puer, et studio venandi lassus et aestu,
 procubuit faciemque loci fontemque secutus.
 [dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit.]
 Dumque bibit, visae correptus imagine formae
 [spem sine corpore amat: corpus putat esse, quod unda est] **415**
 adstupet ipse sibi, vultuque inmotus eodem
 haeret, ut e Pario formatum marmore signum.
 Spectat humi positus geminum, sua lumina, sidus
 et dignos Baccho, dignos et Apolline crines
 impubesque genas et eburnea colla decusque **420**
 oris et in niveo mixtum candore ruborem,
 cunctaque miratur, quibus est mirabilis ipse.
 Se cupit imprudens et qui probat, ipse probatur,
 dumque petit, petitur, pariterque accendit et ardet.
 Inrita fallaci quotiens dedit oscula fonti! **425**
 In mediis quotiens visum captantia collum
 brachia mersit aquis, nec se deprendit in illis!
 Quid videat, nescit: sed quod videt, uritur illo,
 atque oculos idem, qui decipit, incitat error.
 Credule, quid frustra simulacra fugacia captas? **430**
 quod petis, est nusquam; quod amas, avertere, perdes.
 Ista repercussae, quam cernis, imaginis umbra est:
 nil habet ista sui; tecum venitque manetque,
 tecum discedet, si tu discedere possis.

Non illum Cereris, non illum cura quietis **435**
 abstrahere inde potest, sed opaca fusus in herba
 spectat inexploto mendacem lumine formam,
 perque oculos perit ipse suos; paulumque levatus
 ad circumstantes tendens sua brachia silvas
 «ecquis, io silvae, crudelius» inquit «amavit? **440**
 Scitis enim, et multis latebra opportuna fuistis.
 Ecquem, cum vestrae tot agantur saecula vitae,
 qui sic tabuerit, longo meministis in aevo?
 Et placet et video; sed quod videoque placetque,
 non tamen invenio: tantus tenet error amantem. **445**
 Quoque magis doleam, nec nos mare separat ingens,
 nec via nec montes nec clausis moenia portis:
 exigua prohibemur aqua. Cupit ipse teneri:
 nam quotiens liquidis porreximus oscula lymphis,
 hic totiens ad me resupino nititur ore. **450**
 Posse putes tangi: minimum est, quod amantibus obstat.
 Quisquis es, huc exi! quid me, puer unice, fallis,

quove petitus abis? certe nec forma nec aetas
 est mea quam fugias, et amarunt me quoque nymphae.
 Spem mihi nescio quam vultu promittis amico, **455**
 cumque ego porrexi tibi brachia, porrigis ultro:
 cum risi, adrides; lacrimas quoque saepe notavi
 me lacrimante tuas, nutu quoque signa remittis,
 et quantum motu formosi suspicor oris,
 verba refers aures non pervenientia nostras. **460**
 Iste ego sum: sensi, nec me mea fallit imago.
 Uror amore mei, flammam moveoque feroque.
 Quid faciam? roger, ane rogem? quid deinde rogabo?
 quod cupio mecum est: inopem me copia fecit.
 O utinam a nostro secedere corpore possem! **465**
 Votum in amante novum: vellem quod amamus abesset! --
 Iamque dolor vires adimit, nec tempora vitae
 longa meae superant, primoque exstinguor in aevo.
 Nec mihi mors gravis est posituro morte dolores:
 hic, qui diligitur, vellem diuturnior esset. **470**
 Nunc duo concordem anima moriemur in una.»

Dixit et ad faciem rediit male sanus eandem
 et lacrimis turbavit aquas, obscuraque moto
 reddita forma lacu est. Quam cum vidisset abire,
 «quo refugis? remane, nec me, crudelis, amantem **475**
 desere!» clamavit: «liceat, quod tangere non est,
 adspicere et misero praebere alimenta furori.»
 Dumque dolet, summa vestem deduxit ab ora
 nudaque marmoreis percussit pectora palmis.
 Pectora traxerunt tenuem percussa ruborem, **480**
 non aliter quam poma solent, quae candida parte,
 parte rubent, aut ut variis solet uva racemis
 ducere purpureum nondum matura colorem.
 Quae simul adspexit liquefacta rursus in unda,
 non tulit ulterius, sed ut intabescere flavae **485**
 igne levi cerae matutinaeque pruinae
 sole tepente solent, sic attenuatus amore
 liquitur et tecto paulatim carpitur igni.
 Et neque iam color est mixto candore rubori,
 nec vigor et vires et quae modo visa placebant, **490**
 nec corpus remanet, quondam quod amaverat Echo.

Quae tamen ut vidit, quamvis irata memorque,
 indoluit, quotiensque puer miserabilis «eheu»
 dixerat, haec resonis iterabat vocibus «eheu»;
 cumque suos manibus percusserat ille lacertos, **495**
 haec quoque reddebat sonitum plangoris eundem.
 Ultima vox solitam fuit haec spectantis in undam,
 «heu frustra dilecte puer!» totidemque remisit
 verba locns, dictoque vale «vale!» inquit et Echo.
 Ille caput viridi fessum submisit in herba; **500**
 lumina mors clausit domini mirantia formam.

Tunc quoque se, postquam est inferna sede receptus,
in Stygia spectabat aqua. Planxere sorores
naides et sectos fratri posuere capillos,
planxerunt dryades: plangentibus adsonat Echo. **505**
Iamque rogum quassasque faces feretrumque parabant:
nusquam corpus erat; croceum pro corpore florem
inveniunt, foliis medium cingentibus albis.

Pentheus.

Cognita res meritam vati per Achaidas urbes
attulerat famam, nomenque erat auguris ingens. **510**
Spernit Echionides tamen hunc ex omnibus unus,
contemptor superum, Pentheus, praesagaque ridet
verba senis tenebrasque et cladem lucis ademptae
obicit. Ille movens albentia tempora canis
«quam felix esses, si tu quoque luminis huius **515**
orbis» ait «fieres, ne Bacchica sacra videres!
Namque dies aderit, quam non procul auguror esse,
qua novus huc veniat, proles Semeleia, Liber;
quem nisi templorum fueris dignatus honore,
mille lacer spargere locis et sanguine silvas **520**
foedabis matremque tuam matrisque sorores.
Evenient; neque enim dignabere numen honore,
meque sub his tenebris nimium vidisse quereris.»
Talia dicentem proturbat Echione natus.

Dicta fides sequitur, responsaque vatis aguntur: **525**
Liber adest, festisque fremunt ululatibus agri;
turba ruit, mixtaeque viris matresque nurusque
vulgusque proceresque ignota ad sacra feruntur.

«Quis furor, anguigenae, proles Mavortia, vestras
attonuit mentes?» Pentheus ait: «aerane tantum **530**
aere repulsa valent et adunco tibia cornu
et magicae fraudes, ut, quos non bellicus ensis,
non tuba terruerit, non strictis agmina telis,
femineae voces et mota insania vino
obscenique greges et inania tympana vincant? **535**
Vosne, senes, mirer, qui longa per aequora vecti
hac Tyron, hac profugos posuistis sede penates,
nunc sinitis sine Marte capi? vosne, acrior aetas,
o iuvenes, propiorque meae, quos arma tenere,
non thyrsos, galeaque tegi, non fronde, decebat? **540**
Este, precor, memores, qua sitis stirpe creati,
illiusque animos, qui multos perdidit unus,
sumite serpentis! Pro fontibus ille lacuque
interiit: at vos pro fama vincite vestra!
Ille dedit leto fortes, vos pellite molles **545**
et patrium retinete decus. Si fata vetabant
stare diu Thebas, utinam tormenta virique
moenia diruerent, ferrumque ignisque sonarent!
Essemus miseri sine crimine, sorsque querenda,
non celanda foret, lacrimaeque pudore carerent. **550**
At nunc a puero Thebae capientur inermi,
quem neque bella iuvant nec tela nec usus equorum,
sed madidi murra crines mollesque coronae
purpuraque et pictis intextum vestibus aurum.
Quem quidem ego actutum (modo vos absistite) cogam **555**

Pentheus.

adsumptumque patrem commentaque sacra fateri.
 An satis Acrisio est animi contemnere vanum
 numen et Argolicas venienti claudere portas,
 Penthea terrebit cum totis advena Thebis?
 Ite citi» (famulis hoc imperat), «ite ducemque **560**
 attrahite huc vinctum! iussis mora segnis abesto.»

Hunc avus, hunc Athamas, hunc cetera turba suorum
 corripunt dictis frustra que inhibere laborant.
 Acrior admonitu est, inritaturque retenta
 et crescit rabies, remoraminaque ipsa nocebant. **565**
 Sic ego torrentem, qua nil obstabat eunti,
 lenius et modico strepitu decurrere vidi:
 at quacumque trabes obstructaque saxa tenebant,
 spumeus et fervens et ab obice saevior ibat.
 Ecce cruentati redeunt et, Bacchus ubi esset, **570**
 quaerenti domino Bacchum vidisse negarunt;
 «hunc» dixere «tamen comitem famulumque sacrorum
 cepimus»; et tradunt manibus post terga ligatis
 sacra dei quondam Tyrrhena gente secutum.

Adspicit hunc Pentheus oculis, quos ira tremendos **575**
 fecerat, et quamquam poenae vix tempora differt,
 «o periture tuaque aliis documenta dature
 morte» ait, «ede tuum nomen nomenque parentum
 et patriam, morisque novi cur sacra frequentes.»

Ille metu vacuus «nomen mihi» dixit «Acoetes, **580**
 patria Maeonia est, humili de plebe parentes.
 Non mihi quae duri colerent pater arva iuveni,
 lanigerosve greges, non ulla armenta reliquit;
 pauper et ipse fuit, linoque solebat et hamis
 decipere et calamo salientes ducere pisces. **585**
 Ars illi sua census erat. Cum traderet artem,
 «accipe quas habeo, studii successor et heres,»
 dixit «opes.» Moriensque mihi nil ille reliquit
 praeter aquas: unum hoc possum appellare paternum.
 Mox ego, ne scopulis haererem semper in isdem, **590**
 addidici regimen dextra moderante carinae
 flectere et Oleniae sidus pluviale capellae
 Taygetenque hyadasque oculis arctonque notavi
 ventorumque domos et portus puppibus aptos.
 Forte petens Delum Chiaie telluris ad oras **595**
 applicor et dextris adducor litora remis,
 doque leves saltus udaeque inmittor harenae.
 Nox ubi consumpta est (aurora rubescere prima
 coeperat), exsurgo, laticesque inferre recentes
 admonero monstroque viam, quae ducat ad undas. **600**
 Ipse, quid aura mihi tumulo promittat ab alto
 prospicio comitesque voco repetoque carinam.
 «Adsumus en!» inquit sociorum primus Opheltis,

Pentheus.

utque putat, praedam deserto nactus in agro,
 virginea puerum ducit per litora forma. **605**
 Ille mero somnoque gravis titubare videtur
 vixque sequi. Specto cultum faciemque gradumque:
 nil ibi quod credi posset mortale videbam.
 Et sensi et dixi sociis: «Quod numen in isto
 corpore sit, dubito; sed corpore numen in isto est. **610**
 Quisquis es, o faveas nostrisque laboribus adsis.
 His quoque des veniam.» — «Pro nobis mitte precari»
 Dictys ait, quo non alius conscendere summas
 ocior antemnas prensoque rudente relabi.
 Hoc Libys, hoc flavus, prorae tutela, Melanthus, **615**
 hoc probat Alcimedon, et qui requiemque modumque
 voce dabat remis, animorum hortator Epopeus,
 hoc omnes alii: praedae tam caeca cupido est.
 «Non tamen hanc sacro violari pondere pinum
 perpetiar» dixi: «pars hic mihi maxima iuris»; **620**
 inque aditu obsisto. Furit audacissimus omni
 de numero Lycabas, qui Tusca pulsus ab urbe
 exsilium dira poenam pro caede luebat.
 Is mihi, dum resto, iuvenali guttura pugno
 rupit et excussum misisset in aequora, si non **625**
 haesissem, quamvis amens, in fune retentus.
 Impia turba probat factum. Tum denique Bacchus
 (Bacchus enim fuerat), veluti clamore solutus
 sit sopor aque mero redeant in pectora sensus,
 «quid facitis? quis clamor?» ait «qua, dicite, nautae, **630**
 huc ope perveni? quo me deferre paratis?»
 «Pone metum», Proreus «et quos contingere portus
 ede velis» dixit: «terra sistere petita.» —
 «Naxon» ait Liber «cursus advertite vestros.
 Illa mihi domus est, vobis erit hospita tellus.» **635**
 Per mare fallaces perque omnia numina iurant
 sic fore, meque iubent pictae dare vela carinae.
 Dexteram Naxos erat. Dextra mihi linthea danti
 «quid facis, o demens? quis te furor—?» inquit Opheltes.
 Pro se quisque timet: «laevam pete» maxima nutu **640**
 pars mihi significat, pars quid velit aure susurrat.
 Obstipui «capiat» que «aliquis moderamina» dixi
 meque ministerio scelerisque artisque removi.
 Increpor a cunctis, totumque in murmure agmen.
 E quibus Aethalion «te scilicet omnis in uno **645**
 nostra salus posita est» ait, et subit ipse meumque
 explet opus, Naxoque petit diversa relicta.
 Tum deus inludens, tamquam modo denique fraudem
 senserit, e puppi pontum prospectat adunca
 et flenti similis «non haec mihi litora, nautae, **650**
 promisistis» ait, «non haec mihi terra rogata est.
 Quo merui poenam facto? quae gloria vestra est,
 si puerum iuvenes, si multi fallitis unum?»
 Iamdudum flebam: lacrimas manus impia nostras

ridet et impellit properantibus aequora remis. **655**
 Per tibi nunc ipsum (nec enim praesentior illo
 est deus) adiuro, tam me tibi vera referre,
 quam veri maiora fide: stetit aequore puppis
 haud aliter quam si siccum navale teneret.
 Illi admirantes remorum in verbere perstant **660**
 velaque deducunt geminaque ope currere temptant.
 Impediunt hederæ remos nexuque recurvo
 serpunt et gravidis distinguunt vela corymbis.
 Ipse racemiferis frontem circumdatus uvis
 pampineis agitat velatam frondibus hastam. **665**
 Quem circa tigres simulacraque inania lyncum
 pictarumque iacent fera corpora pantherarum.
 Exsiluere viri, sive hoc insania fecit,
 sive timor, primusque Medon nigrescere coepit
 corpore et expresso spinae curvamine flecti. **670**
 Incipit huic Lycabas: «In quae miracula» dixit
 «verteris?» et lati rictus et panda loquenti
 naris erat, squamamque cutis durata trahebat.
 At Libys obstantes dum vult obvertere remos,
 in spatium resilire manus breve vidit et illas **675**
 iam non esse manus, iam pinnas posse vocari.
 Alter, ad intortos cupiens dare bracchia funes,
 bracchia non habuit, truncoque repandus in undas
 corpore desiluit: falcata novissima cauda est,
 qualia dimidia sinuantur cornua lunae. **680**
 Undique dant saltus multaue adspergine rorant
 emerguntque iterum redeuntque sub aequora rursus
 inque chori ludunt speciem lascivaque iactant
 corpora et acceptum patulis mare naribus efflant.
 De modo viginti (tot enim ratis illa ferebat) **685**
 restabam solus. Pavidum gelidumque trementi
 corpore vixque meum firmat deus «excute» dicens
 «corde metum Diamque tene.» Delatus in illam
 accessi sacris Baccheaque sacra frequento.»

«Praebuimus longis» Pentheus «ambagibus aures» **690**
 inquit «ut ira mora vires absumere posset.
 Praecipitem famuli rapite hunc cruciataque diris
 corpora tormentis Stygiae demittite nocti.»

Protinus abstractus solidis Tyrrhenus Acoetes
 clauditur in tectis; et dum crudelia iussae **695**
 instrumenta necis ferrumque ignesque parantur,
 sponte sua patuisse fores lapsasque lacertis
 sponte sua fama est nullo solvente catenas.

Perstat Echionides. Nec iam iubet ire, sed ipse
 vadit, ubi electus facienda ad sacra Cithaeron **700**
 cantibus et clara bacchantum voce sonabat.
 Ut fremit acer equus, cum bellicus aere canoro

signa dedit tubicen, pugnaeque adsumit amorem,
 Penthea sic ictus longis ululatibus aether
 movit, et audito clamore recanduit ira. **705**

Monte fere medio est, cingentibus ultima silvis,
 purus ab arboribus, spectabilis undique campus.
 Hic oculis illum cernentem sacra profanis
 prima videt, prima est insano concita cursu,
 prima suum misso violavit Penthea thyrso **710**
 mater. «Io, geminae» clamavit «adeste sorores!
 ille aper, in nostris errat qui maximus agris,
 ille mihi feriendus aper.» Ruit omnis in unum
 turba furens; cunctae coeunt trepidumque sequuntur,
 iam trepidum, iam verba minus violenta loquentem, **715**
 iam se damnantem, iam se peccasse fatentem.
 Saucius ille tamen «fer opem, matertera» dixit
 «Autonoe! moveant animos Actaeonis umbrae.»
 Illa, quis Actaeon, nescit dextramque precantis
 abstulit: Inoo lacerata est altera raptu. **720**
 Non habet infelix quae matri bracchia tendat,
 trunca sed ostendens deiectis vulnera membris
 «adspice, mater!» ait. Visis ululavit Agaue
 collaque iactavit movitque per aera crinem
 avulsumque caput digitis complexa cruentis **725**
 clamat «io comites, opus haec victoria nostrum est!»
 Non citius frondes autumnis frigore tactas
 iamque male haerentes alta rapit arbore ventus,
 quam sunt membra viri manibus direpta nefandis.

Talibus exemplis monitae nova sacra frequentant **730**
 turaque dant sanctasque colunt Ismenides aras.

Livre 4

Minyeides.

At non Alcithoe Minyeias orgia censet
 accipienda dei, sed adhuc temeraria Bacchum
 progeniem negat esse Iovis, sociasque sorores
 impietatis habet. Festum celebrare sacerdos
 immunesque operum famulas dominasque suorum **5**
 pectora pelle tegi, crinales solvere vittas,
 serta coma, manibus frondentes sumere thyrsos
 iusserat, et saevam laesi fore numinis iram
 vaticinatus erat. Parent matresque nurusque
 telasque calathosque infectaque pensa reponunt, **10**
 turaque dant Bacchumque vocant Bromiumque Lyaeumque
 ignigenamque satumque iterum solumque bimatrem:
 additur his Nyseus indetonsusque Thyoneus,
 et cum Lenaeo genialis consitor uvae,
 Nycteliusque Eleleusque parens et Iacchus et Euhan, **15**
 et quae praeterea per Graias plurima gentes
 nomina, Liber, habes. Tibi enim inconsumpta iuventa est,
 tu puer aeternus, tu formosissimus alto
 conspiceris caelo, tibi, cum sine cornibus adstas,
 virgineum caput est. Oriens tibi victus, adusque **20**
 decolor extremo qua tingitur India Gange:
 Penthea tu, venerande, bipenniferumque Lycurgum
 sacrilegos mactas, Tyrrhenaque mittis in aequor
 corpora, tu biiugum pictis insignia frenis
 colla premis lyncum; bacchae satyrique sequuntur, **25**
 quique senex ferula titubantes ebrius artus
 sustinet et pando non fortiter haeret asello.
 Quacumque ingrederis, clamor iuvenalis et una
 femineae voces impulsaque tympana palmis
 concavaque aera sonant longoque foramine buxus. **30**
 «Placatus mitisque» rogant Ismenides «adsis,»
 iussaue sacra colunt. Solae Minyeides intus
 intempestiva turbantes festa Minerva
 aut ducunt lanas, aut stamina pollice versant,
 aut haerent telae famulasque laboribus urgent. **35**

E quibus una levi deducens pollice filum
 «dum cessant aliae commentaque sacra frequentant,
 nos quoque, quas Pallas, melior dea, detinet» inquit,
 «utile opus manuum vario sermone levemus:
 perque vices aliquid, quod tempora longa videri **40**
 non sinat, in medium vacuas referamus ad aures.»
 Dicta probant primamque iubent narrare sorores.

Illa, quid e multis referat (nam plurima norat),
 cogitat et dubia est, de te, Babylonia, narret,
 Derceti, quam versa squamis velantibus artus **45**

stagna Palaestini credunt motasse figura;
an magis, ut sumptis illius filia pennis
extremos albis in turribus egerit annos;
nais an ut cantu nimiumque potentibus herbis
verterit in tacitos iuvenalia corpora pisces, **50**
donec idem passa est; an, quae poma alba ferebat,
ut nunc nigra ferat contactu sanguinis arbor.
Hoc placet, hanc, quoniam vulgaris fabula non est,
talibus orsa modis, lana sua fila sequente:

Pyramus et Thisbe.

«Pyramus et Thisbe, iuvenum pulcherrimus alter, **55**
 altera, quas oriens habuit, praelata puellis,
 contiguas tenuere domos, ubi dicitur altam
 coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.
 Notitiam primosque gradus vicinia fecit:
 tempore crevit amor. Taedae quoque iure coissent: **60**
 sed vetuere patres. Quod non potuere vetare,
 ex aequo captis ardebant mentibus ambo.
 Conscius omnis abest: nutu signisque loquuntur,
 quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis.
 Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim, **65**
 cum fieret paries domui communis utrique.
 Id vitium nulli per saecula longa notatum
 (quid non sentit amor?) primi vidistis amantes,
 et vocis fecistis iter; tutaeque per illud
 murmure blanditiae minimo transire solebant. **70**
 Saepe, ubi constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc,
 inque vices fuerat captatus anhelitus oris,
 «invide» dicebant «paries, quid amantibus obstas?
 quantum erat, ut sineres toto nos corpore iungi,
 aut hoc si nimium est, vel ad oscula danda pateres? **75**
 Nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
 quod datus est verbis ad amicas transitus aures.»

Talia diversa nequiquam sede locuti
 sub noctem dixere »vale» partique dedere
 oscula quisque suae non pervenientia contra. **80**

Postera nocturnos aurora removerat ignes,
 solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
 ad solitum coiere locum. Tum murmure parvo
 multa prius questi, statuunt, ut nocte silenti
 fallere custodes foribusque excedere temptent, **85**
 cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquunt;
 neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
 convenient ad busta Nini lateantque sub umbra
 arboris. Arbor ibi, niveis uberrima pomis
 ardua morus, erat, gelido contermina fonti. **90**
 Pacta placent. Et lux, tarde discedere visa,
 praecipitatur aquis, et aquis nox exit ab isdem.

Callida per tenebras versato cardine Thisbe
 egreditur fallitque suos, adopertaque vultum
 pervenit ad tumulum, dictaque sub arbore sedit. **95**
 Audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
 caede leaena boum spumantes oblita rictus,
 depositura sitim vicini fontis in unda.
 Quam procul ad lunae radios Babylonia Thisbe
 vidit et obscurum timido pede fugit in antrum, **100**

dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
 Ut lea saeva sitim multa conpescuit unda,
 dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
 ore cruentato tenues laniavit amictus.

Serius egressus vestigia vidit in alto **105**
 pulvere certa ferae totoque expalluit ore
 Pyramus: ut vero vestem quoque sanguine tinctam
 repperit, «una duos» inquit «nox perdet amantes.
 E quibus illa fuit longa dignissima vita,
 nostra nocens anima est: ego te, miseranda, peremi, **110**
 in loca plena metus qui iussi nocte venires,
 nec prior huc veni. Nostrum divellite corpus,
 et scelerata fero consumite viscera morsu,
 o quicumque sub hac habitatis rupe, leones.
 Sed timidi est optare necem.» Velamina Thisbes **115**
 tollit et ad pactae secum fert arboris umbram;
 utque dedit notae lacrimas, dedit oscula vesti,
 «accipe nunc» inquit «nostri quoque sanguinis haustus!»
 quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
 nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit. **120**
 Ut iacuit resupinus humo: cruor emicat alte,
 non aliter quam cum vitiato fistula plumbo
 scinditur et tenui stridente foramine longas
 eiaculatur aquas atque ictibus aera rumpit.
 Arborei fetus adspergine caedis in atram **125**
 vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix
 purpureo tingit pendentia mora colore.

Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
 illa redit iuvenemque oculis animoque requirit,
 quantaque vitarit narrare pericula gestit. **130**
 Utque locum et visa cognoscit in arbore formam,
 sic facit incertam pomi color: haeret, an haec sit.
 Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
 membra solum, retroque pedem tulit, oraque buxo
 pallidiora gerens exhorruit aequoris instar, **135**
 quod tremit, exigua cum summum stringitur aura.
 Sed postquam remorata suos cognovit amores,
 percutit indignos claro plangore lacertos,
 et laniata comas amplexaque corpus amatum
 vulnera supplevit lacrimis fletumque cruori **140**
 miscuit et gelidis in vultibus oscula figens
 «Pyrame» clamavit «quis te mihi casus ademit?
 Pyrame, responde: tua te carissima Thisbe
 nominat: exaudi vultusque attolle iacentes!»
 Ad nomen Thisbes oculos iam morte gravatos **145**
 Pyramus erexit, visaque recondidit illa.

Quae postquam vestemque suam cognovit et ense
 vidit ebur vacuum, «tua te manus» inquit «amorque

perdidit, infelix. Est et mihi fortis in unum
hoc manus, est et amor: dabit hic in vulnera vires. **150**
Persequar extinctum letique miserrima dicar
causa comesque tui; quique a me morte revelli
heu sola poteras, poteris nec morte revelli.
Hoc tamen amborum verbis estote rogati,
o multum miseri meus illiusque parentes, **155**
ut quos certus amor, quos hora novissima iunxit,
conponi tumulo non invidetis eodem.
At tu quae ramis arbor miserabile corpus
nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
signa tene caedis pullosque et luctibus aptos **160**
semper habe fetus, gemini monimenta cruoris.»

Dixit, et aptato pectus mucrone sub imum
incubuit ferro, quod adhuc a caede tepebat.
Vota tamen tetigere deos, tetigere parentes:
nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater, **165**
quodque rogis superest, una requiescit in urna.»

Venus et Mars. Leucothoe. Clytie.

Desierat, mediumque fuit breve tempus, et orsa est
dicere Leuconoe: vocem tenuere sorores.

«Hunc quoque, siderea qui temperat omnia luce,
cepit amor Solem: Solis referemus amores. **170**
Primus adulterium Veneris cum Marte putatur
hic vidisse deus: videt hic deus omnia primus.
Indoluit facto, Iunonigenaeque marito
furta tori furtique locum monstravit. At illi
et mens et quod opus fabrilis dextra tenebat **175**
excidit. Extemplo graciles ex aere catenas
retiaque et laqueos, quae lumina fallere possent,
elimat (non illud opus tenuissima vincant
stamina, non summo quae pendet aranea tigno),
utque leves tactus momentaque parva sequantur **180**
efficit et lecto circumdata collocat arte.
Ut venere torum coniunx et adulter in unum,
arte viri vinclisque nova ratione paratis
in mediis ambo deprensi amplexibus haerent.
Lemnius extemplo valvas patefecit eburnas **185**
admisitque deos: illi iacuere ligati
turpiter; atque aliquis de dis non tristibus optat
sic fieri turpis: superi risere, diuque
haec fuit in toto notissima fabula caelo.

Exigit indicii memorem Cythereia poenam, **190**
inque vices illum, tectos qui laesit amores,
laedit amore pari.

LEUCOTHOE ET CLYTIE

Quid nunc, Hyperione nate,
 forma colorque tibi radiataque lumina prosunt?
 Nempe tuis omnes qui terras ignibus uris,
 ureris igne novo; quique omnia cernere debes, **195**
 Leucothoen spectas, et virgine figis in una,
 quos mundo debes oculos. Modo surgis Eoo
 temperius caelo, modo serius incidis undis,
 spectandique mora brumales porrigis horas,
 deficis interdum, vitiumque in lumina mentis **200**
 transit et obscurus mortalia pectora terres.
 Nec, tibi quod lunae terris propioris imago
 obstiterit, palles: facit hunc amor iste colorem.
 Diligis hanc unam; nec te Clymeneque Rhodosque
 nec tenet Aeaeae genetrix pulcherrima Circes, **205**
 quaeque tuos Clytie quamvis despecta petebat
 concubitus ipsoque illo grave vulnus habebat
 tempore: Leucothoe multarum oblivia fecit,
 gentis odoriferae quam formosissima partu
 edidit Eurynome. Sed postquam filia crevit, **210**
 quam mater cunctas, tam matrem filia vicit.
 Rexit Achaemenias urbes pater Orchamus, isque
 septimus a prisco numeratur origine Belo.

Axe sub Hesperio sunt pascua Solis equorum.
 Ambrosiam pro gramine habent: ea fessa diurnis **215**
 membra ministeriis nutrit reparatque labori.
 Dumque ibi quadrupedes caelestia pabula carpunt,
 noxque vicem peragit, thalamos deus intrat amatos,
 versus in Eurynomes faciem genetricis, et inter
 bis sex Leucothoen famulas ad lumina cernit **220**
 levia versato ducentem stamina fuso.
 Ergo ubi ceu mater carae dedit oscula natae,
 «res» ait «arcana est. Famulae, discedite neve
 eripite arbitrium matri secreta loquendi.»
 Paruerant: thalamoque deus sine teste relicto **225**
 «ille ego sum» dixit, «qui longum metior annum,
 omnia qui video, per quem videt omnia tellus,
 mundi oculus. Mihi, crede, places.» Pavet illa, metuque
 et colus et fusus digitis cecidere remissis.
 Ipse timor decuit. Nec longius ille moratus **230**
 in veram rediit speciem solitumque nitorem:
 at virgo, quamvis inopino territa visu,
 victa nitore dei posita vim passa querella est.

Invidit Clytie (neque enim moderatus in illa
 Solis amor fuerat), stimulataque paelicis ira **235**
 vulgat adulterium diffamatumque parenti
 indicat. Ille ferox inmansuetusque precantem
 tendentemque manus ad lumina Solis et «ille

vim tulit invitae» dicentem defodit alta
 crudus humo, tumulumque super gravis addit harenae. **240**
 Dissipat hunc radiis Hyperione natus iterque
 dat tibi, qua possis defossos promere vultus.
 Nec tu iam poteras enectum pondere terrae
 tollere, nympa, caput corpusque exsanguie iacebas.
 Nil illo fertur volucrum moderator equorum **245**
 post Phaethonteos vidisse dolentius ignes.
 Ille quidem gelidos radiorum viribus artus
 si queat in vivum temptat revocare calorem:
 sed quoniam tantis fatum conatibus obstat,
 nectare odorato sparsit corpusque locumque, **250**
 multaue praequestus «tanges tamen aethera» dixit.
 Protinus inbutum caelesti nectare corpus
 dilicuit terramque suo madefecit odore:
 virgaque per glaebas sensim radicibus actis
 turea surrexit tumulumque cacumine rupit. **255**

At Clytien, quamvis amor excusare dolorem,
 indiciumque dolor poterat, non amplius auctor
 lucis adit venerisque modum sibi fecit in illa.
 Tabuit ex illo dementer amoribus usa
 nympa larum inpatiens, et sub Iove nocte dieque **260**
 sedit humo nuda, nudis incompta capillis,
 perque novem luces expers undaeque cibique
 rore mero lacrimisque suis ieiunia pavit
 nec se movit humo: tantum spectabat euntis
 ora dei vultusque suos flectebat ad illum. **265**
 Membra ferunt haesisse solo, partemque coloris
 luridus exsanguis pallor convertit in herbas;
 est in parte rubor, violaeque simillimus ora
 flos tegit. Illa suum, quamvis radice tenetur,
 vertitur ad Solem, mutataque servat amorem.» **270**

Salmacis.

Dixerat, et factum mirabile ceperat aures.
Pars fieri potuisse negant, pars omnia veros
posse deos memorant: sed non et Bacchus in illis.

Poscitur Alcithoe, postquam siluere sorores.
Quae radio stantis percurrens stamina telae **275**
«vulgatos taceo» dixit «pastoris amores
Daphnidis Idaei, quem nymphe paelicis ira
contulit in saxum (tantus dolor urit amantes).
Nec loquor, ut quondam naturae iure novato
ambiguus fuerit modo vir, modo femina Sithon. **280**
Te quoque, nunc adamas, quondam fidissime parvo,
Celmi, Iovi, largoque satos Curetas ab imbri
et Crocon in parvos versum cum Smilace flores
praetereo, dulcique animos novitate tenebo.

HERMAPHRODITUS

Unde sit infamis, quare male fortibus undis **285**
Salmacis enervet tactosque remolliat artus,
discite. Causa latet, vis est notissima fontis.

Mercurio puerum diva Cythereide natum
naides Idaeis enutrivere sub antris;
cuius erat facies, in qua materque paterque **290**
cognosci possent; nomen quoque traxit ab illis.
Is tria cum primum fecit quinquennia, montes
deseruit patrios, Idaque altrice relicta
ignotis errare locis, ignota videre
flumina gaudebat, studio minuente laborem. **295**
Ille etiam Lycias urbes Lyciaeque propinquos
Caras adit. Videt hic stagnum lucentis ad imum
usque solum lymphae. Non illic canna palustris
nec steriles ulvae nec acuta cuspidi iunci:
perspicuus liquor est; stagni tamen ultima vivo **300**
caespite cinguntur semperque virentibus herbis.
Nympha colit, sed nec venatibus apta, nec arcus
flectere quae soleat nec quae contendere cursu,
solaque naiadum celeri non nota Dianae.
Saepe suas illi fama est dixisse sorores: **305**
«Salmaci, vel iaculum vel pictas sume pharetras,
et tua cum duris venatibus otia misce.»
Nec iaculum sumit nec pictas illa pharetras,
nec sua cum duris venatibus otia miscet,
sed modo fonte suo formosos perluit artus, **310**
saepe Cytoriaco deducit pectine crines
et, quid se deceat, spectatas consulit undas;
nunc perlucenti circumdata corpus amictu
mollibus aut foliis aut mollibus incubat herbis;
saepe legit flores. Et tunc quoque forte legebat, **315**
cum puerum vidit visumque optavit habere.
Nec tamen ante adiit, etsi properabat adire,
quam se conposuit, quam circumspexit amictus,
et finxit vultum et meruit formosa videri.

Tum sic orsa loqui: «Puer o dignissime credi **320**
esse deus, seu tu deus es, potes esse Cupido,
sive es mortalis, qui te genuere, beati,
et frater felix, et fortunata profecto,
siqua tibi soror est, et quae dedit ubera nutrix:
sed longe cunctis longeque beatior illa, **325**
siqua tibi sponsa est, siquam dignabere taeda.
Haec tibi sive aliqua est, mea sit furtiva voluptas,
seu nulla est, ego sim, thalamumque ineamus eundem.»

Nais ab his tacuit. Pueri rubor ora notavit
(nescit enim, quid amor), sed et erubuisse decebat. **330**

Hic color aprica pendentibus arbore pomis
aut ebori tincto est, aut sub candore rubenti,
cum frustra resonant aera auxiliaria, lunae.
Poscenti nymphae sine fine sororia saltem
oscula iamque manus ad eburnea colla ferenti **335**
«desinis? aut fugio, tecumque» ait «ista relinquo.»
Salmacis extimuit «loca» que «haec tibi libera trado,
hospes» ait, simulatque gradu discedere verso,
tunc quoque respiciens, fruticumque recondita silva
delituit, flexuque genu submisit. At ille, **340**
scilicet ut vacuis et inobservatus in herbis,
huc it et hinc illuc, et in adludentibus undis
summa pedum taloque tenuis vestigia tingit;
nec mora, temperie blandarum captus aquarum
mollia de tenero velamina corpore ponit. **345**
Tum vero placuit, nudaeque cupidine formae
Salmacis exarsit: flagrant quoque lumina nymphae,
non aliter quam cum puro nitidissimus orbe
opposita speculi referitur imagine Phoebus.
Vixque moram patitur, vix iam sua gaudia differt, **350**
iam cupit amplecti, iam se male continet amens.
Ille cavis velox adplauso corpore palmis
desilit in latices, alternaque bracchia ducens
in liquidis translucet aquis, ut eburnea siquis
signa tegat claro vel candida lilia vitro. **355**
«Vicimus et meus est!» exclamat nais et omni
veste procul iacta mediis inmittitur undis,
pugnantemque tenet luctantiaque oscula carpit,
subiectatque manus invitaque pectora tangit,
et nunc hac iuveni, nunc circumfunditur illac; **360**
denique nitentem contra elabique volentem
implicat, ut serpens, quam regia sustinet ales
sublimemque rapit: pendens caput illa pedesque
adligat et cauda spatiantes implicat alas:
utve solent hederæ longos intexere truncos, **365**
utque sub aequoribus deprensus polypus hostem
continet, ex omni dimissis parte flagellis.
Perstat Atlantiades, sperataque gaudia nymphae
denegat. Illa premit, commissaque corpore toto
sicut inhaerebat, «pugnes licet, inprobe» dixit, **370**
«non tamen effugies. Ita di iubeatis! et istum
nulla dies a me nec me diducat ab isto.»

Vota suos habuere deos: nam mixta duorum
corpora iunguntur, faciesque inducitur illis
una, velut, siquis conducat cortice ramos, **375**
crescendo iungi pariterque adolescere cernit.
Sic ubi complexu coierunt membra tenaci,
nec duo sunt et forma duplex, nec femina dici
nec puer ut possit: neutrumque et utrumque videntur.

Ergo ubi se liquidas, quo vir descenderat, undas **380**
 semimarem fecisse videt, mollitaque in illis
 membra, manus tendens, sed non iam voce virili,
 Hermaphroditus ait: «Nato date munera vestro,
 et pater et genetrix, amborum nomen habenti:
 quisquis in hos fontes vir venerit, exeat inde **385**
 semivir et tactis subito mollescat in undis.»
 Motus uterque parens nati rata verba biformis
 fecit et incesto fontem medicamine tinxit.»

Finis erat dictis. Sed adhuc Minyeia proles
 urget opus spernitque deum festumque profanat, **390**
 tympana cum subito non adparentia raucis
 obstrepuere sonis, et adunco tibia cornu
 tinnulaque aera sonant; redolent murraeque crocique,
 resque fide maior, coepere virescere telae
 inque hederæ faciem pendens frondescere vestis. **395**
 Pars abit in vites, et quae modo fila fuerunt,
 palmite mutantur; de stamine pampinus exit;
 purpura fulgorem pictis adcommodat uvis.
 Iamque dies exactus erat, tempusque subibat,
 quod tu nec tenebras nec possis dicere lucem, **400**
 sed cum luce tamen dubiae confinia noctis:
 tecta repente quati pinguesque ardere videntur
 lampades et rutilis conlucere ignibus aedes
 falsaque saevarum simulacra ululare ferarum.
 Fumida iamdudum latitant per tecta sorores, **405**
 diversaeque locis ignes ac lumina vitant;
 dumque petunt tenebras, parvos membrana per artus
 porrigitur tenuique includit bracchia pinna.
 Nec qua perdiderint veterem ratione figuram
 scire sinunt tenebrae. Non illas pluma levavit, **410**
 sustinere tamen se perlucentibus alis;
 conataeque loqui minimam et pro corpore vocem
 emittunt, peraguntque leves stridore querellas.
 Tectaue, non silvas celebrant lucemque perosae
 nocte volant, seroque tenent a vespere nomen. **415**

Athamas et Ino.

Tum vero totis Bacchi memorabile Thebis
numen erat, magnasque novi matertera vires
narrat ubique dei, de totque sororibus expers
una doloris erat, nisi quem fecere sorores.

Adspicit hanc natis thalamoque Athamantis habentem **420**
sublimes animos et alumno numine Iuno,
nec tulit, et secum «potuit de paelice natus
vertere Maeonios pelagoque inmergere nautas
et laceranda suae nati dare viscera matri
et triplices operire novis Minyeidas alis: **425**
nil poterit Iuno nisi inultos flere dolores?
idque mihi satis est? haec una potentia nostra est?
ipse docet, quid agam (fas est et ab hoste doceri),
quidque furor valeat, Penthea caede satisque
ac super ostendit: cur non stimuletur eatque **430**
per cognata suis exempla furoribus Ino?»

Est via declivis funesta nubila taxo,
ducit ad infernas per muta silentia sedes.
Styx nebulas exhalat iners, umbraeque recentes
descendunt illac simulacraque functa sepulcris. **435**
Pallor hiemsque tenent late loca senta, novique,
qua sit iter, manes, Stygiam qua ducat ad urbem,
ignorant, ubi sit nigri fera regia Ditis.
Mille capax aditus et apertas undique portas
urbs habet, utque fretum de tota flumina terra, **440**
sic omnes animas locus accipit ille, nec ulli
exiguus populo est, turbamve accedere sentit.
Errant exsanguis sine corpore et ossibus umbrae,
parsque forum celebrant, pars imi tecta tyranni,
pars aliquas artes, antiquae imitamina vitae. **445**
[exercent, aliam partem sua poena coercent]
Sustinet ire illuc caelesti sede relicta
(tantum odiis iraeque dabat) Saturnia Iuno.

Quo simul intravit sacroque a corpore pressum
ingemuit limen, tria Cerberus extulit ora **450**
et tres latratus semel edidit. Illa sorores
Nocte vocat genitas, grave et implacabile numen.
Carceris ante fores clausas adamante sedebant
deque suis atros pectebant crinibus angues.
Quam simul agnorunt inter caliginis umbras, **455**
surrexere deae. Sedes scelerata vocatur:
viscera praebebat Tityos lanianda novemque
iugeribus distentus erat; tibi, Tantale, nullae
deprenduntur aquae, quaeque inminet, effugit arbor;
aut petis aut urges rediturum, Sisyphus, saxum; **460**
volvitur Ixion et se sequiturque fugitque;

molirique suis letum patruelibus ausae
adsiduae repetunt, quas perdant, Belides undas.

Quos omnes acie postquam Saturnia torva
vidit et ante omnes Ixiona, rursus ab illo **465**
Sisyphon adspiciens «cur hic e fratribus» inquit
«perpetuas patitur poenas, Athamanta superbum
regia dives habet, qui me cum coniuge semper
sprevit?» et exponit causas odiique viaeque,
quidque velit. Quod vellet, erat, ne regia Cadmi **470**
staret, et in facinus traherent Athamanta sorores.
Imperium, promissa, preces confundit in unum
sollicitatque deas. Sic haec Iunone locuta,
Tisiphone, canos ut erat turbata capillos,
movit et obstantes reiecit ab ore colubras **475**
atque ita «non longis opus est ambagibus» inquit:
«facta puta, quaecumque iubes. Inamabile regnum
desere teque refer caeli melioris ad auras.»

Laeta redit Iuno, quam caelum intrare parantem
roratis lustravit aquis Thaumantias Iris. **480**

Nec mora, Tisiphone madefactam sanguine sumit
inportuna facem, fluidoque cruore rubentem
induitur pallam tortoque incingitur angue
egrediturque domo. Luctus comitatur euntem
et Pavor et Terror trepidoque Insania vultu. **485**
Limine constiterat: postes tremuisse feruntur
Aeolii pallorque fores infecit acernas,
solque locum fugit. Monstris exterrita coniunx,
territus est Athamas. Tectoque exire parabant:
obstitit infelix aditumque obsedit Erinyes, **490**
nexaque vipereis distendens bracchia nodis
caesariem excussit. Motae sonuere colubrae,
parsque iacent umeris, pars circum pectora lapsae
sibila dant saniemque vomunt linguisque coruscant.
Inde duos mediis abrumpit crinibus angues **495**
pestiferaque manu raptos inmisit. At illi
Inosque sinus Athamanteosque pererrant
inspirantque graves animas. Nec vulnera membris
ulla ferunt: mens est, quae diros sentiat ictus.
Attulerat secum liquidi quoque monstra veneni, **500**
oris Cerberei spumas et virus Echidnae
erroresque vagos caecaeque obliviae mentis
et scelus et lacrimas rabiemque et caedis amorem,
omnia trita simul; quae sanguine mixta recenti
coxerat aere cavo viridi versata cicuta. **505**
Dumque pavent illi, vergit furiale venenum
pectus in amborum praecordiaque intima movit.
Tum face iactata per eundem saepius orbem
consequitur motis velociter ignibus ignes.

Sic victrix iussique potens ad inania magni **510**
regna redit Ditis sumptumque recingitur anguem.

Protinus Aeolides media furibundus in aula
clamat «io, comites, his retia tendite silvis!
hic modo cum gemina visa est mihi prole leaena:»
utque ferae sequitur vestigia coniugis amens **515**
deque sinu matris ridentem et parva Learchum
bracchia tendentem rapit et bis terque per auras
more rotat fundae rigidoque infantia saxo
discutit ora ferox. Tum denique concita mater,
seu dolor hoc fecit seu sparsi causa veneni, **520**
exululat passisque fugit male sana capillis
teque ferens parvum nudis, Melicerta, lacertis
«euhoe Bacche» sonat. Bacchi sub nomine Iuno
risit et «hos usus praestet tibi» dixit «alumnus.»

Inminet aequoribus scopulus: pars ima cavatur **525**
fluctibus et tectas defendit ab imbribus undas,
summa riget frontemque in apertum porrigit aequor.
Occupat hunc (vires insania fecerat) Ino,
seque super pontum nullo tardata timore
mittit onusque suum; percussa recanduit unda. **530**
At Venus, inmeritae neptis miserata labores,
sic patruo blandita suo est: «O numen aquarum,
proxima cui caelo cessit, Neptune, potestas,
magna quidem posco, sed tu miserere meorum,
iactari quos cernis in Ionio inmenso, **535**
et dis adde tuis. Aliqua et mihi gratia ponto est,
si tamen in medio quondam concreta profundo
spuma fui Graiumque manet mihi nomen ab illa.»

Adnuit oranti Neptunus et abstulit illis,
quod mortale fuit, maiestatemque verendam **540**
inposuit nomenque simul faciemque novavit
Leucothoeque deum cum matre Palaemona dixit.

Sidoniae comites, quantum valuere secutae
signa pedum, primo videre novissima saxo;
nec dubium de morte ratae Cadmeida palmis **545**
deplanxere domum, scissae cum veste capillos,
utque parum iustae nimiumque in paelice saevae
invidiam fecere deae. Convicia Iuno
non tulit et «faciam vos ipsas maxima» dixit
«saevitiae monimenta meae.» Res dicta secuta est. **550**

Nam quae praecipue fuerat pia, «persequar» inquit
«in freta reginam» saltumque datura moveri
haud usquam potuit scopuloque adfixa cohaesit.
Altera, dum solito temptat plangore ferire
pectora, temptatos sensit riguisse lacertos; **555**

Athamas et Ino.

illa, manus ut forte tetenderat in maris undas,
saxea facta manus in easdem porrigit undas;
huius, ut arreptum laniabat vertice crinem,
duratos subito digitos in crine videres:
quo quaeque in gestu deprensa est, haesit in illo. **560**
Pars volucres factae; quae nunc quoque gurgite in illo
aequora destringunt summis Ismenides alis.

Cadmus et Harmonia.

Nescit Agenorides natam parvumque nepotem
 aequoris esse deos: luctu serieque malorum
 victus et ostentis, quae plurima viderat, exit **565**
 conditor urbe sua, tamquam fortuna locorum,
 non sua se premeret; longisque erroribus actus
 contigit Illyricos profuga cum coniuge fines.

Iamque malis annisque graves, dum prima retractant
 fata domus releguntque suos sermone labores, **570**
 «num sacer ille mea traiectus cuspide serpens»
 Cadmus ait «fuerat, tum, cum Sidone profectus
 vipereos sparsi per humum, nova semina, dentes?
 Quem si cura deum tam certa vindicat ira,
 ipse precor serpens in longam porrigar alvum.» **575**
 Dixit, et ut serpens in longam tenditur alvum
 durataeque cuti squamas increscere sentit
 nigraque caeruleis variari corpora guttis.
 In pectusque cadit pronus. Commissaque in unum
 paulatim tereti tenuantur acumine crura. **580**
 Brachia iam restant: quae restant brachia tendit
 et lacrimis per adhuc humana fluentibus ora
 «accede, o coniunx, accede, miserrima,» dixit
 «dumque aliquid superest de me, me tange manumque
 accipe, dum manus est, dum non totum occupat anguis!» **585**

Ille quidem vult plura loqui, sed lingua repente
 in partes est fissa duas: nec verba volenti
 sufficiunt, quotiensque aliquos parat edere questus,
 sibilat: hanc illi vocem natura reliquit.
 Nuda manu feriens exclamat pectora coniunx **590**
 «Cadme, mane, teque, infelix, his exue monstis!
 Cadme, quid hoc? ubi pes, ubi sunt umerique manusque
 et color et facies et, dum loquor, omnia? cur non
 me quoque, caelestes, in eandem vertitis anguem?»

Dixerat: ille suae lambebat coniugis ora **595**
 inque sinus caros, veluti cognosceret, ibat
 et dabat amplexus adsuetaque colla petebat.
 Quisquis adest (aderant comites), terretur: at illa
 lubrica permulcet cristati colla draconis.
 Et subito duo sunt iunctoque volumine serpunt, **600**
 donec in adpositi nemoris subiere latebras.

Nunc quoque nec fugiunt hominem nec vulnere laedunt
 quidque prius fuerint, placidi meminere dracones.

Perseus. Atlas. Andromeda.

Sed tamen ambobus versae solacia formae
 magna nepos dederat, quem debellata colebat **605**
 India, quem positis celebrabat Achaia templis.
 Solus Abantiades ab origine cretus eadem
 Acrisius superest, qui moenibus arceat urbis
 Argolicae contraque deum ferat arma genusque
 non putet esse Iovis; neque enim Iovis esse putabat **610**
 Persea, quem pluvio Danae conceperat auro.
 Mox tamen Acrisium (tanta est praesentia veri)
 tam violasse deum quam non agnosse nepotem
 paenitet: inpositus iam caelo est alter, at alter
 viperei referens spoliū memorabile monstri **615**
 aera carpebat tenerum stridentibus alis.
 Cumque super Libycas victor penderet harenas,
 Gorgonei capitis guttae cecidere cruentae.
 Quas humus exceptas varios animavit in angues:
 unde frequens illa est infestaque terra colubris. **620**

Inde per immensum ventis discordibus actus
 nunc huc, nunc illuc exemplo nubis aquosae
 fertur et ex alto seductas aethere longe
 despectat terras totumque supervolat orbem.
 Ter gelidas Arctos, ter Cancri bracchia vidit: **625**
 saepe sub occasus, saepe est ablatus in ortus.
 Iamque cadente die, veritus se credere nocti,
 constitit Hesperio, regnis Atlantis, in orbe,
 exiguamque petit requiem, dum Lucifer ignes
 evocet Aurorae, currus Aurora diurnos. **630**

Hic hominum cunctis ingenti corpore praestans
 Iapetionides Atlas fuit. Ultima tellus
 rege sub hoc et pontus erat, qui Solis anhelis
 aequora subdit equis et fessos excipit axes.
 Mille greges illi totidemque armenta per herbas **635**
 errabant, et humum vicinia nulla premebant.
 Arboreae frondes auro radiante nitentes
 ex auro ramos, ex auro poma tegebant.
 «Hospes,» ait Perseus illi, «seu gloria tangit
 te generis magni, generis mihi Iuppiter auctor; **640**
 sive es mirator rerum, mirabere nostras.
 Hospitium requiemque peto.» Memor ille vetustae
 sortis erat: Themis hanc dederat Parnasia sortem:
 «Tempus, Atla, veniet, tua quo spoliabitur auro
 arbor, et hunc praedae titulum Iove natus habebit.» **645**

Id metuens solidis pomaria clauserat Atlas
 moenibus et vasto dederat servanda draconi
 arcebatque suis externos finibus omnes.
 Huic quoque «vade procul, ne longe gloria rerum,

Perseus. Atlas. Andromeda.

quam mentiris» ait, «longe tibi Iuppiter absit!» **650**
vimque minis addit manibusque expellere temptat
cunctantem et placidis miscentem fortia dictis.

Viribus inferior (quis enim par esset Atlantis
viribus?) «at quoniam parvi tibi gratia nostra est,
accipe munus!» ait, laevaue a parte Medusae **655**
ipse retro versus squalentia protulit ora.

Quantus erat, mons factus Atlas: nam barba comaeque
in silvas abeunt, iuga sunt umerique manusque,
quod caput ante fuit, summo est in monte cacumen,
ossa lapis fiunt: tum partes auctus in omnes **660**
crevit in immensum (sic, di, statuistis) et omne
cum tot sideribus caelum requieuit in illo.

PERSEUS ET ANDROMEDA

Claustrat Hippotades aeterno carcere ventos,
 admonitorque operum caelo clarissimus alto
 Lucifer ortus erat. Pennis ligat ille resumptis **665**
 parte ab utraque pedes teloque accingitur unco
 et liquidum motis talaribus aera findit.
 Gentibus innumeris circumque infraque relictis
 Aethiopum populos Cepheaque conspicit arva.
 Illic inmeritam maternae pendere linguae **670**
 Andromedan poenas iniustus iusserat Ammon.

Quam simul ad duras religatam brachia cautes
 vidit Abantiades (nisi quod levis aura capillos
 moverat et tepido manabant lumina fletu,
 marmoreum ratus esset opus), trahit inscius ignes **675**
 et stupet et visae correptus imagine formae
 paene suas quater est oblitus in aere pennas.
 Ut stetit, «o» dixit «non istis digna catenis,
 sed quibus inter se cupidi iunguntur amantes,
 pande requirenti nomen terraeque tuumque, **680**
 et cur vincla geras.» Primo silet illa, nec audet
 adpellare virum virgo; manibusque modestos
 celasset vultus, si non religata fuisset:
 lumina, quod potuit, lacrimis inplevit obortis.
 Saepius instanti, sua ne delicta fateri **685**
 nolle videretur, nomen terraeque suumque,
 quantaque maternae fuerit fiducia formae,
 indicat. Et nondum memoratis omnibus unda
 insonuit, veniensque inmenso belua ponto
 inminet et latum sub pectore possidet aequor. **690**

Conclamat virgo: genitor lugubris et una
 mater adest, ambo miseri, sed iustius illa.
 Nec secum auxilium, sed dignos tempore fletus
 plangoremque ferunt vinctoque in corpore adhaerent,
 cum sic hospes ait: «Lacrimarum longa manere **695**
 tempora vos poterunt: ad opem brevis hora ferendam est.
 Hanc ego si peterem Perseus Iove natus et illa,
 quam clausam inplevit fecundo Iuppiter auro,
 Gorgonis anguicomae Perseus superator et alis
 aeras ausus iactatis ire per auras, **700**
 praeferrer cunctis certe gener. Addere tantis
 dotibus et meritum, faveant modo numina, tempto:
 ut mea sit servata mea virtute, paciscor.»
 Accipiunt legem (quis enim dubitaret?) et orant
 promittuntque super regnum dotale parentes. **705**

Ecce velut navis praefixo concita rostro
 sulcat aquas, iuvenum sudantibus acta lacertis,
 sic fera dimotis impulsu pectoris undis

tantum aberat scopulis, quantum Balearica torto
 funda potest plumbo medii transmittere caeli: **710**
 cum subito iuvenis pedibus tellure repulsa
 arduus in nubes abiit. Ut in aequore summo
 umbra viri visa est, visa fera saevit in umbra.
 Utque Iovis praepes, vacuo cum vidit in arvo
 praebentem Phoebo liventia terga draconem, **715**
 occupat aversum, neu saeva retorqueat ora,
 squamigeris avidos figit cervicibus ungues,
 sic celeri missus praiceps per inane volatu
 terga ferae pressit dextroque frementis in armo
 Inachides ferrum curvo tenus abdidit hamo. **720**

Vulnere laesa gravi modo se sublimis in auras
 attollit, modo subdit aquis, modo more ferocis
 versat apri, quem turba canum circumsona terret.
 Ille avidos morsus velocibus effugit alis
 quaque patet, nunc terga cavis super obsita conchis, **725**
 nunc laterum costas, nunc qua tenuissima cauda
 desinit in piscem, falcato vulnerat ense.
 Belua puniceo mixtos cum sanguine fluctus
 ore vomit: maduere graves adspergine pennae.
 Nec bibulis ultra Perseus talaribus ausus **730**
 credere, conspexit scopulum, qui vertice summo
 stantibus exstat aquis, operitur ab aequore moto.
 Nixus eo rupisque tenens iuga prima sinistra
 ter quater exegit repetita per ilia ferrum.

Litora cum plausu clamor superasque deorum **735**
 inplevere domos: gaudent generumque salutant
 auxiliumque domus servatoremque fatentur
 Cassiope Cepheusque pater. Resoluta catenis
 incedit virgo, pretiumque et causa laboris.
 Ipse manus hausta victrices abluit unda, **740**
 anguiferumque caput dura ne laedat harena,
 mollit humum foliis natasque sub aequore virgas
 sternit et inponit Phorcynidos ora Medusae.
 Virga recens bibulaque etiamnum viva medulla
 vim rapuit monstri tactuque induruit huius **745**
 perceptique novum ramis et fronde rigorem.
 At pelagi nymphae factum mirabile temptant
 pluribus in virgis et idem contingere gaudent
 seminaque ex illis iterant iactata per undas.
 Nunc quoque curaliis eadem natura remansit, **750**
 duritiam tacto capiant ut ab aere, quodque
 vimen in aequore erat, fiat super aequora saxum.

Dis tribus ille focus totidem de caespite ponit,
 laevum Mercurio, dextrum tibi, bellica virgo,
 ara Iovis media est. Mactatur vacca Minervae, **755**
 alipedi vitulus, taurus tibi, summe deorum.

protinus Andromedan et tanti praemia facti
 indotata rapit: taedas Hymenaeus Amorque
 praecutiunt, largis satiantur odoribus ignes,
 sartaque dependent tectis et ubique lyraeque **760**
 tibiaeque et cantus, animi felicia laeti
 argumenta, sonant. Reseratis aurea valvis
 atria tota patent, pulchroque instructa paratu
 Cepheni proceres ineunt convivia regis.

Postquam epulis functi generosi munere Bacchi **765**
 diffudere animos, cultusque genusque locorum
 quaerit Lyncides moresque animumque virorum.

767a

[quaerit Abantiades: quaerenti protinus unus
 narrat Lyncides moresque animumque virorum] **768**
 Qui simul edocuit, «nunc, o fortissime,» dixit **770**
 «fare, precor, Perseu, quanta virtute quibusque
 artibus abstuleris crinita draconibus ora.»

Narrat Agenorides gelido sub Atlante iacentem
 esse locum solidae tutum munimine molis;
 cuius in introitu geminas habitasse sorores **775**
 Phorcidas, unius partitas luminis usum.
 Id se sollerti furtim, dum traditur, astu
 supposita cepisse manu perque abdita longe
 deviaque et silvis horrentia saxa fragosis
 Gorgoneas tetigisse domos, passimque per agros **780**
 perque vias vidisse hominum simulacra ferarumque
 in silicem ex ipsis visa conversa Medusa.
 Se tamen horrendae clipei, quem laeva gerebat,
 aere repercusso formam adspexisse Medusae,
 dumque gravis somnus colubrasque ipsamque tenebat, **785**
 eripuisse caput collo; pennisque fugacem
 Pegason et fratrem matris de sanguine natos
 addidit et longi non falsa pericula cursus,
 quae freta, quas terras sub se vidisset ab alto
 et quae iactatis tetigisset sidera pennis. **790**

Ante exspectatum tacuit tamen. Excipit unus
 ex numero procerum quaerens, cur sola sororum
 gesserit alternis inmixtos crinibus angues.

Hospes ait: «Quoniam scitaris digna relatu,
 accipe quaesiti causam. Clarissima forma **795**
 multorumque fuit spes invidiosa procorum
 illa: neque in tota conspectior ulla capillis
 pars fuit. Inveni, qui se vidisse referret.
 Hanc pelagi rector templo vitiasse Minervae
 dicitur. Aversa est et castos aegide vultus **800**

nata Iovis textit; neve hoc inpune fuisset,
Gorgoneum crinem turpes mutavit in hydros.
Nunc quoque, ut attonitos formidine terreat hostes,
pectore in adverso, quos fecit, sustinet angues.»

Livre 5

Dumque ea Cephenum medio Danaeius heros
 agmine commemorat, fremida regalia turba
 atria complentur: nec coniugialia festa
 qui canat est clamor, sed qui fera nuntiet arma.
 Inque repentinos convivia versa tumultus **5**
 adsimilare freto possis, quod saeva quietum
 ventorum rabies motis exasperat undis.

Primus in his Phineus, belli temerarius auctor,
 fraxineam quatiens aeratae cuspidis hastam,
 «en» ait, «en adsum praereptae coniugis ultor, **10**
 nec mihi te pennae, nec falsum versus in aurum
 Iuppiter eripiet.» Conanti mittere Cepheus
 «quid facis?» exclamat, «quae te, germane, furentem
 mens agit in facinus? meritisne haec gratia tantis
 redditur? hac vitam servatae dote rependis? **15**
 Quam tibi non Perseus, verum si quaeris, ademit,
 sed grave Nereidum numen, sed corniger Ammon,
 sed quae visceribus veniebat belua ponti
 exsaturanda meis. Illo tibi tempore rapta est,
 quo peritura fuit: nisi si crudelis id ipsum **20**
 exigis, ut pereat, luctuque levabere nostro.
 Scilicet haud satis est, quod te spectante revincta est
 et nullam quod opem patruus sponsusve tulisti:
 insuper, a quoquam quod sit servata, dolebis
 praemiaque eripies? Quae si tibi magna videntur, **25**
 ex illis scopulis, ubi erant adfixa, petisses.
 Nunc sine, qui petiit, per quem haec non orba senectus,
 ferre quod et meritis et voce est pactus, eumque
 non tibi, sed certae praelatum intellege morti!»

Ille nihil contra: sed et hunc et Persea vultu **30**
 alterno spectans petat hunc ignorat, an illum,
 cunctatusque brevi contortam viribus hastam,
 quantas ira dabat, nequiquam in Persea misit.
 Ut stetit illa toro, stratis tunc denique Perseus
 exsiluit; teloque ferox inimica remisso **35**
 pectora rupisset, nisi post altaria Phineus
 isset: et (indignum!) scelerato profuit ara.
 Fronte tamen Rhoeti non inrita cuspis adhaesit.
 Qui postquam cecidit ferrumque ex osse revulsum est,
 calcitrat et positas adspergit sanguine mensas. **40**
 Tum vero indomitas ardescit vulgus in iras,
 telaque coniciunt, et sunt, qui Cephea dicunt
 cum genero debere mori. Sed limine tecti
 exierat Cepheus, testatus iusque fidemque
 hospitiique deos, ea se prohibente moveri. **45**

Bellica Pallas adest et protegit aegide fratrem
 datque animos. Erat Indus Athis, quem flumine Gange
 edita Limnaee vitreis peperisse sub undis
 creditur, egregius forma, quam divite cultu
 augebat, bis adhuc octonis integer annis, **50**
 indutus chlamydem Tyriam, quam limbus obibat
 aureus; ornabant aurata monilia collum
 et madidos murra curvum crinale capillos.
 Ille quidem iaculo quamvis distantia misso
 figere doctus erat, sed tendere doctior arcus. **55**
 Tunc quoque lenta manu flectentem cornua Perseus
 stipite, qui media positus fumabat in ara,
 perculit et fractis confudit in ossibus ora.

Hunc ubi laudatos iactantem in sanguine vultus
 Assyrius vidit Lycabas, iunctissimus illi **60**
 et comes et veri non dissimulator amoris,
 postquam exhalantem sub acerbo vulnere vitam
 deploravit Athin, quos ille tetenderat arcus
 arripit et «mecum tibi sint certamina» dixit:
 «nec longum pueri fato laetabere, quo plus **65**
 invidiae, quam laudis habes.» Haec omnia nondum
 dixerat, emicuit nervo penetrabile telum
 vitatumque tamen sinuosa veste pependit.
 Vertit in hunc harpen spectatam caede Medusae
 Acrisioniades adigitque in pectus: at ille **70**
 iam moriens, oculis sub nocte natantibus atra
 circumspexit Athin seque acclinavit ad illum
 et tulit ad manes iunctae solacia mortis.

Ecce Syenites, genitus Metione, Phorbas
 et Libys Amphimedon, avidi committere pugnam, **75**
 sanguine, quo late tellus madefacta tepebat,
 conciderant lapsi: surgentibus obstitit ensis,
 alterius costis, iugulo Phorbantis adactus.
 At non Actoriden Erytum, cui lata bipennis
 telum erat, hamato Perseus petit ense, sed altis **80**
 exstantem signis multaeque in pondere massae
 ingentem manibus tollit cratera duabus
 infligitque viro; rutilum vomit ille cruorem
 et resupinus humum moribundo vertice pulsat.
 Inde Semiramio Polydegmona sanguine cretum **85**
 Caucasiumque Abarin Sperchionidenque Lycetum
 intonsumque comas Helicen Phlegyanque Clytumque
 sternit et exstructos morientum calcet acervos.

Nec Phineus ausus concurrere comminus hosti,
 intorquet iaculum: quod detulit error in Idan, **90**
 expertem frustra belli et neutra arma secutum.
 Ille tuens oculis inमितem Phinea torvis
 «quandoquidem in partes» ait «abstrahor, accipe, Phineu,

quem fecisti hostem pensaue hoc vulnere vulnus»;
iamque remissurus tractum de vulnere telum **95**
sanguine defectos cecidit conlapsus in artus.

Hic quoque Cephenum post regem primus Hodites
ense iacet Clymeni; Prothoenora percutit Hypseus,
Hypsea Lyncides. Fuit et grandaevus in illis
Emathion, aequi cultor timidusque deorum; **100**
qui, quoniam prohibent anni bellare, loquendo
pugnat et incessit scelerataque devovet arma.
Huic Chromis amplexo tremulis altaria palmis
decutit ense caput; quod protinus incidit arae
atque ibi semianimi verba exsecrantia lingua **105**
edidit, et medios animam exspiravit in ignes.
Hinc gemini fratres Broteasque et caestibus Ammon
invicti, vinci si possent caestibus enses,
Phinea cecidere manu, Cererisque sacerdos
Ampycus, albenti velatus tempora vitta. **110**
Tu quoque, Lampetide, non hos adhibendus ad usus,
sed qui, pacis opus, citharam cum voce moveres,
iussus eras celebrare dapes festumque canendo.
Quem procul adstantem plectrumque imbelle tenentem
Pettalus inridens «Stygiis cane cetera» dixit **115**
«manibus» et laevo mucronem tempore fixit.
Concidit et digitis morientibus ille retemptat
fila lyrae, casuque fuit miserabile carmen.

Nec sinit hunc impune ferox cecidisse Lycormas
raptaque de dextro robusta repagula posti **120**
ossibus inlisit mediae cervicis: at ille
procubuit terrae mactati more iuveni.
Demere temptabat laevi quoque robora postis
Cinyphius Pelates: temptanti dextera fixa est
cuspidem Marmaridae Corythi lignoque cohaesit. **125**
Haerenti latus hausit Abas: nec corrui ille,
sed retinente manum moriens e poste pependit.
Sternitur et Menaleus, Perseia castra secutus,
et Nasamoniaci Dorylas ditissimus agri,
dives agri Dorylas, quo non possederat alter **130**
latius aut totidem tollebat turis acervos.
Huius in obliquo missum stetit inguine ferrum:
letifer ille locus. Quem postquam vulneris auctor
singultantem animam et versantem lumina vidit
Bactrius Halcyoneus «hoc, quod premis» inquit, «habeto **135**
de tot agris terrae» corpusque exsanguie reliquit.

Torquet in hunc hastam calido de vulnere raptam
ultor Abantiades; media quae nare recepta
cervice exacta est in partesque eminent ambas.
Dumque manum Fortuna iuvat, Clytiumque Claninque, **140**
matre satus una, diverso vulnere fudit:

nam Clytiii per utrumque gravis librata lacerto
 fraxinus acta femur, iaculum Clanis ore momordit.
 Occidit et Celadon Mendesius, occidit Astreus,
 matre Palaestina, dubio genitore creatus, **145**
 Aethionque sagax quondam ventura videre
 (tunc ave deceptus falsa), regisque Thoactes
 armiger et caeso genitore infamis Agyrtes.

Plus tamen exhausto superest: namque omnibus unum
 opprimere est animus, coniurata undique pugnant **150**
 agmina pro causa meritum impugnante fideque:
 hac pro parte socer frustra pius et nova coniunx
 cum genetrice favent ululatuque atria complent.
 Sed sonus armorum superat gemitusque cadentum,
 pollutosque semel multo Bellona penates **155**
 sanguine perfundit renovataque proelia miscet.
 Circueunt unum Phineus et mille secuti
 Phinea: tela volant hiberna grandine plura
 praeter utrumque latus praeterque et lumen et aures.
 Applicat hic umeros ad magnae saxa columnae, **160**
 tutaque terga gerens adversaque in agmina versus
 sustinet instantes. Instabat parte sinistra
 Chaonius Molpeus, dextra Nabataeus Echemmon.
 Tigris ut auditis diversa valle duorum
 exstimulata fame mugitibus armentorum **165**
 nescit, utro potius ruat, et ruere ardet utroque,
 sic dubius Perseus, dextra laevane feratur,
 Molpea traiecti submovit vulnere cruris,
 contentusque fuga est: neque enim dat tempus Echemmon,
 sed furit et, cupiens saltu dare vulnera collo, **170**
 non circumspectis exactum viribus ensem
 fregit, et extrema percussae parte columnae
 lammina dissiluit dominique in gutture fixa est.
 Non tamen ad letum causas satis illa valentes
 plaga dedit: trepidum Perseus et inermia frustra **175**
 brachia tendentem Cyllenide confodit harpe.

Verum ubi virtutem turbae succumbere vidit,
 «auxilium» Perseus «quoniam sic cogitis ipsi»
 dixit «ab hoste petam. Vultus avertite vestros,
 signis amicus adest!» et Gorgonis extulit ora. **180**
 «Quaere alium, tua quem moveant miracula» dixit
 Thescelus; utque manu iaculum fatale parabat
 mittere, in hoc haesit signum de marmore gestu.
 Proximus huic Ampyx animi plenissima magni
 pectora Lyncidae gladio petit; inque petendo **185**
 dextera deriguit nec citra mota nec ultra est.
 At Nileus, qui se genitum septemplice Nilo
 ementitus erat, clipeo quoque flumina septem
 argento partim, partim caelaverat auro,
 «adspice» ait, «Perseu, nostrae primordia gentis: **190**

magna feres tacitas solacia mortis ad umbras,
a tanto cecidisse viro»: pars ultima vocis
in medio suppressa sono est, adapertaque velle
ora loqui credas, nec sunt ea pervia verbis.

Increpat hos «vitio» que «animi, non viribus» inquit **195**
«Gorgoneis torpetis» Eryx: «incurrite mecum
et prosternite humi iuvenem magica arma moventem!»
Incursurus erat: tenuit vestigia tellus,
inmotusque silex armataque mansit imago.

Hi tamen ex merito poenas subiere; sed unus **200**
miles erat Persei, pro quo dum pugnat, Aconteus,
Gorgone conspecta saxo concrevit oborto.
Quem ratus Astyages etiamnum vivere, longo
ense ferit: sonuit tinnitibus ensis acutis.
Dum stupet Astyages, naturam traxit eandem, **205**
marmoreoque manet vultus mirantis in ore.

Nomina longa mora est media de plebe virorum
dicere: bis centum restabant corpora pugnae,
Gorgone bis centum riguerunt corpora visa.

Paenitet iniusti tunc denique Phinea belli. **210**
Sed quid agat? simulacra videt diversa figuris
agnoscitque suos et nomine quemque vocatum
poscit opem, credensque parum sibi proxima tangit
corpora: marmor erant. Avertitur, atque ita supplex
confessasque manus obliquaque brachia tendens, **215**
«vincis» ait, «Perseu. Remove tua monstra tuaeque
saxificos vultus, quaecumque ea, tolle Medusae,
tolle, precor. Non nos odium regnique cupido
compulit ad bellum: pro coniuge movimus arma.
Causa fuit meritis melior tua, tempore nostra. **220**
Non cessisse piget. Nihil, o fortissime, praeter
hanc animam concede mihi: tua cetera sunt.»

Talia dicenti neque eum, quem voce rogabat
respicere audenti «quod» ait, «timidissime Phineu,
et possum tribuisse et magnum est munus inertis, **225**
(pone metum) tribuam: nullo violabere ferro.
Quin etiam mansura dabo monimenta per aevum,
inque domo soceri semper spectabere nostri,
ut mea se sponsi soletur imagine coniunx?»

Dixit et in partem Phorcynida transtulit illam, **230**
ad quam se trepido Phineus obverterat ore.
Tunc quoque conanti sua vertere lumina cervix
deriguit, saxoque oculorum induruit umor.
Sed tamen os timidum vultusque in marmore supplex
submissaeque manus faciesque obnoxia mansit. **235**

Victor Abantiades patrios cum coniuge muros
intrat et inmeriti vindex ultorque parentis
adgreditur Proetum: nam fratre per arma fugato
Acrisioneas Proetus possederat arces.
Sed nec ope armorum, nec, quam male ceperat, arce **240**
torva colubriferi superavit lumina monstri.

Te tamen, o parvae rector, Polydecta, Seriphi,
nec iuvenis virtus per tot spectata labores
nec mala molliant, sed inexorabile durus
exerces odium, nec iniqua finis in ira est. **245**
Detrectas etiam laudem fictamque Medusae
arguis esse necem. «Dabimus tibi pignera ven.
Parcite luminibus!» Perseus ait oraque regis
ore Medusaeo silicem sine sanguine fecit.

Hippocrene. Pierides.

Hactenus aurigenae comitem Tritonia fratri **250**
se dedit: inde cava circumdata nube Seriphon
deserit, a dextra Cythno Gyaroque relictis,
quaque super pontum via visa brevissima, Thebas
virgineumque Heliconam petit. Quo monte potita
constitit et doctas sic est adfata sorores: **255**
«Fama novi fontis nostras pervenit ad aures,
dura Medusaei quem praepetis ungula rupit.
Is mihi causa viae. Volui mirabile factum
cernere: vidi ipsum materno sanguine nasci.»

Excipit Uranie: «Quaecumque est causa videndi **260**
has tibi, diva, domos, animo gratissima nostro es.
Vera tamen fama est, et Pegasus huius origo
fontis», et ad latices deduxit Pallada sacros.
Quae mirata diu factas pedis ictibus undas,
silvarum lucos circumspicit antiquarum **265**
antraque et innumeris distinctas floribus herbas
felicesque vocat pariter studioque locoque
Mnemonidas.

LES NEUFS MUSES ET PYRENAEUS

Quam sic adfata est una sororum:

«O, nisi te virtus opera ad maiora tulisset,
 in partem ventura chori Tritonia nostri, **270**
 vera refers meritoque probas artesque locumque,
 et gratam sortem, tutae modo simus, habemus.
 Sed (vetitum est adeo sceleri nihil) omnia terrent
 virgineas mentes, dirusque ante ora Pyreneus
 vertitur, et nondum tota me mente recepi. **275**
 Daulida Threicio Phoceaue milite rura
 ceperat ille ferox iniustaque regna tenebat.
 Templam petebamus Parnasia: vidit euntes,
 nostraque fallaci veneratus numina vultu
 «Mnemonides» (cognorat enim), «consistite» dixit, **280**
 «nec dubitate, precor, tecto grave sidus et imbrem»
 (imber erat) «vitare meo: subiere minores
 saepe casas superi.» Dictis et tempore motae
 adnuimusque viro primasque intravimus aedes.
 Desierant imbres, victoque aquilonibus austro **285**
 fusca repurgato fugiebant nubila caelo.
 Impetus ire fuit: claudit sua tecta Pyreneus
 vimque parat. Quam nos sumptis effugimus alis.
 Ipse secuturo similis stetit arduus arce
 «qua» que «via est vobis, erit et mihi» dixit «eadem», **290**
 seque iacit vecors e summae culmine turris
 et cadit in vultus, discussisque ossibus oris
 tundit humum moriens scelerato sanguine tinctam.»

LES NEUFS MUSES ET LES NEUFS PIES

Musa loquebatur: pennae sonuere per auras,
 voxque salutantum ramis veniebat ab altis. **295**
 Suspicit et linguae quaerit tam certa loquentes
 unde sonent hominemque putat Iove nata locutum:
 Ales erat, numeroque novem, sua fata querentes,
 institerant ramis imitantes omnia picae.

Miranti sic orsa deae dea: «Nuper et istae **300**
 auxerunt volucrum victae certamine turbam.
 Pieros has genuit Pellaeis dives in arvis,
 Paeonis Euipe mater fuit. Illa potentem
 Lucinam noviens, noviens paritura, vocavit.
 Intumuit numero stolidarum turba sororum, **305**
 perque tot Haemonias et per tot Achaidas urbes
 huc venit et tali committit proelia voce:
 «Desinite indoctum vana dulcedine vulgus
 fallere: nobiscum, siqua est fiducia vobis,
 Thespiades certate deae. Nec voce nec arte **310**
 vincemur, totidemque sumus. Vel cedite victae
 fonte Medusaeo et Hyantea Aganippe,
 vel nos Emathiis ad Paeonas usque nivosos
 cedamus campis. Dirimant certamina nymphae.»
 Turpe quidem contendere erat, sed cedere visum **315**
 turpius. Electae iurant per flumina nymphae
 factaque de vivo pressere sedilia saxo.
 Tum sine sorte prior quae se certare professa est,
 bella canit superum, falsoque in honore Gigantas
 ponit et extenuat magnorum facta deorum; **320**
 emissumque ima de sede Typhoea terrae
 caelitibus fecisse metum cunctosque dedisse
 terga fugae, donec fessos Aegyptia tellus
 ceperit et septem discretus in ostia Nilus.
 Huc quoque terrigenam venisse Typhoea narrat **325**
 et se mentitis superos celasse figuris;
 «duxque gregis» dixit «fit Iuppiter; unde recurvis
 nunc quoque formatus Libys est cum cornibus Ammon.
 Delius in corvo, proles Semeleia capro,
 fele soror Phoebi, nivea Saturnia vacca, **330**
 pisce Venus latuit, Cyllenius ibidis alis.»
 Hactenus ad citharam vocalia moverat ora:
 poscimus Aonides. Sed forsitan otia non sint,
 nec nostris praebere vacet tibi cantibus aures.»

«Ne dubita, vestrumque mihi refer ordine carmen» **335**
 Pallas ait nemorisque levi consedit in umbra.

Musa refert: «Dedimus summam certaminis uni.
 Surgit et inmissos hedera conlecta capillos
 Calliope querulas praetemptat pollice chordas,

atque haec percussis subiungit carmina nervis: **340**

Ceres et Proserpina.

«Prima Ceres unco glaebam dimovit aratro,
 prima dedit fruges alimentaue mitia terris,
 prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus.
 Illa canenda mihi est. Utinam modo dicere possem
 carmina digna dea: certe dea carmine digna est. **345**

Vasta giganteis ingesta est insula membris
 Trinacris et magnis subiectum molibus urget
 aetherias ausum sperare Typhoea sedes.
 Nititur ille quidem pugnatque resurgere saepe,
 dextra sed Ausonio manus est subiecta Peloro, **350**
 laeva, Pachyne, tibi, Lilybaeo crura premuntur,
 degravat Aetna caput: sub qua resupinus harenas
 eiecat flammamque ferox vomit ore Typhoeus.
 Saepe remoliri luctatur pondera terrae
 oppidaque et magnos devolvere corpore montes. **355**
 Inde tremit tellus, et rex pavet ipse silentum,
 ne pateat latoque solum retegatur hiatu
 inmissusque dies trepidantes terreat umbras.

Hanc metuens cladem tenebrosa sede tyrannus
 exierat, curruque atrorum vectus equorum **360**
 ambibat Siculae cautus fundamina terrae.
 Postquam exploratum satis est loca nulla labare,
 depositoque metu, videt hunc Erycina vagantem
 monte suo residens, natumque amplexa volucrum
 «arma manusque meae, mea, nate, potentia», dixit, **365**
 «illa, quibus superas omnes, cape tela, Cupido,
 inque dei pectus celeres molire sagittas,
 cui triplicis cessit fortuna novissima regni.
 Tu superos ipsumque Iovem tu numina ponti
 victa domas ipsumque, regit qui numina ponti. **370**
 Tartara quid cessant? cur non matrisque tuumque
 imperium profers? agitur pars tertia mundi.
 Et tamen in caelo, quae iam patientia nostra est,
 spernimur, ac mecum vires minuuntur Amoris.
 Pallada nonne vides iaculatricemque Dianam **375**
 abscessisse mihi? Cereris quoque filia virgo,
 si patiemur, erit: nam spes adfectat easdem.
 At tu, pro socio, siqua est ea gratia, regno
 iunge deam patruo.» Dixit Venus. Ille pharetram
 solvit et arbitrio matris de mille sagittis **380**
 unam seposuit, sed qua nec acutior ulla
 nec minus incerta est nec quae magis audiat arcus,
 oppositoque genu curvavit flexile cornum
 inque cor hamata percussit harundine Ditem.

Haud procul Hennaes lacus est a moenibus altae, **385**
 nomine Pergus, aquae. Non illo plura Caystros

carmina cynorum labentibus audit in undis.
 Silva coronat aquas cingens latus omne, suisque
 frondibus ut velo Phoebeos submovet ictus.
 Frigora dant rami, tyrios humus umida flores: **390**
 perpetuum ver est. Quo dum Proserpina luco
 ludit et aut violas aut candida lilia carpit,
 dumque puellari studio calathosque sinumque
 implet et aequales certat superare legendo,
 paene simul visa est dilectaque raptaque Diti: **395**
 usque adeo est properatus amor. Dea territa maesto
 et matrem et comites, sed matrem saepius, ore
 clamat; et, ut summa vestem laniarat ab ora,
 conlecti flores tunicis cecidere remissis.
 Tantaque simplicitas puerilibus adfuit annis, **400**
 haec quoque virgineum movit iactura dolorem.
 Raptor agit currus et nomine quemque vocando
 exhortatur equos, quorum per colla iubasque
 excutit obscura tinctas ferrugine habenas,
 perque lacus altos et olentia sulphure fertur **405**
 stagna Palicorum, rupta fervenu terra,
 et qua Bacchiadae, bimari gens orta Corintho,
 inter inaequales posuerunt moenia portus.

Est medium Cyanes et Pisaeae Arethusaе,
 quod coit angustis inclusum cornibus aequor. **410**
 Hic fuit, a cuius stagnum quoque nomine dictum est,
 inter Sicelidas Cyane celeberrima nymphas.
 Gurgite quae medio summa tenus exstitit alvo
 agnovitque deam. «Nec longius ibitis!» inquit,
 «non potes invitae Cereris gener esse: roganda, **415**
 non rapienda fuit. Quodsi componere magnis
 parva mihi fas est, et me dilexit Anapis:
 exorata tamen, nec, ut haec, exterrita nupsi.»
 Dixit et in partes diversas bracchia tendens
 obstitit. Haud ultra tenuit Saturnius iram, **420**
 terribilesque hortatus equos in gurgitis ima
 contortum valido sceptrum regale lacerto
 condidit. Icta viam tellus in Tartara fecit
 et pronos currus medio cratere recepit.

At Cyane, raptamque deam contemptaque fontis **425**
 iura sui maerens, inconsolabile vulnus
 mente gerit tacita lacrimisque absumitur omnis,
 et quarum fuerat magnum modo numen, in illas
 ossa pati flexus, unguis posuisse rigorem;
 extenuatur aquas. Molliri membra videres, **430**
 primaque de tota tenuissima quaeque liquescunt,
 caerulei crines digitique et crura pedesque:
 nam brevis in gelidas membris exilibus undas
 transitus est: post haec umeri terqusque latusque
 pectoraque in tenues abeunt evanida rivos. **435**

Denique pro vivo vitiatas sanguine venas
lympa subit, restatque nihil, quod prendere possis.

Interea pavidae nequiquam filia matri
omnibus est terris, omni quaesita profundo.
Illam non udis veniens Aurora capillis **440**
cessantem vidit, non Hesperus. Illa duabus
flammiferas pinus manibus succendit ab Aetna
perque pruinosas tulit inrequieta tenebras.
Rursus ubi alma dies hebetarat sidera, natam
solis ab occasu solis quaerebat ad ortus. **445**

Fessa labore sitim conlegerat oraque nulli
colluerant fontes; cum tectam stramine vidit
forte casam parvasque fores pulsavit: at inde
prodit anus divamque videt, lymphamque roganti
dulce dedit, tosta quod texerat ante polenta. **450**
Dum bibit illa datum, duri puer oris et audax
constitit ante deam risitque avidamque vocavit.
Offensa est neque adhuc epota parte loquentem
cum liquido mixta perfudit diva polenta.
Combibit os maculas, et quae modo bracchia gessit, **455**
crura gerit; cauda est mutatis addita membris;
inque brevem formam, ne sit vis magna nocendi,
contrahitur, parvaeque minor mensura lacerta est.
Mirantem flentemque et tangere monstra parantem
fugit anum latebramque petit; aptumque colori **460**
nomen habet, variis stellatus corpora guttis.

Quas dea per terras et quas erraverit undas,
dicere longa mora est: quaerenti defuit orbis.
Sicaniam repetit; dumque omnia lustrat eundo,
venit et ad Cyanen. Ea ni mutata fuisset, **465**
omnia narrasset: sed et os et lingua volenti
dicere non aderant, nec quo loqueretur habebat.
Signa tamen manifesta dedit notamque parenti,
illo forte loco delapsam in gurgite sacro,
Persephones zonam summis ostendit in undis. **470**

Quam simul agnovit, tamquam tunc denique raptam
scisset, inornatos laniavit diva capillos
et repetita suis percussit pectora palmis.
Nescit adhuc, ubi sit: terras tamen increpat omnes
ingratasque vocat nec frugum munere dignas, **475**
Trinacriam ante alias, in qua vestigia damni
repperit. Ergo illic saeva vertentia glaebas
fregit aratra manu, parilique irata colonos
rurícolasque boves leto dedit arvaeque iussit
fallere depositum vitiatamque semina fecit. **480**
Fertilitas terrae latum vulgata per orbem
falsa iacet: primis segetes moriuntur in herbis,

et modo sol nimius, nimius modo corripit imber
sideraque ventique nocent, avidaeque volucres
semina iacta legunt; lolium tribulique fatigant **485**
triticeas messes et inexpugnabile gramen.

Tum caput Eleis Alpheias extulit undis
rorantesque comas a fronte removit ad aures
atque ait: «O toto quaesitae virginis orbe
et frugum genetrix, immensos siste labores **490**
neve tibi fidae violenta irascere terrae.
Terra nihil meruit patuitque invita rapinae.
Nec sum pro patria supplex: huc hospita veni;
Pisa mihi patria est et ab Elide ducimus ortus;
Sicaniam peregrina colo, sed gratior omni **495**
haec mihi terra solo est: hos nunc Arethusa penates,
hanc habeo sedem: quam tu, mitissima, serva.
Mota loco cur sim tantique per aequoris undas
advehar Ortygiam, veniet narratibus hora
tempestitiva meis, cum tu cura levata **500**
et vultus melioris eris. Mihi pervia tellus
praebet iter, subterque imas ablata cavernas
hic caput attollo desuetaque sidera cerno.
Ergo dum Stygio sub terris gurgite labor,
visa tua est oculis illic Proserpina nostris: **505**
illa quidem tristis neque adhuc interrita vultu,
sed regina tamen, sed opaci maxima mundi,
sed tamen inferni pollens matrona tyranni.»

Mater ad auditas stupuit ceu saxea voces
attonitaeque diu similis fuit. Utque dolore **510**
pulsa gravi gravis est amentia, curribus oras
exit in aetherias. Ibi toto nubila vultu
ante Iovem passis stetit invidiosa capillis
«pro» que «meo veni supplex tibi, Iuppiter» inquit,
«sanguine proque tuo. Si nulla est gratia matris, **515**
nata patrem moveat, neu sit tibi cura, precamur,
vilior illius, quod nostro est edita partu.
En quaesita diu tandem mihi nata reperta est,
si reperire vocas amittere certius, aut si
scire, ubi sit, reperire vocas. Quod rapta, feremus, **520**
dummodo reddat eam: neque enim praedone marito
filia digna tua est, si iam mea filia non est.»

Iuppiter excepit: «Commune est pignus onusque
nata mihi tecum. Sed si modo nomina rebus
addere vera placet, non hoc iniuria factum, **525**
verum amor est; neque erit nobis gener ille pudori,
tu modo, diva, velis. Ut desint cetera, quantum est
esse Iovis fratrem! — Quid quod non cetera desunt
nec cedit nisi sorte mihi? sed tanta cupido
si tibi discidii est, repetet Proserpina caelum, **530**

lege tamen certa, si nullos contigit illic
ore cibos; nam sic Parcarum foedere cautum est.»

Dixerat. At Cereri certum est educere natam.
Non ita fata sinunt, quoniam ieiunia virgo
solverat et, cultis dum simplex errat in hortis, **535**
Poeniceum curva decerpserat arbore pomum
sumptaque pallenti septem de cortice grana
presserat ore suo. Solusque ex omnibus illud
Ascalaphus vidit, quem quondam dicitur Orphne,
inter Avernales haud ignotissima nymphas, **540**
ex Acheronte suo silvis peperisse sub atris:
vidit et indicio reditum crudelis ademit.
Ingemuit regina Erebi testemque profanam
fecit avem, sparsumque caput Phlegethontide lympha
in rostrum et plumas et grandia lumina vertit. **545**
Ille sibi ablatus fulvis amicitur in alis,
inque caput crescit, longosque reflectitur ungues
vixque movet natas per inertia bracchia pennas:
foedaque fit volucris, venturi nuntia luctus,
ignavus bubo, dirum mortalibus omen. **550**

Hic tamen indicio poenam linguaque videri
commeruisse potest: vobis, Acheloides, unde
pluma pedesque avium, cum virginis ora geratis?
an quia, cum legeret vernos Proserpina flores,
in comitum numero, doctae Sirenes, eratis? **555**
Quam postquam toto frustra quaesistis in orbe,
protinus, ut vestram sentirent aequora curam,
posse super fluctus alarum insistere remis
optastis, facilesque deos habuistis et artus
vidistis vestros subitis flavescere pennis. **560**
Ne tamen ille canor mulcendas natus ad aures
tantaque dos oris linguae deperderet usum,
virginei vultus et vox humana remansit.

At medius fratrisque sui maestaeque sororis
Iuppiter ex aequo volventem dividit annum. **565**
Nunc dea, regnorum numen commune duorum,
cum matre est totidem, totidem cum coniuge menses.
Vertitur extemplo facies et mentis et oris:
nam modo quae poterat Diti quoque maesta videri,
laeta deae frons est, ut sol, qui tectus aquosis **570**
nubibus ante fuit, victis e nubibus exit.

Arethusa.

Exigit alma Ceres, nata secunda recepta,
 quae tibi causa fugae, cur sis, Arethusa, sacer fons.
 Contiguere undae: quarum dea sustulit alto
 fonte caput viridesque manu siccata capillos **575**
 fluminis Elei veteres narravit amores.

«Pars ego nympharum quae sunt in Achaide» dixit,
 «una fui, nec me studiosius altera saltus
 legit nec posuit studiosius altera casses.
 Sed quamvis formae numquam mihi fama petita est, **580**
 quamvis fortis eram, formosae nomen habebam.
 Nec mea me facies nimium laudata iuvabat,
 quaque aliae gaudere solent, ego rustica dote
 corporis erubui, crimenque placere putavi.
 Lassa revertabar (memini) Stymphalide silva: **585**
 aestus erat, magnumque labor geminaverat aestum.
 Invenio sine vertice aquas, sine murmure euntes,
 perspicuas ad humum, per quas numerabilis alte
 calculus omnis erat, quas tu vix ire putares.
 Cana salicta dabant nutritaque populus unda **590**
 sponte sua natas ripis declivibus umbras.
 Accessi primumque pedis vestigia tinxī,
 poplite deinde tenus: neque eo contenta, recingor
 molliaque impono salici velamina curvae
 nudaque mergor aquis. Quas dum ferioque trahoque **595**
 mille modis labens excussa que brachia iacto,
 nescio quod medio sensi sub gurgite murmur
 territa que insisto propioris margine ripae.
 «Quo properas, Arethusa?» suis Alpheus ab undis,
 «quo properas?» iterum rauco mihi dixerat ore. **600**
 Sicut eram, fugio sine vestibus: altera vestes
 ripa meas habuit. Tanto magis instat et ardet,
 et quia nuda fui, sum visa paratior illi.
 Sic ego currebam, sic me ferus ille premebat,
 ut fugere accipitrem penna trepidante columbae, **605**
 ut solet accipiter trepidas urgere columbas.
 Usque sub Orchomenon Psophida que Cyllenenque
 Maenaliisque sinus gelidumque Erymanthon et Elin
 currere sustinui; nec me velocior ille.
 Sed tolerare diu cursus ego, viribus impar, **610**
 non poteram: longi patiens erat ille laboris.
 Per tamen et campos, per opertos arbore montes,
 saxa quoque et rupes et qua via nulla, cucurri.
 Sol erat a tergo: vidi praecedere longam
 ante pedes umbram, nisi si timor illa videbat; **615**
 sed certe sonitusque pedum terrebat et ingens
 crinales vittas adflabat anhelitus oris.
 Fessa labore fugae «fer opem, deprendimur» inquam,
 «armigerae, Diana, tuae, cui saepe dedisti

ferre tuos arcus inclusaque tela pharetra.» **620**
 Mota dea est spissisque ferens e nubibus unam
 me super iniecit. Lustrat caligine tectam
 amnis et ignarus circum cava nubila quaerit.
 Bisque locum, quo me dea texerat inscius ambit
 et bis «io Arethusa io Arethusa!» vocavit. **625**
 Quid mihi tunc animi miserae fuit? anne quod agnae est,
 siqua lupos audit circum stabula alta frementes,
 aut lepori, qui vepre latens hostilia cernit
 ora canum nullosque audet dare corpore motus?
 Non tamen abscedit: neque enim vestigia cernit **630**
 longius ulla pedum: servat nubemque locumque.
 Occupat obsessos sudor mihi frigidus artus,
 caeruleaeque cadunt toto de corpore guttae,
 quaque pedem movi, manat lacus, eque capillis
 ros cadit, et citius, quam nunc tibi facta renarro, **635**
 in latices mutor. Sed enim cognoscit amatas
 amnis aquas, positoque viri, quod sumpserat, ore
 vertitur in proprias, ut se mihi misceat, undas.
 Delia rupit humum; caecisque ego mersa cavernis
 advehor Ortygiam, quae me cognomine divae **640**
 grata meae superas eduxit prima sub auras.»

CALLIOPE CHANTE TRIPTOLEME ET LYNCUS

Hac Arethusa tenus. Geminos dea fertilis angues
 curribus admovit frenisque coercuit ora
 et medium caeli terraeque per aera vecta est
 atque levem currum Tritonida misit in urbem **645**
 Triptolemo; partimque rudi data semina iussit
 spargere humo, partim post tempora longa recultae.
 Iam super Europen sublimis et Asida terram
 vectus erat iuvenis; Scythicas advertitur oras.
 Rex ibi Lyncus erat: regis subit ille penates. **650**
 Qua veniat, causamque viae nomenque rogatus
 et patriam, «patria est clarae mihi» dixit «Athenae,
 Triptolemus nomen. Veni nec puppe per undas,
 nec pede per terras: patuit mihi pervius aether.
 Dona fero Cereris latos quae sparsa per agros **655**
 frugiferas messes alimentaue mitia reddant.»

Barbarus invidit; tantique ut muneris auctor
 ipse sit, hospitio recipit somnoque gravatum
 adgreditur ferro. Conantem figere pectus
 lynca Ceres fecit rursusque per aera iussit **660**
 Mopsopium iuvenem sacros agitare iugales.»

LES ADVERSAIRES DES NEUFS MUSES CHANGEES EN PIES

Finierat doctos e nobis maxima cantus.
At nymphe vicisse deas Helicon colentes
concordi dixere sono. Convicia victae
cum iacerent, «quoniam» dixit «certamine vobis **665**
supplicium meruisse parum est maledictaque culpae
additis et non est patientia libera nobis,
ibimus in poenas et, qua vocat ira, sequemur.»

Rident Emathides spernuntque minantia verba:
conataeque loqui et magno clamore protervas **670**
intentare manus, pennas exire per unguis
adspexere suos, operiri brachia plumis;
alteraque alterius rigido concretere rostro
ora videt volucresque novas accedere silvis.
Dumque volunt plangi, per brachia mota levatae **675**
aere pendebant, nemorum convicia, picae.

Nunc quoque in alitibus facundia prisca remansit
raucaque garrulitas studiumque inmane loquendi.»

Livre 6

Pallas et Arachne.

Praebuerat dictis Tritonia talibus aures
 carminaque Aonidum iustamque probaverat iram.
 Tum secum «laudare parum est; laudemur et ipsae
 numina nec sperni sine poena nostra sinamus»
 Maeoniaeque animum fatis intendit Arachnes, **5**
 quam sibi lanificae non cedere laudibus artis
 audierat. Non illa loco neque origine gentis
 clara, sed arte fuit. Pater huic Colophonius Idmon
 Phocaico bibulas tingebat murice lanas.
 Occiderat mater; sed et haec de plebe suoque **10**
 aequa viro fuerat. Lydas tamen illa per urbes
 quaesierat studio nomen memorabile, quamvis
 orta domo parva parvis habitabat Hypaepis.
 Huius ut adspicerent opus admirabile, saepe
 deseruere sui nymphae vineta Timoli, **15**
 deseruere suas nymphae Pactolides undas.
 Nec factas solum vestes spectare iuvabat;
 tum quoque, cum fierent: tantus decor adfuit arti.
 Sive rudem primos lanam glomerabat in orbes,
 seu digitis subigebat opus repetitaque longo **20**
 vellera mollibat nebulas aequantia tractu,
 sive levi teretem versabat pollice fusum,
 seu pingebat acu, scires a Pallade doctam.
 Quod tamen ipsa negat, tantaque offensa magistra
 «certet» ait «mecum: nihil est, quod victa recusem.» **25**

Pallas anum simulat falsosque in tempora canos
 addit et infirmos, baculo quos sustinet, artus.
 Tum sic orsa loqui: «Non omnia grandior aetas,
 quae fugiamus, habet: seris venit usus ab annis.
 Consilium ne sperne meum. Tibi fama petatur **30**
 inter mortales faciendae maxima lanae:
 cede deae veniamque tuis, temeraria, dictis
 supplice voce roga: veniam dabit illa roganti.»

Adspicit hanc torvis inceptaque fila relinquit,
 vixque manum retinens confessaque vultibus iram **35**
 talibus obscuram resecuta est Pallada dictis:
 «Mentis inops longaue venis confecta senecta.
 Et nimium vixisse diu nocet. Audiatis istas,
 siqua tibi nurus est, siqua est tibi filia, voces.
 Consilii satis est in me mihi. Neve monendo **40**
 profecisse putes, eadem est sententia nobis.
 Cur non ipsa venit? cur haec certamina vitat?»
 Tum dea «venit» ait, formamque removit anilem
 Palladaque exhibuit. Venerantur numina nymphae
 Mygdonidesque nurus: sola est non territa virgo. **45**

Sed tamen erubuit, subitusque invita notavit
 ora rubor rursusque evanuit, ut solet aer
 purpureus fieri, cum primum aurora movetur,
 et breve post tempus candescere solis ab ortu.
 Perstat in incepto stolidaeque cupidine palmae **50**
 in sua fata ruit: neque enim Iove nata recusat,
 nec monet ulterius, nec iam certamina differt.

Haud mora, constituunt diversis partibus ambae
 et gracili geminas intendunt stamine telas
 (tela iugo iuncta est, stamen secernit harundo); **55**
 inseritur medium radiis subtemen acutis,
 quod digiti expediunt, atque inter stamina ductum
 percusso paviunt insecti pectine dentes.
 Utraque festinant cinctaeque ad pectora vestes
 brachia docta movent, studio fallente laborem. **60**
 Illic et Tyrium quae purpura sensit aenum
 textitur et tenues parvi discriminis umbrae,
 qualis ab imbre solet percussis solibus arcus
 inficere ingenti longum curvamine caelum:
 in quo diversi niteant cum mille colores, **65**
 transitus ipse tamen spectantia lumina fallit;
 usque adeo quod tangit idem est, tamen ultima distant.
 Illic et lentum filis inmittitur aurum
 et vetus in tela deducitur argumentum.

Cecropia Pallas scopulum Mavortis in arce **70**
 pingit et antiquam de terrae nomine litem.

Bis sex caelestes medio Iove sedibus altis
 augusta gravitate sedent. Sua quemque deorum
 inscribit facies: Iovis est regalis imago.
 Stare deum pelagi longoque ferire tridente **75**
 aspera saxa facit, medioque e vulnere saxi
 exsiluisse fretum, quo pignore vindicet urbem;
 at sibi dat clipeum, dat acutae cuspidis hastam,
 dat galeam capiti, defenditur aegide pectus,
 percussamque sua simulat de cuspidis terram **80**
 edere cum bacis fetum canentis olivae
 mirarique deos: operis Victoria finis.
 Ut tamen exemplis intellegat aemula laudis,
 quod pretium speret pro tam furialibus ausis,
 quattuor in partes certamina quattuor addit, **85**
 clara colore suo, brevibus distincta sigillis.

Threiciam Rhodopen habet angulus unus et Haemum
 (nunc gelidi montes, mortalia corpora quondam !),
 nomina summorum sibi qui tribuere deorum.
 Altera Pygmaeae fatum miserabile matris **90**
 pars habet: hanc Iuno victam certamine iussit
 esse gruem populisque suis indicere bella.

Pinxit et Antigonem ausam contendere quondam
 cum magni consorte Iovis, quam regia Iuno
 in volucrem vertit; nec profuit Ilion illi **95**
 Laomedonve pater, sumptis quin candida pennis
 ipsa sibi plaudat crepitante ciconia rostro.
 Qui superest solus, Cinyran habet angulus orbum;
 isque gradus templi, natarum membra suarum,
 amplectens saxoque iacens lacrimare videtur. **100**
 Circuit extremas oleis pacalibus oras:
 is modus est, operisque sua facit arbore finem.

Maeonis elusam designat imagine tauri
 Europam: verum taurum, freta vera putares.
 Ipsa videbatur terras spectare relictas **105**
 et comites clamare suas tactumque vereri
 adsilientis aquae timidisque reducere plantas.
 Fecit et Asterien aquila luctante teneri,
 fecit olorinis Ledam recubare sub alis;
 addidit, ut satyri celatus imagine pulchram **110**
 Iuppiter implerit gemino Nycteida fetu,
 Amphitryon fuerit, cum te, Tiryntia, cepit,
 aureus ut Danaen, Asopida luserit ignis,
 Mnemosynen pastor, varius Deoida serpens.
 Te quoque mutatum torvo, Neptune, iuvenco **115**
 virgine in Aeolia posuit. Tu visus Enipeus
 gignis Aloidas, aries Bisaltida fallis;
 et te flava comas frugum mitissima mater
 sensit equum, sensit volucrem crinita colubris
 mater equi volucris, sensit delphina Melantho. **120**
 Omnibus his faciemque suam faciemque locorum
 reddidit. Est illic agrestis imagine Phoebus,
 utque modo accipitris pennas, modo terga leonis
 gesserit, ut pastor Macareida luserit Issen;
 Liber ut Erigonen falsa deceperit uva, **125**
 ut Saturnus equo geminum Chirona crearit.
 Ultima pars telae, tenui circumdata limbo,
 nexilibus flores hederis habet intertextos.

Non illud Pallas, non illud carpere Livor
 possit opus. Doluit successu flava virago **130**
 et rupit pictas, caelestia crimina, vestes.
 Utque Cytoriaco radium de monte tenebat,
 ter quater Idmoniae frontem percussit Arachnes.

Non tulit infelix laqueoque animosa ligavit
 guttura. Pendentem Pallas miserata levavit **135**
 atque ita «vive quidem, pende tamen, improba dixit:
 lexque eadem poenae, ne sis segura futuri,
 dicta tuo generi serisque nepotibus esto.»
 Post ea discedens sucis Hecateidos herbae
 sparsit; et extemplo tristi medicamine tactae **140**

defluxere comae, cum quis et naris et aures,
fitque caput minimum, toto quoque corpore parva est:
in latere exiles digiti pro cruribus haerent,
cetera venter habet: de quo tamen illa remittit
stamen et antiquas exercet aranea telas. **145**

Niobe.

Lydia tota fremit, Phrygiaeque per oppida facti
 rumor it et magnum sermonibus occupat orbem.
 Ante suos Niobe thalamos cognoverat illam,
 tum cum Maeoniam virgo Sipylumque colebat;
 nec tamen admonita est poena popularis Arachnes **150**
 cedere caelitibus verbisque minoribus uti.
 Multa dabant animos: sed enim nec coniugis artes
 nec genus amborum magnique potentia regni
 sic placuere illi, quamvis ea cuncta placerent,
 ut sua progenies; et felicissima matrum **155**
 dicta foret Niobe, si non sibi visa fuisset.
 Nam sata Tiresia venturi praescia Manto
 per medias fuerat divino concita motu
 vaticinata vias: «Ismenides, ite frequentes
 et date Latonae Latonigenisque duobus **160**
 cum prece tura pia lauroque innectite crinem.
 Ore meo Latona iubet.» Paretur, et omnes
 Thebaides iussis sua tempora frondibus ornant
 turaque dant sanctis et verba precantia flammis.

Ecce venit comitum Niobe celeberrima turba, **165**
 vestibus intexto Phrygiis spectabilis auro,
 et, quantum ira sinit, formosa: movensque decoro
 cum capite inmissos umerum per utrumque capillos
 constitit; utque oculos circumtulit alta superbos,
 «quis furor, auditos» inquit «praeponere visis **170**
 caelestes? aut cur colitur Latona per aras,
 numen adhuc sine ture meum est? mihi Tantalus auctor,
 cui licuit soli superiorum tangere mensas,
 Pleiadum soror est genetrix mea, maximus Atlas
 est avus, aetherium qui fert cervicibus axem; **175**
 Iuppiter alter avus socero quoque gloriior illo.
 Me gentes metuunt Phrygiae, me regia Cadmi
 sub domina est, fidibusque mei commissa mariti
 moenia cum populis a meque viroque reguntur.
 In quamcumque domus adverti lumina partem, **180**
 immensae spectantur opes. Accedit eodem
 digna dea facies. Huc natas adice septem
 et totidem iuvenes et mox generosque nurusque.
 Quaerite nunc, habeat quam nostra superbia causam,
 nescio quoque audete satam Titanida Coeo **185**
 Latonam praeferre mihi, cui maxima quondam
 exiguam sedem pariturae terra negavit.
 Nec caelo nec humo nec aquis dea vestra recepta est:
 exsul erat mundi, donec miserata vagantem
 «hospita tu terris erras, ego» dixit «in undis» **190**
 instabilemque locum Delos dedit. Illa duorum
 facta parens: uteri pars haec est septima nostri.
 Sum felix: quis enim neget hoc? felixque manebo:

Niobe.

hoc quoque quis dubitet? tutam me copia fecit,
 Maior sum, quam cui possit Fortuna nocere, **195**
 multaque ut eripiat, multo mihi plura relinquet.
 Excessere metum mea iam bona. Fingite demi
 huic aliquid populo natorum posse meorum,
 non tamen ad numerum redigar spoliata duorum,
 Latonae turbam: qua quantum distat ab orba? **200**
 Ite, satis, propere ite, sacri est laurumque capillis
 ponite.» Deponunt et sacra infecta relinquunt,
 quodque licet tacito venerantur murmure numen.

Indignata dea est summoque in vertice Cynthi
 talibus est dictis gemina cum prole locuta: **205**
 «En ego vestra parens, vobis animosa creatis,
 et nisi Iunoni nulli cessura dearum,
 an dea sim dubitor perque omnia saecula cultis
 arceor, o nati, nisi vos succurritis, aris.
 Nec dolor hic solus: diro convicia facto **210**
 Tantalus adiecit vosque est postponere natis
 ausa suis, et me, quod in ipsam reccidat, orbam,
 dixit et exhibuit linguam scelerata paternam.»
 Adiectura preces erat his Latona relatis:
 «desine!» Phoebus ait: «poenae mora longa querella est.» **215**
 Dixit idem Phoebe: celerique per aera lapsu
 contigerant tecti Calmeida nubibus arcem.

Planus erat lateque patens prope moenia campus,
 adsiduis pulsatus equis, ubi turba rotarum
 duraque mollierat subiectas ungula glaebas. **220**
 Pars ibi de septem genitis Amphione fortes
 conscendunt in equos Tyrioque rubentia suco
 terga premunt auroque graves moderantur habenas.
 E quibus Ismenus, qui matri sarcina quondam
 prima suae fuerat, dum certum flectit in orbem **225**
 quadrupedis cursus spumantiaque ora coerces,
 «ei mihi!» conclamat medioque in pectore fixa
 tela gerit, frenisque manu moriente remissis
 in latus a dextro paulatim defluit armo.
 Proximus, audito sonitu per inane pharetrae, **230**
 frena dabat Sipylus, veluti cum praescius imbris
 nube fugit visa pendentiaque undique rector
 carbasa deducit, ne qua levis effluat aura.
 Frena tamen dantem non evitabile telum
 consequitur; summaque tremens cervice sagitta **235**
 haesit, et exstabat nudum de gutture ferrum.
 Ille, ut erat, pronus per crura admissa iubasque
 volvitur et calido tellurem sanguine foedat.
 Phaedimus infelix et aviti nominis heres
 Tantalus, ut solito finem imposuere labori, **240**
 transierant ad opus nitidae iuvenale palaestrae;
 et iam contulerant arto luctantia nexu

pectora pectoribus, cum tento concita nervo,
sicut erant iuncti, traiecit utrumque sagitta.
Ingemuere simul, simul incurvata dolore **245**
membra solo posuere, simul suprema iacentes
lumina versarunt, animam simul exhalarunt.
Adspicit Alphenor laniataque pectora plangens
advolat, ut gelidos complexibus adlevet artus,
inque pio cadit officio: nam Delius illi **250**
intima fatifero rupit praecordia ferro.
Quod simul eductum est, pars est pulmonis in hamis
eruta cumque anima cruor est effusus in auras.
At non intonsum simplex Damasichthona vulnus
adficit. Ictus erat qua crus esse incipit et qua **255**
mollia nervosus facit internodia poples.
Dumque manu temptat trahere exitiabile telum,
altera per iugulum pennis tenuis acta sagitta est.
Expulit hanc sanguis, seque ei aculatus in altum
emicat et longe terebrata prosilit aura. **260**
Ultimus Ilioneus non profectura precando
bracchia sustulerat, «di» que «o communiter omnes,»
dixerat ignarus non omnes esse rogandos
«parcite.» Motus erat, cum iam revocabile telum
non fuit, arquitebens. Minimo tamen occidit ille **265**
vulnere, non alte percusso corde sagitta.

Fama mali populique dolor lacrimaeque suorum
tam subitae matrem certam fecere ruinae,
mirantem potuisse, irascentemque, quod ausi
hoc essent superi, quod tantum iuris haberent. **270**
Nam pater Amphion ferro per pectus adacto
finierat moriens pariter cum luce dolorem.
Heu quantum haec Niobe Niobe distabat ab illa,
quae modo Latois populum submoverat aris
et mediam tulerat gressus resupina per urbem, **275**
invidiosa suis, at nunc miseranda vel hosti.
Corporibus gelidis incumbit et ordine nullo
oscula dispensat natos suprema per omnes.
A quibus ad caelum liventia bracchia tollens
«pascere, crudelis, nostro, Latona, dolore, **280**
pascere» ait «satiisque meo tua pectora luctu:
[«Corque ferum satia» dixit, «per funera septem»]
efferor. Exsulta victrixque inimica triumphas.
Cur autem victrix? miserae mihi plura supersunt,
quam tibi felici: post tot quoque funera vinco.» **285**

Dixerat, et sonuit contento nervus ab arcu.
Qui praeter Nioben unam conterruit omnes:
illa malo est audax. Stabant cum vestibus atris
ante toros fratrum demisso crine sorores.
E quibus una trahens haerentia viscere tela **290**
imposito fratri moribunda relanguit ore:

Niobe.

altera solari miseram conata parentem
conticuit subito duplicataque vulnere tota est.
[oraque compressit, nisi postquam spiritus ibat.]
Haec frustra fugiens collabitur, illa sorori **295**
inmoritur, latet haec, illam trepidare videres.
Sexque datis leto diversaque vulnera passis
ultima restabat. Quam toto corpore mater,
tota veste tegens «unam minimamque relinque
de multis minimam posco» clamavit «et unam.» **300**
Dumque rogat, pro qua rogat, occidit. Orba resedit
exanimes inter natos natasque virumque,
deriguitque malis. Nullos movet aura capillos,
in vultu color est sine sanguine, lumina maestis
stant inmota genis, nihil est in imagine vivum. **305**
Ipsa quoque interius cum duro lingua palato
congelat, et venae desistunt posse moveri;
nec flecti cervix nec brachia reddere motus
nec pes ire potest; intra quoque viscera saxum est.
Flet tamen. Et validi circumdata turbine venti **310**
in patriam rapta est. Ibi fixa cacumine montis
liquitur, et lacrimas etiam nunc marmora manant.

Agrestes Lycii.

Tum vero cuncti manifestam numinis iram
femina virque timent cultuque impensius omnes
magna gemelliparae venerantur numina divae, **315**
utque fit, a facto propiore priora renarrant.

E quibus unus ait: «Lyciae quoque fertilis agris
non impune deam veteres sprevere coloni.
Res obscura quidem est ignobilitate virorum,
mira tamen. Vidi praesens stagnumque locumque **320**
prodigio notum. Nam me iam grandior aevo
impatiensque viae genitor deducere lectos
iusserat inde boves gentisque illius eunti
ipse ducem dederat. Cum quo dum pascua lustrō,
ecce lacu medio sacrorum nigra favilla **325**
ara vetus stabat tremulis circumdata cannis.
Restitit et pavido «faveas mihi» murmure dixit
dux meus; et simili «faveas» ego murmure dixi.
Naiadum Faunine foret tamen ara rogabam
indigenaevae dei, cum talia rettulit hospes: **330**

«Non hac, o iuvenis, montanum numen in ara est:
illa suam vocat hanc, cui quondam regia coniunx
orbem interdixit, quam vix erratica Delos
orantem accepit, tum cum levis insula nabat.
Illic incumbens cum Palladis arbore palmae **335**
edidit invita geminos Latona noverca.
Hinc quoque Iunonem fugisse puerpera fertur
inque suo portasse sinu, duo numina, natos.
Iamque Chimaeriferae, cum sol gravis ureret arva,
finibus in Lyciae longo dea fessa labore **340**
sidereo siccata sitim conlegit ab aestu,
uberaque ebiberant avidi lactantia nati.
Forte lacum mediocris aquae prospexit in imis
vallibus; agrestes illic fruticosa legebant
vimina cum iuncis gratamque paludibus ulvam. **345**
Accessit positoque genu Titania terram
pressit, ut hauriret gelidos potura liquores.
Rustica turba vetat. Dea sic adfata vetantes:
«Quid prohibetis aquis? usus communis aquarum est.
Nec solem proprium natura nec aera fecit **350**
nec tenues undas: ad publica munera veni.
Quae tamen ut detis, supplex peto. Non ego nostros
abluere hic artus lassataque membra parabam,
sed relevare sitim. Caret os umore loquentis
et fauces arent, vixque est via vocis in illis. **355**
Haustus aquae mihi nectar erit, vitamque fatebor
accepisse simul: vitam dederitis in unda.
Hi quoque vos moveant, qui nostro bracchia tendunt
parva sinu:» et casu tendebant bracchia nati.

Quem non blanda deae potuissent verba movere? **360**

Hi tamen orantem perstant prohibere minasque,
ni procul abscedat, conviciaque insuper addunt.

Nec satis est, ipsos etiam pedibusque manuque
turbavere lacus imoque e gurgite mollem

huc illuc limum saltu movere maligno. **365**

Distulit ira sitim: neque enim iam filia Coei
supplicat indignis nec dicere sustinet ultra
verba minora dea, tollensque ad sidera palmas
«aeternum stagno» dixit «vivatis in isto.»

Eveniunt optata deae: iuvat esse sub undis **370**

et modo tota cava submergere membra palude,
nunc proferre caput, summo modo gurgite nare,
saepe super ripam stagni consistere, saepe

in gelidos resilire lacus. Sed nunc quoque turpes

litibus exercent linguas pulsoque pudore, **375**

quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere temptant.

Vox quoque iam rauca est, inflataque colla tumescunt,
ipsaque dilatant patulos convicia rictus.

Terga caput tangunt, colla intercepta videntur,

spina viret, venter, pars maxima corporis, albet, **380**

limosoque novae saliunt in gurgite ranae.»»

Marsyas. Pelops.

Sic ubi nescio quis Lycia de gente virorum
 rettulit exitium, satyri reminiscitur alter,
 quem Tritoniaca Latous harundine victum
 adfecit poena. «Quid me mihi detrahis?» inquit: **385**
 «a piget a non est» clamabat «tibia tanti.»
 Clamanti cutis est summos direpta per artus,
 nec quicquam nisi vulnus erat; cruor undique manat,
 detectique patent nervi, trepidaeque sine ulla
 pelle micant venae; salientia viscera posses **390**
 et perlucentes numerare in pectore fibras.
 Illum ruricolae, silvarum numina, fauni
 et satyri fratres et tunc quoque carus Olympus
 et nymphae flerunt, et quisquis montibus illis
 lanigerosque greges armentaque bucera pavit. **395**
 Fertilis inmaduit madefactaque terra caducas
 concepit lacrimas ac venis perbibit imis;
 quas ubi fecit aquam, vacuas emisit in auras.
 Inde petens rapidum ripis declivibus aequor
 Marsya nomen habet, Phrygiae liquidissimus amnis. **400**

Talibus extemplo redit ad praesentia dictis
 vulgus et exstinctum cum stirpe Amphiona luget.
 Mater in invidia est.

PELOPS

Hanc tunc quoque dicitur unus
flesse Pelops, umeroque, suas a pectore postquam
deduxit vestes ebur ostendisse sinistro. **405**
Concolor hic umerus nascendi tempore dextro
corporeusque fuit: manibus mox caesa paternis
membra ferunt iunxisse deos; aliisque repertis,
qui locus est iuguli medius summique lacerti,
defuit. Impositum est non comparentis in usum **410**
partis ebur, factoque Pelops fuit integer illo.

Procne et Philomela.

Finitimi proceres coeunt, urbesque propincae
 oravere suos ire ad solacia reges,
 Argosque et Sparte Pelopeiadesque Mycenae
 et nondum torvae Calydon invisae Dianae **415**
 Orchomenosque ferax et nobilis aere Corinthus
 Messeneque ferox Patraeque humilesque Cleonae
 et Nelea Pylos, neque adhuc Pittheia Troezen,
 quaeque urbes aliae bimari clauduntur ab Isthmo
 exteriusque sitae bimari spectantur ab Isthmo. **420**
 Credere quis posset? solae cessastis Athenae.
 Obstitit officio bellum, subvectaque ponto
 barbara Mopsopios terrebant agmina muros.
 Threicius Tereus haec auxiliaribus armis
 fuderat et clarum vincendo nomen habebat. **425**

Quem sibi Pandion opibusque virisque potentem
 et genus a magno ducentem forte Gradivo
 conubio Procnes iunxit. Non pronuba Iuno,
 non Hymenaeus adest, non illi Gratia lecto.
 Eumenides tenuere faces de funere raptas, **430**
 Eumenides stravere torum, tectoque profanus
 incubuit bubo thalamicus in culmine sedit.
 Hac ave coniuncti Procne Tereusque, parentes
 hac ave sunt facti. Gratata est scilicet illis
 Thracia, disque ipsi grates egere diemque, **435**
 quaque data est claro Pandione nata tyranno,
 quaque erat ortus Itys, festum iusserunt vocari.
 Usque adeo latet utilitas. Iam tempora Titan
 quinque per autumnos repetiti duxerat anni,
 cum blandita viro Procne «si gratia» dixit **440**
 «ulla mea est, vel me visendam mitte sorori,
 vel soror huc veniat! redituram tempore parvo
 promittes socero: magni mihi muneris instar
 germanam vidisse dabis.» Iubet ille carinas
 in freta deduci veloque et remige portus **445**
 Cecropios intrat Piraeaque litora tangit.

Ut primum soceri data copia, dextera dextrae
 iungitur, et fausto committitur omine sermo.
 Coeperat adventus causam, mandata referre
 coniugis et celeres missae spondere recursus: **450**
 ecce venit magno dives Philomela paratu,
 divitior forma: quales audire solemus
 naidas et dryadas mediis incedere silvis,
 si modo des illis cultus similesque paratus.
 Non secus exarsit conspecta virgine Tereus, **455**
 quam si quis canis ignem supponat aristis,
 aut frondem positasque cremet faenilibus herbas.
 Digna quidem facies: sed et hunc innata libido

exstimulat, pronumque genus regionibus illis
 in venerem est: flagrat vitio gentisque suoque. **460**
 Impetus est illi comitum corrumpere curam
 nutricisque fidem, nec non ingentibus ipsam
 sollicitare datis totumque impendere regnum,
 aut rapere et saevo raptam defendere bello—,
 et nihil est quod non effreno captus amore **465**
 ausit nec capiunt inclusas pectora flammis.
 Iamque moras male fert cupidoque revertitur ore
 ad mandata Procnes, et agit sua vota sub illa.
 Facundum faciebat amor: quotiensque rogabat
 ulterius iusto Procnen ita velle ferebat. **470**
 Addidit et lacrimas, tamquam mandasset et illas.
 Pro superi, quantum mortalia pectora caecae
 noctis habent! ipso sceleris molimine Tereus
 creditur esse pius laudemque a crimine sumit.
 Quid quod idem Philomela cupit patriosque lacertis **475**
 blanda tenens umeros, ut eat visura sororem,
 perque suam contraque suam petit ipsa salutem.
 Spectat eam Tereus praecontrectatque videndo
 osculaque et collo circumdata bracchia cernens
 omnia pro stimulis facibusque ciboque furoris **480**
 accipit; et quotiens amplectitur illa parentem,
 esse parens vellet: neque enim minus impius esset.
 Vincitur ambarum genitor prece. Gaudet agitique
 illa patri grates et successisse duabus
 id putat infelix, quod erit lugubre duabus. **485**

Iam labor exiguus Phoebos restabat, equique
 pulsabant pedibus spatium declivis Olympi:
 regales epulae mensis et Bacchus in auro
 ponitur; hinc placido dantur sua corpora somno.
 At rex Odrysus, quamvis secessit, in illa **490**
 aestuat, et, repetens faciem motusque manusque,
 qualia vult fingit quae nondum vidit, et ignes
 ipse suos nutrit, cura removente soporem.
 Lux erat, et generi dextram complexus euntis
 Pandion comitem lacrimis commendat obortis: **495**

«Hanc ego, care gener, quoniam pia causa coegit
 et voluere ambae, voluisti tu quoque, Tereu,
 do tibi, perque fidem cognataque pectora supplex,
 per superos oro, patrio ut tuearis amore
 et mihi sollicitae lenimen dulce senectae **500**
 quam primum (omnis erit nobis mora longa) remittas.
 Tu quoque quam primum (satis est procul esse sororem)
 si pietas ulla est, ad me, Philomela, redito.»

Mandabat pariterque suae dabat oscula natae,
 et lacrimae mites inter mandata cadebant. **505**
 Utque fide pignus dextras utriusque poposcit

inter seque datas iunxit natamque nepotemque
 absentes pro se memori rogat ore salutent;
 supremumque vale pleno singultibus ore
 vix dixit timuitque suae praesagia mentis. **510**

Ut semel imposita est pictae Philomela carinae,
 admotumque fretum remis tellusque repulsa est,
 «vicimus» exclamat, «mecum mea vota feruntur»
 exsultatque et vix animo sua gaudia differt
 barbarus et nusquam lumen detorquet ab illa, **515**
 non aliter, quam cum pedibus praedator obuncis
 deposuit nido leporem Iovis ales in alto:
 nulla fuga est capto, spectat sua praemia raptor.
 Iamque iter effectum, iamque in sua litora fessis
 puppibus exierant, cum rex Pandione natam **520**
 in stabula alta trahit, silvis obscura vetustis,
 atque ibi pallentem trepidamque et cuncta timentem
 et iam cum lacrimis, ubi sit germana, rogantem
 includit: fassusque nefas et virginem et unam
 vi superat frustra clamato saepe parente, **525**
 saepe sorore sua, magnis super omnia divis.
 Illa tremit velut agna pavens, quae saucia cani
 ore excussa lupi nondum sibi tuta videtur,
 utque columba suo madefactis sanguine plumis
 horret adhuc avidosque timet, quibus haeserat, ungues. **530**
 Mox ubi mens rediit, passos laniata capillos,
 lugenti similis, caesis plangore lacertis,
 intendens palmas «o diris barbare factis,
 o crudelis» ait «nec te mandata parentis
 cum lacrimis movere piis nec cura sororis **535**
 nec mea virginitas nec coniugialia iura!
 Omnia turbasti: paelex ego facta sororis,
 tu geminus coniunx, hostis mihi debita Procne.
 Quin animam hanc, ne quod facinus tibi, perfide, restet,
 eripis? atque utinam fecisses ante nefandos **540**
 concubitus vacuas habuissem criminis umbras.
 Si tamen haec superi cernunt, si numina divum
 sunt aliquid, si non perierunt omnia mecum,
 quandocumque mihi poenas dabis. Ipsa pudore
 proiecto tua facta loquar. Si copia detur, **545**
 in populos veniam; si silvis clausa tenebor,
 implebo silvas et conscia saxa movebo:
 audiet haec aether, et si deus ullus in illo est.»

Talibus ira feri postquam commota tyranni
 nec minor hac metus est, causa stimulatus utraque **550**
 quo fuit accinctus, vagina liberat ense
 arreptamque coma flexis post terga lacertis
 vincla pati cogit. Iugulum Philomela parabat
 spemque suae mortis viso conceperat ense:
 ille indignantem et nomen patris usque vocantem **555**

luctantemque loqui comprehensam forcipe linguam
 abstulit ense fero. Radix micat ultima linguae,
 ipsa iacet terraeque tremens inmurmurat atrae;
 utque salire solet mutilatae cauda colubrae,
 palpitat et moriens dominae vestigia quaerit. **560**
 Hoc quoque post facinus (vix ausim credere) fertur
 saepe sua lacerum repetisse libidine corpus.

Sustinet ad Procnen post talia facta reverti.
 Coniuge quae viso germanam quaerit: at ille
 dat gemitus fictos commentaque funera narrat, **565**
 et lacrimae fecere fidem. Velamima Procne
 deripit ex umeris auro fulgentia lato
 induiturque atras vestes et inane sepulcrum
 constituit falsisque piacula manibus infert
 et luget non sic lugendae fata sororis. **570**

Signa deus bis sex acto lustraverat anno.
 Quid faciat Philomela? fugam custodia claudit,
 structa rigent solido stabulorum moenia saxo,
 os mutum facti caret indice. Grande doloris
 ingenium est, miserisque venit sollertia rebus. **575**
 Stamina barbarica suspendit callida tela
 purpureasque notas filis intexuit albis,
 indicium sceleris; perfectaue tradidit uni,
 utque ferat dominae gestu rogat: illa rogata
 pertulit ad Procnen, nec scit, quid tradat in illis. **580**
 Evolvit vestes saevi matrona tyranni
 fortunaeque suae carmen miserabile legit
 et (mirum potuisse) silet. Dolor ora repressit,
 verbaque quaerenti satis indignantia linguae
 defuerunt; nec flere vacat, sed fasque nefasque **585**
 confusura ruit, poenaeque in imagine tota est.

Tempus erat, quo sacra solent trieterica Bacchi
 Sithoniae celebrare nurus: nox conscia sacris.
 Nocte sonat Rhodope tinnitibus aeris acuti,
 nocte sua est egressa domo regina deique **590**
 ritibus instruitur furialiaque accipit arma.
 Vite caput tegitur, lateri cervina sinistro
 vellera dependent, umero levis incubat hasta.
 Concita per silvas turba comitante suarum
 terribilis Procne furiisque agitata doloris, **595**
 Bacche, tuas simulat. Venit ad stabula avia tandem
 exululatque euhoeque sonat portasque refringit
 germanamque rapit; raptaeque insignia Bacchi
 induit et vultus hederarum frondibus abdit
 attonitamque trahens intra sua moenia ducit. **600**
 Ut sensit tetigisse domum Philomela nefandam,
 horruit infelix totoque expalluit ore.
 Nacta locum Procne sacrorum pignera demit

oraque develat miserae pudibunda sororis
 amplexumque petit. Sed non attollere contra **605**
 sustinet haec oculos, paelex sibi visa sororis,
 deiectoque in humum vultu iurare volenti
 testarique deos, per vim sibi dedecus illud
 illatum, pro voce manus fuit. Ardet et iram
 non capit ipsa suam Procne; fletumque sororis **610**
 corripiens «non est lacrimis hoc» inquit «agendum,
 sed ferro, sed si quid habes, quod vincere ferrum
 possit. In omne nefas ego me, germana, paravi.
 Aut ego, cum facibus regalia tecta cremabo,
 artificem mediis inmittam Terea flammis, **615**
 aut linguam, aut oculos et quae tibi membra pudorem
 abstulerunt, ferro rapiam, aut per vulnera mille
 sontem animam expellam. Magnum quodcumque paravi:
 quid sit, adhuc dubito.» Peragit dum talia Procne,
 ad matrem veniebat Itys. Quid possit, ab illo **620**
 admonita est: oculisque tuens inmitibus «a quam
 es similis patri» dixit. Nec plura locuta
 triste parat facinus tacitaque exaestuat ira.
 Ut tamen accessit natus matrique salutem
 attulit et parvis adduxit colla lacertis **625**
 mixtaque blanditiis puerilibus oscula iunxit,
 mota quidem est genetrix infractaque constitit ira
 invitique oculi lacrimis maduere coactis:
 sed simul ex nimia mentem pietate labare
 sensit, ab hoc iterum est ad vultus versa sororis **630**
 inque vicem spectans ambos «cur admovet» inquit
 «alter blanditias, rapta silet altera lingua?
 Quam vocat hic matrem, cur non vocat illa sororem?
 Cui sis nupta, vide, Pandione nata, marito.
 Degeneras: scelus est pietas in coniuge Tereo.» **635**

Nec mora, traxit Ityn, veluti Gangetica cervae
 lactentem fetum per silvas tigris opacas.
 Utque domus altae partem tenuere remotam,
 tendentemque manus et iam sua fata videntem
 et «mater, mater» clamantem et colla petentem **640**
 ense ferit Procne, lateri qua pectus adhaeret,
 nec vultum vertit. Satis illi ad fata vel unum
 vulnus erat: iugulum ferro Philomela resolvit.
 Vivaque adhuc animaeque aliquid retinentia membra
 dilaniant. Pars inde cavis exsultat aenis, **645**
 pars veribus stridunt: manant penetralia tabo.

His adhibet coniunx ignarum Terea mensis
 et patrii moris sacrum mentita, quod uni
 fas sit adire viro, comites famulosque removit.
 Ipse sedens solio Tereus sublimis avito **650**
 vescitur inque suam sua viscera congerit alvum.
 Tantaque nox animi est, «Ityn huc accersite» dixit.

Dissimulare nequit crudelia gaudia Procne,
 iamque suae cupiens exsistere nuntia cladis,
 «intus habes, quem poscis» ait. Circumspicit ille **655**
 atque ubi sit quaerit. Quaerenti iterumque vocanti,
 sicut erat sparsis furiali caede capillis,
 prosiluit Ityosque caput Philomela cruentum
 misit in ora patris: nec tempore maluit ullo
 posse loqui et mentis testari gaudia dictis. **660**
 Thracius ingenti mensas clamore repellit
 vipereasque ciet Stygia de valle sorores;
 et modo, si posset reserato pectore diras
 egerere inde dapes inmersaque viscera gestit,
 flet modo seque vocat bustum miserabile nati, **665**
 nunc sequitur nudo genitas Pandione ferro.
 Corpora Cecropidum pennis pendere putares:
 pendebant pennis. Quarum petit altera silvas,
 altera tecta subit; neque adhuc de pectore caedis
 excessere notae, signataque sanguine pluma est. **670**
 Ille dolore suo poenaeque cupidine velox
 vertitur in volucrem, cui stant in vertice cristae;
 prominet inmodicum pro longa cuspide rostrum:
 nomen epops volucris, facies armata videtur.

Boreas. Zetes et Calais.

Hic dolor ante diem longaeque extrema senectae **675**
tempora Tartareas Pandiona misit ad umbras.

ORITHYIE ET BORÉE

Sceptra loci rerumque capit moderamen Erechtheus,
iustitia dubium validisne potentior armis.

Quattuor ille quidem iuvenes totidemque creatat
femineae sortis: sed erat par forma duarum. **680**

E quibus Aeolides Cephalus te coniuge felix,
Procri, fuit; Boreae Tereus Thracesque nocebant,
dilectaque diu caruit deus Orithyia,
dum rogat et precibus mavult quam viribus uti.

Ast ubi blanditiis agitur nihil, horridus ira, **685**
quae solita est illi nimiumque domestica vento,
«et merito!» dixit: «quid enim mea tela reliqui,
saevitiam et vires iramque animosque minaces,
admovique preces, quarum me dedecet usus?

Apta mihi vis est: vi tristia nubila pello, **690**
vi freta concutio nodosaque robora verto
induroque nives et terras grandine pulso.

Idem ego cum fratres caelo sum nactus aperto
(nam mihi campus is est), tanto molimine luctor,
ut medius nostris concursibus insonet aether **695**
exsiliantque cavis elisi nubibus ignes.

Idem ego cum subii convexa foramina terrae
supposuique ferox imis mea terga cavernis,
sollicito manes totumque tremoribus orbem.

Hac ope debueram thalamos petiisse, socerque **700**
non orandus erat, vi sed faciendus Erechtheus.»

Haec Boreas aut his non inferiora locutus
excussit pennas: quarum iactatibus omnis
adflata est tellus latumque perhorruit aequor.
Pulvereamque trahens per summa cacumina pallam **705**
verrit humum pavidamque metu caligine tectus

Orithyian amans fulvis amplectitur alis.

Dum volat, arserunt agitati fortius ignes.

Nec prius aerii cursus suppressit habenas,
quam Ciconum tenuit populos et moenia raptor. **710**

Illic et gelidi coniunx Actaea tyranni
et genetrix facta est, partus enixa gemellos,
cetera qui matris, pennas genitoris habent.

Non tamen has una memorant cum corpore natas,
barbaque dum rutilus aberat subnixa capillis, **715**
implumes Calaisque puer Zetesque fuerunt.

Mox pariter pennae ritu coepere volucrum
cingere utrumque latus, pariter flavescere malae.

Ergo ubi concessit tempus puerile iuventae,
vellera cum Minyis nitido radiantia villo **720**
per mare non notum prima petiere carina.

Livre 7

Iason et Medea.

Iamque fretum Minyae Pagasaea puppe secabant,
 perpetuaque trahens inopem sub nocte senectam
 Phineus visus erat, iuvenesque Aquilone creati
 virgineas volucres miseri senis ore fugarant,
 multa que perpessi claro sub Iasone tandem **5**
 contigerant rapidas limosi Phasidos undas.
 Dumque adeunt regem Phrixeaque vellera poscunt
 lexque datur Minyis magnorum horrenda laborum,
 concipit interea validos Aetias ignes
 et luctata diu, postquam ratione furorem **10**
 vincere non poterat, «frustra Medea, repugnas:
 nescio quis deus obstat» ait; «mirumque, nisi hoc est,
 aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur.
 Nam cur iussa patris nimium mihi dura videntur?
 Sunt quoque dura nimis. Cur, quem modo denique vidi, **15**
 ne pereat, timeo? quae tanti causa timoris?
 Excute virgineo conceptas pectore flammam,
 si potes, infelix! — Si possem, sanior essem.
 Sed trahit invitam nova vis, aliudque cupido,
 mens aliud suadet. Video meliora proboque, **20**
 deteriora sequor. Quid in hospite, regia virgo,
 ureris et thalamos alieni concipis orbis?
 Haec quoque terra potest, quod ames, dare. Vivat an ille
 occidat, in dis est. Vivat tamen! idque precari
 vel sine amore licet: quid enim commisit Iason? **25**
 Quem, nisi crudelem, non tangat Iasonis aetas
 et genus et virtus? Quem non, ut cetera desint,
 ore movere potest? Certe mea pectora movit.
 At nisi opem tuleri, taurorum adflabitur ore
 concurretque suae segeti, tellure creatis **30**
 hostibus, aut avido dabitur fera praeda draconi.
 Hoc ego si patiar, tum me de tigride natam,
 tum ferrum et scopulos gestare in corde fatebor.
 Cur non et specto pereuntem oculosque videndo
 conscelero? Cur non tauros exhortor in illum **35**
 terrigenasque feros insopitumque draconem?
 Di meliora velint. Quamquam non ista precanda,
 sed facienda mihi. — Prodamne ego regna parentis,
 atque ope nescio quis servabitur advena nostra,
 ut per me sospes sine me det lintea ventis **40**
 virque sit alterius, poenae Medea relinquitur?
 Si facere hoc aliamve potest praeponere nobis,
 occidat ingratus. Sed non is vultus in illo,
 non ea nobilitas animo est, ea gratia formae,
 ut timeam fraudem meritique obliviam nostri. **45**
 Et dabit ante fidem, cogamque in foedera testes
 esse deos. Quid tuta times? accingere et omnem

pelle moram: tibi se semper debebit Iason,
 te face sollemni iunget sibi, perque Pelasgas
 servatrix urbes matrum celebrabere turba. **50**
 Ergo ego germanam fratremque patremque deosque
 et natale solum, ventis ablata, relinquam?
 Nempe pater saevus, nempe est mea barbara tellus,
 frater adhuc infans: stant mecum vota sororis,
 maximus intra me deus est. Non magna relinquam, **55**
 magna sequar: titulum servatae pubis Achivae
 notitiamque loci melioris et oppida, quorum
 hic quoque fama viget, cultusque artesque locorum;
 quemque ego cum rebus, quas totus possidet orbis,
 Aesoniden mutasse velim; quo coniuge felix **60**
 et dis cara ferar et vertice sidera tangam.
 Quid, quod nescio qui mediis concurrere in undis
 dicuntur montes, ratibusque inimica Charybdis
 nunc sorbere fretum, nunc reddere, cinctaque saevis
 Scylla rapax canibus Siculo latrare profundo? **65**
 Nempe tenens, quod amo, gremioque in Iasonis haerens
 per freta longa ferar: nihil illum amplexa verebor
 aut, siquid metuam, metuam de coniuge solo. —
 Coniugiumne vocas speciosaque nomina culpae
 imponis, Medea, tuae? Quin adspice, quantum **70**
 adgrediare nefas, et, dum licet, effuge crimen.»

Dixit, et ante oculos rectum pietasque pudorque
 constiterant, et victa dabat iam terga Cupido.

Ibat ad antiquas Hecates Perseidos aras,
 quas nemus umbrosum secretaque silva tegebat. **75**
 Et iam fortis erat pulsusque resederat ardor,
 cum videt Aesoniden exstinctaque flamma reluxit.
 Erubuere genae, totoque recanduit ore,
 utque solet ventis alimenta adsumere quaeque
 parva sub inducta latuit scintilla favilla **80**
 crescere et in veteres agitata resurgere vires,
 sic iam lentus amor, iam quem languere putares,
 ut vidit iuvenem, specie praesentis inarsit.
 Et casu solito formosior Aesone natus
 illa luce fuit: posses ignoscere amanti. **85**
 Spectat et in vultu veluti tum denique viso
 lumina fixa tenet nec se mortalia demens
 ora videre putat, nec se declinat ab illo.

Ut vero coepitque loqui dextramque prehendit
 hospes et auxilium submissa voce rogavit **90**
 promisitque torum, lacrimis ait illa profusis:
 «Quid faciam, video (non ignorantia veri
 decipiet, sed amor): servabere munere nostro;
 servatus promissa dato.» Per sacra triformis
 ille deae, lucoque foret quod numen in illo, **95**

perque patrem soceri cernentem cuncta futuri
 eventusque suos et tanta pericula iurat.
 Creditus accepit cantatas protinus herbas
 edidicitque usum, laetusque in tecta recessit.

Postera depulerat stellas aurora micantes: **100**
 conveniunt populi sacrum Mavortis in arvom
 consistuntque iugis. Medio rex ipse resedit
 agmine purpureus sceptroque insignis eburno.
 Ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant
 aripedes tauri, tactaeque vaporibus herbae **105**
 ardent; utque solent pleni resonare camini,
 aut ubi terrena silices fornace soluti
 concipiunt ignem liquidarum adspergine aquarum,
 pectora sic intus clausas volventia flammam
 gutturaque usta sonant. Tamen illis Aesone natus **110**
 obvius it. Vertere truces venientis ad ora
 terribiles vultus praefixaque cornua ferro,
 pulvereumque solum pede pulsavere bisulco
 fumificisque locum mugitibus impleverant.
 Deriguere metu Minyae: subit ille, nec ignes **115**
 sentit anhelatos (tantum medicamina possunt),
 pendulaque audaci mulcet palearia dextra,
 suppositosque iugo pondus grave cogit aratri
 ducere et insuetum ferro proscindere campum.

Mirantur Colchi, Minyae clamoribus augent **120**
 adiciuntque animos. Galea tum sumit aena
 vipereos dentes et aratos spargit in agros.
 Semina mollit humus valido praetincta veneno,
 et crescunt fiuntque sati nova corpora dentes.
 Utque hominis speciem materna sumit in alvo **125**
 perque suos intus numeros componitur infans,
 nec nisi maturus communes exit in auras,
 sic ubi visceribus gravidae telluris imago
 effecta est hominis, feto consurgit in arvo,
 quodque magis mirum est, simul edita concutit arma. **130**
 Quos ubi viderunt praeacutae cuspidis hastas
 in caput Haemonii iuvenis torquere parantes,
 demisere metu vultumque animumque Pelasgi.
 Ipsa quoque extimuit, quae tutum fecerat illum;
 utque peti vidit iuvenem tot ab hostibus unum, **135**
 palluit et subito sine sanguine frigida sedit;
 neve parum valeant a se data gramina, carmen
 auxiliare canit secretasque advocat artes.
 Ille gravem medios silicem iaculatus in hostes
 a se depulsum Martem convertit in ipsos. **140**
 Terrigenae pereunt per mutua vulnera fratres
 civilique cadunt acie. Gratantur Achivi
 victoremque tenent avidisque amplexibus haerent.
 Tu quoque victorem complecti, barbara, velles:

[obstitit incepto pudor. At complexa fuisses] **145**
sed te, ne faceres, tenuit reverentia fama.
Quod licet, adfectu tacito laetaris agisque
carminibus grates et dis auctoribus horum.

Pervigilem superest herbis sopire draconem,
qui crista linguisque tribus praesignis et uncis **150**
dentibus horrendus custos erat arboris aureae.
Hunc postquam sparsit Lethaei gramine suci
verbaque ter dixit placidos facientia somnos,
quae mare turbatum, quae concita flumina sistunt,
somnia in ignotos oculos sibi venit, et auro **155**
heros Aesonius potitur spolioque superbus
muneris auctorem secum, spolia altera, portans
victor Iolciacos tetigit cum coniuge portus.

Aeson.

Haemoniae matres pro gnatis dona receptis
 grandaevique ferunt patres congestaque flamma **160**
 tura liquefaciunt, inductaque cornibus aurum
 victima vota cadit. Sed abest gratantibus Aeson,
 iam propior leto fessusque senilibus annis.
 Cum sic Aesonides: «O cui debere salutem
 confiteor, coniunx, quamquam mihi cuncta dedisti **165**
 excessitque fidem meritorum summa tuorum,
 si tamen hoc possunt (quid enim non carmina possunt?),
 deme meis annis et demptos adde parenti.»
 Nec tenuit lacrimas. Mota est pietate rogantis,
 dissimilemque animum subiit Aeeta relictus. **170**
 Nec tamen adfectus tales confessa «quod» inquit
 «excidit ore tuo, coniunx, scelus? ergo ego cuiquam
 posse tuae videor spatium transcribere vitae?
 Nec sinat hoc Hecate, nec tu petis aequa. Sed isto,
 quod petis, experiar maius dare munus Iason. **175**
 Arte mea soceri longum temptabimus aevum,
 non annis renovare tuis: modo diva triformis
 adiuvet et praesens ingentibus adnuat ausis.»

Tres aberant noctes, ut cornua tota coirent
 efficerentque orbem. Postquam plenissima fulsit **180**
 et solida terras spectavit imagine luna,
 egreditur tectis vestes induta recinctas,
 nuda pedem, nudos umeris infusa capillos,
 fertque vagos mediae per muta silentia noctis
 incommitata gradus. Homines volucresque ferasque **185**
 solverat alta quies: nullo cum murmure saepes,
 inmotaque silent frondes, silet umidus aer;
 sidera sola micant. Ad quae sua bracchia tendens
 ter se convertit, ter sumptis flumine crinem
 inroravit aquis ternisque ululatus ora **190**
 solvit et, in dura submisso poplite terra,
 «Nox» ait «arcanis fidissima, quaeque diurnis
 aurea cum luna succeditis ignibus astra,
 tuque triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris
 adiutrixque venis cantusque artis magorum, **195**
 quaeque magos, Tellus, pollentibus instruis herbis,
 auraeque et venti montesque amnesque lacusque
 dique omnes nemorum, dique omnes noctis adeste.
 Quorum ope, cum volui, ripis mirantibus amnes
 in fontes rediere suos, concussaue sisto, **200**
 stantia concutio cantu freta, nubila pello
 nubilaque induco, ventos abigoque vocoque,
 vipereas rumpo verbis et carmine fauces,
 vivaque saxa sua convulsaue robora terra
 et silvas moveo, iubeoque tremescere montes **205**
 et mugire solum manesque exire sepulcris.

Aeson.

Te quoque, Luna, traho, quamvis Temesaea labores
aera tuos minuant; currus quoque carmine nostro
pallet avi, pallet nostris Aurora venenis.

Vos mihi taurorum flammam hebetastis et unco **210**
impatiens oneris collum pressistis aratro,
vos serpentigenis in se fera bella dedistis
custodemque rudem somno sopistis et aurum
vindice decepto Graias misistis in urbes.

Nunc opus est sucis, per quos renovata senectus **215**
in florem redeat primosque reconligat annos.

Et dabit. Neque enim micuerunt sidera frustra,
nec frustra volucrum tractus cervice draconum
currus adest.» Aderat demissus ab aethere currus.

Quo simul adscendit frenataque colla draconum **220**
permulsit manibusque leves agitavit habenas,
sublimis rapitur subiectaque Thessala Tempe
despicit et Threces regionibus applicat angues:

et quasque Ossa tulit quasque altus Pelion herbas
Othrysque Pindusque et Pindo maior Olympus **225**
perspicit, et placitas partim radice revellit,
partim succidit curvamine falcis aenae.

Multa quoque Apidani placuerunt gramina ripis,
multa quoque Amphrysi neque eras immunis, Enipeu;
nec non Peneos, nec non Spercheides undae **230**
contribuere aliquid iuncosaque litora Boebes.

Carpsit et Euboica vivax Anthedone gramen,
nondum mutato vulgatum corpore Glauci.

Et iam nona dies curru pennisque draconum
nonaque nox omnes lustrantem viderat agros, **235**
cum rediit. Neque erant tacti, nisi odore, dracones,
et tamen annosae pellem posuere senectae.

Constitit adveniens citra limenque foresque
et tantum caelo tegitur refugitque viriles
contactus statuitque aras de caespite binas, **240**
dexteriore Hecates, ast laeva parte Iuventae.

Has ubi verbenis silvaeque incinxit agresti.
haud procul egesta scrobibus tellure duabus
sacra facit cultrosque in guttura velleris atri
conicit et patulas perfundit sanguine fossas. **245**

Tum super invergens liquidi carchesia vini
alteraque invergens tepidi carchesia lactis
verba simul fudit terrenaque numina civit
umbrarumque rogat rapta cum coniuge regem,
ne properent artus anima fraudare senili. **250**

Quos ubi placavit precibusque et murmure longo,
Aesonis effatum proferri corpus ad auras
iussit et in plenos resolutum carmine somnos,
exanimi similem, stratis porrexit in herbis.
Hinc procul Aesoniden, procul hinc iubet ire ministros **255**

et monet arcanis oculos remove profanos.
 Diffugiunt iussi. Passis Medea capillis
 bacchantum ritu, flagrantem circuit aras
 multifidasque faces in fossa sanguinis atra
 tingit et infectas geminis accendit in aris **260**
 terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat.
 Interea validum posito medicamen aeno
 fervet et exsultat spumisque tumentibus albet.
 Illic Haemonia radices valle resectas
 seminaque floresque et sucos incoquit atros. **265**
 Adicit extremo lapides oriente petitos
 et quas Oceani refluxum mare lavit harenas,
 addit et exceptas luna pernocte pruinas
 et strigis infames ipsis cum carnibus alas
 inque virum soliti vultus mutare ferinos **270**
 ambigui prosecta lupi; nec defuit illis
 squamea Cinyphii tenuis membrana chelydri
 vivacisque iecur cervi; quibus insuper addit
 ora caputque novem cornicis saecula passae.
 His et mille aliis postquam sine nomine rebus **275**
 propositum instruxit mortali barbara maius
 arenti ramo iam pridem mitis olivae
 omnia confudit summisque inmiscuit ima.
 Ecce vetus calido versatus stipes aeno
 fit viridis primo, nec longo tempore frondes **280**
 induit et subito gravidis oneratur olivis.
 At quacumque cavis spumas eiecit aenis
 ignis et in terram guttae cecidere calentes,
 vernat humus, floresque et mollia pabula surgunt.

Quae simul ac vidit, stricto Medea recludit **285**
 ense senis iugulum, veteremque exire cruorem
 passa, replet sucis. Quos postquam combibit Aeson
 aut ore acceptos aut vulnere, barba comaeque
 canitie posita nigrum rapuere colorem,
 pulsa fugit macies, abeunt pallorque situsque, **290**
 adiectoque cavae supplentur corpore rugae,
 membraque luxuriant. Aeson miratur et olim
 ante quater denos hunc se reminiscitur annos.

Viderat ex alto tanti miracula monstri
 Liber, et admonitus iuvenes nutricibus annos **295**
 posse suis reddi, capit hoc a Colchide munus.

Pelias.

Neve doli cessent, odium cum coniuge falsum
 Phasias adsimulat Peliaeque ad limina supplex
 confugit. Atque illam, quoniam gravis ipse senecta est,
 excipiunt natae. Quas tempore callida parvo **300**
 Colchis amicitiae mendacis imagine cepit.
 Dumque refert inter meritorum maxima, demptos
 Aesonis esse situs, atque hac in parte moratur,
 spes est virginibus Pelia subiecta creatis
 arte suum parili revirescere posse parentem. **305**
 Idque petunt pretiumque iubent sine fine pacisci.
 Illa brevi spatio silet et dubitare videtur
 suspenditque animos ficta gravitate rogantes.
 Mox ubi pollicita est, «quo sit fiducia maior
 muneris huius» ait, «qui vestri maximus aevo est **310**
 dux gregis inter oves, agnus medicamine fiet.»

Protinus innumeris effetus laniger annis
 attrahitur flexo circum cava tempora cornu.
 Cuius ut Haemonio marcentia guttura cultro
 fodit et exiguo maculavit sanguine ferrum, **315**
 membra simul pecudis validosque venefica sucos
 mergit in aere cavo: minuunt en corporis artus
 cornuaque exurunt nec non cum cornibus annos,
 et tener auditur medio balatus aeno.
 Nec mora, balatum mirantibus exsilit agnus **320**
 lascivitque fuga lactantiaque ubera quaerit.

Obstipuere satae Pelia: promissaque postquam
 exhibuere fidem, tum vero impensius instant.
 Ter iuga Phoebus equis in Hiberno flumine mersis
 dempserat et quarta radiantia nocte micabant **325**
 sidera, cum rapido fallax Aetias igni
 imponit purum laticem et sine viribus herbas.
 Iamque neci similis resoluta corpore regem
 et cum rege suo custodes somnus habebat,
 quem dederant cantus magicaeque potentia linguae: **330**
 intrarant iussae cum Colchide limina natae
 ambierantque torum. «Quid nunc dubitatis inertes?
 Stringite» ait «gladios veteremque haurite cruorem,
 ut repleam vacuas iuvenali sanguine venas.
 In manibus vestris vita est aetasque parentis: **335**
 si pietas ulla est nec spes agitatatis inanes,
 officium praestate patri telisque senectam
 exigite et saniem coniecto emittite ferro.»

His, ut quaeque pia est, hortatibus impia prima est,
 et ne sit scelerata, facit scelus. Haud tamen ictus **340**
 ulla suos spectare potest, oculosque reflectunt
 caecaque dant saevis aversae vulnera dextris.

Ille, cruore fluens, cubito tamen adlevat artus
semilacerque toro temptat consurgere et inter
tot medius gladios pallentia bracchia tendens **345**
«quid facitis, gnatae? quis vos in fata parentis
armat?» ait. Cecidere illis animique manusque.
Plura locuturo cum verbis guttura Colchis
abstulit et calidis laniatum mersit in undis.

Medeae fuga.

Quod nisi pennatis serpentibus isset in auras, **350**
 non exempta foret poenae. Fugit alta superque
 Pelion umbrosum, Philyreia tecta, superque
 Othryn et eventu veteris loca nota Cerambi.
 Hic ope nympharum sublatus in aera pennis,
 cum gravis infuso tellus foret obruta ponto, **355**
 Deucalioneas effugit inobrutus undas.

Aeoliam Pitane a laeva parte relinquit
 factaque de saxo longi simulacra draconis,
 Idaeumque nemus, quo nati furta, iuencum
 occulit Liber falsi sub imagine cervi, **360**
 quaque pater Corythi parva tumulatus harena est,
 et quos Maera novo latratu terruit agros,
 Eurypylique urbem, qua Coae cornua matres
 gesserunt tum cum discederet Herculis agmen
 Phoebeamque Rhodon et Ialysios Telchinas, **365**
 quorum oculos ipso vitiantes omnia visu
 Iuppiter exosus fraternis subdidit undis.

Transit et antiquae Cartheia moenia Ceae,
 qua pater Alcidas placidam de corpore natae
 miraturus erat nasci potuisse columbam. **370**

Inde lacus Hyries videt et Cycneia tempe,
 quae subitus celebravit olor. Nam Phyllius illic
 imperio pueri volucresque ferumque leonem
 tradiderat domitos; taurum quoque vincere iussus
 vicerat, et spreto totiens iratus amore **375**
 praemia poscenti taurum suprema negabat.
 Ille indignatus «cupies dare» dixit et alto
 desiluit saxo. Cuncti cecidisse putabant:
 factus olor niveis pendebat in aere pennis.
 At genetrix Hyrie, servatum nescia, flendo **380**
 deliquit stagnumque suo de nomine fecit.
 Adiacet his Pleuron, in qua trepidantibus alis
 Ophias effugit natorum vulnera Combe.

Inde Calareae Letoidos adspicit arva,
 in volucrum versi cum coniuge conscia regis. **385**
 Dextera Cyllene est, in qua cum matre Menephron
 concubitorus erat saeviarum more ferarum
 Cephison procul hinc deflentem fata nepotis
 respicit, in tumidam phocen ab Apolline versi,
 Eumelique domum lugentis in aere natum. **390**

Tandem vipereis Ephyren Pirenida pennis
 contigit. Hic aevo veteres mortalia primo
 corpora vulgarunt pluvialibus edita fungis.

Medeae fuga.

Sed postquam Colchis arsit nova nupta venenis,
flagrantemque domum regis mare vidit utrumque, **395**
sanguine natorum perfunditur impius ensis,
ultraque se male mater Iasonis effugit arma.

MÉDÉE ET ÉGÉE

Hinc Titaniacis ablata draconibus intrat
Palladias arces, quae te, iustissima Phene,
teque, senex Peripha, pariter videre volantes **400**
innixamque novis neptem Polypemonis alis.
Excipit hanc Aegeus, facto dammandus in uno;
nec satis hospitium est: thalami quoque foedere iungit.

Theseus.

Iamque aderat Theseus, proles ignara parenti,
 et virtute sua bimarem pacaverat Isthmon. **405**
 Huius in exitium miscet Medea quod olim
 attulerat secum Scythicis aconiton ab oris.
 Illud Echidneae memorant e dentibus ortum
 esse canis. Specus est tenebroso caecus hiatu,
 est via declivis, per quam Tirynthius heros **410**
 restantem contraque diem radiosque micantes
 obliquantem oculos nexis adamante catenis
 Cerberon abstraxit; rabida qui concitus ira
 implevit pariter ternis latratibus auras
 et sparsit virides spumis albentibus agros. **415**
 Has concesse putant nactasque alimenta feracis
 fecundique soli vires cepisse nocendi.
 Quae quia nascuntur dura vivacia caute,
 agrestes aconita vocant. Ea coniugis astu
 ipse parens Aegeus nato porrexit ut hosti. **420**
 Sumpserat ignara Theseus data pocula dextra,
 cum pater in capulo gladii cognovit eburno
 signa sui generis facinusque excussit ab ore.
 Effugit illa necem nebulis per carmina motis.

LES MYRMIDONS

At genitor, quamquam laetatur sospite nato, **425**
attonitus tamen est ingens discrimine parvo
committi potuisse nefas. Fovet ignibus aras
muneribusque deos implet, feriuntque secures
colla torosa boum victorum corpora vittis.
Nullus Erechthidis fertur celebratio illo **430**
inluxisse dies. Agitant convivia patres
et medium vulgus, nec non et carmina, vino
ingenium faciente, canunt: «Te, maxime Theseu,
mirata est Marathon Cretaei sanguine tauri;
quodque suis securus arat Cromyona colonus, **435**
munus opusque tuum est. Tellus Epidauria per te
clavigeram vidit Vulcani occumbere prolem,
vidit et inmitem Cephisias ora Procrusten,
Cercyonis letum vidit Cerealis Eleusin.
Occidit ille Sinis, magnis male viribus usus, **440**
qui poterat curvare trabes et agebat ab alto
ad terram late sparsuras corpora pinus.
Tutus ad Alcathoen, Lelegeia moenia, limes
composito Scirone patet, sparsisque latronis
terra negat sedem, sedem negat ossibus unda; **445**
quae iactata diu fertur durasse vetustas
in scopulos: scopulis nomen Scironis inhaeret.
Si titulos annosque tuos numerare velimus,
facta premant annos. Pro te, fortissime, vota
publica suscipimus, Bacchi tibi sumimus haustus.» **450**

Consonat adsensu populi precibusque faventum
regia, nec tota tristis locus ullus in urbe est.

Aeacus. Pestilentia. Myrmidones.

Nec tamen (usque adeo nulla est sincera voluptas,
sollicitumque aliquid laetis intervenit) Aegeus
gaudia percepit nato secunda recepto. **455**
Bella parat Minos. Qui quamquam milite, quamquam
classe valet, patria tamen est firmissimus ira
Androgeique necem iustis ulciscitur armis.
Ante tamen bello vires acquirit amicas,
quaque potens habitus, volucris freta classe pererrat. **460**
Hinc Anaphen sibi iungit et Astypaleia regna,
promissis Anaphen, regna Astypaleia bello;
hinc humilem Myconum cretosaque rura Cimoli
florentemque thymo Cythnum parvamque Seriphon
marmoreamque Paron, quaque impia prodidit Arnen **465**
Sithonis (accepto, quod avara poposcerat, auro
mutata est in avem, quae nunc quoque diligit aurum,
nigra pedes, nigris velata monedula pennis).
At non Oliaros Didymaeque et Tenos et Andros
et Gyaros nitidaeque ferax Peparethos olivae **470**
Gnosiacas iuvere rates. Latere inde sinistro
Oenopiam Minos petit, Aeacideia regna:
Oenopiam veteres appellavere, sed ipse
Aeacus Aeginam genetricis nomine dixit.

Turba ruit tantaeque virum cognoscere fama **475**
expetit. Occurrunt illi Telamonque, minorque
quam Telamon Peleus, et proles tertia Phocus.
Ipse quoque egreditur tardus gravitate senili
Aeacus, et quae sit veniendi causa requirit.
Admonitus patrii luctus suspirat et illi **480**
dicta refert rector populorum talia centum:
«Arma iuves oro pro gnato sumpta piaequae
pars sis militiae; tumulo solacia posco.»
Huic Asopiades «petis inrita» dixit «et urbi
non facienda meae: neque enim coniunctior ulla **485**
Cecropidis hac est tellus: ea foedera nobis.»
Tristis abit «stabunt» que «tibi tua foedera magno»
dixit et utilius bellum putat esse minari
quam gerere atque suas ibi praeconsumere vires.

Classis ab Oenopiis etiamnum Lyctia muris **490**
spectari poterat, cum pleno concita velo
Attica puppis adest in portusque intrat amicos,
quae Cephalum patriaeque simul mandata ferebat.
Aeacidae longo iuvenes post tempore visum
agnovere tamen Cephalum dextrasque dedere **495**
inque patris duxere domum. Spectabilis heros
et veteris retinens etiamnum pignera formae
ingreditur ramumque tenens popularis olivae
a dextra laevaue duos aetate minores

maior habet, Clyton et Buten, Pallante creatos. **500**

Postquam congressus primi sua verba tulerunt,
 Cecropidae Cephalus peragit mandata rogatque
 auxilium foedusque refert et iura parentum
 imperiumque peti totius Achaidos addit.
 Sic ubi mandatam iuvat facundia causam, **505**
 Aeacus, in capulo sceptri nitente sinistra,
 «ne petite auxilium, sed sumite», dixit «Athenae;
 nec dubie vires, quas haec habet insula, vestras
 ducite; et omnia habet (rerum status iste mearum).
 Robora non desunt, superat mihi miles et hosti: **510**
 gratia dis, felix et inexcusabile tempus.»
 «Immo ita sit,» Cephalus, »crescat tua civibus opto
 urbs!» ait. «Adveniens equidem modo gaudia cepi,
 cum tam pulchra mihi, tam par aetate iuventus
 obvia processit. Multos tamen inde requiro, **515**
 quos quondam vidi vestra prius urbe receptus.»
 Aeacus ingemuit tristisque ita voce locutus:
 »Flebile principium melior fortuna secuta est.
 Hanc utinam possem vobis memorare sine illo!
 Ordine nunc repetam. Neu longa ambage morer vos: **520**
 ossa cinisque iacent, memori quos mente requiris.
 Et quota pars illi rerum periire mearum!

Dira lues ira populis Iunonis iniquae
 incidit exosae dictas a paelice terras.
 Dum visum mortale malum tantaeque latebat **525**
 causa nocens cladis, pugnatum est arte medendi:
 exitium superabat opem, quae victa iacebat.

Principio caelum spissa caligine terras
 pressit et ignavos inclusit nubibus aestus;
 dumque quater iunctis explevit cornibus orbem **530**
 luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
 letiferis calidi spirarunt aestibus austri.
 Constat et in fontes vitium venisse lacusque,
 miliaque incultos serpentum multa per agros
 errasse atque suis fluvios temerasse venenis. **535**
 Strage canum primo volucrumque oviumque boumque,
 inque feris subiti deprensa potentia morbi.
 Concidere infelix validos miratur arator
 inter opus tauros medioque recumbere sulco;
 lanigeris gregibus balatus dantibus aegros **540**
 sponte sua lanaeque cadunt et corpora tabent.
 Acer equus quondam magnaеque in pulvere famae
 degenerat palmas veterumque oblitus honorum
 ad praesepe gemit leto moriturus inerti.
 Non aper irasci meminit, non fidere cursu **545**
 cerva, nec armentis incurrere fortibus ursi.
 Omnia languor habet; silvisque agrisque viisque

Aeacus. Pestilentia. Myrmidones.

corpora foeda iacent, vitiantur odoribus aerae.
 Mira loquar: non illa canes avidaeque volucres,
 non cani tetigere lupi; dilapsa liquescunt **550**
 adflatuque nocent et agunt contagia late.

Pervenit ad miseros damno graviore colonos
 pestis et in magnae dominatur moenibus urbis.
 Viscera torrentur primo, flammaeque latentis
 indicium rubor est et ductus anhelitus ingens. **555**
 Aspera lingua tumet, tepidisque arentia ventis
 ora patent, aeraeque graves captantur hiatu.
 Non stratum, non ulla pati velamina possunt,
 dura sed in terra ponunt praecordia; nec fit
 corpus humo gelidum, sed humus de corpore fervet. **560**
 Nec moderator adest, inque ipsos saeva medentes
 erumpit clades, obsuntque auctoribus artes:
 quo propior quisque est servitque fidelius aegro,
 in partem leti citius venit. Utque salutis
 spes abiit finemque vident in funere morbi, **565**
 indulgent animis et nulla, quid utile, cura est:
 utile enim nihil est. Passim positoque pudore
 fontibus et fluviis puteisque capacibus haerent,
 nec sitis est exstincta prius quam vita bibendo.
 Inde graves multi nequeunt consurgere et ipsis **570**
 inmortantur aquis: aliquis tamen haurit et illas.
 Tantaque sunt miseris invisae taedia lecti:
 prosiliunt, aut si prohibent consistere vires,
 corpora devolvunt in humum: fugiuntque penates
 quisque suos, sua cuique domus funesta videtur, **575**
 et quia causa latet, locus est in crimine parvus
 Semianimes errare viis, dum stare valebant,
 adspiceres, flentes alios terraque iacentes
 lassaque versantes supremo lumina motu:
 membraque pendentis tendunt ad sidera caeli, **580**
 hic illic, ubi mors deprenderat, exhalantes.
 Quid mihi tunc animi fuit? an quod debuit esse,
 ut vitam odissem et cuperem pars esse meorum?
 Quo se cumque acies oculorum flexerat, illic
 vulgus erat stratum, veluti cum patria motis **585**
 poma cadunt ramis agitataque ilice glandes.

Templa vides contra gradibus sublimia longis:
 Iuppiter illa tenet. Quis non altaribus illis
 inrita tura dedit? Quotiens pro coniuge coniunx,
 pro gnato genitor dum verba precantia dicit, **590**
 non exoratis animam finivit in aris,
 inque manu turis pars inconsumpta reperta est!
 Admoti quotiens templis, dum vota sacerdos
 concipit et fundit purum inter cornua vinum,
 haud exspectato ceciderunt vulnere tauri! **595**
 Ipse ego sacra Iovi pro me patriaque tribusque

Aeacus. Pestilentia. Myrmidones.

cum facerem natis, mugitus victima diros
 edidit et subito conlapsa sine ictibus ullis
 exiguo tinxit subiectos sanguine cultros.
 Exta quoque aegra notas veri monitusque deorum **600**
 perdidierant: tristes penetrant ad viscera morbi.
 Ante sacros vidi proiecta cadavera postes,
 ante ipsas, quo mors foret invidiosior, aras.
 Pars animam laqueo claudunt mortisque timorem
 morte fugant ultroque vocant venientia fata. **605**
 Corpora missa neci nullis de more feruntur
 funeribus: neque enim capiebant funera portae.
 Aut inhumata premunt terras aut dantur in altos
 indotata rogos. Et iam reverentia nulla est,
 deque rogis pugnant alienisque ignibus ardent. **610**
 Qui lacrimant, desunt; indefletaeque vagantur
 matrumque nuruumque animae iuvenumque senumque:
 nec locus in tumulos, nec sufficit arbor in ignes.

Attonitus tanto miserarum turbine rerum,
 «Iuppiter o!» dixi «si te non falsa loquuntur **615**
 dicta sub amplexus Aeginae Asopidos isse,
 nec te, magne pater, nostri pudet esse parentem,
 aut mihi redde meos aut me quoque conde sepulcro.»
 Ille notam fulgore dedit tonitruque secundo.
 «Accipio, sintque ista, precor, felicia mentis **620**
 signa tuae» dixi. «Quod das mihi, pigneror omen.»

Forte fuit iuxta patulis rarissima ramis
 sacra Iovi quercus de semine Dodonaeo:
 hic nos frugilegas adspeximus agmine longo
 grande onus exiguo formicas ore gerentes **625**
 rugosoque suum servantes cortice callem.
 Dum numerum miror, «totidem, pater optime» dixi,
 «tu mihi da cives et inania moenia supple.»
 Intremuit ramisque sonum sine flamine motis
 alta dedit quercus. Pavidio mihi membra timore **630**
 horruerant, stabantque comae. Tamen oscula terrae
 roboribusque dedi; nec me sperare fatebar:
 sperabam tamen atque animo mea vota fovebam.

Nox subit, et curis exercita corpora somnus
 occupat: ante oculos eadem mihi quercus adesse **635**
 et ramos totidem totidemque animalia ramis
 ferre suis visa est pariterque tremiscere motu
 graniferumque agmen subiectis spargere in arvis;
 crescere quod subito et maius maiusque videri
 ac se tollere humo rectoque adsistere trunco **640**
 et maciem numerumque pedum nigrumque colorem
 ponere et humanam membris inducere formam.
 Somnus abit: damno vigilans mea visa querorque
 in superis opis esse nihil. At in aedibus ingens

murmur erat, vocesque hominum exaudire videbar **645**
iam mihi desuetas. Dum suspicor has quoque somni
esse, venit Telamon properus, foribusque reclusis
«speque fideque, pater» dixit, «maiora videbis:
egredere!» Egredior, qualesque in imagine somni
visus eram vidisse viros, ex ordine tales **650**
adspicio noscoque. Adeunt regemque salutant.
Vota Iovi solvo populisque recentibus urbem
partior et vacuos priscis cultoribus agros,
Myrmidonasque voco, nec origine nomina fraudo.
Corpora vidisti; mores quos ante gerebant, **655**
nunc quoque habent: parcum genus est patiensque laborum
quaesitique tenax et quod quaesita reservet.
Hi te ad bella pares annis animisque sequentur,
cum primum qui te feliciter attulit, eurus»
(eurus enim attulerat) «fuerit mutatus in austros.» **660**

Cephalus et Procris.

Talibus atque aliis longum sermonibus illi
implevere diem. Lucis pars ultima mensae
est data, nox somnis. Iubar aureus extulerat Sol
(flabat adhuc eurus redituraqua vela tenebat):
ad Cephalum Pallante sati, cui grandior aetas, **665**
ad regem Cephalus simul et Pallante creati
conveniunt. Sed adhuc regem sopor altus habebat.
Excipit Aeacides illos in limine Phocus:
nam Telamon fraterque viros ad bella legebant.
Phocus in interius spatium pulchrosque recessus **670**
Cecropidas ducit, cum quis simul ipse resedit.

Adspicit Aeoliden ignota ex arbore factum
ferre manu iaculum, cuius fuit aurea cuspis.
Pauca prius mediis sermonibus ille locutus
«sum nemorum studiosus» ait «caedisque ferinae: **675**
qua tamen e silva teneas hastile recisum,
iamdudum dubito. Certe si fraxinus esset,
fulva colore foret; si cornus, nodus inesset.
Unde sit, ignoro. Sed non formosius isto
viderunt oculi telum iaculabile nostri.» **680**
Excipit Actaeis e fratribus alter, et «usum
maiolem specie mirabere» dixit «in isto.
Consequitur quodcumque petit, fortunaque missum
non regit, et revolat nullo referente cruentum.»
Tum vero iuvenis Nereius omnia quaerit, **685**
cur sit et unde datum, quis tanti muneris auctor.
Quae petit, ille refert. Sed enim (narrare pudori est !),
qua tulerit mercede silet; tactusque dolore
coniugis amissae lacrimis ita fatur obortis:

«Hoc me, nate dea, (quis possit credere?) telum **690**
flere facit facietque diu, si vivere nobis
fata diu dederint. Hoc me cum coniuge cara
perdidit: hoc utinam caruissem munere semper!
Procris erat (si forte magis pervenit ad aures
Orithyia tuas, raptae soror Orithyiae), **695**
si faciem moresque velis conferre duarum,
dignior ipsa rapi. Pater hanc mihi iunxit Erechtheus,
hanc mihi iunxit amor. Felix dicebar eramque.
Non ita dis visum est, aut nunc quoque forsitan essem.
Alter agebatur post sacra iugalia mensis, **700**
cum me cornigeris tendentem retia cervis
vertice de summo semper florentis Hymetti
lutea mane videt pulsus Aurora tenebris
invitumque rapit. Liceat mihi vera referre
pace deae. Quod sit roseo spectabilis ore, **705**
quod teneat lucis, teneat confinia noctis,
nectareis quod alatur aquis, ego —Procrin amabam:

pectore Procris erat, Procris mihi semper in ore.
 Sacra tori coitusque novos thalamosque recentes
 primaque deserti referebam foedera lecti. **710**
 Mota dea est et «siste tuas, ingrante, querellas:
 Procrin habe!» dixit. «Quodsi mea provida mens est,
 non habuisse voles.» Meque illi irata remisit.
 Dum redeo mecumque deae memorata retracto,
 esse metus coepit, ne iura iugalia coniunx **715**
 non bene servasset. Facies aetasque iubebat
 credere adulterium; prohibebant credere mores.
 Sed tamen afueram, sed et haec erat unde redibam,
 criminis exemplum, sed cuncta timemus amantes.
 Quaerere quod doleam statuo donisque pudicam **720**
 sollicitare fidem. Favet huic Aurora timori
 inmutatque meam (videor sensisse) figuram.

Palladius in eo non cognoscendus Athenas
 ingrediorque domum. Culpa domus ipsa carebat
 castaque signa dabat dominoque erat anxia raptio: **725**
 vix aditus per mille dolos ad Erechthida factus.
 Ut vidi, obstipui meditataque paene reliqui
 temptamenta fide. Male me, quin vera faterer,
 continui, male, quin, ut oportuit, oscula ferrem.
 Tristis erat (sed nulla tamen formosior illa **730**
 esse potest tristi) desiderioque calebat
 coniugis abrepti. Tu conlige, qualis in illa,
 Phoece, decor fuerit, quam sic dolor ipse decebat.
 Quid referam, quotiens temptamina nostra pudici
 reppulerint mores, quotiens «ego» dixerit «uni **735**
 servor; ubicumque est, uni mea gaudia servo!»
 Cui non ista fide satis experientia sano
 magna foret? Non sum contentus et in mea pugno
 vulnera, dum census dare me pro nocte loquendo
 muneraque augendo tandem dubitare coegi. **740**
 Exclamo: «Male (fictor adest !), male fictus adulter
 verus eram coniunx! me, perfida, teste teneris!»
 Illa nihil. Tacito tantummodo victa pudore
 insidiosa malo cum coniuge limina fugit;
 offensaque mei genus omne perosa virorum **745**
 montibus errabat, studiis operata Dianae.
 Tum mihi deserto violentior ignis ad ossa
 pervenit. Orabam veniam et peccasse fatebar
 et potuisse datis simili succumbere culpae
 me quoque muneribus, si munera tanta darentur. **750**

Haec mihi confesso, laesum prius ultra pudorem,
 redditur et dulces concorditer exigit annos.
 Dat mihi praeterea, tamquam se parva dedisset
 dona, canem munus, quem cum sua traderet illi
 Cynthia, «currendo superabit» dixerat «omnes.» **755**
 Dat simul et iaculum, manibus quod (cernis) habemus.

Muneris alterius quae sit fortuna, requiris?
Accipe mirandum: novitate movebere facti.

Carmina Laiades non intellecta priorum
solverat ingeniis, et praecipitata iacebat **760**
inmemor ambagum vates obscura suarum.
[scilicet alma Themis non talia liquit inulta.]
Protinus Aoniis inmittitur altera Thebis
pestis, et exitio multi pecorumque suoque
rurigenae pavere feram. Vicina iuventus **765**
venimus et latos indagine cinximus agros.
Illa levi velox superabat retia saltu
summaque transibat positarum lina plagarum.
Copula detrahitur canibus: quos illa sequentes
effugit et celeri non segnior alite ludit. **770**
Poscor et ipse meum consensu Laelapa magno
(muneris hoc nomen). Iamdudum vincula pugnat
exuere ipse sibi colloque morantia tendit.
Vix bene missus erat, nec iam poteramus, ubi esset,
scire. Pedum calidus vestigia pulvis habebat, **775**
ipse oculis ereptus erat. Non ocior illo
hasta nec exutae contorto verbere glandes,
nec Gortyniaco calamus levis exit ab arcu.
Collis apex medii subiectis inminet arvis:
tollor eo capioque novi spectacula cursus, **780**
quo modo deprendi, modo se subducere ab ipso
vulnere visa fera est. Nec limite callida recto
in spatiumque fugit, sed decipit ora sequentis
et redit in gyrum, ne sit suus impetus hosti.
Inminet hic sequiturque parem similisque tenenti **785**
non tenet et vanos exercet in aera morsus.
Ad iaculi vertebar opem. Quod dextera librat
dum mea, dum digitos amentis addere tempto,
lumina deflexi. Revocataque rursus eodem
rettuleram: in medio (mirum) duo marmora campo **790**
adspicio: fugere hoc, illud captare putares.
Scilicet invictos ambo certamine cursus
esse deus voluit, siquis deus adfuit illis.»

Hactenus, et tacuit. «Iaculo quod crimen in ipso est?»
Phocus ait. Iaculi sic crimina reddidit ille: **795**

«Gaudia principium nostri sunt, Phoce, doloris:
illa prius referam. Iuvat o meminisse beati
temporis, Aeacida, quo primos rite per annos
coniuge eram felix, felix erat illa marito.
Mutua cura duos et amor socialis habebat; **800**
nec Iovis illa meo thalamos praeferret amori,
nec, me quae caperet, non si Venus ipsa veniret,
ulla erat: aequales urebant pectora flammae.

Sole fere radiis feriente cacumina primis
 venatum in silvas iuvenaliter ire solebam. **805**
 Nec mecum famuli nec equi nec naribus acres
 ire canes, nec lina sequi nodosa solebant:
 tutus eram iaculo. Sed cum satiata ferinae
 dextera caedis erat, repetebam frigus et umbras
 et quae de gelidis exhibat vallibus aura. **810**
 Aura petebatur medio mihi lenis in aestu,
 auram exspectabam, requies erat illa labori.
 «Aura» (recordor enim) «venias» cantare solebam,
 «meque iuves intresque sinus, gratissima, nostros,
 utque facis, relevare velis, quibus urimur, aestus.» **815**
 Forsitan addiderim (sic me mea fata trahebant)
 blanditias plures et «tu mihi magna voluptas,»
 dicere sim solitus, «tu me reficisque fovesque,
 tu facis, ut silvas, ut amem loca sola; meoque
 spiritus iste tuus semper captatur ab ore.» **820**

Vocibus ambiguis deceptam praebuit aurem
 nescio quis, nomenque aurae tam saepe vocatum
 esse putat nymphae: nympham mihi credit amari.
 Criminis extemplo ficti temerarius index
 Procrin adit linguaque refert audita susurra. **825**
 Credula res amor est: subito conlapsa dolore,
 ut mihi narratur, cecidit; longoque refecta
 tempore se miseram, se fati dixit iniqui,
 deque fide questa est; et crimine concita vano
 quod nihil est, metuit, metuit sine corpore nomen **830**
 et dolet infelix veluti de paelice vera.
 Saepe tamen dubitat speratque miserrima falli
 indicioque fidem negat et, nisi viderit ipsa,
 damnatura sui non est delicta mariti.
 Postera depulerant Aurorae lumina noctem: **835**
 egredior silvamque peto, victorque per herbas
 «Aura veni» dixi, «nostroque medere labori.»
 Et subito gemitus inter mea verba videbar
 nescio quos audisse: «veni» tamen «optima!» dicens
 fronde levem rursus strepitum faciente caduca **840**
 sum ratus esse feram telumque volatile misi.
 Procris erat; medioque tenens in pectore vulnus
 «ei mihi» conclamat. Vox est ubi cognita fidae
 coniugis, ad vocem praeceps amensque cucurri.
 Semianimem et sparsas foedantem sanguine vestes **845**
 et sua (me miserum!) de vulnere dona trahentem
 invenio, corpusque meo mihi carius ulnis
 mollibus attollo scissaque a pectore veste
 vulnera saeva ligo conorque inhibere cruorem,
 neu me morte sua sceleratum deserat, oro. **850**
 Viribus illa carens et iam moribunda coegit
 haec se pauca loqui: «Per nostri foedera lecti
 perque deos supplex oro superosque meosque,

per siquid merui de te bene perque manentem
nunc quoque, cum pereo, causam mihi mortis, amorem, **855**
ne thalamis Auram patiare innubere nostris.»
Dixit, et errorem tum denique nominis esse
et sensi et docui. Sed quid docuisse iuvabat?
Labitur, et parvae fugiunt cum sanguine vires.
Dumque aliquid spectare potest, me spectat et in me **860**
infelicem animam nostroque exhalat in ore;
sed vultu meliore mori segura videtur.»
Flentibus haec lacrimans heros memorabat: et ecce
Aeacus ingreditur duplici cum prole novoque
milite, quem Cephalus cum fortibus accipit armis. **865**

Livre 8

Nisus et Scylla.

Iam nitidum retegente diem noctisque fugante
tempora Lucifero cadit eurus, et umida surgunt
nubila: dant placidi cursum redeuntibus austri
Aeacidis Cephaloque, quibus feliciter acti
ante exspectatum portus tenuere petitos. **5**

Interea Minos Lelegeia litora vastat
praetemptatque sui vires Mavortis in urbe
Alcathoi, quam Nisus habet, cui splendidus ostro
inter honoratos medioque in vertice canos
crinis inhaerebat, magni fiducia regni. **10**

Sexta resurgebant orientis cornua lunae,
et pendebat adhuc belli fortuna: diuque
inter utrumque volat dubiis Victoria pennis.

Regia turris erat vocalibus addita muris,
in quibus auratam proles Letoia fertur **15**
deposuisse lyram: saxo sonus eius inhaesit.
Saepe illuc solita est ascendere filia Nisi
et petere exiguo resonantia saxa lapillo,
tum cum pax esset: bello quoque saepe solebat
spectare ex illa rigidi certamina Martis. **20**
Iamque mora belli procerum quoque nomina norat
armaque equosque habitusque Cydonaeasque pharetras.
Noverat ante alios faciem ducis Europaei,
plus etiam, quam nosse sat est. Hac iudice Minos,
seu caput abdiderat cristata casside pennis, **25**
in galea formosus erat; seu sumpserat aere
fulgentem clipeum, clipeum sumpsisse decebat.
Torserat adductis hastilia lenta lacertis:
laudabat virgo iunctam cum viribus artem.
Imposito calamo patulos sinuaverat arcus: **30**
sic Phoebum sumptis iurabat stare sagittis.
Cum vero faciem dempto nudaverat aere
purpureusque albi stratis insignia pictis
terga premebat equi spumantiaque ora regebat,
vix sua, vix sanae virgo Niseia compos **35**
mentis erat. Felix iaculum, quod tangeret ille,
quaeque manu premeret, felicia frena vocabat.
Impetus est illi, liceat modo, ferre per agmen
virgineos hostile gradus, est impetus illi
turribus e summis in Gnosia mittere corpus **40**
castra, vel aeratas hosti recludere portas,
vel siquid Minos aliud velit. Utque sedebat
candida Dictaei spectans tentoria regis,
«laeter,» ait «doleamne geri lacrimabile bellum,

in dubio est. Doleo, quod Minos hostis amanti est: **45**
 sed nisi bella forent, numquam mihi cognitus esset.
 Me tamen accepta poterat deponere bellum
 obside, me comitem, me pacis pignus haberet.
 Si quae te peperit, talis, pulcherrime rerum,
 qualis es ipsa fuit, merito deus arsit in illa. **50**
 O ego ter felix, si pennis lapsa per auras
 Gnosiaci possem castris insistere regis
 fassaque me flammisque meas, qua dote, rogarem,
 vellet emi! tantum patrias ne posceret arces.
 Nam pereant potius sperata cubilia, quam sim **55**
 proditione potens! — Quamvis saepe utile vinci
 victoris placidi fecit clementia multis:
 iusta gerit certe pro nato bella perempto
 et causaque valet causamque tenentibus armis,
 et, puto, vincemur. Quis enim manet exitus urbem, **60**
 cum suus haec illi reserabit moenia Mavors
 et non noster amor? Melius sine caede moraque
 impensaue sui poterit superare cruoris.
 Non metuam certe, ne quis tua pectora, Minos,
 vulneret imprudens. Quis enim tam durus, ut in te **65**
 dirigere inमितem non inscius audeat hastam?
 Coepta placent, et stat sententia tradere mecum
 dotalem patriam finemque imponere bello.
 Verum velle parum est! Aditus custodia servat
 claustraque portarum genitor tenet: hunc ego solum **70**
 infelix timeo, solus mea vota moratur.
 Di facerent, sine patre forem! — Sibi quisque profecto
 est deus: ignavis precibus Fortuna repugnat.
 Altera iamdudum succensa cupidine tanto
 perdere gauderet quodcumque obstaret amori. **75**
 Et cur ulla foret me fortior? Ire per ignes
 et gladios ausim. Nec in hoc tamen ignibus ullis
 aut gladiis opus est: opus est mihi crine paterno.
 Illa mihi est auro pretiosior, illa beatam
 purpura me votique mei factura potentem.» **80**

Talia dicenti curarum maxima nutrix
 nox intervenit, tenebrisque audacia crevit.
 Prima quies aderat, qua curis fessa diurnis
 pectora somnus habet: thalamos taciturna paternos
 intrat et (heu facinus!) fatali nata parentem **85**
 crine suum spoliat praedaque potita nefanda
 fert secum spolium celeris progressaque porta
 per medios hostes (meriti fiducia tanta est)
 pervenit ad regem. Quem sic adfata paventem est:

«Suasit amor facinus. Proles ego regia Nisi **90**
 Scylla tibi trado patriaeque meosque penates.
 Praemia nulla peto nisi te. Cape pignus amoris
 purpureum crinem, nec me nunc tradere crinem,

sed patrium tibi crede caput.» Scelerataque dextra
munera porrexit. Minos porrecta refugit **95**
turbatusque novi respondit imagine facti:
«Di te summoveant, o nostri infamia saeculi,
orbe suo, tellusque tibi pontusque negetur.
Certe ego non patiar Iovis incunabula, Creten,
qui meus est orbis, tantum contingere monstrum.» **100**

Dixit, et ut leges captis iustissimus auctor
hostibus imposuit, classis retinacula solvi
iussit et aeratas impelli remige puppes.

Scylla freto postquam deductas nare carinas
nec praestare ducem sceleris sibi praemia vidit, **105**
consumptis precibus violentam transit in iram,
intendensque manus, passis furibunda capillis,
«quo fugis» exclamat, «meritorum auctore relicta,
o patriae praelate meae, praelate parenti?
Quo fugis, inmitis? cuius victoria nostrum **110**
et scelus et meritum est. Nec te data munera, nec te
noster amor movit, nec quod spes omnis in unum
te mea congesta est? Nam quo deserta revertar?
In patriam? Superata iacet. Sed finge manere:
proditione mea clausa est mihi. Patris ad ora? **115**
Quem tibi donavi! Cives odere merentem,
finitimi exemplum metuunt: exponimur orbae,
terrarum nobis ut Crete sola pateret.
Hac quoque si prohibes et nos, ingrate, relinquis,
non genetrix Europa tibi ea, sed inhospita Syrtis, **120**
Armeniae tigres austroque agitata Charybdis.
Nec Iove tu natus, nec mater imagine tauri
ducta tua est (generis falsa est ea fabula !): verus
et ferus et captus nullius amore iuvencae,
qui te progenuit, taurus fuit. Exige poenas, **125**
Nise pater! gaudete malis, modo prodita, nostris
moenia! nam fateor, merui et sum digna perire.
Sed tamen ex illis aliquis, quos impia laesi,
me perimat. Cur, qui vicisti crimine nostro,
insequeris crimen? Scelus hoc patriaeque patrique, **130**
officium tibi sit. Te vere coniuge digna est,
quae torvum ligno decepit adultera taurum
discordemque utero fetum tulit. Ecquid ad aures
perveniunt mea dicta tuas? An inania venti
verba ferunt idemque tuas, ingrate, carinas? **135**
Iam iam Pasiphaen non est mirabile taurum
praeposuisse tibi: tu plus feritatis habebas.
Me miseram! properare iubet, divulsaque remis
unda sonat; mecumque simul mea terra recedit.
Nil agis, o frustra meritorum oblite meorum: **140**
insequar invitum, puppimque amplexa recurvam
per freta longa trahar.» Vix dixerat, insilit undis

consequiturque rates, faciente cupidine vires,
Gnosiacaque haeret comes invidiosa carinae.

Quam pater ut vidit (nam iam pendeat in aura **145**
et modo factus erat fulvis haliaeetus alis),
ibat, ut haerentem rostro laceraret adunco.
Illa metu puppim dimisit, et aura cadentem
sustinuisse levis, ne tangeret aequora, visa est.
Pluma fuit: plumis in avem mutata vocatur **150**
ciris, et a tonso est hoc nomen adepta capillo.

Labyrinthus. Ariadnes corona.

Vota Iovi Minos taurorum corpora centum
solvit, ut egressus ratibus Curetida terram
contigit, spoliis decorata est regia fixis.

Creverat opprobrium generis, foedumque patebat **155**
matris adulterium monstri novitate biformis.
Destinat hunc Minos thalamo remove pudorem
multiplicique domo caecisque includere tectis.
Daedalus ingenio fabrae celeberrimus artis
ponit opus turbatque notas et lumina flexu **160**
ducit in errorem variarum ambage viarum.
Non secus ac liquidis Phrygius Maeandrus in undis
ludit et ambiguo lapsu refluitque fluitque
occurrensque sibi venturas adspicit undas,
et nunc ad fontes, nunc ad mare versus apertum **165**
incertas exercet aquas: ita Daedalus implet
innumeras errore vias. Vixque ipse reverti
ad limen potuit: tanta est fallacia tecti.

Quo postquam geminam tauri iuvenisque figuram
clausit, et Actaeo bis pastum sanguine monstrum **170**
tertia sors annis domuit repetita novenis,
utque ope virginea nullis iterata priorum
ianua difficilis filo est inventa relecto,
protinus Aegides rapta Minoide Diam
vela dedit comitemque suam crudelis in illo **175**
litore destituit. Desertae et multa querenti
amplexus et opem Liber tulit; utque perenni
sidere clara foret, sumptam de fronte coronam
inmisit caelo. Tenuis volat illa per auras
dumque volat, gemmae nitidos vertuntur in ignes **180**
consistuntque loco specie remanente coronae,
qui medius Nixique genu est anguemque tenentis.

Daedalus et Icarus. Perdix.

Daedalus interea Creten longumque perosus
 exsilium tactusque loci natalis amore
 clausus erat pelago. «Terras licet» inquit «et undas **185**
 obstruat: at caelum certe patet; ibimus illac.
 Omnia possideat, non possidet aera Minos.»

Dixit et ignotas animum dimittit in artes
 naturamque novat. Nam ponit in ordine pennas,
 a minima coeptas, longam brevior sequenti, **190**
 ut clivo crevisse putes. Sic rustica quondam
 fistula disparibus paulatim surgit arenis.
 Tum lino medias et ceris adligat imas,
 atque ita compositas parvo curvamine flectit,
 ut veras imitetur aves. Puer Icarus una **195**
 stabat et, ignarus sua se tractare pericla,
 ore renidenti modo, quas vaga moverat aura,
 captabat plumas, flavam modo pollice ceram
 molliabat lusuque suo mirabile patris
 impediabat opus. Postquam manus ultima coepto **200**
 imposita est, geminas opifex libravit in alas
 ipse suum corpus motaque pependit in aura.

Instruit et natum «medio» que «ut limite curras,
 Icare,» ait «moneo, ne, si demissior ibis,
 unda gravet pennas, si celsior, ignis adurat. **205**
 Inter utrumque vola. Nec te spectare Booten
 aut Helicen iubeo strictumque Orionis ense:
 me duce carpe viam.» Pariter praecepta volandi
 tradit et ignotas umeris accommodat alas.
 Inter opus monitusque genae maduere seniles, **210**
 et patriae tremuere manus. Dedit oscula nato
 non iterum repetenda suo, pennisque levatus
 ante volat comitique timet, velut ales, ab alto
 quae teneram prolem produxit in aera nido,
 hortaturque sequi damnosasque erudit artes **215**
 et movet ipse suas et nati respicit alas.
 Hos aliquis tremula dum captat harundine pisces,
 aut pastor baculo stivave innixus arator
 vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent
 credit esse deos. Et iam Iunonia laeva **220**
 parte Samos (fuerant Delosque Parosque relictas),
 dextra Lebinthos erat fecundaque melle Calymne,
 cum puer audaci coepit gaudere volatu
 deseruitque ducem caelique cupidine tractus
 altius egit iter. Rapidi vicinia solis **225**
 mollit odoratas, pennarum vincula, ceras.
 Tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos,
 remigioque carens non ullas percipit auras,
 oraque caerulea patrium clamantia nomen

excipiuntur aqua: quae nomen traxit ab illo. **230**

At pater infelix, nec iam pater, «Icare,» dixit,
«Icare,» dixit «ubi es? qua te regione requiram?»
«Icare» dicebat: pennas adspexit in undis
devovitque suas artes corpusque sepulcro
condidit, et tellus a nomine dicta sepulti. **235**

Hunc miseri tumulo ponentem corpora nati
garrula limoso prospexit ab elice perdix
et plausit pennis testataque gaudia cantu est:
unica tunc volucris nec visa prioribus annis,
factaque nuper avis, longum tibi, Daedale, crimen. **240**
Namque huic tradiderat, fatorum ignara, docendam
progeniem germana suam, natalibus actis
bis puerum senis, animi ad praecepta capacis.
Ille etiam medio spinas in pisce notatas
trahit in exemplum ferroque incidit acuto **245**
perpetuos dentes et serrae repperit usum.
Primus et ex uno duo ferrea bracchia nodo
vinxit, ut aequali spatio distantibus illis
altera pars staret, pars altera duceret orbem.
Daedalus invidit sacraque ex arce Minervae **250**
praecipitem misit, lapsum mentitus. At illum
quae favet ingeniis excepit Pallas avemque
reddidit et medio velavit in aere pennis.
Sed vigor ingenii quondam velocis in alas
inque pedes abiit: nomen quod et ante remansit. **255**
Non tamen haec alte volucris sua corpora tollit,
nec facit in ramis altoque cacumine nidos:
propter humum volitat ponitque in saepibus ova
antiquique memor metuit sublimia casus.

Aper Calydonius. Meleager.

Iamque fatigatum tellus Aetnaea tenebat **260**
Daedalon, et sumptis pro supplice Cocalus armis
mitis habebatur,

ATALANTE ET MÉLÉAGRE

iam lamentabile Athenae
pendere desierant Thesea laude tributum.
Templa coronantur, bellatricemque Minervam
cum Iove disque vocant aliis, quos sanguine voto **265**
muneribusque datis et acerris turis honorant.

Sparserat Argolicas nomen vaga fama per urbes
Theseos, et populi, quos dives Achaia cepit,
huius opem magnis imploravere periclis.
Huius opem Calydon, quamvis Meleagron haberet, **270**
sollicita supplex petiit prece. Causa petendi
sus erat, infestae famulus vindexque Dianae.

Oenea namque ferunt pleni successibus anni
primitias frugum Cereri, sua vina Lyaeo,
Palladios flavae latices libasse Minervae. **275**
Coeptus ab agricolis superos pervenit ad omnes
ambitiosus honor; solas sine ture relictas
praeteritae cessasse ferunt Latoidos aras.
Tangit et ira deos. «At non impune feremus,
quaeque inhonoratae, non et dicemur inultae» **280**
inquit, et Oeneos ultorem sprete per agros
misit aprum, quanto maiores herbida tauros
non habet Epiros, sed habent Sicula arva minores.
Sanguine et igne micant oculi, riget horrida cervix,
[et sactae similes rigidis hastilibus horrent **285**
stantque velut vallum, velut alta hastilia saetae]
fervida cum rauco latos stridore per armos
spuma fluit, dentes aequantur dentibus Indis,
fulmen ab ore venit, frondes adflatibus ardent.
Is modo crescentes segetes proculcat in herba, **290**
nunc matura metit fleturi vota coloni
et Cererem in spicis intercipit. Area frustra
et frustra exspectant promissas horrea messes.
Sternuntur gravidi longo cum palmite fetus
bacaque cum ramis semper frondentis olivae. **295**
Saevit et in pecudes: non has pastorve canisve,
non armenta truces possunt defendere tauri.

Diffugiunt populi nec se nisi moenibus urbis
esse putant tutos, donec Meleagros et una
lecta manus iuvenum coiere cupidine laudis: **300**
Tyndaridae gemini, spectatus caestibus alter,
alter equo, primaeque ratis molitor Iason,
et cum Pirithoo, felix concordia, Theseus;
et duo Thestiadae prolesque Aphareia, Lynceus
et velox Idas, et iam non femina Caeneus **305**
Leucippusque ferox iaculoque insignis Acastus
Hippothousque Dryasque et cretus Amyntore Phoenix,

Actoridaeque pares et missus ab Elide Phyleus.
 Nec Telamon aberat magnique creator Achillis
 cumque Pheretiade et Hyanteo Iolao **310**
 impiger Eurytion, et cursu invictus Echion,
 Narcysiusque Lelex Panopeusque Hyleusque feroxque
 Hippasus et primis etiamnum Nestor in annis,
 et quos Hippocoon antiquis misit Amyclis,
 Penelopaeque socer cum Parrhasio Ancaeo, **315**
 Ampycidesque sagax et adhuc a coniuge tutus
 Oeclides, nemorisque decus Tegeaea Lycae.
 Rasilis huic summam mordebat fibula vestem,
 crinis erat simplex, nodum conlectus in unum.
 Ex umero pendens resonabat eburnea laevo **320**
 telorum custos, arcum quoque laeva tenebat.
 Talis erat cultu; facies, quam dicere vere
 virgineam in puero, puerilem in virgine possis.
 Hanc pariter vidit, pariter Calydonius heros
 optavit renuente deo flammasque latentes **325**
 hausit et «o felix, siquem dignabitur» inquit
 «ista virum.» Nec plura sinit tempusque pudorque
 dicere: maius opus magni certaminis urget.

Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat aetas,
 incipit a plano devexaque prospicit arva. **330**
 Quo postquam venere viri, pars retia tendunt,
 vincula pars adimunt canibus, pars pressa sequuntur
 signa pedum cupiuntque suum reperire periculum.
 Concava vallis erat, quo se demittere rivi
 adsuerant pluvialis aquae: tenet ima lacunae **335**
 lenta salix ulvaeque leves iuncique palustres
 viminaeque et longa parvae sub harundine cannae.
 Hinc aper excitus medios violentus in hostes
 fertur, ut excussis elisi nubibus ignes.
 Sternitur incursu nemus et propulsa fragorem **340**
 silva dat. Exclamant iuvenes praetentaque forti
 tela tenent dextra lato vibrantia ferro.
 Ille ruit spargitque canes, ut quisque furenti
 obstat, et obliquo latrantes dissipat ictu.

Cuspis Echionio primum contorta lacerto **345**
 vana fuit truncoque dedit leve vulnus acerno.
 Proxima, si nimiis mittentis viribus usa
 non foret, in tergo visa est haesura petito:
 longius it. Auctor teli Pagasaeus Iason.
 «Phoebe,» ait Ampycides «si te coluique coloque, **350**
 da mihi quod petitur certo contingere telo!»
 Qua potuit, precibus deus adnuit: ictus ab illo est,
 sed sine vulnere, aper; ferrum Diana volanti
 abstulerat iaculo: lignum sine acumine venit.

Ira feri mota est, nec fulmine lenius arsit: **355**
 emicat ex oculis, spirat quoque pectore flamma.
 Utque volat moles adducto concita nervo,
 cum petit aut muros aut plenas milite tures,
 in iuvenes certo sic impete vulnificus sus
 fertur et Hippalmon Pelagonaque, dextra tuentes **360**
 cornua, prosternit; socii rapuere iacentes.
 At non letiferos effugit Enaesimus ictus,
 Hippocoonte satus: trepidantem et terga parantem
 vertere succiso liquerunt poplite nervi.

Forsitan et Pylus citra Troiana perisset **365**
 tempora: sed sumpto posita conamine ab hasta
 arboris insiluit, quae stabat proxima, ramis
 despexitque, loco tutus, quem fugerat hostem.

Dentibus ille ferox in querno stipite tritis
 imminet exitio fidensque recentibus armis **370**
 Eurytidae magni rostro femur hausit adunco.

At gemini, nondum caelestia sidera, fratres,
 ambo conspicui, nive candidioribus ambo
 vectabantur equis, ambo vibrata per auras
 hastarum tremulo quatiebant spicula motu. **375**
 Vulnera fecissent, nisi saetiger inter opacas
 nec iaculis isset nec equo loca pervia silvas.
 Persequitur Telamon studioque incautus eundi
 pronus ab arborea cecidit radice retentus.

Dum levat hunc Peleus, celerem Tegeaea sagittam **380**
 imposuit nervo sinuatoque expulit arcu.
 Fixa sub aure feri summum destrinxit harundo
 corpus et exiguo rubefecit sanguine saetas.
 Nec tamen illa sui successu laetior ictus,
 quam Meleagros erat. Primus vidisse putatur **385**
 et primus sociis visum ostendisse cruorem
 et «meritum» dixisse «feres virtutis honorem.»
 Erubere viri seque exhortantur et addunt
 cum clamore animos iaciuntque sine ordine tela:
 turba nocet iactis et, quos petit, impedit ictus. **390**

Ecce furens contra sua fata bipennifer Arcas
 «discite, femineis quid tela virilia praestent,
 o iuvenes, operique meo concedite!» dixit.
 «Ipsa suis licet hunc Latonia protegat armis,
 invita tamen hunc perimet mea dextra Diana.» **395**
 Talia magniloquo tumidus memoraverat ore
 ancipitemque manu tollens utraque securim
 institerat digitis, primos suspensus in artus.
 Occupat audentem, quaque est via proxima leto,
 summa ferus geminos direxit ad inguina dentes. **400**

Concidit Ancaeus glomerataque sanguine multo
viscera lapsa fluunt: madefacta est terra cruore.

Ibat in adversum proles Ixionis hostem
Pirithous valida quatiens venabula dextra.
Cui «procul» Aegides «o me mihi carior» inquit **405**
«pars animae consiste meae! licet eminus esse
fortibus: Ancaeo nocuit temeraria virtus.»
Dixit et aerata torsit grave cuspide cornum.
Quo bene librato votique potente futuro,
obstitit abscisa frondosus ab arbore ramus. **410**

Misit et Aesonides iaculum: quod casus ab illo
vertit in inmeriti fatum latrantis et inter
ilia coniectum tellure per ilia fixum est.

At manus Oenidae variat, missisque duabus
hasta prior terra, medio stetit altera tergo. **415**
Nec mora, dum saevit, dum corpora versat in orbem
stridentemque novo spumam cum sanguine fundit,
vulneris auctor adest hostemque inritat ad iram
splendidaque adversos venabula condit in armos.

Gaudia testantur socii clamore secundo **420**
victricemque petunt dextrae coniungere dextram
inmanemque ferum multa tellure iacentem
mirantes spectant, neque adhuc contingere tutum
esse putant; sed tela tamen sua quisque cruentat.
Ipse pede imposito caput exitiabile pressit **425**
atque ita «sume mei spolium, Nonacria, iuris,»
dixit «et in partem veniat mea gloria tecum.»
Protinus exuvias rigidis horrentia saetis
terga dat et magnis insignia dentibus ora.
Illi laetitiae est cum munere muneris auctor: **430**
invidere alii, totoque erat agmine murmur.
E quibus ingenti tendentes bracchia voce
«pone age nec titulos intercipe, femina, nostros,»
Thestiadae clamant «nec te fiducia formae
decipiat, ne sit longe tibi captus amore **435**
auctor» et huic adimunt munus, ius muneris illi.

Non tulit et tumida frendens Mavortius ira
«discite, raptores alieni» dixit «honoris,
facta minis quantum distent,» hausitque nefando
pectora Plexippi nil tale timentia ferro. **440**
Toxea, quid faciat, dubium pariterque volentem
ulcisci fratrem fraternaue fata timentem
haud patitur dubitare diu calidumque priori
caede recalfecit consorti sanguine telum.

ALTHÉE ET LA MORT DE MÉLÉAGRE

Dona deum templis nato victore ferebat, **445**
 cum videt extinctos fratres Althaea referri.
 Quae plangore dato maestis clamoribus urbem
 implet et auratis mutavit vestibus atras.
 At simul est auctor necis editus, excidit omnis
 luctus et a lacrimis in poenae versus amorem est. **450**

Stipes erat, quem, cum partus enixa iaceret
 Thestias, in flammam triplices posuere sorores;
 staminaque impresso fatalia pollice nentes
 «tempora» dixerunt «eadem lignoque tibi que,
 o modo nate, damus.» Quo postquam carmine dicto **455**
 excessere deae, flagrantem mater ab igne
 eripuit ramum sparsitque liquentibus undis.
 Ille diu fuerat penetralibus abditus imis
 servatusque tuos, iuvenis, servaverat annos.
 Protulit hunc genitrix taedasque et fragmina poni **460**
 imperat et positos inimicos admovet ignes.
 Tum conata quater flammis imponere ramum,
 coepta quater tenuit. Pugnant materque sororque,
 et diversa trahunt unum duo nomina pectus.
 Saepe metu sceleris pallebant ora futuri, **465**
 saepe suum fervens oculis dabat ira ruborem.
 Et modo nescio quid similis crudele minanti
 vultus erat, modo quem misereri credere posses.
 Cumque ferus lacrimas animi siccaverat ardor,
 inveniebantur lacrimae tamen. Utque carina, **470**
 quam ventus ventoque rapit contrarius aestus,
 vim geminam sentit paretque incerta duobus:
 Thestias haud aliter dubiis adfectibus errat
 inque vices ponit positamque resuscitat iram.

Incipit esse tamen melior germana parente, **475**
 et consanguineas ut sanguine leniat umbras,
 impietate pia est. Nam postquam pestifer ignis
 convaluit, «rogus iste cremet mea viscera» dixit.
 Utque manu dira lignum fatale tenebat,
 ante sepulcrales infelix adstitit aras **480**
 «poenarum» que «deae triplices, furialibus,» inquit,
 «Eumenides, sacris vultus advertite vestros.
 Ulciscor facioque nefas: mors morte pianda est,
 in scelus addendum scelus est, in funera funus.
 Per coacervatos pereat domus impia luctus. **485**
 An felix Oeneus nato victore fruetur,
 Thestius orbus erit? Melius lugebitis ambo.
 Vos modo, fraterni manes animaeque recentes,
 officium sentite meum magnoque paratas
 accipite inferias, uteri mala pignera nostri! — **490**
 Ei mihi! quo rapior? Fratres, ignoscite matri.

Deficiunt ad coepta manus. Meruisse fatemur
illum, cur pereat: mortis mihi displicet auctor. —
Ergo impune feret, vivusque et victor et ipso
successu tumidus regnum Calydonis habebit: **495**
vos cinis exiguus gelidaeque iacebitis umbrae?
Haud equidem patiar. Pereat sceleratus et ille
spemque patris regnumque trahat patriaeque ruinam.
Mens ubi materna est? Ubi sunt pia iura parentum
et quos sustinui bis mensum quinque labores? **500**
O utinam primis arsisses ignibus infans,
idque ego passa forem! Vixisti munere nostro:
nunc merito moriere tuo. Cape praemia facti
bisque datam, primum partu, mox stipite raptu,
redde animam — vel me fraternis adde sepulcris! **505**
Et cupio et nequeo. Quid agam? modo vulnera fratrum
ante oculos mihi sunt et tantae caedis imago,
nunc animum pietas maternaque nomina frangunt. —
Me miseram! male vincetis, sed vincite, fratres:
dummodo quae dederam vobis solacia vosque **510**
ipsa sequar.» Dixit, dextraque aversa trementi
funereum torrem medios coniecit in ignes.
Aut dedit aut visus gemitus est ipse dedisse
stipes, ut invitis correptus ab ignibus arsit.

Inscius atque absens flamma Meleagros ab illa **515**
uritur et caecis torreri viscera sentit
ignibus ac magnos superat virtute dolores.
Quod tamen ignavo cadat et sine sanguine leto,
maeret et Ancaei felicia vulnera dicit
grandaevumque patrem fratresque piasque sorores **520**
cum gemitu sociamque tori vocat ore supremo,
forsitan et matrem. Crescunt ignisque dolorque
languescuntque iterum: simul est exstinctus uterque,
inque leves abiit paulatim spiritus auras
paulatim cana prunam velante favilla. **525**

Alta iacet Calydon: lugent iuvenesque senesque,
vulgusque proceresque gemunt, scissaeque capillos
planguntur matres Calydonides Eueninae.
Pulvere canitiem genitor vultusque seniles
foedat humi fusus spatiosumque increpat aevum. **530**
Nam de matre manus diri sibi conscia facti
exegit poenas acto per viscera ferro.
Non mihi si centum deus ora sonantia linguis
ingeniumque capax totumque Helicon dedisset,
tristia persequerer miserarum dicta sororum. **535**
Inmemores decoris liventia pectora tundunt,
dumque manet corpus, corpus refoventque foventque,
oscula dant ipsi, posito dant oscula lecto.
Post cinerem cineres haustos ad pectora pressant,
adfusaeque iacent tumulo signataque saxo **540**

nomina complexae lacrimas in nomina fundunt.

Quas Parthaoniae tandem Latonia clade
exsatiata domus praeter Gorgenque nurumque
nobilis Alcmenae natis in corpore pennis
adlevat et longas per bracchia porrigit alas **545**
corneaque ora facit versasque per aera mittit.

Theseus apud Acheloum. Perimele.

Interea Theseus sociati parte laboris
 functus Erechtheas Tritonidos ibat ad arces.
 Clausit iter fecitque moras Achelous eunti
 imbre tumens. «Succede meis,» ait «inclite, tectis, **550**
 Cecropida, nec te committe rapacibus undis:
 ferre trabes solidas obliquaque volvere magno
 murmure saxa solent. Vidi contermina ripae
 cum gregibus stabula alta trahi: nec fortibus illic
 profuit armentis, nec equis velocibus esse. **555**
 Multa quoque hic torrens nivibus de monte solutis
 corpora turbineo iuvenalia flumine mersit.
 Tutior est requies, solito dum flumina currant
 limite, dum tenues capiat suus alveus undas.»

Adnuit Aegides, «utar» que «Acheloe, domoque **560**
 consilioque tuo» respondit; et usus utroque est.

Pumice multicavo nec levibus atria tophis
 structa subit: molli tellus erat umida musco,
 summa lacunabant alterno murice conchae.
 Iamque duas lucis partes Hyperione menso **565**
 discutuere toris Theseus comitesque laborum:
 hac Ixionides, illa Troezenius heros
 parte Lelex, raris iam sparsus tempora canis,
 quosque alios parili fuerat dignatus honore
 annis Acarnanum, laetissimus hospite tanto. **570**
 Protinus adpositas nudae vestigia nymphae
 instruxere epulis mensas dapibusque remotis
 in gemma posuere merum. Tum maximus heros,
 aequora prospiciens oculis subiecta, «quis» inquit
 «ille locus?» digitoque ostendit, «et insula nomen **575**
 quod gerit illa, doce: quamquam non una videtur.»

Annis ad haec «non est» inquit «quod cernitis, unum:
 quinque iacent terrae: spatium discrimina fallit.
 Quoque minus spretae factum mirere Dianae,
 naides hae fuerant. Quae cum bis quinque iuencos **580**
 mactassent rurisque deos ad sacra vocassent,
 inmemores nostri festas duxere choreas.
 Intumui, quantusque feror, cum plurimus umquam,
 tantus eram, pariterque animis inmanis et undis
 a silvis silvas et ab arvis arva revelli **585**
 cumque loco nymphas, memores tum denique nostri,
 in freta provolvi. Fluctus nosterque marisque
 continuam diduxit humum partesque resolvit
 in totidem, mediis quot cernis Echinadas undis.
 Ut tamen ipse vides, procul en procul una recessit **590**
 insula, grata mihi; Perimelen navita dicit.
 Huic ego virgineum dilectae nomen ademi.

Quod pater Hippodamas aegre tulit inque profundum
propulit e scopulo periturae corpora natae.
Excepi nantemque ferens «o proxima mundi **595**
regna vagae» dixi «sortite, tridentifer, undae,
[In quo desinimus, quo sacri currimus amnes
huc ades atque audi placidus, Neptune, precantem.
Huic ego, quam porto, nocui. Si mitis et aequus,
si pater Hippodamas, aut si minus impius esset, **600**
debit illius misereri, ignoscere nobis.]
adfer opem mersaeque precor, feritate paterna
da, Neptune, locum; vel sit locus ipsa licebit.»
[hunc quoque complectar.» Movit caput aequoreus rex]
concussitque suis omnes adsensibus undas. **605**
Extimuit nymphe, nabat tamen. Ipse natantis
pectora tangebam trepido salientia motu.
Dumque ea contrecto, totum durescere sensi
corpus et inducta condi praecordia terra.]

Dum loquor, amplexa est artus nova terra natantes, **610**
et gravis increvit mutatis insula membris.

Philemon et Baucis.

Amnis ab his tacuit. Factum mirabile cunctos
 moverat: inridet credentes, utque deorum
 spretor erat mentisque ferox, Ixione natus
 «ficta refers nimiumque putas Acheloe potentes **615**
 esse deos» dixit, «si dant adimuntque figuras.»

Obstipuere omnes nec talia dicta probarunt,
 ante omnesque Lelex, animo maturus et aevo,
 sic ait: «Inmensa est finemque potentia caeli
 non habet, et quidquid superi voluere, peractum est. **620**
 Quoque minus dubites, tiliae contermina quercus
 collibus est Phrygiis modico circumdata muro.
 Ipse locum vidi; nam me Pelopeia Pittheus
 misit in arva, suo quondam regnata parenti.
 Haud procul hinc stagnum est, tellus habitabilis olim, **625**
 nunc celebres mergis fulicisque palustribus undae.

Iuppiter huc specie mortali cumque parente
 venit Atlantiades positis caducifer alis.
 Mille domos adiere locum requiemque petentes,
 mille domos clausere serae. Tamen una recepit, **630**
 parva quidem, stipulis et canna tecta palustri;
 sed pia Baucis anus parilique aetate Philemon
 illa sunt annis iuncti iuvenalibus, illa
 consenuere casa paupertatemque fatendo
 effecere levem nec iniqua mente ferendo. **635**
 Nec refert, dominos illic famulosne requiras:
 tota domus duo sunt, idem parentque iubentque.

Ergo ubi caelicolae parvos tetigere penates
 submissoque humiles intrarunt vertice postes,
 membra senex posito iussit relevare sedili, **640**
 quo superiniecit textum rude sedula Baucis.
 Inque foco tepidum cinerem dimovit et ignes
 suscitavit hesternos foliisque et cortice sicco
 nutrit et ad flammam anima producit anili.
 Multifidasque faces ramaliaque arida tecto **645**
 detulit et minuit parvoque admovit aeno.
 Quodque suus coniunx riguo conlegerat horto,
 truncat holus foliis; furca levat illa bicorni
 sordida terga suis nigro pendentia tigno
 servatoque diu resecat de tergore partem **650**
 exiguam sectamque domat ferventibus undis.

Interea medias fallunt sermonibus horas
 [sentiri que moram prohibent. Erat alveus illic
 fagineus, dura clavo suspensus ab ansa.
 Is tepidis inpletur aquis artusque fovendos **655**
 accipit. In medio torus est de mollibus ulvis,

inpositus lecto sponda pedibusque salignis.]
 concutiuntque torum de molli fluminis ulva
 impositum lecto sponda pedibusque salignis.
 Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo **660**
 sternere consuerant: sed et haec vilisque vetusque
 vestis erat, lecto non indignanda saligno.
 Accubuere dei. Mensam succincta tremensque
 ponit anus, mensae sed erat pes tertius impar.
 Testa parem fecit. Quae postquam subdita clivum **665**
 sustulit, aequatam mentae tersere virentes.
 Ponitur hic bicolor sinceræ baca Minervæ
 conditaque in liquida corna autumnalia faece
 intibaque et radix et lactis massa coacti
 ovaque non acri leviter versata favilla, **670**
 omnia fictilibus. Post haec caelatus eodem
 sistitur argento crater fabricataque fago
 pocula, qua cava sunt, flaventibus inlita ceris.
 Parva mora est, epulasque foci misere calentes,
 nec longae rursus referuntur vina senectæ **675**
 dantque locum mensis paulum seducta secundis.
 Hic nux, hic mixta est rugosis carica palmis
 prunaque et in patulis redolentia mala canistris
 et de purpureis conlectae vitibus uvæ.
 Candidus in medio favus est. Super omnia vultus **680**
 accessere boni nec iners pauperque voluntas.

Interea totiens haustum cratera repleti
 sponte sua per seque vident succrescere vina:
 attoniti novitate pavent manibusque supinis
 concipiunt Baucisque preces timidusque Philemon **685**
 et veniam dapibus nullisque paratibus orant.
 Unicus anser erat, minimæ custodia villæ:
 quem dis hospitibus domini mactare parabant.
 Ille celer penna tardos aetate fatigat
 eluditque diu tandemque est visus ad ipsos **690**
 confugisse deos. Superi vetuere necari
 «di» que «sumus, meritasque luet vicinia poenas
 impia» dixerunt; «vobis immunibus huius
 esse mali dabitur. Modo vestra relinquit tecta
 ac nostros comitate gradus et in ardua montis **695**
 ite simul.» Parent ambo baculisque levati
 nituntur longo vestigia ponere clivo.

Tantum aberant summo, quantum semel ire sagitta
 missa potest: flexere oculos et mersa palude
 cetera prospiciunt, tantum sua tecta manere. **700**
 Dumque ea mirantur, dum deflent fata suorum,
 illa vetus, dominis etiam casa parva duobus
 vertitur in templum: furcas subiere columnæ,
 stramina flavescunt, aurataque tecta videntur
 caelataeque fores adopertaque marmore tellus. **705**

Talia tum placido Saturnius edidit ore:
«Dicite, iuste senex et femina coniuge iusto
digna, quid optetis.» Cum Baucide pauca locutus
iudicium superis aperit commune Philemon:
«Esse sacerdotes delubraque vestra tueri **710**
poscimus; et quoniam concordēs egimus annos,
auferat hora duos eadem, ne coniugis umquam
busta meae videam neu sim tumulandus ab illa.»

Vota fides sequitur. Templi tutela fuere,
donec vita data est. Annis aevoque soluti **715**
ante gradus sacros cum starent forte locique
narrarent casus, frondere Philemona Baucis,
Baucida conspexit senior frondere Philemon
Iamque super geminos crescente cacumine vultus
mutua, dum licuit reddebant dicta «vale» que **720**
«o coniunx» dixere simul, simul abdita textit
ora frutex. Ostendit adhuc Thyneius illic
incola de gemino vicinos corpore truncos.

Haec mihi non vani (neque erat cur fallere vellent)
narravere senes: equidem pendentia vidi **725**
serta super ramos, ponensque recentia dixi
«cura deum di sint, et qui coluere colantur.»»

Erychthon. Fames.

Desierat cunctosque et res et moverat auctor,
Thesea praecipue. Quem facta audire volentem
mira deum, innixus cubito Calydonius amnis **730**
talibus adloquitur: «Sunt, o fortissime, quorum
forma semel mota est et in hoc renovamine mansit,
sunt, quibus in plures ius est transire figuras,
ut tibi, complexi terram maris incola, Proteu.
Nam modo te iuvenem, modo te videre leonem; **735**
nunc violentus aper, nunc, quem tetigisse timerent,
anguis eras, modo te faciebant cornua taurum.
Saepe lapis poteras, arbor quoque saepe videri;
interdum, faciem liquidarum imitatus aquarum,
flumen eras, interdum undis contrarius ignis. **740**

ERYSICHTHON ET MNESTRA

Nec minus Autolyçi coniunx, Erysichthone nata,
iuris habet. Pater huius erat, qui numina divum
sperneret et nullos aris adoleret odores.

Ille etiam Cereale nemus violasse securi
dicitur et lucos ferro temerasse vetustos. **745**

Stabat in his ingens annoso robore quercus,
una nemus; vittae mediam memoresque tabellae
sertaque cingebant, voti argumenta potentis.
Saepe sub hac dryades festas duxere choreas,
saepe etiam manibus nexis ex ordine trunci **750**
circuiere modum, mensuraque roboris ulnas
quinque ter implebat. Nec non et cetera tantum
silva sub hac, silva quantum fuit herba sub omni.

Non tamen idcirco ferrum Triopeiis illa
abstinuit famulosque iubet succidere sacrum **755**
robur; et ut iussos cunctari vidit, ab uno
edidit haec rapta sceleratus verba securi:
«Non dilecta deae solum, sed et ipsa licebit
sit dea, iam tanget frondente cacumine terram.»

Dixit, et obliquos dum telum librat in ictus, **760**
contremuit gemitumque dedit Deoia quercus:
et pariter frondes, pariter pallescere glandes
coepere ac longi pallorem ducere rami.
Cuius ut in trunco fecit manus impia vulnus,
haud aliter fluxit discusso cortice sanguis, **765**
quam solet, ante aras ingens ubi victima taurus
concidit, abrupta cruor e cervice profundi.

Obstipuerunt omnes, aliquisque ex omnibus audet
deterere nefas saevamque inhibere bipennem.
Adspicit hunc «mentis» que «piae cape praemia!» dixit **770**
Thessalus, inque virum convertit ab arbore ferrum
detruncatque caput repetitaque robora caedit,
redditus et medio sonus est de robore talis:
«Nympha sub hoc ego sum Cereri gratissima ligno,
quae tibi factorum poenas instare tuorum **775**
vaticinor moriens, nostri solacia leti.»

Persequitur scelus ille suum, labefactaque tandem
ictibus innumeris adductaque funibus arbor
corrui et multam prostravit pondere silvam.
Attonitae dryades damno nemorumque suoque, **780**
omnes germanae, Cererem cum vestibis atris
maerentes adeunt poenamque Erysichthonis orant.
Adnuit his capitique sui pulcherrima motu
concussit gravidis oneratos messibus agros.
Moliturque genus poenae miserabile, si non **785**

ille suis esset nulli miserabilis actis,
 pestifera lacerare Fame. Quae quatenus ipsi
 non adeunda deae est (neque enim Cereremque Famemque
 fata coire sinunt), montani numinis unam
 talibus agrestem compellat oreada dictis: **790**

«Est locus extremis Scythiae glacialis in oris,
 triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus;
 Frigus iners illic habitant Pallorque Tremorque
 et ieiuna Fames. Ea se in praecordia condat
 sacrilegi scelerata iube; nec copia rerum **795**
 vincat eam, superetque meas certamine vires.
 Neve viae spatium te terreat, accipe currus,
 accipe quos frenis alte moderere dracones.»

Et dedit. Illa dato subvecta per aera curru
 devenit in Scythiam rigidique cacumine montis **800**
 (Caucason appellant) serpentum colla levavit
 quaesitamque Famem lapidoso vidit in agro
 unguibus et raras vellentem dentibus herbas.
 Hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore,
 labra incana situ, scabrae rubigine fauces, **805**
 dura cutis, per quam spectari viscera possent;
 ossa sub incurvis exstabant arida lumbis,
 ventris erat pro ventre locus, pendere putares
 pectus et a spinae tantummodo crate teneri.
 Auxerat articulos macies, genuumque tumebat **810**
 orbis, et inmodico prodibant tubere tali.
 Hanc procul ut vidit (neque enim est accedere iuxta
 ausa), refert mandata deae: paulumque morata,
 quamquam aberat longe, quamquam modo venerat illuc,
 visa tamen sensisse famem retroque dracones **815**
 egit in Haemoniam, versis sublimis habenis.

Dicta Fames Cereris, quamvis contraria semper
 illius est operi, peragit. Perque aera vento
 ad iussam delata domum est et protinus intrat
 sacrilegi thalamos altoque sopore solutum **820**
 (noctis enim tempus) geminis amplectitur ulnis:
 seque viro inspirat faucesque et pectus et ora
 adflat et in vacuis spargit ieiunia venis.
 Functaque mandato fecundum deserit orbem
 inque domos inopes adsueta revertitur antra. **825**

Lenis adhuc somnus placidis Erysichthona pennis
 mulcebat: petit ille dapes sub imagine somni
 oraque vana movet dentemque in dente fatigat
 exercetque cibo delusum guttur inani
 proque epulis tenues nequiquam devorat auras. **830**
 Ut vero est expulsa quies, furit ardor edendi
 perque avidas fauces incensaque viscera regnat.

Nec mora, quod pontus, quod terra, quod educat aer,
 poscit et adpositis queritur ieiunia mensis
 inque epulis epulas quaerit; quodque urbibus esse **835**
 quodque satis poterat populo, non sufficit uni,
 plusque cupit, quo plura suam demittit in alvum.
 Utque fretum recipit de tota flumina terra
 nec satiatur aquis peregrinosque ebibit amnes,
 utque rapax ignis non umquam alimenta recusat **840**
 innumerasque faces cremat et, quo copia maior
 est data, plura petit turbaque voracior ipsa est:
 sic epulas omnes Erychthonis ora profani
 accipiunt poscuntque simul. Cibus omnis in illo
 causa cibi est, semperque locus fit inanis edendo. **845**

Iamque fame patrias altaque voragine ventris
 attenuarat opes, sed inattenuata manebat
 tum quoque dira fames, implacataeque vigebat
 flamma gulae. Tandem, demisso in viscera censu,
 filia restabat, non illo digna parente. **850**
 Hanc quoque vendit inops. Dominum generosa recusat
 et vicina suas tendens super aequora palmas
 «eripe me domino; qui raptae praemia nobis
 virginitatis habes» ait. Haec Neptunus habebat.
 Qui prece non sprete, quamvis modo visa sequenti **855**
 esset ero, formamque novat vultumque virilem
 induit et cultus piscem capientibus aptos.
 Hanc dominus spectans «o qui pendentia parvo
 aera cibo celas, moderator harundinis,» inquit
 «sic mare compositum, sic sit tibi piscis in unda **860**
 credulus et nullos, nisi fixus, sentiat hamos:
 quae modo cum vili turbatis veste capillis
 litore in hoc steterat (nam stantem in litore vidi),
 dic ubi sit: neque enim vestigia longius exstant.»
 Illa dei munus bene cedere sensit et a se **865**
 se quaeri gaudens, his est resecuta rogantem:
 «Quisquis es, ignoscas; in nullam lumina partem
 gurgite ab hoc flexi studioque operatus inhaesi.
 Quoque minus dubites, sic has deus aequoris artes
 adiuvet, ut nemo iamdudum litore in isto, **870**
 me tamen excepto, nec femina constitit ulla.»

Credidit et verso dominus pede pressit harenam
 elususque abiit: illi sua reddita forma est.

Ast ubi habere suam transformia corpora sensit,
 saepe pater dominis Triopeida tradit. At illa **875**
 nunc equa, nunc ales, modo bos, modo cervus abibat
 praebatque avido non iusta alimenta parenti.
 Vis tamen illa mali postquam consumpserat omnem
 materiam dederatque gravi nova pabula morbo,
 ipse suos artus lacero divellere morsu **880**

coepit et infelix minuendo corpus alebat.

Quid moror externis? Etiam mihi nempe novandi est
corporis, o iuvenis, numero finita potestas.

Nam modo qui nunc sum videor, modo flector in anguem,
armenti modo dux vires in cornua sumo, — **885**
cornua, dum potui! nunc pars caret altera telo
frontis, ut ipse vides.» Gemitus sunt verba secuti.

Livre 9

Achelous et Hercules.

Quae gemitus truncaeque deo Neptunius heros
causa rogat frontis, cum sic Calydonius amnis
coepit inornatos redimitus harundine crines:

«Triste petis munus. Quis enim sua proelia victus
commemorare velit? Referam tamen ordine. Nec tam **5**
turpe fuit vinci, quam contendisse decorum est,
magnaue dat nobis tantus solacia victor.
Nomine siqua suo fando pervenit ad aures
Deianira tuas—quondam pulcherrima virgo
multorumque fuit spes invidiosa procorum. **10**
Cum quibus ut soceri domus est intrata petiti,
«accipe me generum,» dixi «Parthaone nate:»
dixit et Alcides. Alii cessere duobus.
Ille Iovem socerum dare se famamque laborum
et superata suae referebat iussa novercae. **15**
Contra ego «turpe deum mortali cedere» dixi
(nondum erat ille deus), «regem me cernis aquarum
cursibus obliquis inter tua regna fluentum.
Nec gener externis hospes tibi missus ab oris,
sed popularis ero et rerum pars una tuarum. **20**
Tantum ne noceat, quod me nec regia Iuno
odit et omnis abest iussorum poena laborum.
Nam, quo te iactas, Alcmena nate, creatum,
Iuppiter aut falsus pater est, aut crimine verus.
Matris adulterio patrem petis. Elige, fictum **25**
esse Iovem malis, an te per dedecus ortum.»

Talia dicentem iamdudum lumine torvo
spectat et accensae non fortiter imperat irae
verbaque tot reddit: «Melior mihi dextera lingua.
Dummodo pugnando superem, tu vince loquendo,» **30**
concrediturque ferox. Pudit modo magna locutum
cedere: reieci viridem de corpore vestem
bracchiaque opposui tenuique a pectore varas
in statione manus et pugnae membra paravi.
Ille cavis hausto spargit me pulvere palmis **35**
inque vicem fulvae tactu flavescit harenae.
Et modo cervicem, modo crura micantia captat,
aut captare putes, omnique a parte lacessit.
Me mea defendit gravitas frustraue petebar,
haud secus ac moles, quam magno murmure fluctus **40**
oppugnant: manet illa suoque est pondere tuta.
Digredimur paulum rursusque ad bella coimus,
inque gradu stetimus, certi non cedere; eratque
cum pede pes iunctus, totoque ego pectore pronus
et digitos digitis et frontem fronte premebam. **45**

Non aliter vidi fortes concurrere tauros,
 cum pretium pugnae toto nitidissima saltu
 expetitur coniunx: spectant armenta paventque
 nescia, quem maneat tanti victoria regni.
 Ter sine profectu voluit nitentia contra **50**
 reicere Alcides a se mea pectora; quarto
 excutit amplexus adductaque bracchia solvit,
 impulsumque manu (certum est mihi vera fateri)
 protinus avertit tergoque onerosus inhaesit.
 Siqua fides neque ficta mihi nunc gloria voce **55**
 quaeritur, inposito pressus mihi monte videbar.
 Vix tamen inserui sudore fluentia multo
 bracchia, vix solvi duros a corpore nexus:
 instat anhelanti prohibetque resumere vires,
 et cervice mea potitur. Tum denique tellus **60**
 pressa genu nostro est, et harenas ore momordi.

Inferior virtute meas divertor ad artes,
 elaborque viro longum formatus in anguem.
 Qui postquam flexos sinuavi corpus in orbes
 cumque fero movi linguam stridore bisulcam, **65**
 risit et inludens nostras Tirynthius artes
 «cunarum labor est angues superare mearum,»
 dixit «et ut vincas alios, Acheloe, dracones,
 pars quota Lernaee serpens eris unus echidnae?
 Vulneribus fecunda suis erat illa, nec ullum **70**
 de centum numero caput est inpune recisum,
 quin gemino cervix herede valentior esset.
 Hanc ego ramosam natis e caede colubris
 crescentemque malo domui domitamque reclusi.
 Quid fore te credas, falsum qui versus in anguem **75**
 arma aliena moves, quem forma precaria celat?»

Dixerat, et summo digitorum vincula collo
 inicit: angebar ceu guttura forcipe pressus,
 pollicibusque meas pugnabam evellere fauces.
 Sic quoque devicto restabat tertia tauri **80**
 forma trucis: tauro mutatus membra rebello.
 Induit ille toris a laeva parte lacertos,
 admissumque trahens sequitur depressaque dura
 cornua figit humo meque alta sternit harena.
 Nec satis hoc fuerat: rigidum fera dextera cornu **85**
 dum tenet, infregit truncaque a fronte revellit.
 Naides hoc, pomis et odoro flore repletum,
 sacrarunt, divesque meo Bona Copia cornu est.»

Dixerat, et nymphe ritu succincta Dianae,
 una ministrarum, fuis utrimque capillis, **90**
 incessit totumque tulit praedivite cornu
 autumnum et mensas, felicia poma, secundas.
 Lux subit, et primo feriente cacumina sole

discedunt iuvenes: neque enim dum flumina pacem
et placidos habeant lapsus totaeque residant, **95**
opperiuntur, aquae. Vultus Achelous agrestes
et lacerum cornu mediis caput abdidit undis.

Nessus. Herculis mors.

Hunc tamen ablati domuit iactura decoris,
 cetera sospes habet; capitis quoque fronde saligna
 aut super inposita celatur harundine damnum. **100**
 At te, Nesse ferox, eiusdem virginis ardor
 perdiderat volucris traiecit terga sagitta.
 Namque nova repetens patrios cum coniuge muros
 venerat Eueni rapidas Iove natus ad undas.
 Uberior solito, nimbis hiemalibus auctus **105**
 verticibusque frequens erat atque inpervius amnis.
 Intrepidum pro se, curam de coniuge agentem
 Nessus adit, membrisque valens scitusque vadorum,
 «officio» que «meo ripa sistetur in illa
 haec,» ait «Alcide. Tu viribus utere nando!» **110**
 pallentemque metu fluviumque ipsumque timentem
 tradidit Aonius pavidam Calydonida Nesso.
 Mox, ut erat, pharetraque gravis spolioque leonis
 (nam clavam et curvos trans ripam miserat arcus),
 «quandoquidem coepi, superentur flumina!» dixit, **115**
 nec dubitat nec, qua sit clementissimus amnis,
 quaerit et obsequio deferri spernit aquarum.

Iamque tenens ripam, missos cum tolleret arcus,
 coniugis agnovit vocem: Nessoque paranti
 fallere depositum «quo te fiducia» clamat **120**
 «vana pedum, violente, rapit? Tibi, Nesse biformis,
 dicimus. Exaudi nec res intercipe nostras!
 Si te nulla mei reverentia movit, at orbes
 concubitus vetitos poterant inhibere paterni.
 Haud tamen effugies, quamvis ope fidis equina: **125**
 vulnere, non pedibus te consequar.» Ultima dicta
 res probat, et missa fugientia terga sagitta
 traicit: exstabat ferrum de pectore aduncum.
 Quod simul evulsum est, sanguis per utrumque foramen
 emicuit mixtus Lernaei tabe veneni. **130**
 Excipit hunc Nessus «neque enim moriemur inulti»
 secum ait et calido velamina tincta cruore
 dat munus raptae velut iritamen amoris.

Longa fuit medii mora temporis, actaque magni
 Herculis inplerant terras odiumque novercae. **135**
 Victor ab Oechalia Cenaeo sacra parabat
 vota Iovi, cum Fama loquax praecessit ad aures,
 Deianira, tuas, quae veris addere falsa
 gaudet et e minimo sua per mendacia crescit,
 Amphitryoniaden Ioles ardore teneri. **140**
 Credit amans, venerisque novae perterrita fama
 indulsit primo lacrimis flendoque dolorem
 diffudit miseranda suum; mox deinde «quid autem
 flemus?» ait «paelex lacrimis laetabitur istis.

Quae quoniam adveniet, properandum aliquidque novandum est, **145**
 dum licet et nondum thalamos tenet altera nostros.
 Conquerar an sileam? Repetam Calydonam morerne?
 Excedam tectis an, si nihil amplius, obstem?
 Quid si me, Meleagre, tuam memor esse sororem
 forte paro facinus, quantumque iniuria possit **150**
 femineusque dolor, iugulata paelice testor?»

In cursus animus varios abit: omnibus illis
 praetulit inbutam Nesseo sanguine vestem
 mittere, quae vires defecto reddat amori.
 Ignaroque Lichae, quid tradat, nescia, luctus **155**
 ipsa suos tradit blandisque (miserrima!) verbis,
 dona det illa viro, mandat. Capit inscius heros
 induiturque umeris Lernaee virus echidnae.

Tura dabat primis et verba precantia flammis
 vinaque marmoreas patera fundebat in aras: **160**
 incaluit vis illa mali resolutaque flammis
 Herculeos abiit late dilapsa per artus.
 Dum potuit, solita gemitum virtute repressit;
 victa malis postquam est patientia, reppulit aras
 inplevitque suis nemorosam vocibus Oeten. **165**
 Nec mora, letiferam conatur scindere vestem:
 qua trahitur, trahit illa cutem, foedumque relatu,
 aut haeret membris frustra temptata revelli,
 aut laceros artus et grandia detegit ossa.
 Ipse cruor, gelido ceu quondam lamina candens **170**
 tincta lacu, stridit coquiturque ardente veneno.

Nec modus est: sorbent avidae praecordia flammae,
 caeruleusque fluit toto de corpore sudor,
 ambustique sonant nervi: caecaque medullis
 tabe liquefactis tollens ad sidera palmas **175**
 «cladibus,» exclamat «Saturnia, pascere nostris,
 pascere et hanc pestem specta, crudelis, ab alto
 corque ferum satia. Vel si miserandus et hosti,
 hoc est, si tibi sum, diris cruciatibus aegram
 invisamque animam natamque laboribus aufer: **180**
 hoc mihi munus erit; decet haec dare dona novercam.
 Ergo ego foedantem peregrino templa cruore
 Busirin domui saevoque alimenta parentis
 Antaeo eripui? Nec me pastoris Hiberi
 forma triplex, nec forma triplex tua, Cerbere, movit? **185**
 Vosne, manus, validi pressistis cornua tauri?
 Vestrum opus Elis habet, vestrum Stymphalides undae
 Partheniumque nemus? Vestra virtute relatus
 Thermodontiaco caelatus balteus auro
 pomaque ab insomni concustodita dracone? **190**
 Nec mihi Centauri potuere resistere, nec mi
 Arcadiae vastator aper? Nec profuit hydrae

Nessus. Herculis mors.

crescere per damnum geminasque resumere vires?
 Quid tum? Thracis equos humano sanguine pingues
 plenaque corporibus laceris praesepia vidi **195**
 visaque deieci dominumque ipsosque peremi.
 His elisa iacet moles Nemeaea lacertis,
 hac caelum cervice tuli. Defessa iubendo est
 saeva Iovis coniunx: ego sum indefessus agendo.
 Sed nova pestis adest, cui nec virtute resisti **200**
 nec telis armisque potest. Pulmonibus errat
 ignis edax imis perque omnes pascitur artus.
 At valet Eurystheus!—et sunt qui credere possint
 esse deos!» Dixit, perque altam saucius Oeten
 haud aliter graditur, quam si venabula taurus **205**
 corpore fixa gerat, factique refugerit auctor.
 Saepe illum gemitus edentem, saepe frementem,
 saepe retemptantem totas infringere vestes
 sternentemque trabes irascentemque videres
 montibus aut patrio tendentem bracchia caelo. **210**

Ecce Lichan trepidum latitantem rupe cavata
 adspicit, utque dolor rabiem conlegerat omnem,
 «tune, Licha,» dixit «feralia dona dedisti?
 Tune meae necis auctor eris?» Tremit ille pavetque
 pallidus et timide verba excusantia dicit. **215**
 Dicentem genibusque manus adhibere parantem
 corripit Alcides et terque quaterque rotatum
 mittit in Euboicas tormento fortius undas.
 Ille per aerias pendens induruit auras,
 utque ferunt imbres gelidis concrecere ventis, **220**
 inde nives fieri, nivibus quoque molle rotatis
 adstringi et spissa glomerari grandine corpus:
 sic illum validis iactum per inane lacertis
 exsanguemque metu nec quicquam umoris habentem
 in rigidos versum silices prior edidit aetas. **225**
 Nunc quoque in Euboico scopulus brevis eminent alto
 gurgite et humanae servat vestigia formae;
 quem, quasi sensurum, nautae calcare verentur
 appellantque Lichan.—At tu, Iovis inclita proles,
 arboribus caesis, quas ardua gesserat Oete, **230**
 inque pyram structis, arcum pharetramque capacem
 regnaque visuras iterum Troiana sagittas
 ferre iubes Poeante satum. Quo flamma ministro est
 subdita; dumque avidis comprehenditur ignibus agger,
 congeriem silvae Nemeaeo vellere summam **235**
 sternis et inposita clavae cervice recumbis,
 haud alio vultu, quam si conviva iaceres
 inter plena meri redimitus pocula sertis.

Iamque valens et in omne latus diffusa sonabat
 securosque artus contemptoremque petebat **240**
 flamma suum; timuere dei pro vindice terrae.

Quos ita (sensit enim) laeto Saturnius ore
 Iuppiter adloquitur: «Nostra est timor iste voluptas,
 o superi, totoque libens mihi pectore grator,
 quod memoris populi dicor rectorque paterque, **245**
 et mea progenies vestro quoque tuta favore est.
 Nam quamquam ipsius datis hoc inmanibus actis,
 obligor ipse tamen. Sed enim ne pectora vano
 fida metu paveant: Oetaeas spernite flammam!
 Omnia qui vicit, vincet, quos cernitis, ignes **250**
 nec nisi materna Vulcanum parte potentem
 sentiet: aeternum est a me quod traxit et expers
 atque immune necis nullaque domabile flamma.
 Idque ego defunctum terra caelestibus oris
 accipiam, cunctisque meum laetabile factum **255**
 dis fore confido. Siquis tamen Hercule, siquis
 forte deo doliturus erit, data praemia nolet,
 sed meruisse dari sciet invitusque probabit.»

Adsensere dei: coniunx quoque regia visa est
 cetera non duro, duro tamen ultima vultu **260**
 dicta tulisse Iovis seque indoluisse notatam.

Interea quodcumque fuit populabile flammae
 Mulciber abstulerat, nec cognoscenda remansit
 Herculis effigies; nec quicquam ab imagine ductum
 matris habet, tantumque Iovis vestigia servat. **265**
 Utque novus serpens posita cum pelle senecta
 luxuriare solet squamaque nitere recenti,
 sic, ubi mortales Tirynthius exuit artus,
 parte sui meliore viget maiorque videri
 coepit et augusta fieri gravitate verendus. **270**
 Quem pater omnipotens inter cava nubila raptum
 quadriiugo curru radiantibus intulit astris.

Alcmene et Galanthis.

Sensit Atlas pondus.—Neque adhuc Stheneleius iras
 solverat Eurystheus odiumque in prole paternum
 exercebat atrox. At longis anxia curis **275**
 Argolis Alcmene, questus ubi ponat aniles,
 cui referat nati testatos orbe labores,
 cuive suos casus, Iolen habet. Herculis illam
 imperiis thalamoque animoque receperat Hyllus
 inpleratque uterum generoso semine, cum sic **280**
 incipit Alcmene: «Faveant tibi numina saltem
 conripiantque moras, tum cum matura vocabis
 praepositam timidis parientibus Ilithyiam,
 quam mihi difficilem Iunonis gratia fecit.

Namque laboriferi cum iam natalis adesset **285**
 Herculis et decimum premeretur sidere signum,
 tendebat gravitas uterum mihi, quodque ferebam,
 tantum erat, ut posses auctorem dicere tecti
 ponderis esse Iovem. Nec iam tolerare labores
 ulterius poteram: quin nunc quoque frigidus artus, **290**
 dum loquor, horror habet, parsque est meminisse doloris.
 Septem ego per noctes, totidem cruciata diebus,
 fessa malis tendensque ad caelum bracchia magno
 Lucinam Nixosque pares clamore vocabam.
 Illa quidem venit, sed praecorrupta meumque **295**
 quae donare caput Iunoni vellet iniquae.
 Utque meos audit gemitus, subsedit in illa
 ante fores ara dextroque a poplite laevum
 pressa genu digitis inter se pectine iunctis
 sustinuit partus. Tacita quoque carmina voce **300**
 dixit, et inceptos tenuerunt carmina partus.
 Nitor et ingrato facio convicia demens
 vana Iovi cupioque mori moturaque duos
 verba queror silices. Matres Cadmeides adsunt
 votaue suscipiunt exhortanturque dolentem. **305**
 Una ministrarum, media de plebe, Galanthis,
 flava comas, aderat, faciendis strenua iussis,
 officiis dilecta suis. Ea sensit iniqua
 nescio quid Iunone geri, dumque exit et intrat
 saepe fores, divam residentem vidit in ara **310**
 bracchiaque in genibus digitis conexa tenentem,
 et «quaecumque es,» ait «dominae gratare: levata est
 Argolis Alcmene potiturque puerpera voto.»

Exsiluit iunctasque manus pavefacta remisit
 diva potens uteri: vinclis levor ipsa remissis. **315**
 Numine decepto risisse Galanthis fama est:
 ridentem prensamque ipsis dea saeva capillis
 traxit, et e terra corpus relevare volentem
 arcuit inque pedes mutavit bracchia primos.

Strenuitas antiqua manet, nec terga colorem **320**
amisere suum: forma est diversa priori.
Quae quia mendaci parientem iuverat ore,
ore parit nostrasque domos, ut et ante, frequentat.»

Dryope. Iolaus.

Dixit, et admonitu veteris commota ministrae
ingemuit. Quam sic nurus est adfata dolentem: **325**

DRYOPE

«Te tamen, o genetrix, alienae sanguine vestro
 rapta movet facies. Quid si tibi mira sororis
 fata meae referam? quamquam lacrimaeque dolorque
 impediunt prohibentque loqui. Fuit unica matri
 (me pater ex alia genuit) notissima forma **330**
 Oechalidum Dryope. Quam virginitate carentem
 vimque dei passam Delphos Delumque tenentis
 excipit Andraemon, et habetur coniuge felix.
 Est lacus adclivis devexo margine formam
 litoris efficiens: summum myrteta coronant. **335**
 Venerat huc Dryope fatorum nescia, quoque
 indignere magis, nymphis latura coronas;
 inque sinu puerum, qui nondum impleverat annum,
 dulce ferebat onus tepidique ope lactis alebat.
 Haud procul a stagno Tyrios imitata colores **340**
 in spem bacarum florebat aquatica lotos.
 Carpserat hinc Dryope, quos oblectamina nato
 porrigeret, flores, et idem factura videbar
 (namque aderam): vidi guttas e flore cruentas
 decidere et tremulo ramos horrore moveri. **345**
 Scilicet, ut referunt tardi nunc denique agrestes,
 Lotis in hanc nymphe, fugiens obscena Priapi,
 contulerat versos servato nomine, vultus.

Nescierat soror hoc. Quae cum perterrita retro
 ire et adoratis vellet discedere nymphis, **350**
 haeserunt radice pedes. Convellere pugnat,
 nec quicquam nisi summa movet. Subcrescit ab imo
 totaque paulatim lentus premit inguina cortex.
 Ut vidit, conata manu laniare capillos,
 fronde manum implevit: frondes caput omne tenebant. **355**
 At puer Amphissos (namque hoc avus Eurytus illi
 addiderat nomen) materna rigescere sentit
 ubera, nec sequitur ducentem lacteus umor.

Spectatrix aderam facti crudelis opemque
 non poteram tibi ferre, soror; quantumque valebam, **360**
 crescentem truncum ramosque amplexa morabar
 et, fateor, volui sub eodem cortice condi.
 Ecce vir Andraemon genitorque miserrimus adsunt
 et quaerunt Dryopen: Dryopen quaerentibus illis
 ostendi loton. Tepido dant oscula ligno **365**
 adfusique suae radicibus arboris haerent.
 Nil nisi iam faciem, quod non foret arbor, habebat
 cara soror: lacrimae misero de corpore factis
 inrorant foliis, et, dum licet ora praestant
 vocis iter, tales effundit in aera questus: **370**

«Siqua fides miseris, hoc me per numina iuro
non meruisse nefas: patior sine crimine poenam.
Viximus innocuae: si mentior, arida perdam
quas habeo, frondes et caesa securibus urar.
Hunc tamen infantem maternis demite ramis **375**
et date nutrici; nostrarque sub arbore saepe
lac facitote bibat nostrarque sub arbore ludat!
Cumque loqui poterit, matrem facitote salutet,
et tristis dicat «latet hoc in stipite mater.»
Stagna tamen timeat nec carpat ab arbore flores, **380**
et frutices omnes corpus putet esse deorum!
Care vale coniunx, et tu, germana, paterque!
Qui, siqua est pietas, ab acutae vulnere falcis,
a pecoris morsu frondes defendite nostras.
Et quoniam mihi fas ad vos incumbere non est, **385**
erigite huc artus et ad oscula nostra venite,
dum tangi possunt, parvumque attollite natum.
Plura loqui nequeo. Nam iam per candida mollis
colla liber serpit, summoque cacumine condor.
Ex oculis removete manus: sine munere vestro **390**
contegat inductus morientia lumina cortex!»
Desierant simul ora loqui, simul esse, diuque
corpore mutato rami caluere recentes.»

IOLAUS

Dumque refert Iole factum mirabile, dumque
 Eurytidos lacrimas admoto pollice siccatur **395**
 Alcmene (flet et ipsa tamen), conpescuit omnem
 res nova tristitiam. Nam limine constitit alto
 paene puer dubiaque tegens lanugine malas
 ora reformatus primos Iolaus in annos.
 Hoc illi dederat Iunonia muneris Hebe, **400**
 victa viri precibus. Quae cum iurare pararet
 dona tributuram post hunc se talia nulli,
 non est passa Themis: «Nam iam discordia Thebae
 bella movent» dixit «Capaneusque nisi ab Iove vinci
 haud poterit, fientque pares in vulnere fratres, **405**
 subductaque suos manes tellure videbit
 vivus adhuc vates; ultusque parente parentem
 natus erit factus pius et sceleratus eodem;
 attonitusque malis exsul mentisque domusque,
 vultibus Eumenidum matrisque agitabitur umbris, **410**
 donec eum coniunx fatale poposcerit aurum,
 cognatumque latus Phegeius hauserit ensis.
 Tum demum magno petet hos Acheloia supplex
 ab Iove Callirhoe natis infantibus annos
 neve necem sinat esse diu victoris inultam, **415**
 Iuppiter his motus privignae dona nurusque
 praecipiet facietque viros inpubibus annis.»

Byblis.

Haec ubi faticano venturi praescia dixit
ore Themis, vario superi sermone fremebant,
et «cur non aliis eadem dare dona liceret» **420**
murmur erat: queritur veteres Pallantias annos
coniugis esse sui, queritur canescere mitis
Iasiona Ceres, repetitum Mulciber aevum
poscit Erichthonio. Venerem quoque cura futuri
tangit et Anchisae renovare paciscitur annos. **425**
Cui studeat, deus omnis habet, crescitque favore
turbida seditio, donec sua Iuppiter ora
solvit et «o nostri siqua est reverentia,» dixit
«quo ruitis? Tantumne aliquis sibi posse videtur,
fata quoque ut superet? Fatis Iolaus in annos, **430**
quos egit, rediit, fatis iuvenescere debent
Callirhoe geniti, non ambitione nec armis.
Vos etiam, quoque hoc animo meliore feratis,
me quoque fata regunt. Quae si mutare valerem,
nec nostrum seri curvarent Aeacon anni, **435**
perpetuumque aevi florem Rhadamanthus haberet
cum Minoe meo, qui propter amara senectae
pondera despicitur nec quo prius ordine regnat.»

Dicta Iovis movere deos, nec sustinet ullus,
cum videat fessos Rhadamanthon et Aeacon annis **440**
et Minoa, queri. Qui, dum fuit integer aevi,
terruebat magnas ipso quoque nomine gentes.
Tunc erat invalidus Deionidenque iuventae
robore Miletum Phoeboque parente superbum
pertimuit credensque suis insurgere regnis, **445**
haud tamen est patriis arcere penatibus ausus.

Sponte fugis, Milete, tua, celerique carina
Aegaeas metiris aquas et in Aside terra
moenia constituis positoris habentia nomen.

BYBLIS ET CAUNUS

Hic tibi, dum sequitur patriae curvamina ripae, **450**
 filia Maeandri totiens redeuntis eodem
 cognita Cyanee, praestantia corpora forma,
 Byblida cum Cauno, prolem est enixa gemellam.
 Byblis in exemplo est, ut ament concessa puellae:
 Byblis Apollinei correpta cupidine fratris: **455**
 non soror ut fratrem, nec qua debebat, amabat.
 Illa quidem primo nullos intellegit ignes
 nec peccare putat, quod saepius oscula iungat,
 quod sua fraterno circumdet bracchia collo,
 mendacique diu pietatis fallitur umbra. **460**
 Paulatim declinat amor, visuraque fratrem
 culta venit nimiumque cupit formosa videri
 et siqua est illic formosior, invidet illi.
 Sed nondum manifesta sibi est nullumque sub illo
 igne facit votum: verumtamen aestuat intus. **465**
 Iam dominum appellat, iam nomina sanguinis odit:
 Byblida iam mavult, quam se vocet ille sororem.
 Spes tamen obscenas animo demittere non est
 ausa suo vigilans: placida resoluta quiete
 saepe videt, quod amat; visa est quoque iungere fratri **470**
 corpus et erubuit, quamvis sopita iacebat.
 Somnus abit: silet illa diu repetitque quietis
 ipsa suae speciem dubiaque ita mente profatur:

«Me miseram! tacitae quid vult sibi noctis imago?
 Quam nolim rata sit! cur haec ego somnia vidi? **475**
 Ille quidem est oculis quamvis formosus iniquis
 et placet, et possim, si non sit frater, amare,
 et me dignus erat. Verum nocet esse sororem.—
 Dummodo tale nihil vigilans committere temptem,
 saepe licet simili redeat sub imagine somnus! **480**
 testis abest somno, nec abest imitata voluptas.
 Pro! Venus et tenera volucer cum matre Cupido,
 gaudia quanta tuli! quam me manifesta libido
 contigit! ut iacui totis resoluta medullis!
 ut meminisse iuvat! quamvis brevis illa voluptas **485**
 noxque fuit praeceps et coeptis invida nostris.
 O ego, si liceat mutato nomine iungi,
 quam bene, Caune, tuo poteram nurus esse parenti!
 quam bene, Caune, meo poteras gener esse parenti!
 Omnia, di facerent, essent communia nobis, **490**
 praeter avos: tu me vellem generosior esses!
 Nescioquam facies igitur, pulcherrime, matrem:
 at mihi, quae male sum quos tu sortita parentes,
 nil nisi frater eris. Quod obest, id habebimus unum.
 Quid mihi significant ergo mea visa?—quod autem **495**
 somnia pondus habent?—an habent et somnia pondus?
 Di melius!—di nempe suas habuere sorores:

Sic Saturnus Opem iunctam sibi sanguine duxit,
 Oceanus Tethyn, Iunonem rector Olympi.
 Sunt superis sua iura! Quid ad caelestia ritus **500**
 exigere humanos diversaque foedera tempto?
 Aut nostro vetitus de corde fugabitur ardor,
 aut hoc si nequeo, peream, precor, ante toroque
 mortua componar, positaeque det oscula frater.—
 Et tamen arbitrium quaerit res ista duorum. **505**
 Finge placere mihi: scelus esse videbitur illi!
 At non Aeolidae thalamos timuere sororum!
 Unde sed hos novi? Cur haec exempla paravi?
 Quo feror? Obscenae procul hinc discedite flammae,
 nec, nisi qua fas est germanae, frater ametur!— **510**
 Si tamen ipse mei captus prior esset amore,
 forsitan illius possem indulgere furori.
 Ergo ego, quae fueram non reiectura petentem,
 ipsa petam! Poterisne loqui? poterisne fateri?
 Coget amor: potero! vel, si pudor ora tenebit, **515**
 littera celatos arcana fatebitur ignis:
 hoc placet, haec dubiam vicit sententia mentem.»

In latus erigitur cubitoque innixa sinistro
 «viderit: insanos» inquit «fateamur amores.
 Ei mihi! quo labor? quem mens mea concipit ignem?» **520**
 et meditata manu componit verba trementi:
 dextra tenet ferrum, vacuam tenet altera ceram.
 Incipit et dubitat, scribit damnatque tabellas
 et notat et delet, mutat culpatque probatque,
 inque vicem sumptas ponit positasque resumit. **525**
 Quid velit ignorat; quidquid factura videtur,
 displicet. In vultu est audacia mixta pudori.
 Scripta «soror» fuerat, visum est delere sororem
 verbaque correctis incidere talia ceris:

«Quam, nisi tu dederis, non est habitura salutem, **530**
 hanc tibi mittit amans: pudet, a! pudet edere nomen.
 Et si, quid cupiam, quaeris, sine nomine vellem
 posset agi mea causa meo, nec cognita Byblis
 ante forem, quam spes votorum certa fuisset.
 Esse quidem laesi poterat tibi pectoris index **535**
 et color et macies et vultus et umida saepe
 lumina nec causa suspiria mota patenti
 et crebri amplexus, et quae, si forte notasti,
 oscula sentiri non esse sororia possent:
 ipsa tamen, quamvis animo grave vulnus habebam, **540**
 quamvis intus erat furor igneus, omnia feci
 (sunt mihi di testes), ut tandem sanior essem,
 pugnavigue diu violenta Cupidinis arma
 effugere infelix et plus, quam ferre puellam
 posse putes, ego dura tuli. Superata fateri **545**
 cogor opemque tuam timidis exposcere votis.

Tu servare potes, tu perdere solus amantem:
 elige, utrum facias! Non hoc inimica precatur,
 sed quae, cum tibi sit iunctissima, iunctior esse
 expetit et vinclo tecum propiore ligari. **550**
 Iura senes norint et, quid liceatque nefasque
 fasque sit, inquirant legumque examina servant:
 conveniens Venus est annis temeraria nostris!
 Quid liceat, nescimus adhuc et cuncta licere
 credimus et sequimur magnorum exempla deorum. **555**
 Nec nos aut durus pater aut reverentia famae
 aut timor impedit (tantum sit causa timendi!).
 Dulcia fraterno sub nomine furta tegemus:
 est mihi libertas tecum secreta loquendi,
 et damus amplexus et iungimus oscula coram, **560**
 quantum est, quod desit? Miserere fatentis amores
 et non fassurae, nisi cogeret ultimus ardor,
 neve merere meo subscribi causa sepulcro!»

Talia nequiquam perarantem plena reliquit
 cera manum, summusque in margine versus adhaesit. **565**
 Protinus inpressa signat sua crimina gemma,
 quam tinxit lacrimis (linguam defecerat umor),
 deque suis unum famulis pudibunda vocavit
 et pavidum blandita «fer has, fidissime, nostro»—
 dixit, et adiecit longo post tempore «fratri.» **570**
 Cum daret, elapsae manibus cecidere tabellae.
 Omine turbata est: misit tamen. Apta minister
 tempora nactus adit traditque latentia verba.

Attonitus subita iuvenis Maeandrius ira
 proicit acceptas lecta sibi parte tabellas **575**
 vixque manus retinens trepidantis ab ore ministri
 «dum licet, o vetitae scelerate libidinis auctor,
 effuge!» ait: «qui, si nostrum tua fata pudorem
 non traherent secum, poenas mihi morte dedisses.»
 Ille fugit pavidus dominaeque ferocia Cauni **580**
 dicta refert. Palles audita, Bybli, repulsa,
 et pavet obsessum glaciali frigore corpus.
 Mens tamen ut rediit, pariter rediere furores,
 linguaque vix tales icto dedit aere voces:

«Et merito! quid enim temeraria vulneris huius **585**
 indicium feci? Quid, quae celandam fuerunt,
 tam cito commisi properatis verba tabellis?
 Ante erat ambiguus animi sententia dictis
 praetemptanda mihi. Ne non sequeretur euntem,
 parte aliqua veli, qualis foret aura, notare **590**
 debueram tutoque mari decurrere, quae nunc
 non exploratis inplevi linthea ventis.
 Auferor in scopulos igitur subversaue toto
 obruor oceano, neque habent mea vela recursus.

Quid quod et ominibus certis prohibebar amori **595**
 indulgere meo, tum cum mihi ferre iubenti
 excidit et fecit spes nostras cera caducas?
 Nonne vel illa dies fuerat vel tota voluntas,
 sed potius mutanda dies? Deus ipse monebat
 signaque certa dabat, si non male sana fuisset. **600**
 Et tamen ipsa loqui, nec me committere cerae
 debueram praesensque meos aperire furores
 (vidisset lacrimas, vultum vidisset amantis!),
 plura loqui poteram, quam quae cepere tabellae.
 Invito potui circumdare brachia collo **605**
 et, si reicerer, potui moritura videri
 amplectique pedes adfusaque poscere vitam.
 Omnia fecissem, quorum si singula duram
 flectere non poterant, potuissent omnia, mentem.
 Forsitan et missi sit quaedam culpa ministri: **610**
 non adiiit apte nec legit idonea, credo,
 tempora nec petiit horamque animumque vacantem.
 Haec nocuere mihi. Neque enim est de tigride natus
 nec rigidas silices solidumve in pectore ferrum
 aut adamanta gerit nec lac bibit ille leaenae. **615**
 Vincetur! Repetendus erit, nec taedia coepti
 ulla mei capiam, dum spiritus iste manebit.
 Nam primum, si facta mihi revocare liceret,
 non coepisse fuit: coepta expugnare secundum est.
 Quippe nec ille potest, ut iam mea vota relinquam, **620**
 non tamen ausorum semper memor esse meorum,
 et, quia desierim, leviter voluisse videbor
 aut etiam temptasse illum insidiisque petisse;
 vel certe non hoc, qui plurimus urget et urit
 pectora nostra, deo, sed victa libidine credar. **625**
 Denique iam nequeo nil commisisse nefandum.
 Et scripsi et petii: temerata est nostra voluntas;
 ut nihil adiciam, non possum innoxia dici.
 Quod superest, multum est in vota, in crimina parvum.»

Dixit, et (incertae tanta est discordia mentis) **630**
 cum pigeat temptasse, libet temptare: modumque
 exit et infelix committit saepe repelli.
 Mox ubi finis abest, patriam fugit ille nefasque
 inque peregrina ponit nova moenia terra.

Tum vero maestam tota Miletida mente **635**
 defecisse ferunt, tum vero a pectore vestem
 diripuit planxitque suos furibunda lacertos.
 Iamque palam est demens inconcessamque fatetur
 spem veneris, siquidem patriam invisosque penates
 deserit et profugi sequitur vestigia fratris. **640**
 Utque tuo motae, proles Semeleia, thyrsos
 Ismariae celebrant repetita triennia bacchae,
 Byblida non aliter latos ululasse per agros

Bubasides videre nurus. Quibus illa relictis
Caras et armiferos Lelegas Lyciamque pererrat. **645**
Iam Cragon et Limyren Xanthique reliquerat undas,
quoque Chimaera iugo mediis in partibus ignem,
pectus et ora leae, caudam serpentis habebat;
deficiunt silvae, cum tu lassata sequendo
concidis et dura positis tellure capillis, **650**
Bybli, iaces frondesque tuo premis ore caducas.
Saepe etiam nymphae teneris Lelegeides ulnis
tollere conantur; saepe, ut medeatur amori,
praecipiant surdaeque adhibent solacia menti:
muta iacet viridesque suis tenet unguibus herbas **655**
Byblis, et umectat lacrimarum gramina rivus.
Naidas his venam, quae numquam arescere posset,
subposuisse ferunt: quid enim dare maius habebant?

Protinus, ut secto piceae de cortice guttae,
utve tenax gravida manat tellure bitumen, **660**
utve sub adventu spirantis lene favoni
sole remollescit, quae frigore constitit, unda,
sic lacrimis consumpta suis Phoebeia Byblis
vertitur in fontem, qui nunc quoque vallibus illis
nomen habet dominae nigraque sub ilice manat. **665**

Iphis.

Fama novi centum Cretaeas forsitan urbes
implesset monstri, si non miracula nuper
Iphide mutata Crete propiora tulisset.

Proxima Cnosiaco nam quondam Phaestia regno
progenuit tellus ignotum nomine Ligdum, **670**
ingenua de plebe virum. Nec census in illo
nobilitate sua maior, sed vita fidesque
inculcata fuit. Gravidae qui coniugis aures
vocibus his monuit, cum iam prope partus adesset:
«Quae voveam, duo sunt; minimo ut relevere dolore, **675**
utque marem parias; onerosior altera sors est,
et vires fortuna negat. Quod abominor, ergo
edita forte tuo fuerit si femina partu,
(invitus mando: pietas, ignosce!) necetur.»

Dixerat, et lacrimis vultus lavere profusis, **680**
tam qui mandabat, quam cui mandata dabantur.
Sed tamen usque suum vanis Telethusa maritum
sollicitat precibus, ne spem sibi ponat in arto.
Certa sua est Ligdo sententia. Iamque ferendo
vix erat illa gravem maturo pondere ventrem, **685**
cum medio noctis spatium sub imagine somni
Inachis ante torum, pompa comitata sacrorum,
aut stetit aut visa est. Inerant lunaria fronti
cornua cum spicis nitido flaventibus auro
et regale decus. Cum qua latrator Anubis **690**
sanctaque Bubastis variisque coloribus Apis,
quique premit vocem digitoque silentia suadet,
sistraque erant numquamque satis quaesitus Osiris
plenaque somniferis serpens peregrina venenis.
Tum velut excussam somno et manifesta videntem **695**
sic adfata dea est: «Pars o Telethusa mearum,
pone graves curas mandataque falle mariti.
Nec dubita, cum te partu Lucina levarit,
tollere quidquid erit. Dea sum auxiliaris opemque
exorata fero, nec te coluisse quereris **700**
ingratum numen.» Monuit thalamoque recessit.

Laeta toro surgit purasque ad sidera supplex
Cressa manus tollens, rata sint sua visa, precatur.
Ut dolor increvit, seque ipsum pondus in auras
expulit et nata est ignaro femina patre, **705**
iussit ali mater puerum mentita: fidemque
res habuit, neque erat ficti nisi conscia nutrix.
Vota pater solvit nomenque inponit avitum:
Iphis avus fuerat. Gavisata est nomine mater,
quod commune foret nec quemquam falleret illo. **710**
Inde incepta pia mendacia fraude latebant:

Iphis.

cultus erat pueri, facies, quam sive puellae,
sive dares puero, fuerat formosus uterque.

Tertius interea decimo successerat annus,
cum pater, Iphi, tibi flavam despondet Ianthen, **715**
inter Phaestiadas quae laudatissima formae
dote fuit virgo, Dictaeo nata Teleste.
Par aetas, par forma fuit, primasque magistris
acceperere artes, elementa aetatis, ab isdem.

Hinc amor ambarum tetigit rude pectus et aequum **720**
vulnus utrique dedit. Sed erat fiducia dispar:
coniugium pactaeque exspectat tempora taedae
quamque virum putat esse, virum fore credit Ianthe;
Iphis amat, qua posse frui desperat, et auget
hoc ipsum flammam, ardetque in virgine virgo; **725**
vixque tenens lacrimas «quis me manet exitus» inquit,
«cognita quam nulli, quam prodigiosa novaeque
cura tenet Veneris? Si di mihi parcere vellent,
parcere debuerant; si non, et perdere vellent,
naturale malum saltem et de more dedissent. **730**
Nec vaccam vaccae, nec equas amor urit equarum:
urit oves aries, sequitur sua femina cervum.
Sic et aves coeunt, interque animalia cuncta
femina femineo conrepta cupidine nulla est.
Vellem nulla forem! Ne non tamen omnia Crete **735**
monstra ferat, taurum dilexit filia Solis,
femina nempe marem: meus est furiosior illo,
si verum profiteamur, amor! Tamen illa secuta est
spem Veneris, tamen illa dolis et imagine vaccae
passa bovem est, et erat, qui deciperetur adulter! **740**
Huc licet e toto sollertia confluat orbe,
ipse licet revolet ceratis Daedalus alis,
quid faciet? Num me puerum de virgine doctis
artibus efficiet? num te mutabit, Ianthe?
Quin animum firmas, teque ipsa reconligis, Iphi, **745**
consiliique inopes et stultos excutis ignes?
Quid sis nata, vide, nisi te quoque decipis ipsa,
et pete quod fas est, et ama quod femina debes!
Spes est, quae capiat, spes est, quae pascit amorem:
hanc tibi res adimit. Non te custodia caro **750**
arcet ab amplexu nec cauti cura mariti,
non patris asperitas, non se negat ipsa roganti:
nec tamen est potiunda tibi, nec, ut omnia fiant,
esse potes felix, ut dique hominesque laborent.
Nunc quoque votorum nulla est pars vana meorum, **755**
dique mihi faciles, quidquid valuere, dederunt;
quodque ego, vult genitor, vult ipsa socerque futurus.
At non vult natura, potentior omnibus istis,
quae mihi sola nocet. Venit ecce optabile tempus,
luxque iugalis adest, et iam mea fiet Ianthe— **760**

Iphis.

nec mihi continget: mediis sitiemus in undis.
 Pronuba quid Iuno, quid ad haec, Hymenaeae, venitis
 sacra, quibus qui ducat abest, ubi nubimus ambae?»

Pressit ab his vocem. Nec lenius altera virgo
 aestuat, utque celer venias, Hymenaeae, precatur. **765**
 Quod petit haec, Telethusa timens modo tempora differt,
 nunc ficto languore moram trahit, omina saepe
 visaque causatur. Sed iam consumpserat omnem
 materiam ficti, dilataque tempora taedae
 institerant, unusque dies restabat. At illa **770**
 crinalem capiti vittam nataeque sibi
 detrahit et passis aram complexa capillis
 «Isi, Paraetonium Mareoticaeque arva Pharonque
 quae colis et septem digestum in cornua Nilum:
 fer, precor» inquit «opem nostroque medere timori! **775**
 Te, dea, te quondam tuaque haec insignia vidi
 cunctaque cognovi, sonitum comitantiaque aera
 sistrorum, memorique animo tua iussa notavi.
 Quod videt haec lucem, quod non ego punior, ecce
 consilium munusque tuum est. Miserere duarum **780**
 auxilioque iuva!» Lacrimae sunt verba secutae.

Visa dea est movisse suas (et moverat) aras,
 et templi tremuere fores, imitataque lunam
 cornua fulserunt, crepuitque sonabile sistrum.

Non segura quidem, fausto tamen omine laeta **785**
 mater abit templo: sequitur comes Iphis euntem,
 quam solita est, maiore gradu, nec candor in ore
 permanet, et vires augentur, et acrior ipse est
 vultus, et incomptis brevior mensura capillis,
 plusque vigoris adest, habuit quam femina. Nam quae **790**
 femina nuper eras, puer es. Date munera templis
 nec timida gaudete fide! Dant munera templis,
 addunt et titulum; titulus breve carmen habebat:
 DONAÂ·PUERÂ·SOLVITÂ·QUAEÂ·FEMINA . VOVERAT . IPHIS

Postera lux radiis latum patefecerat orbem, **795**
 cum Venus et Iuno sociosque Hymenaeus ad ignes
 conveniunt, potiturque sua puer Iphis Ianthe.

Livre 10

Orpheus et Eurydice.

Inde per immensum croceo velatus amictu
 aethera digreditur Ciconumque Hymenaeus ad oras
 tendit et Orphea nequiquam voce vocatur.
 Adfuit ille quidem, sed nec sollemnia verba
 nec laetos vultus nec felix attulit omen. **5**
 Fax quoque, quam tenuit, lacrimoso stridula fumo
 usque fuit nullosque invenit motibus ignes.
 Exitus auspicio gravior: nam nupta per herbas
 dum nova naiadum turba comitata vagatur,
 occidit in talum serpentis dente recepto. **10**

Quam satis ad superas postquam Rhodopeius auras
 deflevit vates, ne non temptaret et umbras,
 ad Styga Taenaria est ausus descendere porta;
 perque leves populos simulacraque functa sepulcro
 Persephonen adiit inamoenaque regna tenentem **15**
 umbrarum dominum. Pulsisque ad carmina nervis
 sic ait: «O positi sub terra numina mundi,
 in quem reccidimus, quidquid mortale creamur,
 si licet et falsi positis ambagibus oris
 vera loqui sinitis, non huc, ut opaca viderem **20**
 Tartara, descendi, nec uti villosa colubris
 terna Medusaei vincirem guttura monstri:
 causa viae est coniunx, in quam calcata venenum
 vipera diffudit crescentesque abstulit annos.
 Posse pati volui nec me temptasse negabo: **25**
 vicit Amor. Supera deus hic bene notus in ora est,
 an sit et hic, dubito. Sed et hic tamen auguror esse;
 fama si veteris non est mentita rapinae,
 vos quoque iunxit Amor. Per ego haec loca plena timoris,
 per chaos hoc ingens vastique silentia regni, **30**
 Eurydices, oro, properata retexite fata.
 Omnia debemur vobis, paulumque morati
 serius aut citius sedem properamus ad unam.
 Tendimus huc omnes, haec est domus ultima, vosque
 humani generis longissima regna tenetis. **35**
 Haec quoque, cum iustos matura peregerit annos,
 iuris erit vestri: pro munere poscimus usum.
 Quod si fata negant veniam pro coniuge, certum est
 nolle redire mihi: leto gaudete duorum.»

Talia dicentem nervosque ad verba moventem **40**
 exsanguis flebant animae: nec Tantalus undam
 captavit refugam, stupuitque Ixionis orbis,
 nec carpsere iecur volucres, urnisque vacarunt
 Belides, inque tuo sedisti, Sisypho, saxo.
 Tunc primum lacrimis victarum carmine fama est **45**

Eumenidum maduisse genas. Nec regia coniunx
 sustinet oranti nec qui regit ima negare,
 Eurydicenque vocant. Umbras erat illa recentes
 inter et incessit passu de vulnere tardo.
 Hanc simul et legem Rhodopeius accipit Orpheus, **50**
 ne flectat retro sua lumina, donec Avernas
 exierit valles: aut inrita dona futura.

Carpitur acclivis per muta silentia trames,
 arduus, obscurus, caligine densus opaca.
 Nec procul afuerunt telluris margine summae: **55**
 hic, ne deficeret, metuens avidusque videndi
 flexit amans oculos; et protinus illa relapsa est,
 brachiaque intendens prendique et prendere certans
 nil nisi cedentes infelix arripit auras.
 Iamque iterum moriens non est de coniuge quicquam **60**
 questa suo: quid enim nisi se quereretur amatam?
 Supremumque «vale,» quod iam vix auribus ille
 acciperet, dixit revolutaque rursus eodem est.

Non aliter stupuit gemina nece coniugis Orpheus,
 quam tria qui timidus, medio portante catenas, **65**
 colla canis vidit, quem non pavor ante reliquit,
 quam natura prior, saxo per corpus oborto;
 quique in se crimen traxit voluitque videri
 Olenos esse nocens, tuque, o confisa figurae,
 infelix Lethaea, tuae, iunctissima quondam **70**
 pectora, nunc lapides, quos umida sustinet Ide.

Orantem frustra iterum transire volentem
 portitor arcuerat. Septem tamen ille diebus
 squalidus in ripa Cereris sine munere sedit:
 cura dolorque animi lacrimaeque alimenta fuere. **75**
 Esse deos Erebi crudeles questus, in altam
 se recipit Rhodopen pulsumque aquilonibus Haemum.

Tertius aequoreis inclusum piscibus annum
 finierat Titan, omnemque refugerat Orpheus
 femineam venerem, seu quod male cesserat illi, **80**
 sive fidem dederat. Multas tamen ardor habebat
 iungere se vati, multae doluere repulsae.
 Ille etiam Thracum populis fuit auctor amorem
 in teneros transferre mares citraque iuventam
 aetatis breve ver et primos carpere flores. **85**

Arbores motae. Cyparissus.

Collis erat collemque super planissima campi
 area, quam viridem faciebant graminis herbae.
 Umbra loco deerat: qua postquam parte resedit
 dis genitus vates et fila sonantia movit,
 umbra loco venit. Non Chaonis afruit arbor. **90**
 non nemus Heliadum, non frondibus aesculus altis,
 nec tiliae molles, nec fagus et innuba laurus,
 et coryli fragiles et fraxinus utilis hastis
 enodisque abies curvataque glandibus ilex
 et platanus genialis acerque coloribus impar **95**
 amnicolaeque simul salices et aquatica lotos
 perpetuoque virens buxum tenuesque myricae
 et bicolor myrtus et bacis caerulea tinus.
 Vos quoque, flexipedes hederæ, venistis et una
 pampineae vites et amictae vitibus ulmi, **100**
 ornique et piceae pomoque onerata rubenti
 arbutus et lentæ, victoris præmia, palme
 et succincta comas hirsutaque vertice pinus,
 grata deum matri; siquidem Cybeleius Attis
 exiit hac hominem truncoque induruit illo. **105**

CYPARISSUS

Adfuit huic turbae metas imitata cupressus,
 nunc arbor, puer ante deo dilectus ab illo,
 qui citharam nervis et nervis temperat arcum.
 Namque sacer nymphis Carthaea tenentibus arva
 ingens cervus erat, lateque patentibus altas **110**
 ipse suo capiti praebebat cornibus umbras.
 Cornua fulgebant auro, demissaque in armos
 pendebant tereti gemmata monilia collo.
 Bulla super frontem parvis argentea loris
 vincta movebatur parilique aetate: nitebant **115**
 auribus e geminis circum cava tempora bacae.
 Isque metu vacuus naturalique pavore
 deposito celebrare domos mulcendaque colla
 quamlibet ignotis manibus praeberere solebat.
 Sed tamen ante alios, Caeae pulcherrime gentis, **120**
 gratus erat, Cyparisse, tibi. Tu pabula cervum
 ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undam,
 tu modo nectebas varios per cornua flores,
 nunc eques in tergo residens huc laetus et illuc
 mollia purpureis frenabas ora capistris. **125**

Aestus erat mediusque dies, solisque vapore
 concava litorei fervebant brachia cancri:
 fessus in herbosa posuit sua corpora terra
 cervus et arborea frigus ducebat ab umbra.
 Hunc puer imprudens iaculo Cyparissus acuto **130**
 fixit; et ut saevo morientem vulnere vidit,
 velle mori statuit. Quae non solacia Phoebus
 dixit et ut leviter pro materiaque doleret,
 admonuit! Gemit ille tamen munusque supremum
 hoc petit a superis, ut tempore lugeat omni. **135**
 Iamque per inmensos egesto sanguine fletus
 in viridem verti coeperunt membra colorem,
 et modo qui nivea pendebant fronte capilli,
 horrida caesaries fieri sumptoque rigore
 sidereum gracili spectare cacumine caelum. **140**
 Ingemuit tristisque deus «lugebere nobis
 lugebisque alios aderisque dolentibus» inquit.

Ganymedes. Hyacinthus.

Tale nemus vates attraxerat inque ferarum
concilio medius turba volucrumque sedebat.
Ut satis impulsas temptavit pollice chordas **145**
et sensit varios, quamvis diversa sonarent,
concordare modos, hoc vocem carmine movit:

«Ab Iove, Musa parens, (cedunt Iovis omnia regno!)
carmina nostra move! Iovis est mihi saepe potestas
dicta prius: cecini plectro graviore Gigantas **150**
sparsaque Phlegræis victricia fulmina campis:
nunc opus est leviores lyra, puerosque canamus
dilectos superis, inconcessisque puellas
ignibus attonitas meruisse libidine poenam.

Rex superum Phrygii quondam Ganymedis amore **155**
arsit, et inventum est aliquid, quod Iuppiter esse,
quam quod erat, mallet. Nulla tamen alite verti
dignatur, nisi quae posset sua fulmina ferre.
Nec mora, percusso mendacibus aere pennis
abripit Iliaden; qui nunc quoque pocula miscet **160**
invitaque Iovi nectar Iunone ministrat.

HYACINTHUS

Te quoque, Amyclide, posuisset in aethere Phoebus,
 tristia si spatium ponendi fata dedissent.
 Qua licet, aeternus tamen es: quotiensque repellit
 ver hiemem piscique aries succedit aquoso, **165**
 tu totiens oreris viridique in caespite flores.
 Te meus ante omnes genitor dilexit, et orbe
 in medio positi caruerunt praeside Delphi,
 dum deus Eurotan inmunitamque frequentat
 Sparten. Nec citharae nec sunt in honore sagittae: **170**
 inmemor ipse sui non retia ferre recusat,
 non tenuisse canes, non per iuga montis iniqui
 ire comes, longaque alit adsuetudine flammas.

Iamque fere medius Titan venientis et actae
 noctis erat spatiumque pari distabat utrimque: **175**
 corpora veste levant et suco pinguis olivi
 splendescunt latique ineunt certamina disci.
 Quem prius aérias libratum Phoebus in auras
 misit et oppositas disiecit pondere nubes.
 Reccidit in solidam longo post tempore terram **180**
 pondus et exhibuit iunctam cum viribus artem.
 Protinus imprudens actusque cupidine lusus
 tollere Taenarides orbem properabat. At illum
 dura repercusso subiecit verbere tellus
 in vultus, Hyacinthe, tuos. Expalluit aequae **185**
 quam puer ipse deus conlapsosque excipit artus,
 et modo te refovet, modo tristia vulnera siccant,
 nunc animam admotis fugientem sustinet herbis.
 Nil prosunt artes: erat inmedicabile vulnus.
 Ut siquis violas rigidumve papaver in horto **190**
 liliaque infringat fulvis horrentia linguis,
 marcida demittant subito caput illa vietum
 nec se sustineant spectentque cacumine terram:
 sic vultus moriens iacet, et defecta vigore
 ipsa sibi est oneri cervix umeroque recumbit. **195**
 «Laberis, Oealide, prima fraudate iuventa,»
 Phoebus ait «videoque tuum, mea crimina, vulnus.
 Tu dolor es facinusque meum: mea dextera leto
 inscribenda tuo est! Ego sum tibi funeris auctor.
 Quae mea culpa tamen? Nisi si lusisse vocari **200**
 culpa potest, nisi culpa potest et amasse vocari.
 Atque utinam merito vitam tecumque liceret
 reddere! Quod quoniam fatali lege tenemur,
 semper eris mecum memorique haerebis in ore.
 Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt, **205**
 flosque novus scripto gemitus imitabere nostros.
 Tempus et illud erit, quo se fortissimus heros
 addat in hunc florem folioque legatur eodem.»

Talia dum vero memorantur Apollinis ore,
ecce cruor, qui fusus humo signaverat herbas, **210**
desinit esse cruor, Tyrioque nitentior ostro
flos oritur formamque capit quam lilia, si non
purpureus color his, argenteus esset in illis.

Non satis hoc Phoebo est (is enim fuit auctor honoris):
ipse suos gemitus foliis inscribit, et AI AI **215**
flos habet inscriptum, funestaque littera dicta est.
Nec genuisse pudet Sparten Hyacinthon, honorque
durat in hoc aevi, celebrandaque more priorum
annua praelata redeunt Hyacinthia pompa.

Cerastae et Propoetides.

At si forte roges fecundam Amathunta metallis, **220**
 an genuisse velit Propoetidas, abnuat aequae
 atque illos, gemino quondam quibus aspera cornu
 frons erat: unde etiam nomen traxere Cerastae.
 Ante fores horum stabat Iovis Hospitis ara;
 ignarus sceleris quam si quis sanguine tinctam **225**
 advena vidisset, mactatos crederet illic
 lactantes vitulos Amathusiacasque bidentes:
 hospes erat caesus. Sacris offensa nefandis
 ipsa suas urbes Ophiusiaque arva parabat
 deserere alma Venus. «Sed quid loca grata, quid urbes **230**
 peccavere meae? Quod» dixit «crimen in illis?
 Exsilio poenam potius gens impia pendat,
 vel nece, vel siquid medium est mortisque fugaeque.
 Idque quid esse potest, nisi versae poena figurae?»
 Dum dubitat, quo mutet eos, ad cornua vultum **235**
 flexit et admonita est haec illis posse relinqui:
 grandiaque in torvos transformat membra iuencos.

Sunt tamen obscenae Venerem Propoetides ausae
 esse negare deam. Pro quo sua, numinis ira,
 corpora cum forma primae vulgasse feruntur: **240**
 utque pudor cessit sanguisque induruit oris,
 in rigidum parvo silicem discrimine versae.

Pygmalion.

Quas quia Pygmalion aevum per crimen agentes
 viderat, offensus vitiis, quae plurima menti
 femineae natura dedit, sine coniuge caelebs **245**
 vivebat thalamicque diu consorte carebat.
 Interea niveum mira feliciter arte
 sculpsit ebur formamque dedit, qua femina nasci
 nulla potest: operisque sui concepit amorem.
 Virginis est verae facies, quam vivere credas, **250**
 et, si non obstet reverentia, velle moveri:
 ars adeo latet arte sua. Miratur et haurit
 pectore Pygmalion simulati corporis ignes.
 Saepe manus operi temptantes admovet, an sit
 corpus an illud ebur: nec adhuc ebur esse fatetur. **255**
 Oscula dat reddique putat loquiturque tenetque,
 et credit tactis digitos insidere membris,
 et metuit, pressos veniat ne livor in artus.
 Et modo blanditias adhibet, modo grata puellis
 munera fert illi conchas teretesque lapillos **260**
 et parvas volucres et flores mille colorum
 liliaque pictasque pilas et ab arbore lapsas
 Heliadum lacrimas; ornat quoque vestibus artus,
 dat digitis gemmas, dat longa monilia collo:
 aure leves bacae, redimicula pectore pendent. **265**
 Cuncta decent: nec nuda minus formosa videtur.
 Conlocat hanc stratis concha Sidonide tinctis
 appellatque tori sociam, acclinataque colla
 mollibus in plumis, tamquam sensura, reponit.

Festa dies Veneris tota celeberrima Cypro **270**
 venerat, et pandis inductae cornibus aurum
 conciderant ictae nivea cervice iuvencae,
 turaque fumabant: cum munere functus ad aras
 constitit et timide, «si di dare cuncta potestis,
 sit coniunx, opto» (non ausus «eburnea virgo» **275**
 dicere) Pygmalion «similis mea» dixit «eburnae.»
 Sensit, ut ipsa suis aderat Venus aurea festis,
 vota quid illa velint; et, amici numinis omen,
 flamma ter accensa est apicemque per aera duxit.

Ut rediit, simulacra suae petit ille puellae **280**
 incumbensque toro dedit oscula: visa tepere est.
 Admoveret os iterum, manibus quoque pectora temptat:
 temptatum mollescit ebur positoque rigore
 subsidit digitis ceditque, ut Hymettia sole
 cera remollescit tractataque pollice multas **285**
 flectitur in facies ipsoque fit utilis usu.
 Dum stupet et dubie gaudet fallique veretur,
 rursus amans rursusque manu sua vota retractat.
 Corpus erat: saliunt temptatae pollice venae.

Pygmalion.

Tum vero Paphius plenissima concipit heros **290**
verba, quibus Veneri grates agat, oraque tandem
ore suo non falsa premit: dataque oscula virgo
sensit et erubuit timidumque ad lumina lumen
attollens pariter cum caelo vidit amantem.

Coniugio, quod fecit, adest dea. Iamque coactis **295**
cornibus in plenum noviens lunaribus orbem
illa Paphon genuit, de qua tenet insula nomen.

Myrrha.

Editus hac ille est, qui, si sine prole fuisset,
inter felices Cinyras potuisset haberi.

Dira canam: procul hinc natae, procul este parentes! **300**

Aut, mea si vestras mulcebunt carmina mentes,
desit in hac mihi parte fides, nec credite factum,
vel, si credetis, facti quoque credite poenam.

Si tamen admissum sinit hoc natura videri,
[gentibus Ismariis et nostro gratulor orbi,] **305**
gratulor huic terrae, quod abest regionibus illis,
quae tantum genuere nefas. Sit dives amomo

cinnamaque costumque suum sudataque ligno
tura ferat floresque alios Panchaia tellus,
dum ferat et murrā: tanti nova non fuit arbor. **310**

Ipse negat nocuisse tibi sua tela Cupido,
Myrrha, facesque suas a crimine vindicat isto.
Stipite te Stygio tumidisque adflavit echidnis
e tribus una soror. Scelus est odisse parentem:
hic amor est odio maius scelus. Undique lecti **315**

te cupiunt proceres, totoque oriente iuventus
ad thalami certamen adest. Ex omnibus unum
elige, Myrrha, virum: dum ne sit in omnibus unus.
Illa quidem sentit foedoque repugnat amori
et secum «quo mente feror? quid molior?» inquit: **320**

«di, precor, et pietas sacrataque iura parentum,
hoc prohibete nefas scelerique resistite nostro, —
si tamen hoc scelus est. Sed enim damnare negatur
hanc venerem pietas, coeuntque animalia nullo
cetera delicto. Nec habetur turpe iuvencae **325**

ferre patrem tergo, fit equo sua filia coniunx,
quasque creavit init pecudes caper, ipsaque, cuius
semine concepta est, ex illo concipit ales.

Felices, quibus ista licent! Humana malignas
cura dedit leges, et quod natura remittit, **330**
invida iura negant. Gentes tamen esse feruntur,
in quibus et nato genetrix et nata parenti
iungitur, ut pietas geminato crescat amore.

Me miseram, quod non nasci mihi contigit illic,
fortunaque loci laedor! — Quid in ista revolvor? **335**

Spes interdictae discedite! Dignus amari
ille, sed ut pater, est. — Ergo si filia magni
non essem Cinyrae, Cinyrae concumbere possem;
nunc quia iam meus est, non est meus, ipsaque damno
est mihi proximitas: aliena potentior essem. **340**

Ire libet procul hinc patriaeque relinquere fines,
dum scelus effugiam. Retinet malus ardor amantem,
ut praesens spectem Cinyram tangamque loquarque
osculaque admoveam, si nil conceditur ultra.

Ultra autem spectare aliquid potes, impia virgo? **345**

Myrrha.

Et quot confundas et iura et nomina, sentis!
 Tune eris et matris paelex et adultera patris?
 Tune soror nati genetrixque vocabere fratris?
 Nec metues atro crinitas angue sorores,
 quas facibus saevis oculos atque ora petentes **350**
 noxia corda vident? At tu, dum corpore non es
 passa nefas, animo ne concipe, neve potentis
 concubitu vetito naturae pollue foedus.
 Velle puta: res ipsa vetat. Pius ille memorque est
 moris — et o vellem similis furor esset in illo!» **355**

Dixerat, at Cinyras, quem copia digna procorum,
 quid faciat, dubitare facit, scitatur ab ipsa
 nominibus dictis, cuius velit esse mariti.
 Illa silet primo, patriisque in vultibus haerens
 aestuat et tepido suffundit lumina rore. **360**
 Virginei Cinyras haec credens esse timoris,
 flere vetat siccatque genas atque oscula iungit.
 Myrrha datis nimium gaudet: consultaque, qualem
 optet habere virum, «similem tibi» dixit. At ille
 non intellectam vocem conlaudat et «esto **365**
 tam pia semper» ait. Pietatis nomine dicto
 demisit vultus sceleris sibi conscia virgo.

Noctis erat medium, curasque et corpora somnus
 solverat. At virgo Cinyreia pervigil igni
 carpitur indomito furiosaque vota retractat. **370**
 Et modo desperat, modo vult temptare, pudetque
 et cupit, et, quid agat, non invenit. Utque securi
 saucia trabs ingens, ubi plaga novissima restat,
 quo cadat, in dubio est omnique a parte timetur:
 sic animus vario labefactus vulnere nutat **375**
 huc levis atque illuc momentaque sumit utroque.
 Nec modus aut requies, nisi mors, reperitur amoris.
 Mors placet. Erigitur laqueoque innectere fauces
 destinat et zona summo de poste revincta
 «care vale Cinyra causamque intellege mortis!» **380**
 dixit et aptabat pallenti vincula collo.

Murmura verborum fidas nutricis ad aures
 pervenisse ferunt limen servantis alumnae.
 Surgit anus reseratque fores, mortisque paratae
 instrumenta videns spatium conclamat eodem **385**
 seque ferit scinditque sinus ereptaque collo
 vincula dilaniat. Tum denique flere vacavit,
 tum dare complexus laqueique requirere causam.
 Muta silet virgo terramque inmota tuetur
 et deprensa dolet tardae conamina mortis. **390**
 Instat anus canosque suos et inania nudans
 ubera per cunas alimentaque prima precatur,
 ut sibi committat, quidquid dolet. Illa rogantem

aversata gemit. Certa est exquirere nutrix
 nec solam spondere fidem: «dic» inquit «opemque **395**
 me sine ferre tibi; non est mea pigra senectus.
 Seu furor est, habeo, quae carmine sanet et herbis,
 sive aliquis nocuit, magico lustrabere ritu,
 ira deum sive est, sacris placabilis ira.
 Quid rear ulterius ? Certe fortuna domusque **400**
 sospes et in cursu est, vivit genetrixque paterque.»

Myrrha, patre audito, suspiria duxit ab imo
 pectore. Nec nutrix etiamnum concipit ullum
 mente nefas, aliquemque tamen praesentit amorem;
 propositique tenax, quodcumque est, orat, ut ipsi **405**
 indicet, et gremio lacrimantem tollit anili
 atque ita complectens infirmis membra lacertis
 «sensimus,» inquit «amas! sed et hic mea (pone timorem)
 sedulitas erit apta tibi, nec sentiet umquam
 hoc pater.» Exsiluit gremio furibunda torumque **410**
 ore premens «discede, precor, miseroque pudori
 parce!» ait. Instanti «discede, aut desine» dixit
 «quaerere, quid doleam: scelus est, quod scire laboras.»

Horret anus tremulasque manus annisque metuque
 tendit et ante pedes supplex procumbit alumnae **415**
 et modo blanditur, modo, si non conscia fiat,
 terret; et indicium laquei coeptaeque minatur
 mortis et officium commisso spondet amori.
 Extulit illa caput lacrimisque implevit obortis
 pectora nutricis; conataque saepe fateri **420**
 saepe tenet vocem, pudibundaque vestibis ora
 textit et «o» dixit «felicem coniuge matrem!»
 Hactenus, et gemuit. Gelidus nutricis in artus
 ossaque (sensit enim) penetrat tremor, albaque toto
 vertice canities rigidis stetit hirta capillis. **425**
 Multaque, ut excuteret diros, si posset, amores,
 addidit: at virgo scit se non falsa moneri,
 certa mori tamen est, si non potiat amor.
 «Vive,» ait haec «potiere tuo» — et, non ausa «parente»
 dicere, conticuit promissaque numine firmat. **430**

Festa piae Cereris celebrabant annua matres
 illa, quibus nivea velatae corpora veste
 primitias frugum dant spicea sarta suarum
 perque novem noctes venerem tactusque viriles
 in vetitis numerant. Turba Cenchreis in illa **435**
 regis adest coniunx, arcanaque sacra frequentat.
 Ergo legitima vacuus dum coniuge lectus,
 nacta gravem vino Cinyram male sedula nutrix,
 nomine mentito veros exponit amores
 et faciem laudat. Quaesitis virginis annis **440**
 «par» ait «est Myrrhae.» Quam postquam adducere iussa est

utque domum rediit, «gaude mea» dixit «alumna:
vicimus.» Infelix non toto pectore sentit
laetitiam virgo, praesagaque pectora maerent;
sed tamen et gaudet: tanta est discordia mentis. **445**

Tempus erat, quo cuncta silent, interque triones
flexerat obliquo plastrum temone Bootes:
ad facinus venit illa suum. Fugit aurea caelo
luna, tegunt nigrae latitantia sidera nubes:
nox caret igne suo. Primus tegis, Icare, vultus **450**
Erigoneque pio sacrata parentis amore.
Ter pedis offensi signo est revocata, ter omen
funereus bubo letali carmine fecit:
it tamen, et tenebrae minuunt noxque atra pudorem;
nutricisque manum laeva tenet, altera motu **455**
caecum iter explorat. Thalami iam limina tangit,
iamque fores aperit, iam ducitur intus: at illi
poplite succiduo genua intremuere, fugitque
et color et sanguis, animusque relinquit euntem.
Quoque suo propior sceleri est, magis horret, et ausi **460**
paenitet, et vellet non cognita posse reverti.
Cunctantem longaeva manu deducit et alto
admotam lecto cum traderet «accipe,» dixit
«ista tua est, Cinyra» devotaque corpora iunxit.
Accipit obsceno genitor sua viscera lecto **465**
virgineosque metus levat hortaturque timentem.
Forsitan aetatis quoque nomine «filia» dixit,
dixit et illa «pater,» sceleri ne nomina desint.
Plena patris thalamis excedit et impia diro
semina fert utero conceptaque crimina portat. **470**

Postera nox facinus geminat. Nec finis in illa est:
cum tandem Cinyras, avidus cognoscere amantem
post tot concubitus, inlato lumine vidit
et scelus et natam, verbisque dolore retentis
pendenti nitidum vagina deripit ensem. **475**
Myrrha fugit, tenebrisque et caecae munere noctis
intercepta neci est: latosque vagata per agros
palmiferos Arabas Panchaeaque rura reliquit;
perque novem erravit redeuntis cornua lunae,
cum tandem terra requievit fessa Sabaea; **480**
vixque uteri portabat onus. Tum nescia voti
atque inter mortisque metus et taedia vitae
est tales complexa preces: «O siqua patetis
numina confessis, merui nec triste recuso
supplicium. Sed ne violem vivosque superstes **485**
mortuaque extinctos, ambobus pellite regnis
mutataeque mihi vitamque necemque negate.»

Numen confessis aliquod patet: ultima certe
vota suos habuere deos. Nam crura loquentis

terra supervenit, ruptosque obliqua per ungues **490**
 porrigitur radix, longi firmamina trunci;
 ossaque robur agunt, mediaque manente medulla
 sanguis it in sucos, in magnos bracchia ramos,
 in parvos digiti, duratur cortice pellis.
 Iamque gravem crescens uterum perstrinxerat arbor **495**
 pectoraque obruerat collumque operire parabat,
 non tulit illa moram venientique obvia ligno
 subsedit mersitque suos in cortice vultus.
 Quae quamquam amisit veteres cum corpore sensus,
 flet tamen, et tepidae manant ex arbore guttae. **500**
 Est honor et lacrimis, stillataque robore murra
 nomen erile tenet nulloque tacebitur aevo.

At male conceptus sub robore creverat infans
 quaerebatque viam, qua se genetrice relictā
 exsereret: media gravidus tumet arbore venter. **505**
 Tendit onus matrem: neque habent sua verba dolores,
 nec Lucina potest parientis voce vocari.
 Nitenti tamen est similis curvataque crebros
 dat gemitus arbor lacrimisque cadentibus umet.
 Constitit ad ramos mitis Lucina dolentes **510**
 admovitque manus et verba puerpera dixit.
 Arbor agit rimas et fissa cortice vivum
 reddit onus, vagitque puer; quem mollibus herbis
 naides impositum lacrimis unxere parentis.
 Laudaret faciem Livor quoque. Qualia namque **515**
 corpora nudorum tabula pinguntur Amorum,
 talis erat: sed, ne faciat discrimina cultus,
 aut huic adde leves, aut illi deme pharetras.

Venus et Adonis. Atalanta.

Labitur occulte fallitque volatilis aetas,
 et nihil est annis velocius. Ille sorore **520**
 natus avoque suo, qui conditus arbore nuper,
 nuper erat genitus, modo formosissimus infans,
 iam iuvenis, iam vir, iam se formosior ipso est:
 iam placet et Veneri matrisque ulciscitur ignes.
 Namque pharetratus dum dat puer oscula matri, **525**
 inscius exstanti destrinxit harundine pectus.
 Laesa manu natum dea reppulit. Altius actum
 vulnus erat specie primoque fefellerat ipsam.

Capta viri forma non iam Cythereia curat
 litora, non alto repetit Paphon aequore cinctam **530**
 piscosamque Gnidon gravidamve Amathunta metallis;
 abstinet et caelo: caelo praefertur Adonis.
 Hunc tenet, huic comes est; adsuetaque semper in umbra
 indulgere sibi formamque augere colendo
 per iuga, per silvas dumosaque saxa vagatur **535**
 fine genu vestem ritu succincta Dianae
 hortaturque canes; tutaeque animalia praedae,
 aut pronos lepores aut celsum in cornua cervum,
 aut agitat dammas: a fortibus abstinet apris
 raptoresque lupos armatosque unguibus ursos **540**
 vitat et armenti saturatos caede leones.
 Te quoque, ut hos timeas, siquid prodesse monendo
 possit, Adoni, monet, «fortis» que «fugacibus esto»
 inquit «in audaces non est audacia tuta.
 Parce meo, iuvenis, temerarius esse periclo, **545**
 neve feras, quibus arma dedit natura, lacesse,
 stet mihi ne magno tua gloria. Non movet aetas
 nec facies nec quae Venerem movere, leones
 saetigerosque sues oculosque animosque ferarum.
 Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri, **550**
 impetus est fulvis et vasta leonibus ira,
 invisumque mihi genus est.» Quae causa, roganti
 «dicam,» ait «et veteris monstrum mirabere culpae.
 Sed labor insolitus iam me lassavit, et ecce
 opportuna sua blanditur populus umbra, **555**
 datque torum caespes; libet hac requiescere tecum»
 (et requievit) «humo» pressitque et gramen et ipsum,
 inque sinu iuvenis posita cervice reclinis
 sic ait ac mediis interserit oscula verbis:

ATALANTE

«Forsitan audieris aliquam certamine cursus **560**
 veloces superasse viros. Non fabula rumor
 ille fuit: superabat enim; nec dicere posses,
 laude pedum formaene bono praestantior esset.
 Scitanti deus huic de coniuge «coniuge» dixit
 «nil opus est, Atalanta, tibi: fuge coniugis usum! **565**
 nec tamen effugies teque ipsa viva carebis.»
 Territa sorte dei per opacas innuba silvas
 vivit et instantem turbam violenta procorum
 condicione fugat, nec «sum potienda, nisi» inquit
 «victa prius cursu. Pedibus contendite mecum: **570**
 praemia veloci coniunx thalamicque dabuntur,
 mors pretium tardis. Ea lex certaminis esto.»
 Illa quidem inimitis: sed (tanta potentia formae est)
 venit ad hanc legem temeraria turba procorum.

Sederat Hippomenes cursus spectator iniqui **575**
 et «petitur cuiquam per tanta pericula coniunx?»
 dixerat ac nimios iuvenum damnarat amores.
 Ut faciem et posito corpus velamine vidit,
 quale meum, vel quale tuum, si femina fias,
 obstipuit tollensque manus «ignoscite,» dixit **580**
 «quos modo culpavi. Nondum mihi praemia nota,
 quae peteretis, erant.» Laudando concipit ignes
 et, ne quis iuvenum currat velocius, optat
 invidiaque timet. «Sed cur certaminis huius
 intemptata mihi fortuna relinquitur?» inquit **585**
 «audentes deus ipse iuvat.» Dum talia secum
 exigit Hippomenes, passu volat alite virgo.
 Quae quamquam Scythica non setius ire sagitta
 Aonio visa est iuveni, tamen ille decorem
 miratur magis; et cursus facit ipse decorem. **590**
 Aura refert ablata citis talaria plantis,
 tergaque iactantur crines per eburnea, quaeque
 poplitibus suberant picto genualia limbo;
 inque puellari corpus candore ruborem
 traxerat, haud aliter, quam cum super atria velum **595**
 candida purpureum simulatas inficit umbras.
 Dum notat haec hospes, decursa novissima meta est
 et tegitur festa victrix Atalanta corona.
 Dant gemitum victi penduntque ex foedere poenas.

Non tamen eventu iuvenis deterritus horum **600**
 constitit in medio, vultuque in virgine fixo
 «quid facilem titulum superando quaeris inertes?
 mecum confer!» ait. «Seu me fortuna potentem
 fecerit, a tanto non indignabere vinci:
 namque mihi genitor Megareus Onchestius, illi **605**
 est Neptunus avus, pronepos ego regis aquarum,

nec virtus citra genus est; seu vincar, habebis
Hippomene victo magnum et memorabile nomen.»

Talia dicentem molli Schoeneia vultu
adspicit et dubitat, superari an vincere malit. **610**
Atque ita «quis deus hunc formosis» inquit «iniquus
perdere vult caraeque iubet discrimine vitae
coniugium petere hoc? Non sum, me iudice, tanti. —
Nec forma tangor (poteram tamen hac quoque tangi),
sed quod adhuc puer est: non me movet ipse, sed aetas. **615**
Quid quod inest virtus et mens interrita leti?
Quid quod ab aequorea numeratur origine quartus?
Quid quod amat tantique putat conubia nostra,
ut pereat, si me fors illi dura negarit?
Dum licet, hospes, abi thalamosque relinque cruentos: **620**
coniugium crudele meum est. Tibi nubere nulla
nolet, et optari potes a sapiente puella. —
Cur tamen est mihi cura tui tot iam ante peremptis?
Viderit! Intereat, quoniam tot caede procorum
admonitus non est agiturque in taedia vitae. — **625**
Occidet hic igitur, voluit quia vivere mecum,
indignamque necem pretium patietur amoris?
Non erit invidiae victoria nostra ferendae.
Sed non culpa mea est. Utinam desistere velles,
aut, quoniam es demens, utinam velocior esses! **630**
A! quam virgineus puerili vultus in ore est!
A! miser Hippomene, nollem tibi visa fuissem!
Vivere dignus eras. Quod si felicius essem,
nec mihi coniugium fata importuna negarent,
unus eras, cum quo sociare cubilia vellem.» **635**

Dixerat; utque rudis primoque Cupidine tacta,
quid facit ignorans, amat et non sentit amorem.

Iam solitos poscunt cursus populusque paterque,
cum me sollicita proles Neptunia voce
invocat Hippomenes «Cytherea» que «comprecor, ausis **640**
adsit» ait «nostris et quos dedit adiuvet ignes.»
Detulit aura preces ad me non invida blandas;
motaque sum, fateor. Nec opis mora longa dabatur.
Est ager, indigenae Tamasenum nomine dicunt,
telluris Cypriae pars optima, quam mihi prisca **645**
sacravere senes templisque accedere dotem
hanc iussere meis. Medio nitet arbor in arvo,
fulva comas, fulvo ramis crepitantibus auro.
Hinc tria forte mea veniens decerpta ferebam
aurea poma manu: nullique videnda nisi ipsi **650**
Hippomenen adii docuique, quis usus in illis.

Signa tubae dederant, cum carcere pronus uterque
emicat et summam celeri pede libat harenam.

Posse putes illos sicco freta radere passu
 et segetis canae stantes percurrere aristas. **655**
 Adiciunt animos iuveni clamorque favorque
 verbaque dicentum: «Nunc, nunc incumbere tempus!
 Hippomene, propera! nunc viribus utere totis!
 pelle moram, vinces!» Dubium, Megareius heros
 gaudeat, an virgo magis his Schoeneia dictis. **660**
 O quotiens, cum iam posset transire, morata est
 spectatosque diu vultus invita reliquit!
 Aridus e lasso veniebat anhelitus ore,
 metaque erat longe. Tum denique de tribus unum
 fetibus arboreis proles Neptunia misit. **665**
 Obstipuit virgo, nitidique cupidine pomi
 declinat cursus aurumque volubile tollit.
 Praeterit Hippomenes! Resonant spectacula plausu.
 Illa moram celeri cessataque tempora cursu
 corrigit atque iterum iuvenem post terga relinquit. **670**
 Et rursus pomi iactu remorata secundi
 consequitur transitque virum. Pars ultima cursus
 restabat; «nunc» inquit «ades, dea muneris auctor!»
 inque latus campi, quo tardius illa rediret,
 iecit ab obliquo nitidum iuvenaliter aurum. **675**
 An peteret, virgo visa est dubitare: coegi
 tollere et adieci sublato pondera malo
 impediique oneris pariter gravitate moraque.
 Neve meus sermo cursu sit tardior ipso,
 praeterita est virgo: duxit sua praemia victor. **680**

Dignane, cui grates ageret, cui turis honorem
 ferret, Adoni, fui? — nec grates inmemor egit,
 nec mihi tura dedit. Subitam convertor in iram;
 contemptuque dolens, ne sim spernenda futuris,
 exemplo caveo meque ipsa exhortor in ambos. **685**

Templam, deum Matri quae quondam clarus Echion
 fecerat ex voto, nemorosis abdita silvis,
 transibant, et iter longum requiescere suasit.
 Illic concubitus intempestiva cupido
 occupat Hippomenem, a numine concita nostro. **690**
 Luminis exigui fuerat prope templa recessus,
 speluncae similis, nativo pumice tectus,
 religione sacer prisca, quo multa sacerdos
 lignea contulerat veterum simulacra deorum.
 Hunc init et vetito temerat sacraria probro. **695**
 Sacra retorserunt oculos; turritaque Mater
 an Stygia fontes dubitavit mergeret unda.
 Poena levis visa est. Ergo modo levia fulvae
 colla iubae velant, digiti curvantur in ungues,
 ex umeris armi fiunt, in pectora totum **700**
 pondus abit, summae cauda verruntur harenae.
 Iram vultus habet, pro verbis murmura reddunt,

pro thalamis celebrant silvas: aliisque timendi
dente premunt domito Cybeleia frena leones.
Hos tu, care mihi, cumque his genus omne ferarum, **705**
quod non terga fugae, sed pugnae pectora praebet,
effuge, ne virtus tua sit damnosa duobus.»

ADONIS TRANSFORMÉ

Illa quidem monuit iunctisque per aera cygnis
carpit iter: sed stat monitis contraria virtus.

Forte suem latebris vestigia certa secuti **710**
excivere canes, silvisque exire parantem
fixerat obliquo iuvenis Cinyreius ictu.
Protinus excussit pando venabula rostro
sanguine tincta suo trepidumque et tuta petentem
trux aper insequitur totosque sub inguine dentes **715**
abdidit et fulva moribundum stravit harena.

Vecta levi curru medias Cytherea per auras
Cypron olorinis nondum pervenerat alis,
agnovit longe gemitum morientis et albas
flexit aves illuc. Utque aethere vidit ab alto **720**
exanimem inque suo iactantem sanguine corpus,
desiluit pariterque sinum pariterque capillos
rupit et indignis percussit pectora palmis.
Quetaque cum fatis «at non tamen omnia vestri
iuris erunt» dixit. «Luctus monimenta manebunt **725**
semper, Adoni, mei, repetitaque mortis imago
annua plangoris peraget simulamina nostri.
At cruor in florem mutabitur. An tibi quondam
femineos artus in olentes vertere mentas,
Persephone, licuit: nobis Cinyreius heros **730**
invidiae mutatus erit?» — Sic fata cruorem
nectare odorato sparsit: qui tactus ab illo
intumuit sic ut fulvo perlucida caeno
surgere bulla solet. Nec plena longior hora
facta mora est, cum flos de sanguine concolor ortus, **735**
qualem, quae lento celant sub cortice granum,
punica ferre solent. Brevis est tamen usus in illo:
namque male haerentem et nimia levitate caducum
excutiunt idem, qui praestant nomina, venti.»

Livre 11

Orphei mors.

Carmine dum tali silvas animosque ferarum
 Threicius vates et saxa sequentia ducit,
 ecce nurus Ciconum, tectae lymphata ferinis
 pectora velleribus, tumuli de vertice cernunt
 Orphea percussis sociantem carmina nervis. **5**
 E quibus una, leves iactato crine per auras,
 «en,» ait «en hic est nostri contemptor!» et hastam
 vatis Apollinei vocalia misit in ora,
 quae foliis praesuta notam sine vulnere fecit;
 alterius telum lapis est, qui missus in ipso **10**
 aere concentu victus vocisque lyraeque est
 ac veluti supplex pro tam furialibus ausis
 ante pedes iacuit. Sed enim temeraria crescunt
 bella modusque abiit, insanaque regnat Erinys.
 Cunctaque tela forent cantu mollita, sed ingens **15**
 clamor et infracto Berecynthia tibia cornu
 tympanaque et plausus et Bacchei ululatus
 obstrepere sono citharae: tum denique saxa
 non exauditi rubuerunt sanguine vatis.

Ac primum attonitas etiamnum voce canentis **20**
 innumeras volucres anguesque agmenque ferarum
 Maenades, Orphei titulum, rapuere, theatri.
 Inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris
 et coeunt ut aves, si quando luce vagantem
 noctis avem cernunt. Structoque utrimque theatro **25**
 ceu matutina cervus periturus harena
 praeda canum est, vatemque petunt et fronde virentes
 coniciunt thyrsos non haec in munera factos.
 Hae glaebas, illae direptos arbore ramos,
 pars torquent silices. Neu desint tela furori, **30**
 forte boves presso subigebant vomere terram,
 nec procul hinc multo fructum sudore parantes
 dura lacertosi fodiebant arva coloni.
 Agmine qui viso fugiunt operisque relinquunt
 arma sui, vacuosque iacent dispersa per agros **35**
 sarculaque rastrique graves longique ligones.

Quae postquam rapuere ferae cornuque minaci
 divulgare boves, ad vatis fata recurrunt
 Tendentemque manus et in illo tempore primum
 inrita dicentem nec quicquam voce moventem **40**
 sacrilegae perimunt. Perque os, pro Iuppiter! illud
 auditum saxis intellectumque ferarum
 sensibus in ventos anima exhalata recessit.

Te maestae volucres, Orpheu, te turba ferarum,
 te rigidi silices, tua carmina saepe secutae **45**
 fleverunt silvae, positis te frondibus arbor
 tonsa comas luxit. Lacrimis quoque flumina dicunt
 increvisse suis, obstrusaque carbasa pullo
 naides et dryades passosque habuere capillos.
 Membra iacent diversa locis. Caput, Hebre, lyramque **50**
 excipis, et (mirum!) medio dum labitur amne,
 flebile nescio quid queritur lyra, flebile lingua
 murmurat exanimis, respondent flebile ripae.

Iamque mare invectae flumen populare relinquunt
 et Methymnaeae potiuntur litore Lesbi. **55**
 Hic ferus expositum peregrinis anguis harenis
 os petit et sparsos stillanti rore capillos.
 Tandem Phoebus adest morsusque inferre parantem
 arcet et in lapidem rictus serpentis apertos
 congelat et patulos, ut erant, indurat hiatus. **60**

Umbra subit terras et quae loca viderat ante,
 cuncta recognoscit quaerensque per arva piorum
 invenit Eurydicen cupidisque amplectitur ulnis.
 Hic modo coniunctis spatiantur passibus ambo,
 nunc praecedentem sequitur, nunc praevisus anteit **65**
 Eurydicenque suam iam tutus respicit Orpheus.

Non impune tamen scelus hoc sinit esse Lyaeus,
 amissoque dolens sacrorum vate suorum
 protinus in silvis matres Edonidas omnes,
 quae videre nefas, torta radice ligavit. **70**
 Quippe pedum digitos, in quantum est quaeque secuta,
 traxit et in solidam detrusit acumina terram,
 utque suum laqueis, quos callidus abdidit auceps,
 crus ubi commisit volucris sensitque teneri,
 plangitur ac trepidans adstringit vincula motu: **75**
 sic, ut quaeque solo defixa cohaeserat harum,
 exsternata fugam frustra temptabat; at illam
 lenta tenet radix exsultantemque coercet,
 dumque ubi sint digiti, dum pes ubi, quaerit, et unguis,
 adspicit in teretes lignum succedere suras, **80**
 et conata femur maerenti plangere dextra,
 robora percussit: pectus quoque robora fiunt,
 robora sunt umeri, porrectaque bracchia veros
 esse putes ramos, et non fallere putando.

Midas aureus.

Nec satis hoc Baccho est: ipsos quoque deserit agros **85**
 cumque choro meliore sui vineta Timoli
 Pactolonque petit, quamvis non aureus illo
 tempore nec caris erat invidiosus harenis.
 Hunc adsueta cohors satyri bacchaeque frequentant,
 at Silenus abest: titubantem annisque meroque **90**
 ruricolae cepere Phryges vinctumque coronis
 ad regem duxere Midan, cui Thracius Orpheus
 orgia tradiderat cum Cecropio Eumolpo.
 Quem simul agnovit socium comitemque sacrorum,
 hospitis adventu festum genialiter egit **95**
 per bis quinque dies et iunctas ordine noctes.
 Et iam stellarum sublime coegerat agmen
 Lucifer undecimus, Lydos cum laetus in agros
 rex venit et iuveni Silenum reddit alumno.

Huic deus optandi gratum, sed inutile, fecit **100**
 muneris arbitrium, gaudens altore recepto.
 Ille male usurus donis ait «effice, quidquid
 corpore contigero fulvum vertatur in aurum.»
 Adnuit optatis nocituraque munera solvit
 Liber, et indoluit, quod non meliora petisset. **105**

Laetus abit gaudetque malo Berecyntius heros
 pollicitique fidem tangendo singula temptat
 Vixque sibi credens non alta fronde virentem
 ilice detraxit virgam: virga aurea facta est.
 Tollit humo saxum: saxum quoque palluit auro. **110**
 Contigit et glaebam: contactu glaeba potenti
 massa fit. Arentes Cereris decerpsit aristas:
 aurea messis erat. Demptum tenet arbore pomum:
 Hesperidas donasse putes. Si postibus altis
 admovit digitos, postes radiare videntur. **115**
 Ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis,
 unda fluens palmis Danaen eludere posset.
 Vix spes ipse suas animo capit aurea fingens
 omnia. Gaudenti mensas posuere ministri
 exstructas dapibus nec tostae frugis egentes. **120**

Tum vero, sive ille sua Cerealia dextra
 munera contigerat, Cerealia dona rigeabant,
 sive dapes avido convellere dente parabat,
 lammina fulva dapes admoto dente premebat.
 Miscuerat puris auctorem muneris undis: **125**
 fusile per rictus aurum fluitare videres.

Attonitus novitate mali, divesque miserque,
 effugere optat opes et, quae modo voverat, odit.
 Copia nulla famem relevat; sitis arida guttur

Midas aureus.

urit, et invisio meritis torquetur ab auro **130**

Ad caelumque manus et splendida brachia tollens

«da veniam, Linae pater! peccavimus,» inquit,

«sed miserere, precor, speciosoque eripe damno.»

Mite deum numen: Bacchus peccasse fatentem

restituit factique fide data munera solvit **135**

«Neve male optato maneat circumlitus auro,

vade» ait «ad magnis vicinum Sardibus amnem

perque iugum ripae labentibus obvius undis

carpe viam, donec venias ad fluminis ortus,

spumigeroque tuum fonti, qua plurimus exit, **140**

subde caput corpusque simul, simul elue crimen.»

Rex iussae succedit aquae: vis aurea tinxit

flumen et humano de corpore cessit in amnem.

Nunc quoque iam veteris percepto semine venae

arva rigent auro madidis pallentia glaebis. **145**

Midae aures.

Ille, perosus opes, silvas et rura colebat
 Panaque montanis habitantem semper in antris.
 Pingue sed ingenium mansit, nocituraque, ut ante,
 rursus erant domino stultae praecordia mentis.
 Nam freta prospiciens late riget arduus alto **150**
 Tmolus in adscensu, clivoque extensus utroque
 Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hypaepis.
 Pan ibi dum teneris iactat sua carmina nymphis
 et leve cerata modulatur harundine carmen,
 ausus Apollineos prae se contemnere cantus, **155**
 iudice sub Tmolo certamen venit ad impar.

Monte suo senior iudex consedit et aures
 liberat arboribus: quercu coma caerulea tantum
 cingitur, et pendent circum cava tempora glandes.
 Isque deum pecoris spectans «in indice» dixit **160**
 «nulla mora est.» Calamis agrestibus insonat ille
 barbaricoque Midan (aderat nam forte canenti)
 carmine delenit. Post hunc sacer ora retorsit
 Tmolus ad os Phoebi: vultum sua silva secuta est.
 Ille caput flavum lauro Parnaside vinctus **165**
 verrit humum Tyrio saturata murice palla,
 instrictamque fidem gemmis et dentibus Indis
 sustinet a laeva; tenuit manus altera plectrum.
 Artificis status ipse fuit. Tum stamina docto
 pollice sollicitat, quorum dulcedine captus **170**
 Pana iubet Tmolus citharae submittere cannas.

Iudicium sanctique placet sententia montis
 omnibus, arguitur tamen atque iniusta vocatur
 unius sermone Midae; nec Delius aures
 humanam stolidas patitur retinere figuram, **175**
 sed trahit in spatium villisque albensibus implet
 instabilesque imas facit et dat posse moveri,
 cetera sunt hominis: partem damnatur in unam
 induiturque aures lente gradientis aselli.

Ille quidem celare cupit, turpisque pudore **180**
 tempora purpureis temptat velare tiaris.
 Sed solitus longos ferro resecare capillos
 viderat hoc famulus. Qui cum nec prodere visum
 dedecus auderet, cupiens efferre sub auras,
 nec posset reticere tamen, secedit humumque **185**
 effodit et, domini quales adspexerit aures,
 voce refert parva terraeque in murmure haustae,
 indiciumque suae vocis tellure regesta
 obruit et scrobibus tacitus discedit opertis.
 Creber harundinibus tremulis ibi surgere lucus **190**
 coepit et, ut primum pleno maturuit anno,

Midae aures.

prodidit agricolam: leni nam motus ab austro
obruta verba refert dominique coarguit aures.

Laomedon. Hesione.

Ultus abit Tmolo liquidumque per aera vectus
angustum citra pontum Nephelidos Helles **195**
Laomedonteis Latoius adstitit arvis.
Dextera Sigei, Rhoetei laeva profundi
ara Panomphaeo vetus est sacrata Tonanti.
Inde novae primum moliri moenia Troiae
Laomedonta videt susceptaque magna labore **200**
crescere difficili nec opes exposcere parvas
cumque tridentigero tumidi genitore profundi
mortalem induitur formam Phrygiaeque tyranno
aedificat muros, pactus pro moenibus aurum.

Stabat opus: pretium rex infitiatur et addit, **205**
perfidiae cumulum, falsis periuria verbis.
«Non impune feres» rector maris inquit et omnes
inclinavit aquas ad avarae litora Troiae,
inque freti formam terras complevit opesque
abstulit agricolis et fluctibus obruit agros. **210**
Poena neque haec satis est: regis quoque filia monstro
poscitur aequoreo; quam dura ad saxa revinctam
vindicat Alcides promissaque munera, dictos
poscit equos, tantique operis mercede negata
bis periura capit superatae moenia Troiae. **215**
Nec pars militiae, Telamon, sine honore recessit,
Hesioneque data potitur. Nam coniuge Peleus
clarus erat diva: nec avi magis ille superbus
nomine, quam soceri, siquidem Iovis esse nepoti
contigit haud uni, coniunx dea contigit uni. **220**

Peleus et Thetis.

Namque senex Thetidi Proteus «dea» dixerat «undae,
 concipe: mater eris iuvenis, qui fortibus annis
 acta patris vincet maiorque vocabitur illo.»
 Ergo, ne quicquam mundus Iove maius haberet,
 quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes, **225**
 Iuppiter aequoreae Thetidis conubia fugit
 in suaque Aeaciden succedere vota nepotem
 iussit et amplexus in virginis ire marinae.

Est sinus Haemoniae curvos falcatus in arcus:
 brachia procurrunt, ubi, si foret altior unda, **230**
 portus erat (summis inductum est aequor harenis);
 litus habet solidum, quod nec vestigia servet
 nec remoretur iter, nec opertum pendeat alga.
 Myrtea silva subest bicoloribus obsita baxis
 et specus in medio (natura factus an arte, **235**
 ambiguum, magis arte tamen), quo saepe venire
 frenato delphine sedens, Theti, nuda solebas.
 Illic te Peleus, ut somno vincta iacebas,
 occupat: et quoniam precibus temptata repugnas,
 vim parat, innectens ambobus colla lacertis. **240**
 Quod nisi venisses variatis saepe figuris
 ad solitas artes, auso foret ille potitus.
 Sed modo tu volucris (volucrem tamen ille tenebat),
 nunc gravis arbor eras (haerebat in arbore Peleus),
 tertia forma fuit maculosae tigridis: illa **245**
 territus Aeacides a corpore brachia solvit.
 Isque deos pelagi vino super aequora fuso
 et pecoris fibris et fumo turis adorat,
 donec Carpathius medio de gurgite vates
 «Aeacide,» dixit, «thalamis potiere petitis! **250**
 Tu modo, cum rigido sopita quiescit in antro,
 ignaram laqueis vincloque innecte tenaci.
 Nec te decipiat centum mentita figuras,
 sed preme, quidquid erit, dum, quod fuit ante, reformet!»

Dixerat haec Proteus et condidit aequore vultum **255**
 admisitque suos in verba novissima fluctus.
 Pronus erat Titan inclinatoque tenebat
 Hesperium temone fretum, cum pulchra relecto
 Nereis ingreditur consueta cubilia saxo.
 Vix bene virgineos Peleus invaserat artus, **260**
 illa novat formas, donec sua membra teneri
 sentit et in partes diversas brachia tendi.
 Tum demum ingemuit, «neque» ait «sine numine vincis»
 exhibita estque Thetis. Confessam amplectitur heros
 et potitur votis ingentique implet Achille. **265**

Peleus apud Ceycem.

Felix et nato, felix et coniuge Peleus
 et cui, si demas iugulati crimina Phoci,
 omnia contigerant. Fraternali sanguine sontem
 expulsumque domo patria Trachinia tellus
 accipit. Hic regnum sine vi, sine caede regebat **270**
 Lucifero genitore satus patriumque nitorem
 ore ferens Ceyx, illo qui tempore maestus
 dissimilisque sui fratrem lugebat ademptum.

Quo postquam Aeacides fessus curaque viaque
 venit et intravit paucis comitantibus urbem, **275**
 quosque greges pecorum, quae secum armenta trahebat,
 haud procul a muris sub opaca valle reliquit,
 copia cum facta est adeundi tecta tyranni,
 velamenta manu praetendens supplice, qui sit
 se quoque satus, memorat, tantum sua crimina celat **280**
 mentiturque fugae causam: petit, urbe vel agro
 se iuvet. Hunc contra placido Trachinius ore
 talibus adloquitur: «Mediae quoque commoda plebi
 nostra patent, Peleu, nec inhospita regna tenemus.
 Adicis huic animo momento potentia, clarum **285**
 nomen avumque Iovem. Ne tempora perde precando!
 Quod petis, omne feres tuaque haec pro parte vocato,
 qualiacumque vides! Utinam meliora videres!»
 Et flebat: moveat tantos quae causa dolores,
 Peleusque comitesque rogant. Quibus ille profatur: **290**

«Forsitan hanc volucrem, rapto quae vivit et omnes
 terret aves, semper pennas habuisse putetis:
 vir fuit et (tanta est animi constantia!) iam tum
 acer erat belloque ferox ad vimque paratus,
 nomine Daedalion. Illo genitore creatis, **295**
 qui vocat auroram caeloque novissimus exit,
 (cura mihi pax est) pacis mihi cura tenendae
 coniugiique fuit, fratri fera bella placebant:
 illius virtus reges gentesque subegit,
 quae nunc Thisbaeas agitat mutata columbas. **300**

Nata erat huic Chione. Quae dotatissima forma
 mille procos habuit, bis septem nubilis annis.
 Forte revertentes Phoebus Maiaque creatus,
 ille suis Delphis, hic vertice Cylleneo,
 videre hanc pariter, pariter traxere calorem. **305**
 Spem veneris differt in tempora noctis Apollo,
 non fert ille moras virgaque movente soporem
 virginis os tangit: tactu iacet illa potenti
 vimque dei patitur. Nox caelum sparserat astris:
 Phoebus anum simulat praereptaque gaudia sumit. **310**

Ut sua maturus complevit tempora venter,
 alipedis de stirpe dei versuta propago
 nascitur, Autolycus, furtum ingeniosus ad omne,
 candida de nigris et de candentibus atra
 qui facere adsuerat, patriae non degener artis; **315**
 nascitur e Phoebō (namque est enixa gemellos)
 carmine vocali clarus citharaque Philammon.
 Quid peperisse duos et dis placuisse duobus
 et forti genitore et progenitore Tonanti
 esse satam prodest? An obest quoque gloria? multis **320**
 Offuit, huic certe! Quae se praeferre Dianae
 sustinuit faciemque deae culpavit. At illi
 ira ferox mota est «factis» que «placebimus» inquit.

Nec mora, curvavit cornu nervoque sagittam
 impulit et meritam traiecit harundine linguam. **325**
 Lingua tacet, nec vox temptataque verba sequuntur,
 conantemque loqui cum sanguine vita reliquit.
 Quo miser amplexus ego tum patriumque dolorem
 corde tuli fratricumque pio solacia dixi!
 Quae pater haud aliter quam cautes murmura ponti **330**
 accipit et natam delamentatur ademptam.
 Ut vero ardentem vidit, quater impetus illi
 in medios fuit ire rogos; quater inde repulsus
 concita membra fugae mandat similisque iuvenco
 spicula crabronum pressa cervice gerenti, **335**
 qua via nulla, ruit. Iam tum mihi currere visus
 plus homine est, alasque pedes sumpsisse putares.
 Effugit ergo omnes veloxque cupidine leti
 vertice Parnasi potitur. Miseratus Apollo,
 cum se Daedalion saxo misisset ab alto, **340**
 fecit avem et subitis pendentem sustulit alis
 oraque adunca dedit, curvos dedit unguibus hamos,
 virtutem antiquam, maiores corpore vires.
 Et nunc accipiter, nulli satis aequus, in omnes
 saevit aves aliisque dolens fit causa dolendi.» **345**

PÉLÉE ET LE LOUP

Quae dum Lucifero genitus miracula narrat
de consorte suo, cursu festinus anhelo
advolat armenti custos Phoeus Onetor
et «Peleu, Peleu! magnae tibi nuntius adsum
cladis» ait. Quodcumque ferat, iubet edere Peleus, **350**
pendet et ipse metu trepidi Trachinius oris.

Ille refert: «Fessos ad litora curva iuencos
adpuleram, medio cum Sol altissimus orbe
tantum respiceret, quantum superesse videret;
parsque boum fulvis genua inclinarat harenis **355**
latarumque iacens campos spectabat aquarum,
pars gradibus tardis illuc errabat et illuc,
nant alii celsoque exstant super aequora collo.
Templa mari subsunt nec marmore clara neque auro,
sed trabibus densis lucoque umbrosa vetusto. **360**
Nereides Nereusque tenent: hos navita ponti
edidit esse deos, dum retia litore siccant.
Iuncta palus huic est, densis obsessa salictis,
quam restagnantis fecit maris unda paludem.
Inde fragore gravi strepitus loca proxima terret **365**
belua vasta, lupus! Udisque paludibus exit,
oblitus et spumis et sparsus sanguine rictus,
fulmineus, rubra suffusus lumina flamma.
Qui quamquam saevit pariter rabieque fameque,
acrior est rabie: neque enim ieiunia curat **370**
caede boum diramque famem finire, sed omne
vulnerat armentum sternitque hostiliter omne.
Pars quoque de nobis funesto saucia morsu,
dum defensamus, leto est data. Sanguine litus
undaque prima rubet demugitaeque paludes. — **375**
Sed mora damnosa est, nec res dubitare remittit:
dum superest aliquid, cuncti coeamus et arma,
arma capessamus coniunctaque tela feramus!»

Dixerat agrestis; nec Pelea damna movebant,
sed, memor admissi, Nereida conligit orbam **380**
damna sua inferias exstincto mittere Phoco.
Induere arma viros violentaque sumere tela
rex iubet Oetaeus; cum quis simul ipse parabat
ire, sed Alcyone coniunx excita tumultu
prosilit et, nondum totos ornata capillos, **385**
disicit hos ipsos, colloque infusa mariti,
mittat ut auxilium sine se, verbisque precatur
et lacrimis, animasque duas ut servet in una.

Aeacides illi: «Pulchros, regina, piosque
pone metus! Plena est promissi gratia vestri. **390**
Non placet arma mihi contra nova monstra moveri:

numen adorandum pelagi est.» Erat ardua turris
arce focus summa, fessis loca grata carinis.
Adscendunt illuc stratosque in litore tauros
cum gemitu adspiciunt vastatoremque cruento **395**
ore ferum, longos infectum sanguine villos.

Inde manus tendens in aperti litora ponti
caeruleam Peleus Psamathen, ut finiat iram,
orat, opemque ferat; nec vocibus illa rogantis
flectitur Aeacidae: Thetis hanc pro coniuge supplex **400**
accepit veniam. Sed enim revocatus ab acri
caede lupus perstat, dulcedine sanguinis asper,
donec inhaerentem lacerae cervice iuvencae
marmore mutavit. Corpus praeterque colorem
omnia servavit: lapidis color indicat illum **405**
iam non esse lupum, iam non debere timeri.
Nec tamen hac profugum consistere Pelea terra
fata sinunt: Magnetas adit vagus exul et illic
sumit ab Haemonio purgamina caedis Acasto.

Ceyx et Alcyone. Somnus.

Interea fratrisque sui fratremque secutis **410**
 anxia prodigiis turbatus pectora Ceyx,
 consulat ut sacras, hominum oblectamina, sortes,
 ad Clarium parat ire deum; nam templa profanus
 invia cum Phlegyis faciebat Delphica Phorbas.

Consilii tamen ante sui, fidissima, certam **415**
 te facit, Alcyone; cui protinus intima frigus
 ossa receperunt, buxoque simillimus ora
 pallor obit, lacrimisque genae maduere profusis.
 Ter conata loqui ter fletibus ora rigavit,
 singultuque pias interrumpente querellas **420**
 «quae mea culpa tuam,» dixit «carissime, mentem
 vertit? Ubi est quae cura mei prior esse solebat?
 Iam potes Alcyone securus abesse relicta?
 Iam via longa placet? Iam sum tibi carior absens?
 At, puto, per terras iter est, tantumque dolebo, **425**
 non etiam metuum, curaque timore carebunt.
 Aequora me terrent et ponti tristis imago:
 et laceras nuper tabulas in litore vidi,
 et saepe in tumultis sine corpore nomina legi.
 Neve tuum fallax animum fiducia tangat, **430**
 quod socer Hippotades tibi sit, qui carcere fortes
 contineat ventos et, cum velit, aequora placet!
 Cum semel emissi tenuerunt aequora venti,
 nil illis vetitum est, incommendataque tellus
 omnis et omne fretum est. Caeli quoque nubila vexant **435**
 excutiuntque feri rutilos concursibus ignes.
 Quo magis hos novi (nam novi et saepe paterna
 parva domo vidi), magis hos reor esse timendos.
 Quod tua si flecti precibus sententia nullis,
 care, potest, coniunx, nimiumque es certus eundi, **440**
 me quoque tolle simul. Certe iactabimur una,
 nec nisi quae patiar, metuum: pariterque feremus,
 quidquid erit, pariter super aequora lata feremur.»

Talibus Aeolidis dictis lacrimisque movetur
 sidereus coniunx: neque enim minor ignis in ipso est. **445**
 Sed neque propositos pelagi dimittere cursus,
 nec vult Alcyonen in partem adhibere pericli,
 multaque respondit timidum solantia pectus.
 Non tamen idcirco causam probat; addidit illis
 hoc quoque lenimen, quo solo flexit amantem: **450**
 «Longa quidem est nobis omnis mora: sed tibi iuro
 per patrios ignes, si me modo fata remittant,
 ante reversurum, quam luna bis impleat orbem.»

His ubi promissis spes est admota recursus,
 protinus eductam navalibus aequore tingi **455**

armarique suis pinum iubet armamentis.
 Qua rursus visa, veluti praesaga futuri,
 horruit Alcyone lacrimasque emisit obortas
 amplexusque dedit, tristisque miserrima tandem
 ore «vale» dixit conlapsaque corpore toto est. **460**

Ast iuvenes, quaerente moras Ceyce, reducunt
 ordinibus geminis ad fortia pectora remos
 aequalique ictu scindunt freta. Sustulit illa
 umentes oculos, stantemque in puppe relictam
 concussa manu dantem sibi signa maritum **465**
 prima videt redditque notas; ubi terra recessit
 longius atque oculi nequeunt cognoscere vultus,
 dum licet, insequitur fugientem lumine pinum.
 Haec quoque ut haud poterat, spatio submota, videri,
 vela tamen spectat summo fluitantia malo; **470**
 ut nec vela videt, vacuum petit anxia lectum
 seque toro ponit; renovat lectusque locusque
 Alcyonae lacrimas et, quae pars, admonet, absit.

Portibus exierant, et moverat aura rudentes:
 obvertit lateri pendentes navita remos **475**
 cornuaque in summa locat arbore totaque malo
 carbasa deducit venientesque accipit auras.

Aut minus, aut certe medium non amplius aequor
 puppe secabatur, longeque erat utraque tellus,
 cum mare sub noctem tumidis albescere coepit **480**
 fluctibus et praecipue spirare valentius eurus.
 «Ardua iamdudum demittite cornua» rector
 clamat «et antemnis totum subnectite velum.»
 Hic iubet: impediunt adversae iussa procellae,
 nec sinit audiri vocem fragor aequoris ullam. **485**
 Sponte tamen properant alii subducere remos,
 pars munire latus, pars ventis vela negare.
 Egerit hic fluctus aequorque refundit in aequor,
 hic rapit antemnas. Quae dum sine lege geruntur,
 aspera crescit hiems, omnique e parte feroces **490**
 bella gerunt venti fretaque indignantia miscent.

Ipse pavet nec se, qui sit status, ipse fatetur
 scire ratis rector, nec, quid iubeatve velitve:
 tanta mali moles tantoque potentior arte est.
 Quippe sonant clamore viri, stridore rudentes, **495**
 undarum incursu gravis unda, tonitribus aether.
 Fluctibus erigitur caelumque aequare videtur
 pontus et inductas adspergine tangere nubes;
 et modo, cum fulvas ex imo vertit harenas,
 concolor est illis, Stygia modo nigrior unda, **500**
 sternitur interdum spumisque sonantibus albet.

Ipsa quoque his agitur vicibus Trachinia puppis,
 et nunc sublimis veluti de vertice montis
 despicere in valles inumque Acheronta videtur,
 nunc, ubi demissam curvum circumstetit aequor, **505**
 suspicere inferno summum de gurgite caelum.
 Saepe dat ingentem fluctu latus icta fragorem
 nec levius pulsata sonat, quam ferreus olim
 cum laceras aries ballistave concutit arces.
 Utque solent sumptis incursu viribus ire **510**
 pectore in arma feri protentaque tela leones,
 sic ubi se ventis admiserat unda coortis,
 ibat in arma ratis multoque erat altior illis.

Iamque labant cunei, spoliataque tegmine cerae
 rima patet praebetque viam letalibus undis. **515**
 Ecce cadunt largi resolutis nubibus imbres,
 inque fretum credas totum descendere caelum,
 inque plagas caeli tumefactum adscendere pontum.
 Vela madent nimbis, et cum caelestibus undis
 aequoreae miscentur aquae; caret ignibus aether, **520**
 caecaque nox premitur tenebris hiemisque suisque.
 Discutiunt tamen has praebentque micantia lumen
 fulmina: fulmineis ardescunt ignibus ignes.

Dat quoque iam saltus intra cava texta carinae
 fluctus; et ut miles, numero praestantior omni, **525**
 cum saepe adsiluit defensae moenibus urbis,
 spe potitur tandem laudisque accensus amore
 inter mille viros murum tamen occupat unus,
 sic, ubi pulsarunt noviens latera ardua fluctus,
 vastius insurgens decimae ruit impetus undae; **530**
 nec prius absistit fessam oppugnare carinam,
 quam velut in captae descendat moenia navis.
 Pars igitur temptabat adhuc invadere pinum,
 pars maris intus erat. Trepidant haud segnius omnes,
 quam solet urbs, aliis murum fodientibus extra **535**
 atque aliis murum, trepidare, tenentibus intus.

Deficit ars animique cadunt, totidemque videntur,
 quot veniunt fluctus, ruere atque inrumpere mortes.
 Non tenet hic lacrimas, stupet hic, vocat ille beatos,
 funera quos maneant: hic votis numen adorat **540**
 brachiaque ad caelum, quod non videt, inrita tollens
 poscit opem, subeunt illi fraterque parensque,
 huic cum pignoribus domus et quodcumque relictum est.
 Alcyone Ceyca movet, Ceycis in ore
 nulla nisi Alcyone est; et cum desideret unam, **545**
 gaudet abesse tamen. Patriae quoque vellet ad oras
 respicere inque domum supremos vertere vultus,
 verum ubi sit, nescit; tanta vertigine pontus
 fervet, et inducta piceis e nubibus umbra

omne latet caelum, duplicataque noctis imago est. **550**

Frangitur incursu nimborum turbinis arbor,
frangitur et regimen, spoliisque animosa superstes
unda, velut victrix, sinuataque despicit undas,
nec levius, quam si quis Athon Pindumve revulsos
sede sua totos in apertum everterit aequor, **555**
praecipitata cadit pariterque et pondere et ictu
mergit in ima ratem; cum qua pars magna virorum,
gurgite pressa gravi neque in aera reddita, fato
functa suo est: alii partes et membra carinae
trunca tenent: tenet ipse manu, qua sceptrum solebat, **560**
fragmina navigii Ceyx socerumque patremque
invocat heu! frustra. Sed plurima nantis in ore
Alcyone coniunx: illam meminitque refertque,
illius ante oculos ut agant sua corpora fluctus,
optat et exanimis manibus tumuletur amicis. **565**
Dum natat, absentem, quotiens sinit hiscere fluctus,
nominat Alcyonen ipsisque in murmure undis.
Ecce super medios fluctus niger arcus aquarum
frangitur et rupta mersum caput obruit unda.

Lucifer obscurus nec quem cognoscere posses **570**
illa luce fuit, quoniamque excedere caelo
non licuit, densis texit sua nubibus ora.

Aeolis interea tantorum ignara malorum
dinumerat noctes, et iam, quas induat ille
festinat vestes, iam quas, ubi venerit ille, **575**
ipsa gerat, reditusque sibi promittit inanes.
Omnibus illa quidem superis pia tura ferebat,
ante tamen cunctos Iunonis templa colebat
proque viro, qui nullus erat, veniebat ad aras
utque foret sospes coniunx suus utque rediret, **580**
optabat, nullamque sibi praeferret; at illi
hoc de tot votis poterat contingere solum.

At dea non ultra pro functo morte rogari
sustinet; utque manus funestas arceat aris,
«Iri, meae» dixit «fidissima nuntia vocis, **585**
vise soporiferam Somni velociter aulam
extinctique iube Ceycis imagine mittat
somnia ad Alcyonen veros narrantia casus.»

Dixerat: induitur velamina mille colorum
Iris, et arcuato caelum curvamine signans **590**
tecta petit iussi sub nube latentia regis.

Est prope Cimmerios longo spelunca recessu,
mons cavus, ignavi domus et penetralia Somni:
quo numquam radiis oriens mediusve cadensve

Ceyx et Alcyone. Somnus.

Phoebus adire potest. Nebulae caligine mixtae **595**
 exhalantur humo dubiaequae crepuscula lucis.
 Non vigil ales ibi cristati cantibus oris
 evocat auroram, nec voce silentia rumpunt
 sollicitive canes canibusve sagacior anser.
 Non fera, non pecudes, non moti flamine rami **600**
 humanaeve sonum reddunt convicia linguae:
 muta quies habitat; saxo tamen exit ab imo
 rivus aquae Lethes, per quem cum murmure labens
 invitat somnos crepitantibus unda lapillis.
 Ante fores antri fecunda papavera florent **605**
 innumeraeque herbae, quarum de lacte soporem
 nox legit et spargit per opacas umida terras.
 Ianua nec verso stridores cardine reddit:
 nulla domo tota, custos in limine nullus.
 At medio torus est ebene sublimis in antro, **610**
 plumeus, unicolor, pullo velamine tectus:
 quo cubat ipse deus membris languore solutis.
 Hunc circa passim varias imitantia formas
 somnia vana iacent totidem, quot messis aristas,
 silva gerit frondes, eiectas litus harenas. **615**

Quo simul intravit manibusque obstantia virgo
 somnia dimovit, vestis fulgore reluxit
 sacra domus, tardaue deus gravitate iacentes
 vix oculos tollens iterumque iterumque relabens
 summaque percutiens nutanti pectora mento, **620**
 excussit tandem sibi se; cubitoque levatus,
 quid veniat (cognovit enim), scitatur. At illa:

«Somne, quies rerum, placidissime, Somne, deorum,
 pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
 fessa ministeriis mulces reparasque labori, **625**
 somnia, quae veras aequent imitantia formas,
 Herculea Trachine iube sub imagine regis
 Alcyonen adeant simulacraque naufraga fingant.
 Imperat hoc Iuno.» Postquam mandata peregit,
 Iris abit (neque enim ulterius tolerare soporis **630**
 vim poterat), labique ut somnum sensit in artus,
 effugit et remeat per quos modo venerat arcus.

At pater e populo natorum mille suorum
 excitat artificem simulatoremque figurae
 Morphea: non illic quisquam sollertius alter **635**
 exprimit incessus vultumque sonumque loquendi.
 Adicit et vestes et consuetissima cuique
 verba; sed hic solos homines imitatur, at alter
 fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens:
 hunc Icelon superi, mortale Phobetora vulgus **640**
 nominat. Est etiam diversae tertius artis
 Phantasos: ille in humum saxumque undamque trabemque

quaeque vacant anima, fallaciter omnia transit.
 Regibus hi ducibusque suos ostendere vultus
 nocte solent, populos alii plebemque pererrant. **645**
 Praeterit hos senior cunctisque e fratribus unum
 Morphea, qui peragat Thaumantidos edita, Somnus
 eligit: et rursus molli languore solutus
 deposuitque caput stratoque recondidit alto.

Ille volat nullos strepitus facientibus alis **650**
 per tenebras intraque morae breve tempus in urbem
 pervenit Haemoniam positisque e corpore pennis
 in faciem Ceycis abit sumptaque figura
 luridus, exanimi similis, sine vestibus ullis,
 coniugis ante torum miserae stetit: uda videtur **655**
 barba viri, madidisque gravis fluere unda capillis.

Tum lecto incumbens, fletu super ora profuso,
 haec ait: «Agnoscis Ceyca, miserrima coniunx?
 An mea mutata est facies? Nunc respice! nosces
 inveniesque tuo pro coniuge coniugis umbram. **660**
 Nil opis, Alcyone, nobis tua vota tulerunt:
 occidimus! Falso tibi me promittere noli!
 Nubilis Aegaeo deprendit in aequore navem
 auster et ingenti iactatam flamine solvit,
 oraque nostra, tuum frustra clamantia nomen, **665**
 implerunt fluctus. Non haec tibi nuntiat auctor
 ambiguus, non ista vagis rumoribus audis:
 ipse ego fata tibi praesens mea naufragus edo.
 Surge, age, da lacrimas lugubriaque indue nec me
 indeploratum sub inania Tartara mitte.» **670**
 Adicit his vocem Morpheus, quam coniugis illa
 crederet esse sui: fletus quoque fundere veros
 visus erat, gestumque manus Ceycis habebat.

Ingemit Alcyone, lacrimas movet atque lacertos
 per somnum, corpusque petens amplectitur auras **675**
 exclamatque «mane! quo te rapis? ibimus una!»
 Voce sua specieque viri turbata soporem
 excutit et primo, si sit, circumspicit, illic,
 qui modo visus erat: nam moti voce ministri
 intulerant lumen. Postquam non invenit usquam, **680**
 percutit ora manu laniatque a pectore vestes
 pectoraque ipsa ferit, nec crines solvere curat:
 scindit et altrici, quae luctus causa, roganti
 «nulla est Alcyone, nulla est!» ait. «Occidit una
 cum Ceyce suo! Solantia tollite verba! **685**
 Naufragus interiit! Vidi agnovique manusque
 ad discedentem cupiens retinere, tetendi.
 Umbra fuit, — sed et umbra tamen manifesta virique
 vera mei! Non ille quidem, si quaeris, habebat
 adsuetos vultus, nec quo prius, ore nitebat: **690**

pallentem nudumque et adhuc umentem capillo
 infelix vidi. Stetit hoc miserabilis ipse
 ecce loco!» (et quaerit, vestigia siqua supersint)
 «Hoc erat, hoc, animo quod divinante timebam,
 et ne me fugeres, ventos sequerere, rogabam. **695**
 At certe vellem, quoniam periturus abibas,
 me quoque duxisses! Multum fuit utile tecum
 ire mihi: neque enim de vitae tempore quicquam
 non simul egissem, nec mors discreta fuisset.
 Nunc absens perii, iactor quoque fluctibus absens, **700**
 et sine me me pontus habet. Crudelior ipso
 sit mihi mens pelago, si vitam ducere nitar
 longius et tanto pugnem superesse dolori.
 Sed neque pugnabo, nec te, miserande, relinquam
 et tibi nunc saltem veniam comes, inque sepulcro **705**
 si non urna, tamen iunget nos littera: si non
 ossibus ossa meis, at nomen nomine tangam.»

Plura dolor prohibet, verboque intervenit omni
 plangor, et attonito gemitus a corde trahuntur.

Mane erat, egreditur tectis ad litus et illum **710**
 maesta locum repetit, de quo spectarat euntem.
 Dumque moratur ibi, dumque «hic retinacula solvit,
 hoc mihi discedens dedit oscula litore» dicit,
 dumque notata locis reminiscitur acta fretumque
 prospicit: in liquida, spatio distante, tuetur **715**
 nescio quid quasi corpus, aqua. Primoque, quid illud
 esset, erat dubium; postquam paulum appulit unda,
 et, quamvis aberat, corpus tamen esse liquebat,
 qui foret, ignorans, quia naufragus, omine mota est
 et, tamquam ignoto lacrimam daret, «heu! miser» inquit **720**
 «quisquis es, et siqua est coniunx tibi!» Fluctibus actum
 fit propius corpus; quod quo magis illa tuetur,
 hoc minus et minus est mentis sua, iamque propinquae
 admotum terrae, iam quod cognoscere posset,
 cernit: erat coniunx. «Ille est!» exclamat et una **725**
 ora, comas, vestem lacerat tendensque trementes
 ad Ceyca manus «sic, o carissime coniunx,
 sic ad me, miserande, redis?» ait. Adiacet undis
 facta manu moles, quae primas aequoris undas
 frangit et incursus quae praedelassat aquarum. **730**
 Insilit huc, mirumque fuit potuisse: volabat
 percutiensque levem modo natis aera pennis
 stringebat summas ales miserabilis undas.
 Dumque volat, maesto similem plenumque querellae
 ora dedere sonum tenui crepitantia rostro. **735**

Ut vero tetigit mutum et sine sanguine corpus,
 dilectos artus amplexa recentibus alis
 frigida nequiquam duro dedit oscula rostro.

Senserit hoc Ceyx, an vultum motibus undae
tollere sit visus, populus dubitabat: at ille **740**
senserat, et tandem superis miserantibus, ambo
alite mutantur. Fatis obnoxius isdem
tunc quoque mansit amor, nec coniugiale solutum est
foedus in alitibus: coeunt fiuntque parentes,
perque dies placidos hiberno tempore septem **745**
incubat Alcyone pendentibus aequore nidis.
Tunc iacet unda maris: ventos custodit et arcet
Aeolus egressu praestatque nepotibus aequor.

Aesacos.

Hos aliquis senior iunctim freta lata volantes
 spectat et ad finem servatos laudat amores; **750**
 proximus, aut idem, si fors tulit, «hic quoque,» dixit
 «quem mare carpentem substrictaque crura gerentem
 adspicis» (ostendens spatiosum in guttura mergum),
 «regia progenies: sunt si descendere ad ipsum
 ordine perpetuo quaeris, sunt huius origo **755**
 Ilus et Assaracus raptusque Iovi Ganymedes
 Laomedonque senex Priamusque novissima Troiae
 tempora sortitus. Frater fuit Hectoris iste:
 qui nisi sensisset prima nova fata iuventa,
 forsitan inferius non Hectore nomen haberet, **760**
 quamvis est illum proles enixa Dymantis,
 Aesacon umbrosa furtim peperisse sub Ida
 fertur Alexirhoe, Granico nata bicorni.

Oderat hic urbes nitidaque remotus ab aula
 secretos montes et inambitiosa colebat **765**
 rura nec Iliacos coetus nisi rarus adibat.
 Non agreste tamen nec inexpugnabile amori
 pectus habens silvas captatam saepe per omnes
 adspicit Hesperien patria Cebrenida ripa
 iniectos umeris siccantem sole capillos. **770**
 Visa fugit nymphe, veluti perterrita fulvum
 cervam lupum longeque lacu deprensa relicto
 accipitrem fluvialis anas; quam Troius heros
 insequitur celeremque metu celer urget amore:
 ecce latens herba coluber fugientis adunco **775**
 dente pedem strinxit virusque in corpore liquit;
 cum vita suppressa fuga est: amplectitur amens
 exanimem clamatque «piget, piget esse secutum!
 Sed non hoc timui, neque erat mihi vincere tanti.
 Perdidimus miseram nos te duo: vulnus ab angue, **780**
 a me causa data est. Ego sum sceleratior illo,
 qui tibi morte mea mortis solacia mittam.»

Dixit et e scopulo, quem rauca subederat unda,
 decidit in pontum. Tethys miserata cadentem
 molliter excepit nantemque per aequora pennis **785**
 textit, et optatae non est data copia mortis.
 Indignatur amans invitum vivere cogi
 obstarique animae misera de sede volenti
 exire. Utque novas umeris adsumpserat alas,
 subvolat atque iterum corpus super aequora mittit. **790**
 Pluma levat casus: furit Aesacos inque profundum
 pronus abit letique viam sine fine retemptat.
 Fecit amor maciem: longa internodia crurum,
 longa manet cervix, caput est a corpore longe;
 aequor amat nomenque manet, quia mergitur, illi.» **795**

Livre 12

Graeci Aulide. Fama.

Nescius adsumptis Priamus pater Aesacon alis
vivere lugebat, tumulo quoque nomen habenti
inferias dederat cum fratribus Hector inani.

Defuit officio Paridis praesentia tristi,
postmodo qui rapta longum cum coniuge bellum **5**
attulit in patriam; coniurataeque sequuntur
mille rates gentisque simul commune Pelasgae.
Nec dilata foret vindicta, nisi aequora saevi
in via fecissent venti Boeotaque tellus
Aulide piscosa puppes tenuisset ituras. **10**
Hic patrio de more Iovi cum sacra parassent,
ut vetus accensis incanduit ignibus ara,
serpere caeruleum Danaï videre draconem
in platanum, coeptis quae stabat proxima sacris.
Nidus erat volucrum bis quattuor arbore summa: **15**
quas simul et matrem circum sua damna volentem
corripuit serpens avidoque recondidit ore.
Obstipuerunt omnes. At veri providus augur
Thestorides «vincemus» ait, «gaudete, Pelasgi!
Troia cadet, sed erit nostri mora longa laboris,» **20**
atque novem volucres in belli digere annos.
Ille, ut erat virides amplexus in arbore ramos,
fit lapis et servat serpentis imagine saxum.

Permanet Aoniis Nereus violentus in undis
bellaque non transfert; et sunt qui parcere Troiae **25**
Neptunum credant, quia moenia fecerat urbi.
At non Thestorides: nec enim nescitve tacetve
sanguine virgineo placandam virginis iram
esse deae. Postquam pietatem publica causa
rexque patrem vicit castumque datura cruorem **30**
flentibus ante aram stetit Iphigenia ministris,
victa dea est nubemque oculis obiecit et inter
officium turbamque sacri vocesque precantum
supposita fertur mutasse Mycenida cerva.
Ergo ubi, qua decuit, lenita est caede Diana, **35**
et pariter Phoebes, pariter maris ira recessit,
accipiunt ventos a tergo mille carinae
multaque perpessae Phrygia potiuntur harena.

LA RENOMMÉE ET LE TROYEN CYGNUS

Orbe locus medio est inter terrasque fretumque
 caelestesque plagas, triplicis confinia mundi, **40**
 unde quod est usquam, quamvis regionibus absit,
 inspicitur, penetratque cavas vox omnis ad aures.
 Fama tenet summaque domum sibi legit in arce,
 innumerosque aditus ac mille foramina tectis
 addidit et nullis inclusit limina portis: **45**
 nocte dieque patet. Tota est ex aere sonanti,
 tota fremit vocesque refert iteratque quod audit.
 Nulla quies intus nullaque silentia parte,
 nec tamen est clamor, sed parvae murmura vocis,
 qualia de pelagi, siquis procul audiat, undis **50**
 esse solent, qualemve sonum, cum Iuppiter atras
 increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
 Atria turba tenet: veniunt, leve vulgus, euntque
 mixtaque cum veris passim commenta vagantur
 milia rumorum confusaque verba volutant. **55**
 E quibus hi vacuas implent sermonibus aures,
 hi narrata ferunt alio; mensuraque ficti
 crescit, et auditis aliquid novus adicit auctor.
 Illic Credulitas, illic temerarius Error
 vanaque Laetitia est consternatique Timores **60**
 Seditioque recens dubioque auctore Susurri.
 Ipsa, quid in caelo rerum pelagoque geratur
 et tellure, videt totumque inquirat in orbem.

Achilles et Cygnus.

Fecerat haec notum Graias cum milite forti
 adventare rates, neque inexpectatus in armis **65**
 hostis adest: prohibent aditus litusque tuentur
 Troes, et Hectorea primus fataliter hasta,
 Protesilae, cadis, commissaque proelia magno
 stant Danais, fortisque animae nece cognitus Hector.
 Nec Phryges exiguo, quid Achaica dextera possit **70**
 sanguine senserunt. Et iam Sigea rubebant
 litora, iam leto proles Neptunia Cygnus
 mille viros dederat, iam curru instabat Achilles
 totaque Peliacae sternebat cuspidis ictu
 agmina, perque acies aut Cygnum aut Hectora quaerens **75**
 concreditur Cygno (decimum dilatus in annum
 Hector erat): tum colla iugo canentia pressos
 exhortatus equos currum direxit in hostem
 concutiensque suis vibrantia tela lacertis
 «quisquis es, o iuvenis» dixit «solamen habeto **80**
 mortis, ab Haemonio quod sis iugulatus Achille.»

Hactenus Aeacides; vocem gravis hasta secuta est.
 Sed quamquam certa nullus fuit error in hasta,
 nil tamen emissi profecit acumine ferri
 utque hebeti pectus tantummodo contudit ictu. **85**

«Nate dea, nam te fama praeovimus,» inquit
 ille «quid a nobis vulnus miraris abesse?»
 (mirabatur enim) «non haec, quam cernis, equinis
 fulva iubis cassis neque onus cava parma sinistrae
 auxilio mihi sunt: decor est quaesitus ab istis. **90**
 Mars quoque ob hoc capere arma solet! Removebitur omne
 tegminis officium, tamen indestrictus abibo.
 Est aliquid non esse satum Nereide, sed qui
 Nereaque et natas et totum temperat aequor.»

Dixit et haesurum clipei curvamine telum **95**
 misit in Aeaciden, quod et aes et proxima rupit
 terga novena boum, decimo tamen orbe moratum est.
 Excutit hoc heros rursusque trementia forti
 tela manu torsit: rursus sine vulnere corpus
 sincerumque fuit! Nec tertia cuspis apertum **100**
 et se praebentem valuit destringere Cygnum.
 Haud secus exarsit, quam circo taurus aperto,
 cum sua terribili petit inritamina cornu,
 poeniceas vestes, elusaque vulnera sentit.
 Num tamen exciderit ferrum, considerat hastae: **105**
 haerebat ligno. «Manus est mea debilis ergo,
 quasque» ait «ante habuit vires, effudit in uno?
 Nam certe valuit, vel cum Lyrnesia primus
 moenia deieci, vel cum Tenedonque suoque

Eetioneas inplevi sanguine Thebas, **110**
 vel cum purpureus populari caede Caicus
 fluxit opusque meae bis sensit Telephus hastae.
 Hic quoque tot caesis, quorum per litus acervos
 et feci et video, valuit mea dextra valetque.»

Dixit et, ante actis veluti male crederet, hastam **115**
 misit in adversum Lycia de plebe Menoeten
 loricaeque simul subiectaue pectora rupit.
 Quo plangente gravem moribundo pectore terram
 extrahit illud idem calido de vulnere telum
 atque ait: «Haec manus est, haec, qua modo vicimus, hasta: **120**
 utar in hoc isdem; sit in hoc, precor, exitus idem!»

Sic fatus Cygnum repetit, nec fraxinus errat
 inque umero sonuit non evitata sinistro,
 inde velut muro solidaque a caute repulsa est;
 qua tamen ictus erat, signatum sanguine Cygnum **125**
 viderat et frustra fuerat gavisus Achilles:
 vulnus erat nullum, sanguis fuit ille Menoetae!
 Tum vero praeceps curru fremebundus ab alto
 desilit et nitido securum comminus hostem
 ense petens parmam gladio galeamque cavari **130**
 cernit et in duro laedi quoque corpore ferrum!

Haud tulit ulterius, clipeoque adversa reducto
 ter quater ora viri, capulo cava tempora pulsat
 cedentique sequens instat turbatque ruitque
 attonitoque negat requiem: pavor occupat illum, **135**
 ante oculosque natant tenebrae, retroque ferenti
 aversos passus medio lapis obstitit arvo.
 Quem super impulsum resupino corpore Cygnum
 vi multa vertit terraeque adflixit Achilles.
 Tum clipeo genibusque premens praecordia duris **140**
 vincla trahit galeae: quae presso subdita mento
 elidunt fauces et respiramen utrumque
 eripiunt animae. Victum spoliare parabat:
 arma relicta videt; corpus deus aequoris albam
 contulit in volucrum, cuius modo nomen habebat. **145**

Caeneus.

Hic labor, haec requiem multorum pugna dierum
attulit, et positis pars utraque substitit armis.
Dumque vigil Phrygios servat custodia muros
et vigil Argolicas servat custodia fossas,
festa dies aderat, qua Cygni victor Achilles **150**
Pallada mactatae placabat sanguine vaccae.
Cuius ut inposuit prosecta calentibus aris
et dis acceptus penetravit in aethera nidor,
sacra tulere suam, pars est data cetera mensis.
Discubere toris proceres et corpora tosta **155**
carne replent vinoque levant curasque sitimque.
Non illos citharae, non illos carmina vocum
longave multifori delectat tibia buxi,
sed noctem sermone trahunt, virtusque loquendi
materia est: pugnas referunt hostisque suasque, **160**
inque vices adita atque exhausta pericula saepe
commemorare iuvat,— quid enim loqueretur Achilles,
aut quid apud magnum potius loquerentur Achillem?
Proxima praecipue domito victoria Cygno
in sermone fuit. Visum mirabile cunctis, **165**
quod iuvenis corpus nullo penetrabile telo
invictumque a vulnere erat ferrumque terebat.

Hoc ipse Aeacides, hoc mirabantur Achivi,
cum sic Nestor ait: «Vestro fuit unicus aevo
contemptor ferri nulloque forabilis ictu **170**
Cygnus. At ipse olim patientem vulnera mille
corpore non laeso Perrhaebum Caenea vidi,
Caenea Perrhaebum, qui factis inclitus Othryn
incoluit; quoque id mirum magis esset in illo,
femina natus erat.» Monstri novitate feruntur **175**
quisquis adest, narretque rogant. Quos inter Achilles:
«Dic age! nam cunctis eadem est audire voluntas,
o facunde senex, aevi prudentia nostri,
quis fuerit Caeneus, cur in contraria versus,
qua tibi militia, cuius certamine pugnae **180**
cognitus, a quo sit victus, si victus ab ullo est.»

Tum senior: «Quamvis obstet mihi tarda vetustas,
multaque me fugiant primis spectata sub annis,
plura tamen memini. Nec, quae magis haereat ulla
pectore res nostro est inter bellique domique **185**
acta tot. Ac siquem potuit spatiosa senectus
spectatorem operum multorum reddere, vixi
annos bis centum; nunc tertia vivitur aetas.

Clara decore fuit proles Elateia Caenis,
Thessalidum virgo pulcherrima, perque propinquas **190**
perque tuas urbes (tibi enim popularis, Achille),

Caeneus.

multorum frustra votis optata procorum.
Temptasset Peleus thalamos quoque forsitan illos,
sed iam aut contigerant illi conubia matris,
aut fuerant promissa, tuae. Nec Caenis in ullos **195**
denupsit thalamos secretaque litora carpens
aequorei vim passa dei est (ita fama ferebat),
utque novae Veneris Neptunus gaudia cepit,
«sint tua vota licet» dixit «secura repulsae:
elige, quid voveas!» (eadem hoc quoque fama ferebat). **200**
«Magnum» Caenis ait «facit haec iniuria votum;
tale pati iam posse nihil; da, femina ne sim:
omnia praestiteris.» Graviore novissima dixit
verba sono, poteratque viri vox illa videri,
sicut erat; nam iam voto deus aequoris alti **205**
adnuerat dederatque super, ne saucius ullis
vulneribus fieri ferrove occumbere posset.
Munere laetus abit studiisque virilibus aevum
exigit Atracides Peneiaque arva pererrat.

Centaurorum et Lapitharum pugna.

Duxerat Hippodamen audaci Ixione natus, **210**
 nubigenasque feros positus ex ordine mensis
 arboribus tecto discumbere iusserat antro.
 Haemonii proceres aderant, aderamus et ipsi,
 festaque confusa resonabat regia turba.
 Ecce canunt Hymenaeon, et ignibus atria fumant, **215**
 cinctaque adest virgo matrum nuruumque caterva;
 praesignis facie. Felicem diximus illa
 coniuge Pirithoum: quod paene fefellimus omen.

Nam tibi, saevorum saevissime Centaurorum,
 Euryte, quam vino pectus, tam virgine visa **220**
 ardet, et ebrietas geminata libidine regnat.
 Protinus eversae turbant convivia mensae,
 raptaturque comis per vim nova nupta prehensis.
 Eurytus Hippodamen, alii, quam quisque probabant,
 aut poterant, rapiunt, captaeque erat urbis imago. **225**
 Femineo clamore sonat domus: ocius omnes
 surgimus, et primus «quae te vecordia,» Theseus
 «Euryte, pulsat» ait, «qui me vivente lacessas
 Pirithoum violesque duos ignarus in uno?»
 [neve ea magnanimus frustra memoraverit heros, **230**
 submovet instantes raptamque furentibus aufert.]
 Ille nihil contra (neque enim defendere verbis
 talia facta potest), sed vindicis ora protervis
 insequitur manibus generosaque pectora pulsat.

Forte fuit iuxta signis exstantibus asper **235**
 antiquus crater; quem vastum vastior ipso
 sustulit Aegides adversaque misit in ora.
 Sanguinis ille globos pariter cerebrumque merumque
 vulnere et ore vomens madida resupinus harena
 calcitrat. Ardescunt germani caede bimembres **240**
 certatimque omnes uno ore «arma, arma» loquuntur.
 Vina dabant animos, et prima pocula pugna
 missa volant fragilesque cadi curvique lebetes,
 res epulis quondam, tum bello et caedibus aptae.

Primus Ophionides Amycus penetralia donis **245**
 haud timuit spoliare suis et primus ab aede
 lampadibus densum rapuit funale coruscis,
 elatumque alte, veluti qui candida tauri
 rumpere sacrificia molitur colla securi,
 inlisis fronti Lapithae Celadontis et ossa **250**
 non cognoscendo confusa relinquit in ore.
 Exsiluere oculi, disiectisque ossibus oris
 acta retro naris medioque est fixa palato.
 Hunc pede convulso mensae Pellaeus acernae
 stravit humi Pelates deiecto in pectora mento, **255**

cumque atro mixtos sputantem sanguine dentes
vulnere Tartareas geminato mittit ad umbras.

Proximus ut steterat, spectans altaria vultu
fumida terribili «cur non» ait «utimur istis?»
cumque suis Gryneus inmanem sustulit aram **260**
ignibus et medium Lapitharum iecit in agmen
depressitque duos, Brotean et Orion: Orio
mater erat Mycale, quam deduxisse canendo
saepe reluctantis constabat cornua lunae.

«Non inpune feres, teli modo copia detur!» **265**
dixerat Exadius telique habet instar, in alta
quae fuerant pinu votivi cornua cervi.
Figitur hinc duplici Gryneus in lumina ramo
eruiturque oculos, quorum pars cornibus haeret,
pars fluit in barbam concretaque sanguine pendet. **270**

Ecce rapit mediis flagrantem Rhoetus ab aris
pruniceum torrem dextraque a parte Charaxi
tempora perstringit fulvo protecta capillo.
Correpti rapida, veluti seges arida, flamma
arserunt crines, et vulnere sanguis inustus **275**
terribilem stridore sonum dedit, ut dare ferrum
igne rubens plerumque solet, quod forcipe curva
cum faber eduxit, lacubus demittit: at illud
stridet et in tepida submersum sibilat unda.
Saucius hirsutis avidum de crinibus ignem **280**
excudit inque umeros limen tellure revulsum
tollit, onus plaustris, quod ne permittat in hostem,
ipsa facit gravitas: socium quoque saxea moles
oppressit spatio stantem propiore Cometen.
Gaudia nec retinet Rhoetus: «Sic, conprecor,» inquit **285**
«cetera sit fortis castrorum turba tuorum!»
semicremoque novat repetitum stipite vulnus,
terque quaterque gravi iuncturas verticis ictu
rupit, et in liquido sederunt ossa cerebro.

Victor ad Euagrum Corythumque Dryantaque transit; **290**
e quibus ut prima tectus lanugine malas
procubuit Corythus, «puero quae gloria fuso
parta tibi est?» Euagrus ait, nec dicere Rhoetus
plura sinit rutilasque ferox in aperta loquentis
condidit ora viri perque os in pectora flammis. **295**
Te quoque, saeve Drya, circum caput igne rotato
insequitur; sed non in te quoque constitit idem
exitus: adsiduae successu caedis ovariantem,
qua iuncta est umero cervix, sude figis obusta.
Ingemuit duroque sudem vix osse revellit **300**
Rhoetus et ipse suo madefactus sanguine fugit.

Fugit et Orneus Lycabasque et saucius armo
 dexteriore Medon et cum Pisenore Thaumās,
 quique pedum nuper certamine vicerat omnes
 Mermeros (accepto tum vulnere tardius ibat!), **305**
 et Pholus et Melaneus et Abas praedator aprorum,
 quique suis frustra bellum dissuaserat augur,
 Astylos: ille etiam metuenti vulnera Nesso
 «ne fuge! ad Herculeos» inquit «servaberis arcus.»
 At non Eurynomus Lycidasque et Areos et Imbreus **310**
 effugere necem: quos omnes dextra Dryantis
 perculit adversos. Adversum tu quoque, quamvis
 terga fugae dederas, vulnus, Crenaeae, tulisti;
 nam grave respiciens inter duo lumina ferrum,
 qua naris fronti committitur, accipis, imae. **315**

In tanto fremitu cunctis sine fine iacebat
 sopitus venis et inexperrectus Aphidas
 languentique manu carchesia mixta tenebat,
 fusus in Ossaeae villosis pellibus ursae.
 Quem procul ut vidit frustra nulla arma moventem, **320**
 inserit amento digitos «miscenda» que dixit
 «cum Styge vina bibes!» Phorbas; nec plura moratus
 in iuvenem torsit iaculum, ferrataque collo
 fraxinus, ut casu iacuit resupinus, adacta est.
 Mors caruit sensu, plenoque e gutture fluxit **325**
 inque toros inque ipsa niger carchesia sanguis.

Vidi ego Petraeum conantem tollere terra
 glandiferam quercum; quam dum complexibus ambit
 et quatit huc illuc labefactaque robora iactat,
 lancea Pirithoi costis inmissa Petraei **330**
 pectora cum duro luctantia robore fixit.
 Pirithoi cecidisse Lycum virtute ferebant,
 Pirithoi virtute Chromin. Sed uterque minorem
 victori titulum quam Dictys Helopsque dederunt:
 fixus Helops iaculo, quod pervia tempora fecit **335**
 et missum a dextra laevam penetravit ad aurem;
 Dictys, ab ancipiti delapsus acumine montis,
 dum fugit instantem trepidans Ixione natum,
 decidit in praeceps et pondere corporis ornum
 ingentem fregit suaque induit ilia fractae. **340**

Victor adest Aphareus saxumque e monte revulsum
 mittere conatur: mittentem stipite querno
 occupat Aegides cubitique ingentia frangit
 ossa; nec ulterius dare corpus inutile leto
 aut vacat aut curat tergoque Bienoris alti **345**
 insilit haud solito quemquam portare nisi ipsum,
 opposuitque genu costis prensamque sinistra
 caesariem retinens vultum minitantiisque ora
 robore nodoso praeduraque tempora fregit:

robore Nedymnum iaculatoremque Lycopen **350**
 sternit et inmissa protectum pectora barba
 Hippason et summis exstantem Riphea silvis
 Thereaque, Haemoniis qui prensos montibus ursos
 ferre domum vivos indignantesque solebat.

Haud tulit utentem pugnae successibus ultra **355**
 Thesea Demoleon: solido divellere dumo
 annosam pinum magno molimine temptat;
 quod quia non potuit, prae fractam misit in hostem.
 Sed procul a telo Theseus veniente recessit
 Pallados admonitu: credi sic ipse volebat. **360**
 Non tamen arbor iners cecidit; nam Crantoris alti
 abscidit iugulo pectusque umerumque sinistrum.
 Armiger ille tui fuerat genitoris, Achille,
 quem Dolopum rector, bello superatus, Amyntor
 Aeacidae dederat pacis pignusque fidemque. **365**

Hunc procul ut foedo disiectum vulnere Peleus
 vidit, «at inferias, iuvenum gratissime Crantor,
 accipe» ait, validoque in Demoleonta lacerto
 fraxineam misit, mentis quoque viribus, hastam.
 Quae laterum cratem prae rupit et ossibus haerens **370**
 intremuit. Trahit ille manu sine cuspidem lignum
 (id quoque vix sequitur), cuspidem pulmone retenta est.
 Ipse dolor vires animo dabat: aeger in hostem
 erigitur pedibusque virum proculcat equinis.
 Excipit ille ictus galea clipeoque sonanti **375**
 defensatque umeros praetentaque sustinet arma
 perque armos uno duo pectora perforat ictu.

Ante tamen leto dederat Phlegraeon et Hylen
 eminus, Iphinoum conlato Marte Claninque;
 additur his Dorylas, qui tempora tecta gerebat **380**
 pelle lupi saevique vicem praestantia teli
 cornua vara boum multo rubefacta cruore.
 Huic ego (nam vires animus dabat) «adspice,» dixi,
 «quantum concedant nostro tua cornua ferro!»
 et iaculum torsi; quod cum vitare nequiret, **385**
 opposuit dextram passurae vulnera fronti:
 adfixa est cum fronte manus. Fit clamor, at illum
 haerentem Peleus et acerbo vulnere victum
 (stabat enim propior) mediam ferit ense sub alvum.
 Prosiluit terraque ferox sua viscera traxit **390**
 tractaque calcavit calcataque rupit et illis
 crura quoque inpediit et inani concidit alvo.

Nec te pugnantem tua, Cyllare, forma redemit,
 si modo naturae formam concedimus illi:
 barba erat incipiens, barbae color aureus, aurea **395**
 ex umeris medios coma dependebat in armos.

Gratus in ore vigor; cervix umerique manusque
pectoraque artificum laudatis proxima signis,
et quacumque vir est; nec equi mendosa sub illo
deteriorque viro facies: da colla caputque, **400**
Castore dignus erit; sic tergum sessile, sic sunt
pectora celsa toris. Totus pice nigrior atra;
candida cauda tamen, color est quoque cruribus albus.

Multae illum petiere sua de gente, sed una
abstulit Hylonome, qua nulla decentior inter **405**
semiferos altis habitavit femina silvis.
Haec et blanditiis et amando et amare fatendo
Cyllaron una tenet; cultus quoque, quantus in illis
esse potest membris, ut sit coma pectine levis,
ut modo rore maris, modo se violave rosave **410**
implicet, interdum candentia lilia gestet,
bisque die lapsis Pagasaeae vertice silvae
fontibus ora lavet, bis flumine corpora tingat,
nec nisi quae deceant electarumque ferarum
aut umero aut lateri praetendat vellera laevo. **415**
Par amor est illis: errant in montibus una,
antra simul subeunt; et tum Lapitheia tecta
intrarant pariter, pariter fera bella gerebant.
Auctor in incerto est: iaculum de parte sinistra
venit et inferius qua collo pectora subsunt, **420**
Cyllare, te fixit; parvo cor vulnere laesum
corpore cum toto post tela educta refrixit.

Protinus Hylonome morientes excipit artus
inpositaque manu vulnus fovet oraque ad ora
admovet atque animae fugienti obsistere temptat. **425**
Ut videt exstinctum, dictis, quae clamor ad aures
arcuit ire meas, telo, quod inhaeserat illi,
incubuit moriensque suum complexa maritum est.

Ante oculos stat et ille meos, qui sena leonum
vinxerat inter se conexis vellera nodis, **430**
Phaeocomes, hominemque simul protectus equumque.
Codice qui misso, quem vix iuga bina moverent,
Tectaphon Oleniden a summo vertice fregit.
[fracta volubilitas capitis latissima, perque os
perque cavas nares oculosque auresque cerebrum **435**
molle fluit veluti concretum vimine querno
lac solet, utve liquor rari sub pondere cribri
manat et exprimitur per densa foramina spissus.]
Ast ego, dum parat hic armis nudare iacentem,
(scit tuus hoc genitor) gladium spoliantis in ima **440**
ilia demisi. Chthonius quoque Teleboasque
ense iacent nostro: ramum prior ille bifurcum
gesserat, hic iaculum; iaculo mihi vulnera fecit:
signa vides! adparet adhuc vetus inde cicatrix.

Tunc ego debueram capienda ad Pergama mitti, **445**
 tum poteram magni, si non superare, morari
 Hectoris arma meis! Illo sed tempore nullus,
 aut puer Hector erat, nunc me mea deficit aetas.

Quid tibi victorem gemini Periphanta Pyraethi,
 Ampyca quid referam, qui quadrupedantis Echecli **450**
 fixit in adverso cornum sine cuspidе vultu?
 Vecte Pelethronium Macareus in pectus adacto
 stravit Erigdupum, memini et venabula condi
 inguine Nesseis manibus coniecta Cymeli.
 Nec tu credideris tantum cecinisse futura **455**
 Ampyciden Mopsum: Mopso iaculante biformis
 accubuit frustra loqui temptavit Hodites
 ad mentum lingua mentoque ad guttura fixo.

Quinque neci Caeneus dederat, Styphelumque Bromumque
 Antimachumque Elymumque securiferumque Pyraechmen: **460**
 vulnera non memini, numerum nomenque notavi.

Provolat Emathii spoliis armatus Alesi,
 quem dederat leto, membris et corpore Latreus
 maximus: huic aetas inter iuvenemque senemque,
 vis iuvenalis erat, variabant tempora cani. **465**
 Qui clipeo gladioque Macedoniae sarisa
 conspicuus faciemque obversus in agmen utrumque
 armaque concussit certumque equitavit in orbem
 verbaque tot fudit vacuas animosus in auras:

«Et te, Caeni, feram? Nam tu mihi femina semper, **470**
 tu mihi Caenis eris. Nec te natalis origo
 commonuit, mentemque subit, quo praemia facto
 quaque viri falsam speciem mercede parasti?
 Quid sis nata, vide, vel quid sis passa, columque,
 i, cape cum calathis et stamina pollice torque: **475**
 bella relinque viris.» Iactanti talia Caeneus
 extentum cursu missa latus eruit hasta,
 qua vir equo commissus erat. Furit ille dolore
 nudaque Phyllei iuvenis ferit ora sarisa.
 Non secus haec resilit, quam tecti a culmine grando, **480**
 aut siquis parvo feriat cava tympana saxo.
 Comminus adgreditur laterique recondere duro
 luctatur gladium: gladio loca pervia non sunt.
 «Haud tamen effugies! medio iugulaberis ense,
 quandoquidem mucro est hebes» inquit et in latus ensem **485**
 obliquat longaue amplectitur ilia dextra.
 Plaga facit gemitus in corpore marmoris icti,
 fractaque dissiluit percusso lammina callo.
 Ut satis inlaesos miranti praebuit artus,

«nunc age,» ait Caeneus, «nostro tua corpora ferro **490**
temptemus!» capuloque tenus demisit in armos
ensem fatiferum caecumque in viscera movit
versavitque manu vulnusque in vulnere fecit.

Ecce ruunt vasto rabidi clamore bimembres
telaque in hunc omnes unum mittuntque feruntque. **495**
Tela retusa cadunt: manet inperfossus ab omni
inque cruentatus Caeneus Elateius ictu.

Fecerat attonitos nova res. «Heu dedecus ingens!»
Monychus exclamat, «populus superamur ab uno
vixque viro: quamquam ille vir est, nos segnibus actis **500**
quod fuit ille, sumus! Quid membra inmania prosunt?
Quid geminae vires et quod fortissima rerum
in nobis duplex natura animalia iunxit?
Nec nos matre dea, nec nos Ixione natos
esse reor, qui tantus erat, Iunonis ut altae **505**
spem caperet: nos semimari superamur ab hoste!
Saxa trabesque super totosque involvite montes
vivacemque animam missis elidite silvis!
silva premat fauces, et erit pro vulnere pondus.»

Dixit et insanis deiectam viribus austri **510**
forte trabem nactus validum coniecit in hostem
exemplumque fuit, parvoque in tempore nudus
arboris Othrys erat, nec habebat Pelion umbras.
Obrutus inmani tumulo sub pondere Caeneus
aestuat arboreo congestaque robora duris **515**
fert umeris. Sed enim postquam super ora caputque
crevit onus neque habet, quas ducat, spiritus auras,
deficit interdum, modo se super aera frustra
tollere conatur iactasque evolvere silvas,
interdumque movet, veluti, quam cernimus, ecce, **520**
ardua si terrae quatiatur motibus Ide.
Exitus in dubio est: alii sub inania corpus
Tartara detrusum silvarum mole ferebant;
abnuvit Ampycides medioque ex aggere fulvis
vidit avem pennis liquidas exire sub auras, **525**
quae mihi tum primum, tunc est conspecta supremum.

Hanc ubi lustrantem leni sua castra volatu
Mopsus et ingenti circum clangore sonantem
adspexit pariterque animis oculisque secutus
«o salve» dixit, «Lapithaeae gloria gentis, **530**
maxime vir quondam, sed nunc avis unica, Caeneu!»
Credita res auctore suo est: dolor addidit iram,
oppressumque aegre tulimus tot ab hostibus unum;
nec prius abstinitus ferro exercere dolorem,
quam data pars leto, partem fuga noxque removit.» **535**

Periclymenus.

Haec inter Lapithas et semihomines Centauros
 proelia Tlepolemus Pylio referente dolorem
 praeteriti Alcidae tacito non pertulit ore
 atque ait: «Herculeae mirum est oblivia laudis
 acta tibi, senior! Certe mihi saepe referre **540**
 nubigenas domitos a se pater esse solebat.»
 Tristis ad haec Pylus: «Quid me meminisse malorum
 cogis et obductos oculis rescindere luctus
 inque tuum genitorem odium offensasque fateri?
 Ille quidem maiora fide, di! gessit et orbem **545**
 inplevit meritis, quod mallem posse negare:
 sed neque Deiphobum nec Polydamanta nec ipsum
 Hectora laudamus—quis enim laudaverit hostem?
 Ille tuus genitor Messenia moenia quondam
 stravit et inmeritas urbes Elimque Pylumque **550**
 diruit inque meos ferrum flammamque penatis
 inpulit, utque alios taceam, quos ille peremit,
 bis sex Nelidae fuimus, conspecta iuventus:
 bis sex Herculeis ceciderunt me minus uno
 viribus; atque alios vinci potuisse ferendum est: **555**
 mira Periclymeni mors est, cui posse figuras
 sumere, quas vellet, rursusque reponere sumptas
 Neptunus dederat, Nelei sanguinis auctor.
 Hic ubi nequiquam est formas variatus in omnes,
 vertitur in faciem volucris, quae fulmina curvis **560**
 ferre solet pedibus divum gratissima regi;
 Viribus usus avis pennis rostroque redunco
 hamatisque viri laniaverat unguibus ora:
 tendit in hunc nimium certos Tirynthius arcus
 atque inter nubes sublimia membra ferentem **565**
 pendentemque ferit, lateri qua iungitur ala;
 nec grave vulnus erat sed rupti vulnere nervi
 deficiunt motumque negant viresque volandi.
 Decidit in terram, non concipientibus auras
 infirmis pennis, et qua levis haeserat alae, **570**
 corporis adfixi pressa est gravitate sagitta
 perque latus summum iugulo est exacta sinistro.
 Nunc videor debere tui praeconia rebus
 Herculis, o Rhodiae rector pulcherrime classis?
 Nec tamen ulterius, quam fortia facta silendo **575**
 ulciscor fratres: solida est mihi gratia tecum.»

LA MORT D'ACHILLE

Haec postquam dulci Neleius edidit ore,
a sermone senis repetito munere Bacchi
surrexere toris: nox est data cetera somno.

Achillis mors.

At deus, aequoreas qui cuspide temperat undas, **580**
 in volucrem corpus nati Phaethontida versum
 mente dolet patria saevumque perosus Achillem
 exercet memores plus quam civiliter iras,
 iamque fere tracto duo per quinquennia bello
 talibus intonsum conpellat Sminthea dictis: **585**

«O mihi de fratris longe gratissime natis,
 inrita qui mecum posuisti moenia Troiae,
 ecquid, ubi has iamiam casuras adspicis arces,
 ingemis? Aut ecquid tot defendentia muros
 milia caesa doles? Ecquid, ne persequar omnes, **590**
 Hectoris umbra subit circum sua Pergama tracti?
 cum tamen ille ferox belloque cruentior ipso
 vivit adhuc, operis nostri populator, Achilles.
 Det mihi se! faxo, triplici quid cuspide possim,
 sentiat; at quoniam concurrere cominus hosti **595**
 non datur, occulta necopinum perde sagitta!»

Adnuit atque animo pariter patruique suoque
 Delius indulgens nebula velatus in agmen
 pervenit Iliacum mediaque in caede virorum
 rara per ignotos spargentem cernit Achivos **600**
 tela Parim fassusque deum «Quid spicula perdis
 sanguine plebis?» ait. «Siqua est tibi cura tuorum,
 vertere in Aeaciden caesosque ulciscere fratres!»
 Dixit et ostendens sternentem Troica ferro
 corpora Peliden, arcus obvertit in illum **605**
 certaue letifera direxit spicula dextra.
 Quod Priamus gaudere senex post Hectora posset,
 hoc fuit: ille igitur tantorum victor, Achille,
 victus es a timido Graiae raptore maritae!
 At si femineo fuerat tibi Marte cadendum, **610**
 Thermodontiaci malles cecidisse bipenni!

Iam timor ille Phrygum, decus et tutela Pelasgi
 nominis, Aeacides, caput insuperabile bello,
 arserat: armarat deus idem idemque cremabat;
 iam cinis est, et de tam magno restat Achille **615**
 nescio quid parvam, quod non bene compleat urnam:
 at vivit totum quae gloria compleat orbem!
 Haec illi mensura viro respondet, et hac est
 par sibi Pelides nec inania Tartara sentit.

Ipse etiam, ut, cuius fuerit, cognoscere posses **620**
 bella movet clipeus, deque armis arma feruntur.
 Non ea Tydides, non audet Oileos Ajax,
 non minor Atrides, non bello maior et aevo
 poscere, non alii: solis Telamone creato

Laerteque fuit tantae fiducia laudis. **625**
A se Tantalides onus invidiamque removit
Argolicosque duces mediis considerare castris
iussit et arbitrium litis traiecit in omnes.

Livre 13

Armorum iudicium. Ajax.

Consedere duces, et vulgi stante corona
 surgit ad hos clipei dominus septemplicis Ajax,
 utque erat impatiens irae, Sigeia torvo
 litora respexit classemque in litore vultu
 intendensque manus «agimus, pro Iuppiter!» inquit **5**
 «ante rates causam, et mecum confertur Ulixes!
 At non Hectoreis dubitavit cedere flammis,
 quas ego sustinui, quas hac a classe fugavi.
 Tutius est igitur fictis contendere verbis,
 quam pugnare manu! Sed nec mihi dicere promptum, **10**
 nec facere est isti: quantumque ego Marte feroci
 quantum acie valeo, tantum valet iste loquendo.

Nec memoranda tamen vobis mea facta, Pelasgi,
 esse reor: vidistis enim. Sua narret Ulixes,
 quae sine teste gerit, quorum nox conscia sola est. **15**
 Praemia magna peto, fateor; sed demit honorem
 aemulus: Aiaci non est tenuisse superbum,
 sit licet hoc ingens, quidquid speravit Ulixes.
 Iste tulit pretium iam nunc temptaminis huius,
 quod, cum victus erit, mecum certasse feretur. **20**

Atque ego, si virtus in me dubitabilis esset,
 nobilitate potens essem, Telamone creatus,
 moenia qui forti Troiana sub Hercule cepit
 litoraue intravit Pagasaea Colcha carina.
 Aeacus huic pater est, qui iura silentibus illic **25**
 reddit, ubi Aeoliden saxum grave Sisyphon urget.
 Aeacon agnoscit summus prolemque fatetur
 Iuppiter esse suam: sic a Iove tertius Ajax.
 Nec tamen haec series in causam prosit, Achivi,
 si mihi cum magno non est communis Achille: **30**
 frater erat, fraterna peto! Quid sanguine cretus
 Sisyphio furtisque et fraude simillimus illi
 inseris Aeacidis alienae nomina gentis?

An quod in arma prior nulloque sub indice veni,
 arma neganda mihi, potiorque videbitur ille, **35**
 ultima qui cepit detrectavitque furore
 militiam ficto, donec sollertior isto
 et sibi inutilior timidi commenta retexit
 Naupliades animi vitataque traxit ad arma?
 Optima num sumat, quia sumere noluit ulla: **40**
 nos inhonorati et donis patruelibus orbi,
 obtulimus quia nos ad prima pericula, simus?

Atque utinam aut verus furor ille, aut creditus esset,
nec comes hic Phrygias umquam venisset ad arces
hortator scelerum. Non te, Poeantia proles, **45**
expositum Lemnos nostro cum crimine haberet!
Qui nunc, ut memorant, silvestribus abditus antris
saxa moves gemitu Laertiadaeque precaris
quae meruit: quae, si di sunt, non vana precaris!
Et nunc ille eadem nobis iuratus in arma, **50**
heu! pars una ducum, quo successore sagittae
Herculis utuntur, fractus morboque fameque
velaturque aliturque avibus, volucresque petendo
debita Troianis exercet spicula fatis.
Ille tamen vivit, quia non comitavit Ulixen; **55**
mallet et infelix Palamedes esse relictus:
viveret aut certe letum sine crimine haberet!
Quem male convicti nimium memor iste furoris
prodere rem Danaam finxit fictumque probavit
crimen et ostendit, quod iam praefoderat, aurum. **60**
Ergo aut exsilio vires subduxit Achivis,
aut nece: sic pugnat, sic est metuendus Ulixes.

Qui licet eloquio fidum quoque Nestora vincat,
haud tamen efficiet, desertum ut Nestora crimen
esse rear nullum. Qui cum imploraret Ulixem **65**
vulnere tardus equi fessusque senilibus annis,
proditus a socio est. Non haec mihi crimina fingi
scit bene Tydides, qui nomine saepe vocatum
corripuit trepidoque fugam exprobravit amico.
Adspiciunt oculis superi mortalia iustis! **70**
En eget auxilio, qui non tulit, utque reliquit,
sic linquendus erat: legem sibi dixerat ipse.
Conclamat socios: adsum videoque trementem
pallentemque metu et metuentem morte futura;
opposui molem clipei texique iacentem **75**
servavique animam (minimum est hic laudis) inertem.
Si perstas certare, locum redeamus in illum:
redde hostem vulnusque tuum solitumque timorem
post clipeumque late et mecum contende sub illo!
At postquam eripui, cui standi vulnera vires **80**
non dederant, nullo tardatus vulnere fugit.
Hector adest secumque deos in proelia ducit,
quaque ruit, non tu tantum terreris, Ulixee,
sed fortes etiam: tantum trahit ille timoris.
Hunc ego sanguineae successu caedis ovantem **85**
eminus ingenti resupinum pondere fudi,
hunc ego poscentem, cum quo concurreret, unus
sustinui, sortemque meam vovistis, Achivi,
et vestrae valuere preces! Si quaeritis huius
fortunam pugnae, non sum superatus ab illo. **90**
Ecce ferunt Troes ferrumque ignesque Iovemque
in Danaas classes: ubi nunc facundus Ulixes?

Nempe ego mille meo protexi pectore puppes,
 spem vestri reditus: date pro tot navibus arma!
 Quod si vera licet mihi dicere, quaeritur istis, **95**
 quam mihi, maior honos, coniunctaque gloria nostra est,
 atque Ajax armis, non Aiaci arma petuntur.

Conferat his Ithacus Rhesum imbellemque Dolona
 Priamidenque Helenum rapta cum Pallade captum:
 luce nihil gestum est, nihil est Diomede remoto. **100**
 Si semel ista datis meritis tam vilibus arma,
 dividite, et pars sit maior Diomedis in illis!
 Quo tamen haec Ithaco, qui clam, qui semper inermis
 rem gerit et furtis incautum decipit hostem?
 Ipse nitor galeae claro radiantis ab auro **105**
 insidias prodet manifestabitque latentem.
 Sed neque Dulichius sub Achillis casside vertex
 pondera tanta feret, nec non onerosa gravisque
 Pelias hasta potest imbellibus esse lacertis,
 nec clipeus vasti concretus imagine mundi **110**
 conveniet timidae nataeque ad furta sinistrae:
 debilitaturum quid te petis, Improbe, munus?
 Quod tibi si populi donaverit error Achivi,
 cur spolieris, erit, non cur metuaris ab hoste,
 et fuga, qua sola cunctos, timidissime, vincis, **115**
 tarda futura tibi est gestamina tanta trahenti.
 Adde quod iste tuus, tam raro proelia passus,
 integer est clipeus: nostro, qui tela ferendo
 mille patet plagis, novus est successor habendus.

Denique (quid verbis opus est?) spectemur agendo! **120**
 Arma viri fortis medios mittantur in hostes:
 inde iubete peti et referentem ornate relatis?»

Finierat Telamone satus vulgique secutum
 ultima murmur erat, donec Laertius heros
 adstitit atque oculos paulum tellure moratos **125**
 sustulit ad proceres exspectatoque resolvit
 ora sono; neque abest facundis gratia dictis.

«Si mea cum vestris valuissent vota, Pelasgi,
 non foret ambiguus tanti certaminis heres,
 tuque tuis armis, nos te poteremur, Achille. **130**
 Quem quoniam non aequa mihi vobisque negarunt
 fata» (manuque simul veluti lacrimantia tersit
 lumina), «quis magno melius succedit Achilli,
 quam per quem magnus Danais successit Achilles?
 Huic modo ne prosit, quod, uti est, hebes esse videtur, **135**
 neve mihi noceat, quod vobis semper, Achivi,
 profuit ingenium, meaque haec facundia, siqua est,
 quae nunc pro domino, pro vobis saepe locuta est,
 invidia careat, bona nec sua quisque recuset.

Nam genus et proavos et quae non fecimus ipsi, **140**
 vix ea nostra voco; sed enim quia rettulit Aiax
 esse Iovis pronepos, nostri quoque sanguinis auctor
 Iuppiter est, totidemque gradus distamus ab illo.
 Nam mihi Laertes pater est, Arcesius illi,
 Iuppiter huic, neque in his quisquam damnatus et exsul. **145**
 Est quoque per matrem Cyllenius addita nobis
 altera nobilitas: deus est in utroque parente.
 Sed neque materno quod sum generosior ortu,
 nec mihi quod pater est fraterni sanguinis insons,
 proposita arma peto: meritis expendite causam, **150**
 dummodo, quod fratres Telamon Peleusque fuerunt,
 Aiacis meritum non sit nec sanguinis ordo,
 sed virtutis honor spoliis quaeratur in istis!
 Aut si proximitas primusque requiritur heres,
 est genitor Peleus, est Pyrrhus filius illi. **155**
 Quis locus Aiaci? Phthiam haec Scyrumve ferantur!
 Nec minus est isto Teucer patruelis Achilli:
 num petit ille tamen? num si petat, auferat illa?

Ergo operum quoniam nudum certamen habetur:
 plura quidem feci, quam quae comprehendere dictis **160**
 in promptu mihi sit; rerum tamen ordine ducar.

Praescia venturi genetrix Nereia leti
 dissimulat cultu natum, et deceperat omnes,
 in quibus Aiacem, sumptae fallacia vestis.
 Arma ego femineis animum motura virilem **165**
 mercibus inserui, neque adhuc proiecerat heros
 virgineos habitus, cum parmam hastamque tenenti
 «nate dea,» dixi «tibi se peritura reservant
 Pergama! quid dubitas ingentem evertere Troiam?»
 iniecique manum fortemque ad fortia misi. **170**

Ergo opera illius mea sunt: ego Telephon hasta
 pugnantem domui, victum orantemque refeci;
 quod Thebae cecidere, meum est, me credite Lesbon,
 me Tenedon Chrysenque et Cillan, Apollinis urbes,
 et Scyrum cepisse, mea concussa putate **175**
 procubuisse solo Lyrnesia moenia dextra,
 utque alias taceam, qui saevum perdere posset
 Hectora, nempe dedi: per me iacet inclitus Hector.
 Illis haec armis, quibus est inventus Achilles,
 arma peto: vivo dederam, post fata reposco. — **180**

Ut dolor unius Danaos pervenit ad omnes
 Aulidaque Euboicam complerunt mille carinae,
 exspectata diu, nulla aut contraria classi
 flamina erant, duraeque iubent Agamemnona sortes
 inmeritam saevae natam mactare Dianae. **185**
 Denegat hoc genitor divisque irascitur ipsis

atque in rege tamen pater est. Ego mite parentis
ingenium verbis ad publica commoda verti.
Nunc equidem (fateor, fassoque ignoscat Atrides!)
difficilem tenui sub iniquo iudice causam. **190**
Hunc tamen utilitas populi fraterque datique
summa movet sceptri, laudem ut cum sanguine penset.
Mittor et ad matrem, quae non hortanda, sed astu
decipienda fuit: quo si Telamonius isset,
orba suis essent etiamnum lintea ventis. **195**
Mittor et Iliacas audax orator ad arces,
visaque et intrata est altae mihi curia Troiae
(plenaque adhuc erat illa viris), interritus egi,
quam mihi mandarat communis Graecia causam,
accusoque Parim praedamque Helenamque reposco **200**
et moveo Priamum Priamoque Antenora iunctum.
At Paris et fratres et qui rapuere sub illo,
ni tenere manus (scis hoc, Menelae) nefandas,
primaque lux nostri tecum fuit illa pericli.

Longa referre mora est, quae consilioque manuque **205**
utiliter feci spatiosi tempore belli.
Post acies primas urbis se moenibus hostes
continuere diu, nec aperti copia Martis
ulla fuit: decimo demum pugnativimus anno.
Quid facis interea, qui nil nisi proelia, nosti? **210**
Quis tuus usus erat? Nam si mea facta requiris,
hostibus insidior, fossas munimine cingo,
consolor socios, ut longi taedia belli
mente ferant placida, doceo, quo simus alendi
armandique modo, mittor, quo postulat usus. **215**

Ecce Iovis monitu, deceptus imagine somni,
rex iubet incepti curam dimittere belli.
Ille potest auctore suam defendere vocem:
non sinat hoc Ajax delendaque Pergama poscat,
quodque potest, pugnet! Cur non remoratur ituros? **220**
Cur non arma capit? det, quod vaga turba sequatur!
Non erat hoc nimium numquam nisi magna loquenti.
Quid quod et ipse fugit? Vidi, puduitque videre,
cum tu terga dares inhonestaque vela parares.
Nec mora, «quid facitis? quae vos dementia» dixi **225**
«conciat, o socii? captam dimittite Troiam!
Quidve domum fertis decimo, nisi dedecus, anno?»
Talibus atque aliis, in quae dolor ipse disertum
fecerat, aversos profuga de classe reduxi.
Convocat Atrides socios terrore paventes; **230**
nec Telamoniades etiam nunc hiscere quicquam
audet, at ausus erat reges incessere dictis
Thersites etiam, per me haud impune protervus!
Erigor et trepidos cives exhortor in hostem
amissamque mea virtutem voce reposco. **235**

Tempore ab hoc, quodcumque potest fecisse videri
fortiter iste, meum est, qui dantem terga retraxi.

Denique de Danais quis te laudatve petitve?
At sua Tydides mecum communicat acta,
me probat et socio semper confidit Ulixē. **240**
Est aliquid, de tot Graiorum milibus unum
a Diomede legi (nec me sors ire iubebat !),
si tamen et spreto noctisque hostisque periclo
ausum eadem, quae nos, Phrygia de gente Dolona
interimo, non ante tamen, quam cuncta coegi **245**
prodere, et edidici, quid perfida Troia pararet.
Omnia cognoram, nec, quod specularer, habebam,
et iam promissa poteram cum laude reverti.
Haud contentus eo petii tentoria Rhesi
inque suis ipsum castris comitesque peremi **250**
atque ita captivo victor votisque potitus
ingredior curru laetos imitante triumphos;
cuius equos pretium pro nocte poposcerat hostis,
arma negate mihi, fueritque benignior Aiax!

Quid Lycii referam Sarpedonis agmina ferro **255**
devastata meo? Cum multo sanguine fudi
Coeranon Iphitiden et Alastoraque Chromiumque
Alcandrumque Haliumque Noemonaque Prytanimque,
exitioque dedi cum Chersidamante Thoona
et Charopem fatisque inmitibus Ennomon actum **260**
quique minus celebres nostra sub moenibus urbis
procubuere manu. Sunt et mihi vulnera, cives,
ipso pulchra loco; nec vanis credite verbis:
adspicite en!» vestemque manu deduxit et «haec sunt
pectora semper» ait «vestris exercita rebus. **265**
At nil impendit per tot Telamonius annos
sanguinis in socios et habet sine vulnere corpus!

Quid tamen hoc refert, si se pro classe Pelasga
arma tulisse refert contra Troasque Iovemque?
Confiteorque, tulit (neque enim benefacta maligne **270**
detractare meum est), sed ne communia solus
occupet atque aliquem vobis quoque reddat honorem,
reppulit Actorides sub imagine tutus Achillis
Troas ab arsuris cum defensore carinis.
Ausum etiam Hectoreis solum concurrere telis **275**
se putat, oblitus regisque ducumque meique,
nonus in officio et praelatus munere sortis.
Sed tamen eventus vestrae, fortissime, pugnae
quis fuit? Hector abit violatus vulnere nullo!

Me miserum, quanto cogor meminisse dolore **280**
temporis illius, quo Graium murus, Achilles
procubuit! Nec me lacrimae luctusque timorque

tardarunt, quin corpus humo sublime referrem.
 His umeris, his, inquam, umeris ego corpus Achillis.
 et simul arma tuli, quae nunc quoque ferre laboro! **285**
 Sunt mihi, quae valeant in talia pondera, vires,
 est animus certe vestros sensurus honores.
 Scilicet idcirco pro nato caerulea mater
 ambitiosa suo fuit, ut caelestia dona,
 artis opus tantae, rudis et sine pectore miles **290**
 indueret? neque enim clipei caelamina novit,
 Oceanum et terras cumque alto sidera caelo
 Pleiadasque hyadasque immunemque aequoris arcton
 diversasque urbes nitidumque Orionis ense:
 postulat, ut capiat, quae non intelligit, arma! **295**

Quid quod me duri fugientem munera belli
 arguit incepto serum accessisse labori,
 nec se magnanimo maledicere sentit Achilli?
 Si simulasse vocas crimen, simulavimus ambo;
 si mora pro culpa est, ego sum maturior illo. **300**
 Me pia detinuit coniunx, pia mater Achillem,
 primaque sunt illis data tempora, cetera vobis.
 Haud timeo, si iam nequeam defendere, crimen
 cum tanto commune viro: depensus Ulixis
 ingenio tamen ille, at non Aiakis Ulixes! **305**

Neve in me stolidae convicia fundere linguae
 admiremur eum, vobis quoque digna pudore
 obicit. An falso Palameden crimine turpe est
 accusasse mihi, vobis damnasse decorum?
 Sed neque Naupliades facinus defendere tantum **310**
 tamque patens valuit, nec vos audistis in illo
 crimina: vidistis, pretioque obiecta patebant.

Nec Poeantiaden quod habet Vulcania Lemnos,
 esse reus merui: factum defendite vestrum,
 consensistis enim. Nec me suasisse negabo, **315**
 ut se subtraheret bellique viaeque labori
 temptaretque feros requie finire dolores.
 Paruit et vivit! Non haec sententia tantum
 fida, sed et felix, cum sit satis esse fidelem.
 Quem quoniam vates delenda ad Pergama poscunt, **320**
 ne mandate mihi: melius Telamonius ibit
 eloquioque virum morbis iraque furentem
 molliet aut aliqua producet callidus arte.
 Ante retro Simois fluet et sine frondibus Ide
 stabit et auxilium promittet Achaia Troiae, **325**
 quam, cessante meo pro vestris pectore rebus,
 Aiakis stolidi Danais sollertia prosit!
 Sis licet infestus sociis regique mihique,
 dure Philoctete, licet exsecrere meumque
 deveveas sine fine caput cupiasque dolenti **330**

me tibi forte dari nostrumque haurire cruorem,
 utque tui mihi, sic fiat tibi copia nostri:
 te tamen adgrediar mecumque reducere nitar,
 tamque tuis potiar (faveat Fortuna!) sagittis,
 quam sum Dardanio, quem cepi, vate potitus, **335**
 quam responsa deum Troianaque fata retexi,
 quam rapui Phrygiae signum penetrale Minervae
 hostibus e mediis. Et se mihi comparat Ajax?

Nempe capi Troiam prohibebant fata sine illo:
 fortis ubi est Ajax? Ubi sunt ingentia magni **340**
 verba viri? Cur hic metuis? cur audet Ulixes
 ire per excubias et se committere nocti
 perque feros enses non tantum moenia Troum,
 verum etiam summas arces intrare suaque
 eripere aede deam raptamque adferre per hostes? **345**
 Quae nisi fecissem, frustra Telamone creatus
 gestasset laeva taurorum tergora septem.
 Illa nocte mihi Troiae victoria parta est,
 Pergama tunc vici, cum vinci posse coegi!

Desine Tydiden vultuque et murmure nobis **350**
 ostentare meum: pars est sua laudis in illo.
 Nec tu, cum socia clipeum pro classe tenebas,
 solus eras: tibi turba comes, mihi contigit unus.
 Qui nisi pugnacem sciret sapiente minorem
 esse nec indomitae deberi praemia dextrae, **355**
 ipse quoque haec peteret, peteret moderatior Ajax
 Eurypylyusque ferox claroque Andraemone natus,
 nec minus Idomeneus patriaque creatus eadem
 Meriones, peteret maioris frater Atridae:
 quippe manu fortes nec sunt tibi Marte secundi, **360**
 consiliis cessere meis. Tibi dextera bello
 utilis: ingenium est, quod eget moderamine nostro;
 tu vires sine mente geris, mihi cura futuri;
 tu pugnare potes, pugnandi tempora mecum
 eligit Atrides; tu tantum corpore prodes, **365**
 nos animo; quantoque ratem qui temperat, anteit
 remigis officium, quanto dux milite maior,
 tantum ego te supero; nec non in corpore nostro
 pectora sunt potiora manu: vigor omnis in illis.

At vos, o proceres, vigili date praemia vestro, **370**
 proque tot annorum cura, quibus anxius egi,
 hunc titulum meritis pensandum reddite nostris.
 Iam labor in fine est: obstantia fata removi
 altaque posse capi faciendo Pergama cepi.
 Per spes nunc socias casuraque moenia Troum **375**
 perque deos oro, quos hosti nuper ademi,
 per siquid superest, quod sit sapienter agendum,
 siquid adhuc audax ex praecipitique petendum est,

si Troiae fatis aliquid restare putatis,
este mei memores! Aut si mihi non datis arma, **380**
huic date!» — et ostendit signum fatale Minervae.

Mota manus procerum est, et quid facundia posset,
re patuit, fortisque viri tulit arma disertus.
Hectora qui solus, qui ferrum ignesque Iovemque
sustinuit totiens, unam non sustinet iram, **385**
invictumque virum vicit dolor: arripit ensem
et «meus hic certe est! an et hunc sibi poscit Ulixes?
Hoc» ait «utendum est in me mihi, quique cruore
saepe Phrygum maduit, domini nunc caede madebit,
ne quisquam Aiacem possit superare nisi Ajax.» **390**

Dixit et in pectus tum demum vulnera passum,
qua patuit ferro, letalem condidit ensem.
Nec valere manus infixum educere telum:
expulit ipse cruor, rubefactaque sanguine tellus
purpureum viridi genuit de caespite florem, **395**
qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus;
littera communis mediis pueroque viroque
incripta est foliis, haec nominis, illa querellae.

Hecuba.

Victor ad Hypsipyles patriam clarique Thoantis
 et veterum terras infames caede virorum **400**
 vela dat, ut referat Tirynthia tela, sagittas.
 Quae postquam ad Graios, domino comitante, revexit,
 imposita estque fero tandem manus ultima bello,
 Troia simul Priamusque cadunt! Priameia coniunx
 perdidit infelix hominis post omnia formam **405**
 externasque novo latratu terruit auras,
 longus in angustum qua clauditur Hellespontus.

Ilion ardebat, neque adhuc consederat ignis,
 exiguumque senis Priami Iovis ara cruorem
 combiberat tracta atque comis antistita Phoebi **410**
 non profecturas tendebat ad aethera palmas.
 Dardanidas matres patriorum signa deorum,
 dum licet, amplexas succensaque templa tenentes
 invidiosa trahunt victores praemia Grai.
 Mittitur Astyanax illis de turribus, unde **415**
 pugnantem pro se proavitaque regna tuentem
 saepe videre patrem monstratum a matre solebat.

Iamque viam suadet boreas, flatuque secundo
 carbasa mota sonant, iubet uti navita ventis.
 «Troia, vale! rapimur» clamant, dant oscula terrae **420**
 Troades et patriae fumantia tecta relinquunt.
 Ultima conscendit classem (miserabile visu!)
 in mediis Hecube natorum inventa sepulcris:
 prensantem tumulos atque ossibus oscula dantem
 Dulichiae traxere manus, tamen unius hausit **425**
 inque sinu cineres secum tulit Hectoris haustos;
 Hectoris in tumulo canum de vertice crinem,
 inferias inopes, crinem lacrimasque reliquit.

Est, ubi Troia fuit, Phrygiae contraria tellus,
 Bistoniis habitata viris: Polymestoris illic **430**
 regia dives erat, cui te commisit alendum
 clam, Polydore, pater Phrygiisque removit ab armis,
 consilium sapiens, sceleris nisi praemia magnas
 adiecisset opes, animi inritamen avari.
 Ut cecidit fortuna Phrygum, capit impius ensem **435**
 rex Thracum iuguloque sui demisit alumni
 et, tamquam tolli cum corpore crimina possent,
 exanimem scopulo subiectas misit in undas.

Litore Threicio classem religarat Atrides,
 dum mare pacatum, dum ventus amicioresset. **440**
 Hic subito, quantus cum viveret esse solebat,
 exit humo late rupta similisque minanti
 temporis illius vultum referebat Achilles,

Hecuba.

quo ferus iniustum petiit Agamemnona ferro,
 «inmemores» que «mei disceditis» inquit «Achivi, **445**
 obrutaque est mecum virtutis gratia nostrae?
 Ne facite! utque meum non sit sine honore sepulcrum,
 placet Achilleos mactata Polyxena manes!»

Dixit, et inmiti sociis parentibus umbrae,
 rapta sinu matris, quam iam prope sola fovebat, **450**
 fortis et infelix et plus quam femina virgo
 ducitur ad tumulum diroque fit hostia busto.
 Quae memor ipsa sui, postquam crudelibus aris
 admota est sensitque sibi fera sacra parari,
 utque Neoptoleum stantem ferrumque tenentem **455**
 utque suo vidit figentem lumina vultu,
 utere iamdudum generoso sanguine!» dixit,
 «nulla mora est: aut tu iugulo vel pectore telum
 conde meo! (iugulumque simul pectusque retexit)
 scilicet haud ulli servire Polyxena vellem! **460**
 haud per tale sacrum numen placabitis ullum!
 Mors tantum vellem matrem mea fallere posset!
 Mater obest minuitque necis mihi gaudia, quamvis
 non mea mors illi, verum sua vita gemenda est.
 Vos modo, ne Stygios adeam non libera manes, **465**
 ite procul, si iusta peto, tactuque viriles
 virgineo removete manus! Acceptior illi,
 quisquis is est, quem caede mea placare paratis,
 liber erit sanguis. Siquos tamen ultima nostri
 verba movent oris (Priami vos filia regis, **470**
 nunc captiva rogat), genetrici corpus inemptum
 reddite, neve auro redimat ius triste sepulcri,
 sed lacrimis! Tunc, cum poterat, redimebat et auro.»

Dixerat, at populus lacrimas, quas illa tenebat,
 non tenet; ipse etiam flens invitusque sacerdos **475**
 praebita coniecto rupit praecordia ferro.
 Illa super terram defecto poplite labens
 pertulit intrepidus ad fata novissima vultus.
 Tunc quoque cura fuit partes velare tegendas,
 cum caderet, castique decus servare pudoris. **480**
 Troades excipiunt deploratosque recensent
 Priamidas et quid dederit domus una cruoris,
 teque gemunt, virgo, teque, o modo regia coniunx,
 regia dicta parens, Asiae florentis imago,
 nunc etiam praedae mala sors, quam victor Ulixes **485**
 esse suam nollet, nisi quod tamen Hectora partu
 edideras: dominum matri vix repperit Hector!
 Quae corpus complexa animae tam fortis inane,
 quas totiens patriae dederat natisque viroque,
 huic quoque dat lacrimas lacrimas in vulnera fundit **490**
 osculaque ore tegit consuetaque pectora plangit
 canitiemque suam concreto in sanguine verrens

plura quidem, sed et haec laniato pectore dixit:

«Nata, tuae (quid enim superest?) dolor ultime matris,
nata, iaces, videoque tuum, mea vulnera, pectus, **495**
et ne perdidierim quemquam sine caede meorum,
tu quoque vulnus habes! At te, quia femina, rebar
a ferro tutam: cecidisti et femina ferro,
totque tuos idem fratres, te perdidit idem,
exitium Troiae nostrique orbator, Achilles. **500**
At postquam cecidit Paridis Phoebique sagittis,
«nunc certe,» dixi, «non est metuendus Achilles!»
Nunc quoque mi metuendus erat: cinis ipse sepulti
in genus hoc saevit, tumulo quoque sensimus hostem.
Aeacidiae fecunda fui! Iacet Ilion ingens, **505**
eventuque gravi finita est publica clades, —
sed finita tamen; soli mihi Pergama restant,
in cursuque meus dolor est: modo maxima rerum,
tot generis natisque potens nuribusque viroque,
nunc trahor exul, inops, tumultis avulsa meorum, **510**
Penelopae munus; quae me data pensa trahentem
matribus ostendens Ithacis «haec Hectoris illa est
clara parens, haec est» dicet «Priameia coniunx!»
Postque tot amissos tu nunc, quae sola levabas
maternos luctus, hostilia busta piasti! **515**
Inferias hosti peperit! Quo ferrea resto?
Quidve moror? Quo me servas, annosa senectus?
Quo, di crudeles, nisi uti nova funera cernam,
vivacem differtis anum? Quis posse putaret
felicem Priamum post diruta Pergama dici? **520**
Felix morte sua est, nec te, mea nata, preemptam
adspicit et vitam pariter regnumque reliquit.
At, puto, funeribus dotabere, regia virgo,
condeturque tuum monumentis corpus avitis.
Non haec est fortuna domus: tibi munera matris **525**
contingent fletus peregrinaeque haustus harenae!
Omnia perdidimus: superest, cur vivere tempus
in breve sustineam, proles gratissima matri,
nunc solus, quondam minimus de stirpe virili,
has datus Ismario regi Polydorus in oras. **530**
Quid moror interea crudelia vulnera lymphis
abluere et sparsos inmiti sanguine vultus?»

Dixit et ad litus passu processit anili,
albentes lacerata comas. «Date, Troades, urnam»
dixerat infelix, liquidas hauriret ut undas: **535**
adspicit eiectum Polydori in litore corpus
factaque Threiciis ingentia vulnera telis!
Troades exclamant: obmutuit illa dolore,
et pariter vocem lacrimasque introrsus obortas
devorat ipse dolor, duroque simillima saxo **540**
torpet et adversa figit modo lumina terra,

Hecuba.

interdum torvos sustollit ad aethera vultus,
nunc positi spectat vultum, nunc vulnera nati
vulnera praecipue, seque armat et instruit iram.»

Qua simul exarsit, tamquam regina maneret, **545**
ulcisci statuit poenaeque in imagine tota est,
utque furit catulo lactente orbata leaena
signaque nacta pedum sequitur, quem non videt, hostem,
sic Hecube, postquam cum luctu miscuit iram,
non oblita animorum, annorum oblita suorum, **550**
vadit ad artificem dirae, Polymestora, caedis
conloquiumque petit: nam se monstrare relictum
velle latens illi, quod nato redderet, aurum.

Credidit Odrysius praedaeque adsuetus amore
in secreta venit. Tum blando callidus ore **555**
«tolle moras, Hecube,» dixit, «da munera nato!
Omne fore illius quod das, quod et ante dedisti,
per superos iuro.» Spectat truculenta loquentem
falsaque iurantem tumidaque exaestuat ira
atque ita correpto captivarum agmina matrum **560**
invocat et digitos in perfida lumina condit
expellitque genis oculos (facit ira nocentem)
immergitque manus, foedataque sanguine sonti
non lumen (neque enim superest), loca luminis haurit.

Clade sui Thracum gens inritata tyranni **565**
Troada telorum lapidumque incessere iactu
coepit. At haec missum rauco cum murmure saxum
morsibus insequitur, rictuque in verba parato
latravit, conata loqui: locus exstat et ex re
nomen habet, veterumque diu memor illa malorum **570**
tum quoque Sithonios ululavit maesta per agros.
illius Troasque suos hostesque Pelasgos,
illius fortuna deos quoque moverat omnes,
sic omnes, ut et ipsa Iovis coniunxque sororque
eventus Hecubam meruisse negaverit illos. **575**

Memnon.

Non vacat Aurorae, quamquam isdem faverat armis,
 cladibus et casu Troiaeque Hecubaeque moveri.
 Cura deam propior luctusque domesticus angit
 Memnonis amissi, Phrygiis quem lutea campis
 vidit Achillea pereuntem cuspide mater: **580**
 vidit, et ille rubor, quo matutina rubescunt
 tempora, palluerat, latuitque in nubibus aether.
 At non impositos supremis ignibus artus
 sustinuit spectare parens, sed crine soluto,
 sicut erat, magni genibus procumbere non est **585**
 dedignata Iovis lacrimisque has addere voces:

«Omnibus inferior, quas sustinet aureus aether
 (nam mihi sunt totum rarissima templa per orbem),
 diva tamen veni, non ut delubra diesque
 des mihi sacrificos caliturasque ignibus aras. **590**
 Si tamen adspicias, quantum tibi femina praestem,
 tum cum luce nova noctis confinia servo,
 praemia danda putes; sed non ea cura neque hic est
 nunc status Aurorae, meritos ut poscat honores:
 Memnonis orba mei venio, qui fortia frustra **595**
 pro patruo tulit arma suo primisque sub annis
 occidit a forti, sic vos voluistis, Achille.
 Da, precor, huic aliquem, solacia mortis, honorem,
 summe deum rector, maternaque vulnera leni.»

Iuppiter adnuerat, cum Memnonis arduus alto **600**
 corrui igne rogos nigrique volumine fumi
 infecere diem (veluti cum flumina natas
 exhalant nebulas, nec sol admittitur infra);
 atra favilla volat glomerataque corpus in unum
 densetur faciemque capit sumitque calorem **605**
 atque animam ex igni (levitas sua praebuit alas),
 et primo similis volucris, mox vera volucris
 insonuit pennis: pariter sonuere sorores
 innumerae, quibus est eadem natalis origo,
 terque rogos lustrant, et consonus exit in auras **610**
 ter plangor: quarto seducunt castra volatu.
 Tam duo diversa populi de parte feroces
 bella gerunt rostrisque et aduncis unguibus iras
 exercent alasque adversaque pectora iactant
 inferiaeque cadunt cineri cognata sepulto **615**
 corpora seque viro forti meminere creatas.
 praepetibus subitis nomen facit auctor: ab illo
 Memnonides dictae, cum sol duodena peregit
 signa, parentali moriturae voce rebellant.

Ergo aliis latrasse Dymantida flebile visum est: **620**
 luctibus est Aurora suis intenta, piasque

Memnon.

nunc quoque dat lacrimas et toto rorat in orbe.

Aeneas apud Anium. Scylla.

Non tamen eversam Troiae cum moenibus esse
 spem quoque fata sinunt: sacra et, sacra altera, patrem
 fert umeris, venerabile onus, Cythereius heros: **625**
 de tantis opibus praedam pius eligit illam
 Ascaniumque suum profugaque per aequora classe
 fertur ab Antandro scelerataque limina Thracum
 et Polydoreo manantem sanguine terram
 linquit et utilibus ventis aestuque secundo **630**
 intrat Apollineam sociis comitantibus urbem.

Hunc Anius, quo rege homines, antistite Phoebus
 rite colebatur, temploque domoque recepit
 urbemque ostendit delubraque nota duasque
 Latona quondam stirpes pariente retentas. **635**
 Ture dato flammis vinoque in tura profuso
 caesarumque boum fibris de more crematis
 regia tecta petunt positisque tapetibus altis
 munera cum liquido capiunt Cerealia Baccho.

Tum pius Anchises: «O Phoebi lecte sacerdos, **640**
 fallor, an et natum, cum primum haec moenia vidi,
 bisque duas natas, quantum reminiscor, habebas?»

Huic Anius niveis circumdata tempora vittis
 concutiens et tristis ait: «Non falleris, heros
 maxime: vidisti natorum quinque parentem, **645**
 quem nunc (tanta homines rerum inconstantia versat!)
 paene vides orbem. Quod enim mihi filius absens
 auxilium, quem dicta suo de nomine tellus
 Andros habet pro patre locumque et regna tenentem?
 Delius augurium dedit huic, dedit altera Liber **650**
 femineae stirpi voto maiora fideque
 munera: nam tactu natarum cuncta mearum
 in segetem laticemque meri canaeque Minervae
 transformabantur, divesque erat usus in illis.
 Hoc ubi cognovit Troiae populator Atrides, **655**
 ne non ex aliqua vestram sensisse procellam
 nos quoque parte putes, armorum viribus usus
 abstrahit invitas gremio genitoris, alantque
 imperat Argolicam caelesti munere classem.
 Effugiunt, quo quaeque potest: Euboea duabus, **660**
 et totidem natis Andros fraterna petita est.
 Miles adest et, ni dedantur, bella minatur.
 Victa metu pietas: consortia corpora poenae
 dedit (et timido possis ignoscere fratri:
 non hic Aeneas, non, qui defenderet Andron, **665**
 Hector erat, per quem decimum durastis in annum);
 iamque parabantur captivis vincla lacertis:
 illae tollentes etiamnum libera caelo

bracchia «Bacche pater, fer opem!» dixere, tulitque
 muneris auctor opem, — si miro perdere more **670**
 ferre vocatur opem, nec qua ratione figuram
 perdidierint, potui scire aut nunc dicere possum;
 summa mali nota est: pennas sumpsere tuaeque
 coniugis in volucres, niveas abiere columbas.»

Talibus atque aliis postquam convivia dictis **675**
 implerunt, mensa somnum petiere remota,
 cumque die surgunt adeuntque oracula Phoebi:
 qui petere antiquam matrem cognataque iussit
 litora; prosequitur rex et dat munus ituris,
 Anchisae sceptrum, chlamydem pharetramque nepoti, **680**
 cratera Aeneae, quem quondam transtulit illi
 hospes ab Aoniis Therses Ismenius oris.

Miserat hunc illi Therses, fabricaverat Alcon
 Hyleus et longo caelaverat argumento.
 Urbs erat, et septem posses ostendere portas: **685**
 hae pro nomine erant et, quae foret illa, docebant.
 Ante urbem exequiae tumulique ignesque rogique
 effusaeque comas et apertae pectora matres
 significant luctum: nymphae quoque flere videntur
 siccatosque queri fontes, sine frondibus arbor **690**
 nuda riget, rodunt arentia saxa capellae.
 Ecce facit mediis natas Orione Thebis,
 agmen femineum, iugulo dare pectus aperto,
 illas demisso per inertia vulnera telo
 pro populo cecidisse suo pulchrisque per urbem **695**
 funeribus ferri celebrique in parte cremari,
 tum de virginea geminos exire favilla,
 ne genus intreat, iuvenes, quos fama Coronos
 nominat, et cineri materno ducere pompam.
 Hactenus antiquo signis fulgentibus aere, **700**
 summus inaurato crater erat asper acantho.

Nec leviora datis Troiani dona remittunt
 dantque sacerdoti custodem turis acerram,
 dant pateram claramque auro gemmisque coronam.

GALATÉE ET POLYPHÈME

Inde recordati Teucros a sanguine Teucri **705**
 ducere principium, Cretam tenuere locique
 ferre diu nequiere Iovem, centumque relictis
 urbibus Ausonios optant contingere portus:
 saevit hiems iactatque viros, Strophadumque receptos
 portubus infidis exterruit ales Aello. **710**

Et iam Dulichios portus Ithacamque Samonque
 Neritiasque domus, regnum fallacis UIixis,
 praeter erant vecti: certatam lite deorum
 Ambraciam versique vident sub imagine saxum
 iudicis, Actiaco quae nunc ab Apolline nota est, **715**
 vocalemque sua terram Dodonida quercu
 Chaoniosque sinus, ubi nati rege Molosso
 inopia subiectis fugere incendia pennis.

Proxima Phaeacum felicibus obsita pomis
 rura petunt, Epiros ab his regnataque vati **720**
 Buthrotos Phrygio simulataque Troia tenetur.

Inde futurorum certi, quae cuncta fideli
 Priamides Helenus monitu praedixerat, intrant
 Sicaniam: tribus haec excurrit in aequora pinnis,
 e quibus imbriferos est versa Pachynos ad austros, **725**
 mollibus expositum zephyris Lilybaeon, ad arctos
 aequoris expertes spectat boreamque Peloros.
 Hac subeunt Teucris, et remis aestuque secundo
 sub noctem potitur Zanclaea classis harena.
 Scylla latus dextrum, laevum inrequieta Charybdis **730**
 infestat: vorat haec raptas revomitque carinas,
 illa feris atram canibus succingitur alvum,
 virginis ora gerens, et, si non omnia vates
 ficta reliquerunt aliquo quoque tempore virgo.
 Hanc multi petiere proci; quibus illa repulsis **735**
 ad pelagi nymphas, pelagi gratissima nymphis,
 ibat et elusos iuvenum narrabat amores.
 Quam, dum pectendos praebet Galatea capillos,
 talibus adloquitur, referens suspiria, dictis:

«Te tamen, o virgo, genus haud inmite virorum **740**
 expetit, utque facis, potes his impune negare;
 At mihi, cui pater est Nereus, quam caerulea Doris
 enixa est, quae sum turba quoque tuta sororum,
 non nisi per luctus licuit Cyclopis amorem
 effugere,» — et lacrimae vocem impediere loquentis. **745**
 Quas ubi marmoreo detersit pollice virgo
 et solata deam est, «refer, o carissima,» dixit.
 «neve tui causam tege (sic sum fida) doloris!»
 Nereis his contra resecuta Crataeide natam est:

Acis et Galatea. Polyphemus.

«Acis erat Fauno nymphaque Symaethide cretus, **750**
 magna quidem patrisque sui matrisque voluptas,
 nostra tamen maior: nam me sibi iunxerat uni.
 Pulcher et octonis iterum natalibus actis
 signarat teneras dubia lanugine malas.
 Hunc ego, me Cyclops nulla cum fine petebat. **755**
 En si quaesieris, odium Cyclopis, amorne
 Acidis in nobis fuerit praesentior, edam:
 par utrumque fuit. Pro quanta potentia regni
 est, Venus alma, tui! Nempe ille inmitis et ipsis
 horrendus silvis et visus ab hospite nullo **760**
 impune et magni cum dis contemptor Olympi,
 quid sit amor, sensit validaque cupidine captus
 uritur, oblitus pecorum antrorumque suorum.
 Iamque tibi formae, iamque est tibi cura placendi,
 iam rigidos pectis rastris, Polypheme, capillos, **765**
 iam libet hirsutam tibi falce recidere barbam
 et spectare feros in aqua et componere vultus.
 Caedis amor feritasque sitisque immensa cruoris
 cessant, et tutae veniunt abeuntque carinae.

Telemus interea Siculam delatus ad Aetnen, **770**
 Telemus Eurymides, quem nulla fefellerat ales,
 terribilem Polyphemon adit «lumen» que, «quod unum
 fronte geris media, rapiet tibi» dixit «Ulixes!»
 Risit et «o vatum stolidissime, falleris,» inquit,
 «altera iam rapuit!» Sic frustra vera monentem **775**
 spernit et aut gradiens ingenti litora passu
 degravat aut fessus sub opaca revertitur antra.

Prominet in pontum cuneatus acumine longo
 collis utrumque latus circumfluit aequoris unda;
 huc ferus ascendit Cyclops mediusque resedit, **780**
 lanigerae pecudes nullo ducente secutae.
 Cui postquam pinus, baculi quae praebuit usum,
 ante pedes posita est, antemnis apta ferendis,
 sumptaque harundinibus compacta est fistula centum,
 senserunt toti pastoria sibila montes, **785**
 senserunt undae; latitans ego rupe meique
 Acidis in gremio residens procul auribus hausi
 talia dicta meis auditaque verba notavi:

«Candidior folio nivei, Galatea, ligustri,
 floridior pratis, longa procerior alno, **790**
 splendidior vitro, tenero lascivior haedo,
 levior adsiduo detritis aequore conchis,
 solibus hibernis, aestiva gratior umbra,
 nobilior pomis, platano conspectior alta,
 lucidior glacie, matura dulcior uva, **795**

mollior et cygni plumis et lacte coacto
 et, si non fugias, riguo formosior horto:
 saevior indomitis eadem Galatea iuvenis,
 durior annosa quercu, fallacior undis,
 lentior et salicis virgis et vitibus albis, **800**
 his immobilior scopulis, violentior amne,
 laudato pavone superior, acrior igni,
 asperior tribulis, feta truculentior ursa,
 surdior aequoribus, calcato inimitior hydro,
 et, quod praecipue vellem tibi demere possem. **805**
 Non tantum cervo claris latratibus acto,
 verum etiam ventis volucrique fugacior aura!
 At bene si noris, pigeat fugisse morasque
 ipsa tuas damnes et me retinere labores.
 Sunt mihi, pars montis, vivo pendentia saxo **810**
 antra, quibus nec sol medio sentitur in aestu
 nec sentitur hiems; sunt poma gravantia ramos,
 sunt auro similes longis in vitibus uvae,
 sunt et purpureae: tibi et has servamus et illas.
 Ipsa tuis manibus silvestri nata sub umbra **815**
 mollia fraga leges, ipsa autumnalia corna
 prunaeque, non solum nigro liventia suco,
 verum etiam generosa novasque imitantia ceras.
 Nec tibi castanae me coniuge, nec tibi deerunt
 arbuti fetus: omnis tibi serviet arbor. **820**
 Hoc pecus omne meum est, multae quoque vallibus errant,
 multas silva tegit, multae stabulantur in antris.
 Nec, si forte roges, possim tibi dicere, quot sint:
 pauperis est numerare pecus! De laudibus harum
 nil mihi credideris: praesens potes ipse videre, **825**
 ut vix circueant distentum cruribus uber.
 Sunt, fetura minor, tepidis in ovilibus agni,
 sunt quoque, par aetas, aliis in ovilibus haedi.
 Lac mihi semper adest niveum: pars inde bibenda
 servatur, partem liquefacta coagula durant. **830**
 Nec tibi deliciae faciles vulgataeque tantum
 munera contingent, dammae leporesque caperque
 parve columbarum demptusve cacumine nidus:
 inveni geminos, qui tecum ludere possint,
 inter se similes, vix ut dignoscere possis, **835**
 villosae catulos in summis montibus ursae,
 inveni et dixi «dominae servabimus istos!»
 Iam modo caeruleo nitidum caput exsere ponto,
 iam, Galatea, veni, nec munera despice nostra.
 Certe ego me novi liquidaeque in imagine vidi **840**
 nuper aquae, placuitque mihi mea forma videnti.
 Adspice, sim quantus! Non est hoc corpore maior
 Iuppiter in caelo: nam vos narrare soletis,
 nescio quem regnare Iovem. Coma plurima torvos
 prominet in vultus umerosque, ut lucus, obumbrat. **845**
 Nec mea quod rigidis horrent densissima saetis

corpora, turpe puta (turpis sine frondibus arbor,
 turpis equus, nisi colla iubae flaventia velent!);
 pluma tegit volucres, ovibus sua lana decori est:
 barba viros hirtaeque decent in corpore saetae. **850**
 Unum est in media lumen mihi fronte, sed instar
 ingentis clipei. Quid? non haec omnia magnus
 Sol videt e caelo? Soli tamen unicus orbis!
 Adde, quod in vestro genitor meus aequore regnat:
 hunc tibi do socerum; tantum miserere precesque **855**
 supplicis exaudi! tibi enim succumbimus uni.
 Quique Iovem et caelum sperno et penetrabile fulmen,
 Nerei, te veneror: tua fulmine saevior ira est. —
 Atque ego contemptus essem patientior huius,
 si fugeres omnes; sed cur Cyclope repulso **860**
 Acin amas praefersque meis complexibus Acin?
 Ille tamen placeatque sibi placeatque licebit,
 quod nollem, Galatea, tibi; modo copia detur,
 sentiet esse mihi tanto pro corpore vires!
 Viscera viva traham divisaque membra per agros **865**
 perque tuas spargam (sic se tibi misceat!) undas.
 Uror enim, laesusque exaestuat acrior ignis,
 cumque suis videor translatam viribus Aetnam
 pectore ferre meo: nec tu, Galatea, moveris.»

Talia nequiquam questus (nam cuncta videbam) **870**
 surgit et ut taurus vacca furibundus adempta,
 stare nequit silvaeque et notis saltibus errat:
 cum ferus ignaros nec quicquam tale timentes
 me videt atque Acin «video» que exclamat «et ista
 ultima sit, faciam, veneris concordia vestrae!» **875**
 Tantaque vox, quantam Cyclops iratus habere
 debuit, illa fuit: clamore perhorruit Aetne.
 Ast ego vicino pavefacta sub aequore mergor,
 terga fugae dederat conversa Symaethius heros
 et «fer opem, Galatea, precor, mihi! ferte, parentes» **880**
 dixerat «et vestris perituum admittite regnis!»

Insequitur Cyclops partemque e monte revulsam
 mittit, et extremus quamvis pervenit ad illum,
 angulus is molis totum tamen obruit Acin.
 At nos, quod fieri solum per fata licebat, **885**
 fecimus, ut vires adsumeret Acis avitas.
 Puniceus de mole cruor manabat, et intra
 temporis exiguum rubor evanescere coepit
 fitque color primo turbati fluminis imbre
 purgaturque mora; tum moles tacta dehiscit, **890**
 vivaque per rimas proceraque surgit harundo,
 osque cavum saxi sonat exsultantibus undis:
 mira que res, subito media tenus exstitit alvo
 incinctus iuvenis flexis nova cornua cannis,
 qui, nisi quod maior, quod toto caerulus ore, **895**

Acis erat. Sed sic quoque erat tamen Acis, in amnem
versus, et antiquum tenuerunt flumina nomen.»

Glaucus.

Desierat Galatea loqui, coetuque soluto
 discedunt placidisque natant Nereides undis.
 Scylla redit (neque enim medio se credere ponto **900**
 audet) et aut bibula sine vestibus errat harena,
 aut, ubi lassata est, seductos nacta recessus
 gurgitis, inclusa sua membra refrigerat unda.

Ecce fretum scindens alti novus incola ponti,
 nuper in Euboica versis Anthedone membris, **905**
 Glaucus adest visaeque cupidine virginis haeret
 et quaecumque putat fugientem posse morari
 verba refert; fugit illa tamen veloxque timore
 pervenit in summum positi prope litora montis.

Ante fretum est ingens, apicem conlectus in unum, **910**
 longa sub arboribus convexus in aequora vertex:
 constitit hic, et tuta loco, monstrumne deusne
 ille sit, ignorans, admiraturque colorem
 caesariemque umeros subiectaque terga tegentem,
 ultimaque excipiat quod tortilis inguina piscis. **915**

Sensit et innitens, quae stabat proxima, moli,
 «non ego prodigium nec sum fera belua, virgo,
 sed deus» inquit «aquae: nec maius in aequore Proteus
 ius habet et Triton Athamantiadesque Palaemon.
 Ante tamen mortalis eram, sed, scilicet altis **920**
 deditus aequoribus, tantum exercebar in illis.
 Nam modo ducebam ducentia retia pisces,
 nunc in mole sedens moderabar harundine linum.
 Sunt viridi prato confinia litora, quorum
 altera pars undis, pars altera cingitur herbis, **925**
 quas neque cornigerae morsu laesere iuvencae,
 nec placidae carpsistis oves hirtaeve capellae;
 non apis inde tulit conlectos semine flores,
 non data sunt capiti genialia sarta, neque umquam
 falciferae secuere manus; ego primus in illo **930**
 caespite consedi, dum lina madentia sicco,
 utque recenserem captivos ordine pisces,
 insuper exposui, quos aut in retia casus
 aut sua credulitas in aduncos egerat hamos.
 Res similis fictae (sed quid mihi fingere prodest?): **935**
 gramine contacto coepit mea praeda moveri
 et mutare latus terraque, ut in aequore, niti.
 Dumque moror mirorque simul, fugit omnis in undas
 turba suas dominumque novum litusque relinquunt.
 Obstipui dubitoque diu causamque requiro, **940**
 num deus hoc aliquis, num sucus fecerit herbae.
 «Quae» tamen «has» inquam «vires habet herba?», manuque
 pabula decerpsi decerptaque dente momordi.

Vix bene combiberant ignotos guttura sucos,
 cum subito trepidare intus praecordia sensi **945**
 alteriusque rapi naturae pectus amore,
 nec potui restare diu «repetenda» que «numquam
 terra, vale!» dixi corpusque sub aequora mersi.
 Di maris exceptum socio dignantur honore,
 utque mihi quaecumque feram mortalia, demant, **950**
 Oceanum Tethynque rogant: ego lustror ab illis,
 et purgante nefas noviens mihi carmine dicto
 pectora fluminibus iubeor supponere centum;
 nec mora, diversis lapsi de partibus amnes
 totaque vertuntur supra caput aequora nostrum. **955**
 Hactenus acta tibi possum memoranda referre,
 hactenus haec meministi, nec mens mea cetera sensit.
 Quae postquam rediit, alium me corpore toto
 ac fueram nuper, neque eundem mente recepi.
 Hanc ego tum primum viridem ferrugine barbam **960**
 caesariemque meam, quam longa per aequora verro,
 ingentesque umeros et caerulea bracchia vidi
 cruraque pinnigero curvata novissima pisce.
 Quid tamen haec species, quid dis placuisse marinis,
 quid iuvat esse deum, si tu non tangeris istis?» **965**

Talia dicentem, dicturum plura, reliquit
 Scylla deum; furit ille inritatusque repulsa
 prodigiosa petit Titanidos atria Circes.

Livre 14

Scylla et Circe.

Iamque Giganteis iniectam faucibus Aetnen
 arvaque Cyclopum, quid rastra, quid usus aratri
 nescia nec quicquam iunctis debentia bubus,
 liquerat Euboicus tumidarum cultor aquarum,
 liquerat et Zanclen adversaque moenia Rhegi **5**
 navifragumque fretum, gemino quod litore pressum
 Ausoniae Siculaeque tenet confinia terrae.
 Inde manu magna Tyrrhena per aequora raptus
 herbiferos adiit colles atque atria Glaucus
 Sole satae Circes, variarum plena ferarum. **10**

Quam simul adspexit, dicta acceptaque salute,
 «diva, dei miserere, precor! nam sola levare
 tu potes hunc,» dixit «videar modo dignior esse!
 Quanta sit herbarum, Titani, potentia, nulli
 quam mihi cognitius, qui sum mutatus ab illis. **15**
 Neve mei non nota tibi sit causa furoris:
 litore in Italico, Messenia moenia contra,
 Scylla mihi visa est; pudor est promissa precesque
 blanditiasque meas contemptaque verba referre.
 At tu, sive aliquod regnum est in carmine, carmen **20**
 ore move sacro, sive expugnantior herba est,
 utere temptatis operosae viribus herbae.
 Nec medeare mihi sanesque haec vulnera mando,
 fineque nil opus est: partem ferat illa caloris.»

At Circe (neque enim flammis habet aptius ulla **25**
 talibus ingenium, seu causa est huius in ipsa,
 seu Venus indicio facit hoc offensa paterno)
 talia verba refert. «Melius sequerere volentem
 optantemque eadem parilique cupidine captam.
 Dignus eras ultro (poteras certeque) rogari, **30**
 et, si spem dederis, mihi crede, rogaberis ultro.
 Neu dubites adsitque tuae fiducia formae:
 en ego, cum dea sim, nitidi cum filia Solis,
 gramine cum tantum, tantum quoque carmine possim,
 ut tua sim, voveo; spernentem sperne, sequenti **35**
 redde vices unoque duas ulciscere facto!»

Talia temptanti «prius» inquit «in aequore frondes»
 Glaucus «et in summis nascentur montibus algae,
 sospite quam Scylla nostri mutantur amores!»

Indignata dea est, et laedere quatenus ipsum **40**
 non poterat (nec vellet amans), irascitur illi,
 quae sibi praelata est, venerisque offensa repulsa
 protinus horrendis infamia pabula sucis

conterit et tritis Hecateia carmina miscet
 caerulaque induitur velamina perque ferarum **45**
 agmen adulantum media procedit ab aula,
 oppositumque petens contra Zancleia saxa
 Rhegion ingreditur ferventes aestibus undas,
 in quibus ut solida ponit vestigia terra
 summaque decurrit pedibus super aequora siccis. **50**

Parvus erat gurgis, curvos sinuatus in arcus,
 grata quies Scyllae; quo se referebat ab aestu
 et maris et caeli, medio cum plurimus orbe
 sol erat et minimas a vertice fecerat umbras.
 Hunc dea praeveniat portentificisque venenis **55**
 inquinat, hic pressos latices radice nocenti
 spargit et obscurum verborum ambage novorum
 ter noviens carmen magico demurmurat ore.
 Scylla venit mediaque tenuis descenderat alvo,
 cum sua foedari latrantibus inguina monstris **60**
 adspicit ac primo credens non corporis illas
 esse sui partes refugitque abigitque timetque
 ora proterva canum, sed quos fugit, attrahit una
 et corpus quaerens femorum crurumque pedumque,
 Cerbereos rictus pro partibus invenit illis: **65**
 statque canum rabie subiectaque terga ferarum
 inguinibus truncis uteroque exstante coerces.

Flevit amans Glaucus nimiumque hostiliter usae
 viribus herbarum fugit conubia Circes;
 Scylla loco mansit cumque est data copia primum, **70**
 in Circes odium sociis spoliavit Ulixen;
 mox eadem Teucras fuerat mensura carinas,
 ni prius in scopulum, qui nunc quoque saxeus exstat,
 transformata foret: scopulum quoque navita vitat.

Cercopes.

Hunc ubi Troianae remis avidamque Charybdim **75**
 evicere rates, cum iam prope litus adesset
 Ausonium, Libycas vento referuntur ad oras.

Excipit Aenean illic animoque domoque
 non bene discidium Phrygii latura mariti
 Sidonis; inque pyra sacri sub imagine facta **80**
 incubuit ferro deceptaque decipit omnes.

Rursus harenosae fugiens nova moenia terrae
 ad sedes Erycis fidumque relatus Acesten
 sacrificat tumulumque sui genitoris honorat;
 quasque rates Iris Iunonia paene cremarat, **85**
 solvit et Hippotadae regnum terrasque calenti
 sulphure fumantes Acheloiadumque relinquit
 Sirenum scopulos, orbataque praeside pinus
 Inarimen Prochytenque legit sterilique locatas
 colle Pithecasas, habitantum nomine dictas. **90**
 Quippe deum genitor, fraudem et periuria quondam
 Cercopum exosus gentisque admissa dolosae,
 in deforme viros animal mutavit, ut idem
 dissimiles homini possent similesque videri,
 membraque contraxit naresque a fronte resimas **95**
 contudit et rugis peraravit anilibus ora
 totaque velatos flamenti corpora villo
 misit in has sedes nec non prius abstulit usum
 verborum et natae dira in periuria linguae:
 posse queri tantum rauco stridore reliquit. **100**

Sibylla.

Has ubi praeteriit et Parthenopeia dextra
 moenia deseruit, laeva de parte canori
 Aeolidae tumulum et, loca feta palustribus undis,
 litora Cumarum vivacisque antra Sibyllae
 intrat, et ut manes veniat per Averna paternos, **105**
 orat. At illa diu vultum tellure moratum
 erexit tandemque deo furibunda recepto
 «magna petis» dixit, «vir factis maxime, cuius
 dextera per ferrum est, pietas spectata per ignes.
 Pone tamen, Troiane, metum: potiere petitis **110**
 Elysiasque domos et regna novissima mundi
 me duce cognosces simulacraque cara parentis.
 Invia virtuti nulla est via!» Dixit et auro
 fulgentem ramum silva Iunonis Avernae
 monstravit iussitque suo divellere trunco. **115**

Paruit Aeneas et formidabilis Orci
 vidit opes atavosque suos umbramque senilem
 magnanimi Anchisae; didicit quoque iura locorum,
 quaeque novis essent adeunda pericula bellis.
 Inde ferens lassos adverso tramite passus **120**
 cum duce Cumaea mollit sermone laborem.

Dumque iter horrendum per opaca crepuscula carpit,
 «seu dea tu praesens, seu dis gratissima» dixit,
 «numinis instar eris semper mihi meque fatebor
 muneris esse tui, quae me loca mortis adire, **125**
 quae loca me visae voluisti evadere mortis.
 Pro quibus aeras meritis evectus ad auras
 templa tibi statuam, tribuam tibi turis honores.»

Respicit hunc vates et suspiratibus haustis
 «nec dea sum» dixit «nec sacri turis honore **130**
 humanum dignare caput; neu nescius erres,
 lux aeterna mihi carituraque fine dabatur,
 si mea virginitas Phoebos patuisset amanti.
 Dum tamen hanc sperat dum praecorrumpere donis
 me cupit, «elige» ait, «virgo Cumaea, quid optes: **135**
 optatis potiere tuis.» Ego pulveris hausti
 ostendi cumulum: quot haberet corpora pulvis,
 tot mihi natales contingere vana rogavi;
 excidit, ut peterem iuvenes quoque protinus annos.
 Hos tamen ille mihi dabat aeternamque iuventam, **140**
 si venerem paterer: contempto munere Phoebi
 innuba permaneo; sed iam felicior aetas
 terga dedit, tremuloque gradu venit aegra senectus,
 quae patienda diu est (nam iam mihi saecula septem
 acta vides): superest, numeros ut pulveris aequem, **145**
 ter centum messes, ter centum musta videre.

Sibylla.

Tempus erit, cum de tanto me corpore parvam
longa dies faciet consumptaque membra senecta
ad minimum redigentur onus: nec amata videbor
nec placuisse deo; Phoebus quoque forsitan ipse **150**
vel non cognoscat vel dilexisse negabit:
usque adeo mutata ferar, nullique videnda,
voce tamen noscar; vocem mihi fata relinquent.»

Achaemenides apud Polyphemum.

Talia convexum per iter memorante Sibylla
 sedibus Euboicam Stygiis emergit in urbem **155**
 Troius Aeneas sacrisque ex more litatis
 litora adit nondum nutricis habentia nomen.

Hic quoque substiterat per taedia longa laborum
 Neritius Macareus, comes experientis Ulixei;
 desertum quondam mediis e rupibus Aetnae **160**
 noscit Achaemeniden improvisoque repertum
 vivere miratus «qui de casusve deusve
 servat, Achaemenide? cur» inquit «barbara Graium
 prora vehit? petitur vestra quae terra carina?»

Talia quaerenti iam non hirsutus amictu, **165**
 iam suus et spinis conserto tegmine nullis,
 fatur Achaemenides: «Iterum Polyphemon et illos
 adspiciam fluidos humano sanguine rictus,
 hac mihi si potior domus est Ithacique carina,
 si minus Aenean veneror genitore nec umquam **170**
 esse satis potero, praestem licet omnia, gratus.
 Quod loquor et spiro caelumque et sidera solis
 respicio, possimne ingratus et impius esse?
 Ille dedit, quod non anima haec Cyclopi in ora
 venit, et ut iam nunc lumen vitale relinquam, **175**
 aut tumulo aut certe non illa condar in alvo.
 Quid mihi tunc animi (nisi si timor abstulit omnem
 sensum animumque) fuit, cum vos petere alta relictus
 aequora conspexi? Volui inclamare, sed hosti
 prodere me timui: vestrae quoque clamor Ulixis **180**
 paene rati nocuit. Vidi, cum monte revulsum
 inmanem scopulum medias permisit in undas;
 vidi iterum veluti tormenti viribus acta
 vasta Giganteo iaculantem saxa lacerto
 et, ne deprimeret fluctus ventusve carinam, **185**
 pertimui, iam me non esse oblitus in illa.

Ut vero fuga vos a certa morte reduxit,
 ille quidem totam gemebundus obambulat Aetnam
 praetemptatque manu silvas et luminis orbus
 rupibus incursat foedataque bracchia tabo **190**
 in mare protendens gentem exsecratur Achivam
 atque ait: «O si quis referat mihi casus Ulixem
 aut aliquem e sociis, in quem mea saeviat ira,
 viscera cuius edam, cuius viventia dextra
 membra mea laniem, cuius mihi sanguis inundet **195**
 guttur et elisi trepident sub dentibus artus:
 quam nullum aut leve sit damnum mihi lucis ademptae!»

Haec et plura ferox; me luridus occupat horror
 spectantem vultus etiamnum caede madentes
 crudelesque manus et inanem luminis orbem **200**
 membraque et humano concretam sanguine barbam.
 mors erat ante oculos, minimum tamen ipsa doloris:
 et iam prensurum, iam nunc mea viscera rebar
 in sua mersurum, mentique haerebat imago
 temporis illius, quo vidi bina meorum **205**
 ter quater adfligi sociorum corpora terrae,
 cum super ipse iacens hirsuti more leonis
 visceraque et carnes cumque albis ossa medullis
 semianimesque artus avidam condebat in alvum.
 Me tremor invasit: stabam sine sanguine maestus; **210**
 mandentemque videns eiectantemque cruentas
 ore dapes et frusta mero glomerata vomentem
 talia fingebam misero mihi fata parari
 perque dies multos latitans omnemque tremescens
 ad strepitum, mortemque timens cupidusque moriri, **215**
 glande famem pellens et mixta frondibus herba,
 solus, inops, exspes, leto poenaeque relictus
 hanc procul adspexi longo post tempore navem
 oravique fugam gestu ad litusque cucurri —
 et movi. Graiumque ratis Troiana recepit! **220**

Tu quoque pande tuos, comitum gratissime, casus
 et ducis et turbae, quae tecum est credita ponto.»

Macareus. Ulixes et Circe.

Aeolon ille refert Tusco regnare profundo,
 Aeolon Hippotaden, cohibentem carcere ventos;
 quos bovis inclusos tergo, memorabile munus, **225**
 Dulichium sumpsisse ducem flatuque secundo
 lucibus isse novem et terram adspexisse petitam;
 proxima post nonam cum sese aurora moveret,
 invidia socios praedaeque cupidine victos,
 esse ratos aurum, dempsisse ligamina ventis; **230**
 cum quibus isse retro, per quas modo venerat undas,
 Aeolique ratem portus repetisse tyranni.

«Inde Lami veterem Laestrygonis» inquit «in urbem
 venimus. Antiphates terra regnabat in illa.
 Missus ad hunc ego sum, numero comitante duorum, **235**
 vixque fuga quaesita salus comitique mihique:
 tertius e nobis Laestrygonis impia tinxit
 ora cruore suo. Fugientibus instat et agmen
 concitat Antiphates. Coeunt et saxa trabesque
 coniciunt merguntque viros merguntque carinas. **240**

Una tamen, quae nos ipsumque vehebat Ulixen,
 effugit. Amissa sociorum parte dolentes
 multaque conquesti terris adlabimur illis,
 quas procul hinc cernis (procul hinc, mihi crede, videnda
 insula, visa mihi!), tuque o iustissime Troum, **245**
 nate dea (neque enim finito Marte vocandus
 hostis es, Aenea), moneo, fuge litora Circes.
 Nos quoque Circaeο religata in litore pinu,
 Antiphatae memores inmansuetique Cyclopis,
 ire negabamus vel tecta ignota subire; **250**
 sorte sumus lecti, sors me fidumque Politen
 Eurylochumque simul nimique Elpenora vini
 bisque novem socios Circaea ad moenia misit.

Quae simul attigimus stetimusque in limine tecti,
 mille lupi mixtaeque lupis ursique laeaeque **255**
 occursu fecere metum, sed nulla timenda
 nullaque erat nostro factura in corpore vulnus.
 Quin etiam blandas movere per aera caudas
 nostraque adulantes comitant vestigia, donec
 excipiunt famulae perque atria marmore tecta **260**
 ad dominam ducunt: pulchro sedet illa recessu,
 sollemni solio, pallamque induta nitentem
 insuper aurato circumvelatur amictu.
 Nereides nymphaeque simul, quae vellera motis
 nulla trahunt digitis nec fila sequentia ducunt: **265**
 gramina disponunt sparsosque sine ordine flores
 secernunt calathis variasque coloribus herbas;
 ipsa quod hae faciunt opus, exigit, ipsa, quis usus

quove sit in folio, quae sit concordia mixtis,
novit et advertens pensas examinat herbas. **270**

Haec ubi nos vidit, dicta acceptaque salute,
diffudit vultus et reddidit omina voce.
Nec mora, misceri tosti iubet hordea grani
mellaque vimque meri cum lacte coagula passo,
quique sub hac lateant furtim dulcedine, sucos **275**
adicit. Accipimus sacra data pocula dextra.
Quae simul arenti sitientes hausimus ore,
et tetigit summos virga dea dira capillos,
(et pudet et referam!) saetis horrescere coepi
nec iam posse loqui, pro verbis edere raucum **280**
murmur et in terram toto procumbere vultu;
osque meum sensi pando occallescere rostro,
colla tumere toris, et qua modo pocula parte
sumpta mihi fuerant, illa vestigia feci,
cumque eadem passis (tantum medicamina possunt!) **285**
claudor hara, solumque suis caruisse figura
vidimus Eurylochum: solus data pocula fugit.
Quae nisi vitasset, pecoris pars una manerem
nunc quoque saetigeri, nec tantae cladis ab illo
certior ad Circen ultor venisset Ulixes. **290**

Pacifer huic dederat florem Cyllenius album,
moly vocant superi, nigra radice tenetur;
tutus eo monitisque simul caelestibus intrat
ille domum Circes, et ad insidiosa vocatus
pocula, conantem virga mulcere capillos **295**
reppulit et stricto pavidam deterruit ense.
Inde fides dextraeque datae, thalamoque receptus
coniugii dotem sociorum corpora poscit.
Spargimur ignotae sucis melioribus herbae
percutimurque caput conversae verbere virgae, **300**
verbaque dicuntur dictis contraria verbis.
Quo magis illa canit, magis hoc tellure levati
erigimur, saetaeque cadunt, bifidosque relinquit
rima pedes, redeunt umeri et subiecta lacertis
brachia sunt: flentem flentes amplectimur ipsi **305**
haeremusque ducis collo nec verba locuti
ulla priora sumus quam nos testantia gratos.

PICUS ET CANENS

Annua nos illic tenuit mora, multaue praesens
tempore tam longo vidi, multa auribus hausī,
hoc quoque cum multis, quod clam mihi rettulit una **310**
quattuor e famulis ad talia sacra paratis.
Cum duce namque meo Circe dum sola moratur,
illa mihi niveo factum de marmore signum
ostendit iuvenale, gerens in vertice picum,
aede sacra positum multisque insigne coronis. **315**

Quis foret et quare sacra coleretur in aede,
cur hanc ferret avem, quaerenti et scire volenti
«accipe» ait «Macareu, dominaeque potentia quae sit
hinc quoque disce meae: tu dictis adice mentem!

Picus et Canens.

Picus in Ausoniis, proles Saturnia terris **320**
 rex fuit, utilium bello studiosus equorum;
 forma viro, quam cernis, erat: licet ipse decorem
 adspicias fictaque probes ab imagine veram.
 Par animus formae; nec adhuc spectasse per annos
 quinquennem poterat Graia quater Elide pugnam. **325**
 Ille suos dryadas Latiis in montibus ortas
 verterat in vultus, illum fontana petebant
 numina, naiades, quas Albula, quasque Numici,
 quas Anienis aquae cursuque brevissimus Almo
 Narve tulit praeceps et opacae Farfarus umbrae, **330**
 quaeque colunt Scythicae stagnum nemorale Dianae
 finitimosque lacus; spretis tamen omnibus unam
 ille colit nymphen, quam quondam in colle Palati
 dicitur Ionio peperisse Venilia Iano.
 Haec ubi nubilibus primum maturuit annis, **335**
 praeposito cunctis Laurenti tradita Pico est,
 rara quidem facie, sed rarior arte canendi,
 unde Canens dicta est: silvas et saxa movere
 et mulcere feras et flumina longa morari
 ore suo volucresque vagas retinere solebat. **340**

Quae dum feminea modulatur carmina voce,
 exierat tecto Laurentes Picus in agros,
 indigenas fixurus apros, tergumque premebat
 acris equi, laevaue hastilia bina ferebat,
 poeniceam fulvo chlamydem contractus ab auro. **345**

Venerat in silvas et filia Solis easdem,
 utque novas legeret fecundis collibus herbas,
 nomine dicta suo Circaea reliquerat arva.
 Quae simul ac iuvenem, virgultis abdita, vidit,
 obstipuit: cecidere manu, quas legerat, herbae, **350**
 flammaque per totas visa est errare medullas.
 Ut primum valido mentem conlegit ab aestu,
 quid cuperet, fassura fuit: ne posset adire,
 cursus equi fecit circumfususque satelles.
 «Non» ait «effugies, vento rapiare licebit, **355**
 si modo me novi, si non evanuit omnis
 herbarum virtus et non mea carmina fallunt.»

Dixit et effigiem, nullo cum corpore, falsi
 finxit apri praeterque oculos transcurrere regis
 iussit et in densum trabibus nemus ire videri, **360**
 plurima qua silva est et equo loca pervia non sunt.
 Haud mora: continuo praedae petit inscius umbram
 Picus equique celer spumantia terga relinquit
 spemque sequens vanam silva pedes errat in alta.
 Concipit illa preces et verba precantia dicit **365**

ignotosque deos ignoto carmine adorat,
 quo solet et niveae vultum confundere Lunae
 et patrio capiti bibulas subtexere nubes.
 Tum quoque cantato densetur carmine caelum,
 et nebulas exhalat humus, caecisque vagantur **370**
 limitibus comites, et abest custodia regis.
 Nacta locum tempusque «per, o, tua lumina» dixit,
 «quae mea ceperunt, perque hanc, pulcherrime, formam,
 quae facit, ut supplex tibi sim dea, consule nostris
 ignibus et socerum, qui pervidet omnia, Solem **375**
 accipe, nec durus Titanida despice Circen!»

Dixerat. Ille ferox ipsamque precesque relinquit
 et «quaecumque es» ait, «non sum tuus: altera captum
 me tenet et teneat per longum, comprecor, aevum!
 Nec venere externa socialia foedera laedam, **380**
 dum mihi Ianigenam servabunt fata Canentem!»
 Saepe retemptatis precibus Titania frustra
 «non impune feres, neque» ait «reddere Canenti,
 laesaque quid faciat, quid amans, quid femina disces
 rebus» ait «sed amans et laesa et femina Circe!» **385**

Tum bis ad occasum, bis se convertit ad ortus,
 ter iuvenem baculo tetigit, tria carmina dixit.
 Ille fugit, sed se solito velocius ipse
 currere miratur: pennas in corpore vidit,
 seque novam subito Latiis accedere silvis **390**
 indignatus avem duro fera robora rostro
 figit et iratus longis dat vulnera ramis.
 Purpureum chlamydis pennae traxere colorem,
 fibula quod fuerat vestemque momorderat aurum,
 pluma fit, et fulvo cervix praecingitur auro, **395**
 nec quicquam antiquum Pico nisi nomina restat.

Interea comites, clamato saepe per agros
 nequiquam Pico nullaque in parte reperto,
 inveniunt Circen (nam iam tenuaverat auras
 passaque erat nebulas ventis ac sole recludi) **400**
 criminibusque premunt veris regemque reposcunt
 vimque ferunt saevisque parant incessere telis.

Illa nocens spargit virus sucosque veneni
 et Noctem noctisque deos Ereboque chaoque
 convocat et longis Hecaten ululatibus orat: **405**
 exsiluere loco (dictu mirabile) silvae,
 ingemuitque solum, vicinaque palluit arbor,
 sparsaque sanguineis maderunt pabula guttis,
 et lapides visi mugitus edere raucos,
 et latrare canes et humus serpentibus atris **410**
 squalere et tenues animae volitare videntur.
 Attonitum monstris vulgus pavet: illa paventis

ora venenata tetigit mirantia virga,
 cuius ab attactu variarum monstra ferarum
 in iuvenes veniunt: nulli sua mansit imago. **415**

Sparserat occiduus Tartessia litora Phoebus,
 et frustra coniunx oculis animoque Canentis
 exspectatus erat: famuli populusque per omnes
 discurrunt silvas atque obvia lumina portant;
 nec satis est nymphae flere et lacerare capillos **420**
 et dare plangorem (facit et tamen omnia) seque
 proripit ac Latios errat vesana per agros.
 Sex illam noctes, tetidem redeuntia solis
 lumina viderunt inopem somnique cibique
 per iuga, per valles, qua fors ducebat, euntem. **425**

Ultimus adspexit Thybris luctuque viaque
 fessam et iam longa ponentem corpora ripa.
 Illic cum lacrimis ipso modulata dolore
 verba sono tenui maerens fundebat, ut olim
 carmina iam moriens canit exequialia cygnus. **430**
 Luctibus extremis teneras liquefacta medullas
 tabuit inque leves paulatim evanuit auras;
 fama tamen signata loco est, quem rite Canentem
 nomine de nymphae veteres dixere Camenae.»

Talia multa mihi longum narrata per annum **435**
 visaque sunt. Resides et desuetudine tardi
 rursus inire fretum, rursus dare vela iubemur.
 Ancipitesque vias et iter Titania vastum
 dixerat et saevi restare pericula ponti.
 Pertimui, fateor, nactusque hoc litus adhaesi.» **440**

Diomedis socii. Oleaster.

Finierat Macareus. Urnaque Aeneia nutrix
condita marmoreo tumulo breve carmen habebat:
HIC Â· ME Â· CAIETAM Â· NOTAE Â· PIETATIS Â· ALUMNUS
EREPTAM Â· ARGOLICO Â· QUO Â· DEBUI Â· IGNE Â· CREMAVIT.
Solvitur herboso religatus ab aggere funis, **445**
et procul insidias infamataeque relinquunt
tectae deae lucosque petunt, ubi nubilus umbra
in mare cum flava prorumpit Thybris arena;
Faunigenaeque domo potitur nataque Latini,
non sine Marte tamen: bellum cum gente feroci **450**
suscipitur, pactaque furit pro coniuge Turnus.
Concurrit Latio Tyrrhenia tota, diuque
ardua sollicitis victoria quaeritur armis.

Auget uterque suas externo robore vires,
et multi Rutulos, multi Troiana tuentur **455**
castra. Neque Aeneas Euandri ad moenia frustra,
at Venulus frustra profugi Diomedis ad urbem
venerat: ille quidem sub Iapyge maxima Dauno
moenia condiderat dotaliaque arva tenebat.
Sed Venulus Turni postquam mandata peregit **460**
auxilium petiit, vires Aetolius heros
excusat: nec se aut soceri committere pugnae
velle sui populos, aut quos e gente suorum
armet habere ullos, «neve haec commenta putetis,
admonitu quamquam luctus renoventur amari **465**
perpetiar memorare tamen. Postquam alta cremata est
Ilion et Danaas paverunt Pergama flammis,
Naryciusque heros, a virgine virgine rapta,
quam meruit poenam solus, digessit in omnes,
spargimur et ventis inimica per aequora rapti **470**
fulmina, noctem, imbres, iram caelique marisque
perpetimur Danaei cumulumque Capherea cladis.
Neve morer referens tristes ex ordine casus,
Graecia tum potuit Priamo quoque flenda videri.
Me tamen armiferae servatum cura Minervae **475**
fluctibus eripuit, patriis sed rursus ab agris
pellor, et antiquo memores de vulnere poenas
exigit alma Venus, tantosque per alta labores
aequora sustinui, tantos terrestribus armis,
ut mihi felices sint illi saepe vocati, **480**
quos communis hiems importunusque Caphereus
mersit aquis, vellemque horum pars una fuissem.

Ultima iam passi comites belloque fretoque
deficiunt finemque rogant erroris, at Acmon
fervidus ingenio, tum vero et cladibus asper, **485**
«quid superest, quod iam patientia nostra recuset
ferre, viri?» dixit; «quid habet Cytherea, quod ultra

(velle puta!) faciat? Nam dum peiora timentur,
 est locus in vulnus: sors autem ubi pessima rerum,
 sub pedibus timor est securaque summa malorum. **490**
 Audiat ipsa licet, et, quod facit, oderit omnes
 sub Diomede viros, odium tamen illius omnes
 spernimus: et magno stat magna potentia nobis!»

Talibus iratam Venerem Pleuronius Acmon
 instimulat verbis stimulisque resuscitat iram. **495**
 Dicta placent paucis: numeri maioris amici
 Acmona corripimus; cui respondere volenti
 vox pariter vocisque via est tenuata, comaeque
 in plumas abeunt, plumis nova colla teguntur
 pectoraque et tergum, maiores bracchia pennas **500**
 accipiunt, cubitusque leves sinuatur in alas.
 Magna pedis digitos pars occupat, oraque cornu
 indurata rigent finemque in acumine ponunt.
 Hunc Lycus, hunc Idas et cum Rhexenore Nycteus,
 hunc miratur Abas: et dum mirantur, eandem **505**
 accipiunt faciem, numerusque ex agmine maior
 subvolat et remos plausis circumvolat alis.
 Si volucrum quae sit dubiarum forma, requiris,
 ut non cygnorum, sic albis proxima cygnis.
 Vix equidem has sedes et Iapygis arida Dauni **510**
 arva gener teneo minima cum parte meorum.»

MÉTAMORPHOSES LIÉES À ÉNÉE

Hactenus Oenides. Venulus Calydonia regna
Peucetiosque sinus Messapiaque arva relinquit.
In quibus antra videt, quae multa nubila silva
et levibus cannis manantia semicaper Pan **515**
nunc tenet, at quodam tenuerunt tempore nymphae.
Apulus has illa pastor regione fugatas
terrui et primo subita formidine movit,
mox, ubi mens rediit et contempsere sequentem,
ad numerum motis pedibus duxere choreas. **520**
Improbat has pastor, saltuque imitatus agresti
addidit obscenis convicia rustica dictis,
nec prius os tacuit, quam guttura condidit arbor:
arbore enim sucoque licet cognoscere mores;
quippe notam linguae bacis oleaster amaris **525**
exhibet: asperitas verborum cessit in illas.

Aeneae naves. Ardea.

Hinc ubi legati rediere, negata ferentes
 arma Aetola sibi, Rutuli sine viribus illis
 bella instructa gerunt, multumque ab utraque cruoris
 parte datur; fert ecce avidas in pinea Turnus **530**
 texta faces, ignesque timent, quibus unda pepercit.
 Iamque picem et ceras alimentaue cetera flammae
 Mulciber urebat perque altum ad carbasa malum
 ibat, et incurvae fumabant transtra carinae:
 cum memor has pinus Idaeo vertice caesas **535**
 sancta deum genetrix tinnitibus aera pulsi
 aeris et inflati complevit murmure buxi,
 perque leves domitis invecta leonibus auras
 «inrita sacrilega iactas incendia dextra,
 Turne!» ait. «Eripiam, nec me patiente cremabit **540**
 ignis edax nemorum partes et membra meorum.»

Intonuit dicente dea, tonitrumque secuti
 cum saliente graves ceciderunt grandine nimbi,
 aeraque et tumidum subitis concursibus aequor
 Astraei turbant et eunt in proelia fratres. **545**
 E quibus alma parens unius viribus usa
 stuppea praerupit Phrygiae retinacula puppis
 fertque rates pronas medioque sub aequore mergit;
 robore mollito lignoque in corpora verso
 in capitum facies puppes mutantur aduncae, **550**
 in digitos abeunt et crura natantia remi,
 quodque prius fuerat, latus est mediisque carina
 subdita navigiis spinae mutatur in usum,
 lina comae molles, antemnae brachia fiunt,
 caeruleus, ut fuerat, color est; quasque ante timebant, **555**
 illas virgineis exercent lusibus undas
 naides aequoreae durisque in montibus ortae
 molle fretum celebrant nec eas sua tangit origo.
 Non tamen oblitae, quam multa pericula saepe
 pertulerint pelago, iactatis saepe carinis **560**
 supposuere manus, nisi siqua vehebat Achivos:
 cladis adhuc Phrygiae memores, odere Pelasgos
 Neritiaeque ratis viderunt fragmina laetis
 vultibus et laetis videre rigescere puppem
 vultibus Alcinoi saxumque increscere ligno. **565**

Spes erat, in nymphas animata classe marinas,
 posse metu monstri Rutulum desistere bello:
 perstat, habetque deos pars utraque, quodque deorum est
 instar, habent animos; nec iam dotalia regna
 nec sceptrum soceri, nec te, Lavinia virgo, **570**
 sed vicisse petunt deponendique pudore
 bella gerunt, tandemque Venus victricia nati
 arma videt, Turnusque cadit, cadit Ardea, Turno

sospite dicta potens. Quem postquam barbarus ensis
abstulit et tepida latuerunt tecta favilla, **575**
congerie e media tum primum cognita praepes
subvolat et cineres plausis everberat alis.
Et sonus et macies et pallor et omnia, captam
quae deceant urbem, nomen quoque mansit in illa
urbis; et ipsa suis deplangitur Ardea pennis. **580**

Aeneas Indiges.

Iamque deos omnes ipsamque Aeneia virtus
 Iunonem veteres finire coegerat iras,
 cum, bene fundatis opibus crescentis Iuli,
 tempestivus erat caelo Cythereius heros:
 ambieratque Venus superos, colloque parentis **585**
 circumfusa sui «numquam mihi» dixerat «ullo
 tempore dure pater, nunc sis mitissimus, opto,
 Aeneaeque meo, qui te de sanguine nostro
 fecit avum, quamvis parvum des, optime, numen,
 dummodo des aliquod: satis est inamabile regnum **590**
 adspexisse semel, Stygios semel isse per amnes.»

Adsensere dei, nec coniunx regia vultus
 immotos tenuit placatoque adnuit ore;
 tum pater «estis» ait «caelesti numine digni,
 quaeque petis, pro quoque petis: cape, nata, quod optas!» **595**

Fatus erat: gaudet gratesque agit illa parenti,
 perque leves auras iunctis invecta columbis
 litus adit Laurens, ubi tectus harundine serpit
 in freta flumineis vicina Numicius undis.
 Hunc iubet Aeneae, quaecumque obnoxia morti, **600**
 abluere et tacito deferre sub aequora cursu;
 corniger exsequitur Veneris mandata suisque,
 quidquid in Aenea fuerat mortale, repurgat
 et respergit aquis: pars optima restitit illi.
 Lustratum genetrix divino corpus odore **605**
 unxit et ambrosia cum dulci nectare mixta
 contigit os fecitque deum, quem turba Quirini
 nuncupat Indigetem temploque arisque recepit.

Pomona et Vertumnus. Anaxarete.

Inde sub Ascanii dicione binominis Alba
 resque Latina fuit. Succedit Silvius illi. **610**
 Quo satus antiquo tenuit repetita Latinus
 nomina cum sceptro. Clarus subit Alba Latinum.
 Epytus ex illo est; post hunc Capetusque Capysque,
 sed Capys ante fuit. Regnum Tiberinus ab illis
 cepit et in Tusci demersus fluminis undis **615**
 nomina fecit aquae; de quo Remulusque feroxque
 Acrota sunt geniti. Remulus maturior annis
 fulmineo periit, imitator fulminis, ictu.
 Fratre suo sceptrum moderatior Acrota forti
 tradit Aventino, qui, quo regnarat, eodem **620**
 monte iacet positus tribuitque vocabula monti.

Iamque Palatinae summam Proca gentis habebat.
 Rege sub hoc Pomona fuit, qua nulla Latinas
 inter hamadryadas coluit sollertius hortos
 nec fuit arborei studiosior altera fetus. **625**
 Unde tenet nomen: non silvas illa nec amnes,
 rus amat et ramos felicia poma ferentes.
 Nec iaculo gravis est, sed adunca dextera falce,
 qua modo luxuriam premit et spatiantia passim
 brachia compescit, fisso modo cortice lignum **630**
 inserit et sucos alieno praestat alumno;
 nec sentire sitim patitur bibulaeque recurvas
 radicis fibras labentibus inrigat undis:
 hic amor, hoc studium; veneris quoque nulla cupido est.

Vim tamen agrestum metuens pomaria claudit **635**
 intus et accessus prohibet refugitque viriles.
 Quid non et satyri, saltatibus apta iuventus,
 fecere et pinu praecincti cornua Panes
 Silenusque, suis semper iuvenalior annis,
 quique deus fures vel falce vel inguine terret, **640**
 ut poterentur ea? Sed enim superabat amando
 hos quoque Vertumnus neque erat felicior illis.
 O quotiens habitu duri messoris aristas
 corbe tulit verique fuit messoris imago!
 Tempora saepe gerens faeno religata recenti **645**
 desectum poterat gramen versasse videri;
 saepe manu stimulos rigida portabat, ut illum
 iurasses fessos modo disiunxisse iuencos.
 Falce data frondator erat vitisque putator;
 induerat scalas: lecturum poma putares; **650**
 miles erat gladio, piscator harundine sumpta.

Denique per multas aditum sibi saepe figuras
 repperit, ut caperet spectatae gaudia formae.
 Ille etiam picta redimitus tempora mitra,

innitens baculo, positus per tempora canis, **655**
 adsimulavit anum cultosque intravit in hortos
 pomaque mirata est «tanto» que «potentior!» inquit,
 paucaque laudatae dedit oscula, qualia numquam
 vera dedisset anus, glaebaque incurva resedit
 suspiciens pandos autumnii pondere ramos. **660**

Ulmus erat contra speciosa nitentibus uvis:
 quam socia postquam pariter cum vite probavit,
 «at si staret» ait «caelebs sine palmitum truncus,
 nil praeter frondes, quare peteretur, haberet;
 haec quoque, quae iuncta est, vitis requiescit in illo: **665**
 si non nupta foret, terrae acclinata iaceret.

Tu tamen exemplo non tangeris arboris huius
 concubitusque fugis nec te coniungere curas.
 Atque utinam velles! Helene non pluribus esset
 sollicitata procis nec quae Lapitheia movit **670**
 proelia nec coniunx nimium tardantis Ulixei.
 Nunc quoque, cum fugias averserisque petentes,
 mille viri cupiunt et semideique deique
 et quaecumque tenent Albanos numina montes.
 Sed tu, si sapias, si te bene iungere anumque **675**
 hanc audire voles, quae te plus omnibus illis,
 plus quam credis, amo, vulgares reice taedas
 Vertumnumque tori socium tibi selige! pro quo
 me quoque pignus habes (neque enim sibi notior ille est,
 quam mihi); nec passim toto vagus errat in orbe: **680**
 haec loca magna colit; nec, uti pars magna procorum,
 quam modo vidit, amat: tu primus et ultimus illi
 ardor eris, solique suos tibi devovet annos.

Adde, quod est iuvenis, quod naturale decoris
 munus habet formasque apte fingitur in omnes, **685**
 et quod erit iussus, iubeas licet omnia, fiet.
 Quid quod amatis idem? quod, quae tibi poma coluntur,
 primus habet laetaque tenet tua munera dextra?
 Sed neque iam fetus desiderat arbore demptos,
 nec, quas hortus alit, cum sucis mitibus herbas, **690**
 nec quicquam, nisi te; miserere ardentis et ipsum,
 quod petit, ore meo praesentem crede precari
 ultoresque deos et pectora dura perosam
 Idaliam memoremque time Rhamnusidis iram!

Quoque magis timeas (etenim mihi multa vetustas **695**
 scire dedit), referam tota notissima Cypro
 facta, quibus flecti facile et mitescere possis.

ANAXARÈTE TRANSFORMÉ

Viderat a veteris generosam sanguine Teucri
 Iphis Anaxareten, humili de stirpe creatus,
 viderat et totis perceperat ossibus aestum **700**
 luctatusque diu, postquam ratione furorem
 vincere non potuit, supplex ad limina venit
 et modo nutrici miserum confessus amorem,
 ne sibi dura foret, per spes oravit alumnae,
 et modo de multis blanditus cuique ministris **705**
 sollicita petiit propensum voce favorem;
 saepe ferenda dedit blandis sua verba tabellis,
 interdum madidas lacrimarum rore coronas
 postibus intendit posuitque in limine duro
 molle latus tristisque serae convicia fecit. **710**
 Saevior illa freto surgente cadentibus Haedis,
 durior et ferro, quod Noricus excoquit ignis,
 et saxo, quod adhuc vivum radice tenetur,
 spernit et inridet factisque inmitibus addit
 verba superba ferox et spe quoque fraudat amantem. **715**

Non tulit impatiens longi tormenta doloris
 Iphis et ante fores haec verba novissima dixit:

«Vincis, Anaxarete, neque erunt tibi taedia tandem
 ulla ferenda mei: laetos molire triumphos
 et Paeana voca nitidaque incingere lauru! **720**
 Vincis enim, moriorque libens: age, ferrea, gaude!
 Certe aliquid laudare mei cogeris amoris,
 quo tibi sim gratus, meritumque fatebere nostrum.
 Non tamen ante tui curam fugisse memento,
 quam vitam, geminaque simul mihi luce carendum est. **725**
 Nec tibi fama mei ventura est nuntia leti:
 ipse ego, ne dubites, adero praesensque videbor,
 corpore ut exanimi crudelia lumina pascas.
 Si tamen, o superi, mortalia facta videtis,
 este mei memores (nihil ultra lingua precari **730**
 sustinet) et longo facite ut narremur in aevo,
 et, quae dempsistis vitae, date tempora famae!»

Dixit, et ad postes ornatos saepe coronis
 umentes oculos et pallida bracchia tollens,
 cum foribus laquei religaret vincula summis, **735**
 «haec tibi sarta placent, crudelis et impia?» dixit,
 inseruitque caput, sed tum quoque versus ad illam,
 atque onus infelix elisa fauce pependit.

Icta pedum motu [trepidantem et multa timenem]
 [visa dedisse sonum] est adaptataque ianua factum **740**
 prodidit. Exclamant famuli frustra levatum
 (nam pater occiderat) referunt ad limina matris;

accipit illa sinu complexaque frigida nati
 membra sui postquam miserarum verba parentum
 edidit et matrum miserarum facta peregit, **745**
 funera ducebat mediam lacrimosa per urbem
 luridaque arsuro portabat membra feretro.

Forte viae vicina domus, qua flebilis ibat
 pompa, fuit, duraeque sonus plangoris ad aures
 venit Anaxaretæ, quam iam deus ultor agebat: **750**
 mota «tamen videamus» ait «miserabile funus»
 et patulis iniit tectum sublime fenestris;
 vixque bene impositum lecto prospexerat Iphin,
 deriguere oculi, calidusque e corpore sanguis
 inducto pallore fugit, conataque retro **755**
 ferre pedes haesit, conata avertere vultus
 hoc quoque non potuit, paulatimque occupat artus,
 quod fuit in duro iam pridem pectore, saxum.
 Neve ea ficta putes, dominae sub imagine signum
 servat adhuc Salamis: Veneris quoque nomine templum **760**
 Prospicientis habet. — Quorum memor, o mea, lentos
 pone, precor, fastus et amanti iungere, nymphe.
 Sic tibi nil vernum nascentia frigus adurat
 poma nec excutiant rapidi florentia venti!

Haec ubi nequiquam formae deus aptus anili **765**
 edidit, in iuvenem rediit et anilia demit
 instrumenta sibi talisque apparuit illi,
 qualis ubi oppositas nitidissima solis imago
 evicit nubes nullaque obstante reluxit,
 vimque parat: sed vi non est opus, inque figura **770**
 capta dei nymphe est et mutua vulnera sensit.

Romulus et Hersilia.

Proximus Ausonias iniusti miles Amuli
 rexit opes, Numitorque senex amissa nepotis
 munere regna capit, festisque Palilibus urbis
 moenia conduntur, Tatiisque patresque Sabini **775**
 bella gerunt, arcisque via Tarpeia reclusa
 dignam animam poena congestis exuit armis.

Inde sati Curibus tacitorum more luporum
 ore premunt voces et corpora victa sopore
 invadunt portasque petunt, quas obice firmo **780**
 clauserat Iliades: unam tamen ipsa reclusit
 nec strepitum verso Saturnia cardine fecit.
 Sola Venus portae cecidisse repagula sensit
 et clausura fuit, nisi quod rescindere numquam
 dis licet acta deum. Iano loca iuncta tenebant **785**
 naides Ausoniae gelido rorantia fonte:
 has rogat auxilium, nec nymphae iusta petentem
 sustinere deam venasque et flumina fontis
 elicuere sui; nondum tamen invia Iani
 ora patentis erant, neque iter praecluserat unda: **790**
 lurida supponunt fecundo sulphura fonti
 incenduntque cavas fumante bitumine venas.
 Viribus his aliisque vapor penetravit ad ima
 fontis, et Alpino modo quae certare rigori
 audebatis aquae, non ceditis ignibus ipsis! **795**
 Flammifera gemini fumant adspergine postes,
 portaque, nequiquam rigidis promissa Sabinis,
 fonte fuit praestructa novo, dum Martius arma
 indueret miles; quae postquam Romulus ultro
 obtulit, et strata est tellus Romana Sabinis **800**
 corporibus strata estque suis, generique cruorem
 sanguine cum soceri permiscuit impius ensis,
 pace tamen sisti bellum nec in ultima tantum
 decertare placet Tatiumque accedere regno.

Occiderat Tatius, populisque aequata duobus, **805**
 Romule, iura dabas, posita cum casside Mavors
 talibus adfatur divumque hominumque parentem:
 «Tempus adest, genitor, quoniam fundamine magno
 res Romana valet et praeside pendet ab uno,
 praemia (sunt promissa mihi dignoque nepoti!) **810**
 solve et ablatum terris imponere caelo.
 Tu mihi concilio quondam praesente deorum
 (nam memoro memorique animo pia verba notavi)
 «unus erit, quem tu tolles in caerula caeli»
 dixisti: rata sit verborum summa tuorum!» **815**

Adnuit omnipotens et nubibus aera caecis
 occuluit tonitruque et fulgure terruit orbem:

Romulus et Hersilia.

quae sibi promissae sensit rata signa rapinae
 innixusque hastae pressos temone cruento
 impavidus conscendit equos Gradivus et ictu **820**
 verberis increpuit pronusque per aera lapsus
 constitit in summo nemorosi colle Palati
 reddentemque suo non regia iura Quiriti
 abstulit Iliaden: corpus mortale per auras
 dilapsum tenues, ceu lata plumbea funda **825**
 missa solet medio glans intabescere caelo.
 Pulchra subit facies et pulvinaribus altis
 dignior, est qualis trabeati forma Quirini.

Flebat ut amissum coniunx, cum regia Iuno
 Irin ad Hersiliam descendere limite curvo **830**
 imperat et vacuae sua sic mandata referre:

«O et de Latio, o et de gente Sabina
 praecipuum, matrona, decus, dignissima tanti
 ante fuisse viri, coniunx nunc esse Quirini,
 siste tuos fletus et, si tibi cura videndi **835**
 coniugis est, duce me lucum pete, colle Quirini
 qui viret et templum Romani regis obumbrat.»

Paret et in terram pictos delapsa per arcus
 Hersilien iussis compellat vocibus Iris.
 Illa verecundo vix tollens lumina vultu **840**
 «o, dea, namque mihi nec, quae sis, dicere promptum est,
 et liquet esse deam, duc, o duc» inquit «et offer
 coniugis ora mihi, quem si modo posse videre
 fata semel dederint, caelum accepisse fatebor.»

Nec mora, Romuleos cum virgine Thaumantea **845**
 ingreditur colles: ibi sidus ab aethere lapsum
 decidit in terras, a cuius lumine flagrans
 Hersilie crines cum sidere cessit in auras.
 Hanc manibus notis Romanae conditor urbis
 excipit et priscum pariter cum corpore nomen **850**
 mutat Horamque vocat, quae nunc dea iuncta Quirino est.

Livre 15

Myscelus. Croton.

Quaeritur interea quis tantae pondera molis
 sustineat tantoque queat succedere regi:
 destinat imperio clarum praenuntia veri
 fama Numam; non ille satis cognosse Sabinae
 gentis habet ritus: animo maiora capaci **5**
 concipit et, quae sit rerum natura, requirit.
 Huius amor curae, patria Curibusque relictis,
 fecit ut Herculei penetraret ad hospitis urbem.
 Graia quis Italicis auctor posuisset in oris
 moenia, quaerenti sic e senioribus unus **10**
 rettulit indigenis, veteris non inscius aevi:

«Dives ab Oceano bubus Iove natus Hiberis
 litora felici tenuisse Lacinia cursu
 fertur et, armento teneras errante per herbas,
 ipse domum magni nec inhospita tecta Crotonis **15**
 intrasse et requie longum relevasse laborem
 atque ita discedens «aevo» dixisse «nepotum
 hic locus urbis erit»; promissaque vera fuerunt.

Nam fuit Argolico generatus Alemone quidam
 Myscelos, illius dis acceptissimus aevi. **20**
 Hunc super incumbens pressum gravitate soporis
 claviger adloquitur: «Lapidosas Aesaris undas
 i, pete diversi! Patrias, age, desere sedes!»
 et, nisi paruerit multa ac metuenda minatur;
 post ea discedunt pariter somnusque deusque. **25**
 Surgit Alemonides tacitaque recentia mente
 visa refert, pugnatque diu sententia secum:
 numen abire iubet, prohibent discedere leges,
 poenaeque mors posita est patriam mutare volenti.
 Candidus Oceano nitidum caput abdiderat Sol, **30**
 et caput extulerat densissima sidereum Nox:
 visus adesse idem deus est eademque monere
 et, nisi paruerit, plura et graviora minari.
 Pertimuit patriumque simul transferre parabat
 in sedes penetrare novas: fit murmur in urbe, **35**
 spretarumque agitur legum reus; utque peracta est
 causa prior crimenque patens sine teste probatum,
 squalidus ad superos tollens reus ora manusque
 «o cui ius caeli bis sex fecere labores,
 fer, precor» inquit, «opem! nam tu mihi criminis auctor.» **40**

Mos erat antiquus niveis atrisque lapillis,
 his damnare reos, illis absolvere culpa;
 tunc quoque sic lata est sententia tristis, et omnis
 calculus inमितem demittitur ater in urnam.

Quae simul effudit numerandos versa lapillos, **45**
omnibus e nigro color est mutatus in album,
candidaque Herculeo sententia numine facta
solvit Alemoniden. Grates agit ille parenti
Amphitryoniadae, ventisque faventibus aequor
navigat Ionium Lacedaemoniumque Tarentum **50**
praeterit et Sybarin Sallentinumque Neretum
Thurinosque sinus Nemesenque et Iapygis arva;
vixque pererratis, quae spectant litora, terris,
invenit Aesarei fatalia fluminis ora
nec procul hinc tumultum, sub quo sacrata Crotonis **55**
ossa tegebat humus, iussaue ibi moenia terra
condidit et nomen tumulati traxit in urbem.»

Talia constabat certa primordia fama
esse loci positaeque Italis in finibus urbis.

Pythagoras.

Vir fuit hic, ortu Samius, sed fugerat una **60**
 et Samon et dominos odioque tyrannidis exsul
 sponte erat, isque, licet caeli regione remotos,
 mente deos adiit et quae natura negabat
 visibus humanis, oculis ea pectoris hausit,
 cumque animo et vigili perspexerat omnia cura, **65**
 in medium discenda dabat coetusque silentum
 dictaque mirantum magni primordia mundi
 et rerum causas et, quid natura, docebat,
 quid deus, unde nives, quae fulminis esset origo,
 Iuppiter an venti discussa nube tonarent, **70**
 quid quateret terras, qua sidera lege mearent --
 et quodcumque latet; primusque animalia mensis
 arguit imponi, primus quoque talibus ora
 docta quidem solvit, sed non et credita, verbis:

«Parcite, mortales, dapibus temerare nefandis **75**
 corpora! Sunt fruges, sunt deducunt ramos
 pondere poma suo tumidaeque in vitibus uvae,
 sunt herbae dulces, sunt quae mitescere flamma
 mollirique queant; nec vobis lacteus umor
 eripitur, nec mella thymi redolentia flore: **80**
 prodiga divitias alimentaque mitia tellus
 suggerit atque epulas sine caede et sanguine praebet.
 Carne ferae sedant ieiunia, nec tamen omnes:
 quippe equus et pecudes armentaque gramine vivunt.
 At quibus ingenium est inmansuetumque ferumque, **85**
 Armeniae tigres iracundique leones
 cumque lupis ursi, dapibus cum sanguine gaudent.
 Heu quantum scelus est in viscera viscera condi
 congestoque avidum pinguescere corpore corpus
 alteriusque animantem animantis vivere leto! **90**
 Scilicet in tantis opibus, quas optima matrum
 terra parit, nil te nisi tristia mandere saevo
 vulnera dente iuvat ritusque referre Cyclopum,
 nec, nisi perdidideris alium, placare voracis
 et male morati poteris ieiunia ventris? **95**

At vetus illa aetas, cui fecimus aurea nomen,
 fetibus arboreis et, quas humus educat, herbis
 fortunata fuit nec polluit ora cruore.
 Tunc et aves tutae movere per aera pennas,
 et lepus impavidus mediis erravit in arvis, **100**
 nec sua credulitas piscem suspenderat hamo:
 cuncta sine insidiis nullamque timentia fraudem
 plenaque pacis erant. Postquam non utilis auctor
 victibus invidit, quisquis fuit ille, deorum
 corporeasque dapes avidam demersit in alvum, **105**
 fecit iter sceleri, primoque e caede ferarum

incaluisse potest maculatum sanguine ferrum
 (idque satis fuerat), nostrumque petentia tetum
 corpora missa neci salva pietate fatemur:
 sed quam danda neci, tam non epulanda fuerunt. **110**

Longius inde nefas abiit, et prima putatur
 hostia sus meruisse mori, quia semina pando
 eruerit rostro spemque interceperit anni.
 Vite caper morsa Bacchi mactatus ad aras
 dicitur ultoris; nocuit sua culpa duobus! **115**
 Quid meruistis oves, placidum pecus, inque tuendos
 natum homines, pleno quae fertis in ubere nectar,
 mollia quae nobis vestras velamina lanas
 praebetis vitaque magis quam morte iuvatis?
 Quid meruere boves, animal sine fraude dolisque, **120**
 innocuum, simplex, natum tolerare labores?
 Inmemor est demum nec frugum munere dignus,
 qui potuit curvi dempto modo pondere aratri
 ruricolam mactare suum, qui trita labore
 illa, quibus totiens durum renovaverat arvum, **125**
 tot dederat messes, percussit colla securi.

Nec satis est, quod tale nefas committitur: ipsos
 inscribere deos sceleri, numenque supernum
 caede laboriferi credunt gaudere iuveni.
 Victima labe carens et praestantissima forma **130**
 (nam placuisse nocet) vittis insignis et auro
 sistitur ante aras auditque ignara precantem
 imponique suae videt inter cornua fronti,
 quas coluit, fruges percussaque sanguine cultros
 inficit in liquida praevisos forsitan unda. **135**
 Protinus ereptas viventi pectore fibras
 inspiciunt mentesque deum scrutantur in illis:
 unde (fames homini vetitorum tanta ciborum!)
 audetis vesci, genus o mortale? Quod, oro,
 ne facite, et monitis animos advertite nostris! **140**
 Cumque boum dabitur caesorum membra palato,
 mandere vos vestros scite et sentite colonos.

Et quoniam deus ora movet, sequar ora moventem
 rite deum Delphosque meos ipsumque recludam
 aethera et augustae reserabo oracula mentis. **145**
 Magna nec ingeniis investigata priorum
 quaeque diu latuere, canam; iuvat ire per alta
 astra, iuvat terris et inertis sede relicta
 nube vehi validique umeris insistere Atlantis
 palantesque homines passim ac rationis egentes **150**
 despectare procul trepidosque obitumque timentes
 sic exhortari seriemque evolvere fati:

O genus attonitum gelidae formidine mortis,
 quid Styga, quid manes et nomina vana timetis,
 materiem vatum, falsique pericula mundi? **155**
 Corpora, sive rogas flamma, seu tabe vetustas
 abstulerit, mala posse pati non ulla putetis!
 Morte carent animae, semperque priore relictas
 sede novis domibus vivunt habitantque receptae.
 Ipse ego (nam memini) Troiani tempore belli **160**
 Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
 haesit in adverso gravis hasta minoris Atridae:
 cognovi clipeum, laevae gestamina nostrae,
 nuper Abanteis templo Iunonis in Argis.

Omnia mutantur, nihil interit: errat et illinc **165**
 huc venit, hinc illuc, et quoslibet occupat artus
 spiritus eque feris humana in corpora transit
 inque feras noster nec tempore deperit ullo;
 utque novis facilis signatur cera figuris
 nec manet ut fuerat nec formas servat easdem, **170**
 sed tamen ipsa eadem est: animam sic semper eandem
 esse, sed in varias doceo migrare figuras.
 Ergo, ne pietas sit victa cupidine ventris,
 parcite, vaticinor, cognatas caede nefanda
 exturbare animas, nec sanguine sanguis alatur! **175**

Et quoniam magno feror aequore plenaque ventis
 vela dedi: nihil est toto, quod perstet, in orbe.
 Cuncta fluunt, omnisque vagans formatur imago;
 ipsa quoque adsiduo labuntur tempora motu,
 non secus ac flumen, neque enim consistere flumen **180**
 nec levis hora potest, sed ut unda impellitur unda
 urgeturque eadem veniente urgetque priorem,
 tempora sic fugiunt pariter pariterque sequuntur
 et nova sunt semper; nam quod fuit ante, relictum est,
 fitque quod haud fuerat, momentaque cuncta novantur. **185**

Cernis et emensas in lucem tendere noctes,
 et iubar hoc nitidum nigrae succedere nocti.
 Nec color est idem caelo, cum lassa quiete
 cuncta iacent media, cumque albo Lucifer exit
 clarus equo rursusque alius, cum praevia lucis **190**
 tradendum Phoebus Pallantias inficit orbem.
 Ipse dei clipeus, terra cum tollitur ima,
 mane rubet, terraque, rubet cum conditur ima,
 candidus in summo est, melior natura quod illic
 aetheris est terraeque procul contagia fugit. **195**
 Nec par aut eadem nocturnae forma Dianae
 esse potest umquam, semperque hodierna sequente,
 si crescit, minor est, maior, si contrahit orbem.

Quid? non in species succedere quattuor annum
 adspicis, aetatis peragentem imitamina nostrae? **200**
 Nam tener ac lactens puerique simillimus aevo
 vere novo est: tunc herba nitens et roboris expers
 turgēt et insolida est et spe delectat agrestes.
 Omnia tunc florent, florumque coloribus almus
 ludit ager, neque adhuc virtus in frondibus ulla est. **205**
 Transit in aestatem post ver robustior annus
 fitque valens iuuenis: neque enim robustior aetas
 ulla nec uberior, nec quae magis ardeat, ulla est.
 Excipit autumnus, posito fervore iuventae
 maturus mitisque, inter iuuenemque senemque **210**
 temperie medius, sparsus quoque tempora canis.
 Inde senilis hiems tremulo venit horrida passu,
 aut spoliata suos, aut quos habet, alba capillos.

Nostra quoque ipsorum semper requieque sine ulla
 corpora vertuntur, nec, quod fuimusve sumusve, **215**
 cras erimus; fuit illa dies, qua semina tantum
 spesque hominum primae matrisque habitavimus alvo.
 Artifices natura manus admovit et angi
 corpora visceribus distentae condita matris
 noluit eque domo vacuas emisit in auras. **220**
 Editus in lucem iacuit sine viribus infans;
 mox quadrupes rituque tulit sua membra ferarum,
 paulatimque tremens et nondum poplite firmo
 constitit adiutis aliquo conamine nervis.
 Inde valens veloxque fuit spatiumque iuventae **225**
 transit et emeritis medii quoque temporis annis
 labitur occiduae per iter declive senectae.
 Subruit haec aevi demoliturque prioris
 robora, fletque Milon senior, cum spectat inanes
 (illos, qui fuerant solidorum mole tororum **230**
 Herculeis similes!) fluidos pendere lacertos;
 Flet quoque, ut in speculo rugas adspexit aniles,
 Tyndaris et secum, cur sit bis rapta, requirit.
 Tempus edax rerum, tuque, invidiosa vetustas,
 omnia destruitis, vitiataque dentibus aevi **235**
 paulatim lenta consumitis omnia morte.

Haec quoque non perstant, quae nos elementa vocamus,
 quasque vices peragant, (animos adhibete!) docebo.
 Quattuor aeternus genitalia corpora mundus
 continet; ex illis duo sunt onerosa suoque **240**
 pondere in inferius, tellus atque unda, feruntur,
 et totidem gravitate carent nulloque premente
 alta petunt, aer atque aere purior ignis.
 Quae quamquam spatio distant, tamen omnia fiunt
 ex ipsis et in ipsa cadunt, resolutaque tellus **245**
 in liquidas raescit aquas, tenuatus in auras
 aeraque umor abit, dempto quoque pondere rursus

in superos aer tenuissimus emicat ignes.
 Inde retro redeunt, idemque retextitur ordo;
 ignis enim densum spissatus in aera transit, **250**
 hic in aquas, tellus glomerata cogitur unda.

Nec species sua cuique manet, rerumque novatrix
 ex aliis alias reddit natura figuras:
 nec perit in toto quicquam, mihi credite, mundo,
 sed variat faciemque novat, nascique vocatur **255**
 incipere esse aliud, quam quod fuit ante, morique
 desinere illud idem. Cum sint huc forsitan illa,
 haec translata illuc, summa tamen omnia constant.
 Nil equidem durare diu sub imagine eadem
 crediderim: sic ad ferrum venistis ab auro, **260**
 saecula, sic totiens versa est fortuna locorum.
 Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus,
 esse fretum, vidi factas ex aequore terras:
 et procul a pelago conchae iacuere marinae,
 et vetus inventa est in montibus ancora summis. **265**
 Quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
 fecit, et eluvie mons est deductus in aequor,
 eque paludosa siccis humus aret harenis,
 quaeque sitim tulerant, stagnata paludibus ument.
 Hic fontes natura novos emisit, at illic **270**
 clausit, et antiquis tam multa tremoribus orbis
 flumina prosiliunt aut excaecata residunt.

Sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu,
 existit procul hinc alioque renascitur ore:
 Sic modo combibitur, tecto modo gurgite lapsus **275**
 redditur Argolicis ingens Erasinus in arvis,
 et Mysum, capitisque sui ripaeque prioris
 paenituisse ferunt, alia nunc ire Caicum;
 nec non Sicaniis volvens Amenanus harenas
 nunc fluit, interdum suppressis fontibus aret. **280**
 Ante bibebatur, nunc, quas contingere nolis,
 fundit Anigros aquas, postquam, nisi vatibus omnis
 eripienda fides, illic lavere bimembres
 vulnera, clavigeri quae fecerat Herculis arcus.
 Quid? non et Scythicis Hypanis de montibus ortus, **285**
 qui fuerat dulcis, salibus vitiatur amaris?
 Fluctibus ambitae fuerant Antissa Pharosque
 et Phoenissa Tyros, quarum nunc insula nulla est.
 Leucada continuam veteres habuere coloni:
 nunc freta circueunt. Zancle quoque iuncta fuisse **290**
 dicitur Italiae, donec confinia pontus
 abstulit et media tellurem reppulit unda.
 Si quaeras Helicen et Burin, Achaidas urbes,
 invenies sub aquis, et adhuc ostendere nautae
 inclinata solent cum moenibus oppida mersis. **295**
 Est prope Pittheam tumulus Troezena, sine ullis

arduis arboribus, quondam planissima campi
 area, nunc tumulus; nam (res horrenda relatu!)
 vis fera ventorum, caecis inclusa cavernis,
 exspirare aliqua cupiens luctataque frustra **300**
 liberiore frui caelo, cum carcere rima
 nulla foret toto nec pervia flatibus esset,
 extentam tumefecit humum, ceu spiritus oris
 tendere vesicam solet aut derepta bicorni
 terga capro; tumor ille loci permansit et alti **305**
 collis habet speciem longoque induruit aevo.

Plurima cum subeant audita et cognita nobis,
 pauca super referam. Quid? non et lympa figuras
 datque capitque novas? Medio tua, corniger Ammon,
 unda die gelida est, ortuque obituque calescit. **310**
 Admotis Athamanas aquis accendere lignum
 narratur, minimos cum luna recessit in orbis.
 Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
 viscera, quod tactis inducit marmora rebus.
 Crathis et huic Sybaris, nostris conterminus oris **315**
 electro similes faciunt auroque capillos.

Quodque magis mirum est, sunt qui non corpora tantum,
 verum animos etiam valeant mutare liquores.
 Cui non audita est obscenae Salmacis undae
 Aethiopesque lacus? Quos si quis faucibus hausit, **320**
 aut furit, aut patitur mirum gravitate soporem.
 Clitorio quicumque sitim de fonte levavit,
 vina fugit gaudetque meris abstemius undis,
 seu vis est in aqua calido contraria vino,
 sive, quod indigenae memorant, Amythaone natus, **325**
 Proetidas attonitas postquam per carmen et herbas
 eripuit furiis, purgamina mentis in illas
 misit aquas odiumque meri permansit in undis.
 Huic fluit effectum dispar Lyncestius amnis;
 quem quicumque parum moderato gutture traxit, **330**
 haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset.
 Est locus Arcadiae (Pheneum dixere priores),
 ambiguis suspectus aquis, quas nocte timeto:
 nocte nocent potae, sine noxa luce bibuntur.

Sic alias aliasque lacus et flumina vires **335**
 concipiunt, tempusque fuit, quo navit in undis,
 nunc sedet Ortygie. Timuit concursibus Argo
 undarum sparsas Symplegadas elisarum,
 quae nunc inmotae perstant ventisque resistunt.
 Nec, quae sulphureis ardet fornacibus, Aetne **340**
 ignea semper erit, neque enim fuit ignea semper.
 Nam sive est animal tellus et vivit habetque
 spiramenta locis flammam exhalantia multis,
 spirandi mutare vias, quotiensque movetur,

Pythagoras.

has finire potest, illas aperire cavernas; **345**
 sive leves imis venti cohibentur in antris
 saxaque cum saxis et habentem semina flammae
 materiam iactant, ea concipit ictibus ignem,
 antra relinquuntur sedatis frigida ventis;
 sive bitumineae rapiunt incendia vires **350**
 luteave exiguis ardescunt sulphura fumis:
 nempe ubi terra cibos alimentaue pinguia flammae
 non dabit absumptis per longum viribus aevum
 naturaeque suum nutrimentum deerit edaci,
 non feret illa famem desertaue deseret ignis. **355**
 Esse viros fama est in Hyperborea Pallene,
 qui soleant levibus velari corpora plumis,
 olim Tritoniacam noviens subiere paludem.
 Haud equidem credo: sparsae quoque membra venenis
 exercere artes Scythides memorantur easdem. **360**

Siqua fides rebus tamen est addenda probatis,
 nonne vides, quaecumque mora fluidoque calore
 corpora tabescunt, in parva animalia verti?
 I quoque, delectos mactatos obrue tauros
 (cognita res usu) de putri viscere passim **365**
 florilegae nascuntur apes, quae more parentum
 rura colunt operique favent in spemque laborant;
 pressus humo bellator equus crabronis origo est;
 concava litoreo si demas brachia cancro,
 cetera supponas terrae, de parte sepulta **370**
 scorpius exhibit caudaque minabitur unca;
 quaeque solent canis frondes intexere filis
 agrestes tineae (res observata colonis)
 ferali mutant cum papilione figuram.
 Semina limus habet virides generantia ranas, **375**
 et generat truncas pedibus, mox apta natando
 cura dat, utque eadem sint longis saltibus apta,
 posterior superat partes mensura priores.
 Nec catulus, partu quem reddidit ursa recenti,
 sed male viva caro est: lambendo mater in artus **380**
 fingit et in formam, quantam capit ipsa, reducit.
 Nonne vides, quos cera tegit sexangula, fetus
 melliferarum apium sine membris corpora nasci
 et serosque pedes serasque adsumere pennas?
 Iunonis volucrem, quae cauda sidera portat, **385**
 armigerumque Iovis Cythereiadasque columbas
 et genus omne avium mediis e partibus ovi,
 ni sciret fieri, quis nasci posse putaret?
 Sunt qui, cum clauso putrefacta est spina sepulcro,
 mutari credant humanas angue medullas. **390**

Haec tamen ex aliis generis primordia ducunt:
 una est, quae reparat seque ipsa reseminet, ales.
 Assyrii phoenica vocant; non fruge neque herbis,

sed turis lacrimis et suco vivit amomi.
 Haec ubi quinque suae complevit saecula vitae, **395**
 ilicis in ramis tremulaeque cacumine palmae
 unguibus et puro nidum sibi construit ore.
 Quo simul ac casias et nardi lenis aristas
 quassaque cum fulva substravit cinnama murra,
 se super imponit finitque in odoribus aevum. **400**
 Inde ferunt, totidem qui vivere debeat annos,
 corpore de patrio parvum phoenica renasci.
 Cum dedit huic aetas vires, onerique ferendo est,
 ponderibus nidi ramos levat arboris altae
 fertque pius cunasque suas patriumque sepulcrum, **405**
 perque leves auras Hyperionis urbe potitus
 ante fores sacras Hyperionis aede reponit.

Si tamen est aliquid mirae novitatis in istis,
 alternare vices et quae modo femina tergo
 passa marem est, nunc esse marem miremur hyaenam; **410**
 id quoque, quod ventis animal nutritur et aura,
 protinus adsimulat, tetigit quoscumque colores.
 Victa racemifero lyncas dedit India Baccho:
 e quibus, ut memorant, quidquid vesica remisit,
 vertitur in lapides et congelat aere tacto. **415**
 Sic et curalium quo primum contigit auras
 tempore, durescit: mollis fuit herba sub undis.

Desinet ante dies et in alto Phoebus anhelos
 aequore tinget equos, quam consequar omnia verbis
 in species translata novas: sic tempora verti **420**
 cernimus atque illas adsumere robora gentes,
 concidere has. Sic magna fuit censuque virisque
 perque decem potuit tantum dare sanguinis annos,
 nunc humilis veteres tantummodo Troia ruinas
 et pro divitiis tumulos ostendit avorum. **425**
 Clara fuit Sparte, magnae viguere Mycenae,
 nec non et Cecropis nec non Amphionis arces:
 vile solum Sparte est, altae cecidere Mycenae,
 Oedipodioniae quid sunt, nisi nomina, Thebae?
 Quid Pandioniae restant, nisi nomen, Athenae? **430**
 Nunc quoque Dardanium fama est consurgere Romam,
 Appenninigenae quae proxima Thybridis undis
 mole sub ingenti rerum fundamina ponit:
 haec igitur formam crescendo mutat et olim
 immensi caput orbis erit. Sic dicere vates **435**
 fatcinasque ferunt sortes quantumque recordor,
 dixerat Aeneae, cum res Troiana labaret,
 Priamides Helenus flenti dubioque salutis:

«Nate dea, si nota satis praesagia nostrae
 mentis habes, non tota cadet te sospite Troia! **440**
 Flamma tibi ferrumque dabunt iter: ibis et una

Pergama rapta feres, donec Troiaeque tibi
 externum patrio contingat amicus arvom.
 Urbem etiam cerno Phrygios debere nepotes,
 quanta nec est nec erit nec visa prioribus annis. **445**
 Hanc alii proceres per saecula longa potentem,
 sed dominam rerum de sanguine natus Iuli
 efficiet; quo cum tellus erit usa, fruentur
 aetheriae sedes, caelumque erit exitus illi.»

Haec Helenum cecinisse penatigero Aeneae **450**
 mente memor refero, cognataque moenia laetor
 crescere et utiliter Phrygibus vicisse Pelasgos.

Ne tamen oblitis ad metam tendere longe
 exspatiemur equis, caelum et quodcumque sub illo est,
 inmutat formas tellusque et quidquid in illa est: **455**
 nos quoque, pars mundi, quoniam non corpora solum,
 verum etiam volucres animae sumus inque ferinas
 possumus ire domos pecudumque in corpora condi,
 corpora, quae possunt animas habuisse parentum
 aut fratrum aut aliquo iunctorum foedere nobis **460**
 aut hominum certe, tuta esse et honesta sinamus
 neve Thyesteis cumulemus viscera mensis!
 Quam male consuescit, quam se parat ille cruori
 impius humano, vituli qui guttura cultro
 rumpit et inmotas praebet mugitibus aures, **465**
 aut qui vagitus similes puerilibus haedum
 edentem iugulare potest, aut alite vesci,
 cui dedit ipse cibos! Quantum est, quod desit in istis
 ad plenum facinus? Quo transitus inde paratur?
 Bos aret aut mortem senioribus imputet annis, **470**
 horriferum contra borean ovis arma ministret,
 ubera dent saturae manibus pressanda capellae!
 Retia cum pedicis laqueosque artesque dolosas
 tollite nec volucrem viscata fallite virga,
 nec formidatis cervos includite pennis, **475**
 nec celate cibus uncos fallacibus hamos!
 Perдите, siqua nocent, verum haec quoque perditae tantum:
 ora vacent epulis alimenta que mitia carpant!»

Egeria. Hippolytus.

Talibus atque aliis instructum pectora dictis
 in patriam remeasse ferunt ultroque petitum **480**
 accepisse Numam populi Latiaris habenas.
 Coniuge qui felix nympha ducibusque Camenis
 sacrificos docuit ritus gentemque feroci
 adsuetam bello pacis traduxit ad artes.

Qui postquam senior regnumque aevumque peregit, **485**
 exstinctum Latiaeque nurus populusque patresque
 deflevere Numam; nam coniunx urbe relicta
 vallis Aricinae densis latet abdita silvis
 sacraque Oresteae gemitu questuque Dianae
 impedit: a! quotiens nymphae nemorisque lacusque, **490**
 ne faceret, monuere et consolantia verba
 dixerunt. Quotiens flenti Theseius heros
 «siste modum!» dixit, «ne que enim fortuna querenda
 sola tua est; similes aliorum respice casus:
 mitius ista feres, utinamque exempla dolentem **495**
 non mea te possent relevare! Sed et mea possunt.

Fando aliquem Hippolytum vestras puto, contigit aures
 credulitate patris, sceleratae fraude novercae
 occubuisse neci: mirabere, vixque probabo,
 sed tamen ille ego sum. Me Pasiphaeia quondam **500**
 temptatum frustra patrium temerare cubile,
 quod voluit, voluisse, infelix crimine verso
 (indiciine metu magis offensane repulsae?)
 damnavit, meritumque nihil pater eicit urbe
 hostile caput prece detestatur euntis. **505**
 Pittheam profugo curru Troezena petebam,
 iamque Corinthiaci carpebam litora ponti,
 cum mare surrexit, cumulusque inmanis aquarum
 in montis speciem curvari et crescere visus
 et dare mugitus summoque cacumine findi. **510**
 Corniger hinc taurus ruptis expellitur undis,
 pectoribusque tenus molles erectus in auras
 naribus et patulo partem maris evomit ore.
 Corda pavent comitum. Mihi mens interrita mansit
 exsiliis contenta suis: cum colla feroces **515**
 ad freta convertunt adrectisque auribus horrent
 quadrupedes monstrique metu turbantur et altis
 praecipitant currum scopulis; ego ducere vana
 frena manu spumis albentibus oblita luctor
 et retro lentas tendo resupinus habenas. **520**
 Nec vires tamen has rabies superasset equorum.
 ni rota, perpetuum qua circumvertitur axem,
 stipitis occursu fracta ac disiecta fuisset.
 Excutior curru, lorisque tenentibus artus
 viscera viva trahi nervosque in stipe teneri, **525**

membra rapi partim, partim reprensa relinqui,
 ossa gravem dare fracta sonum fessamque videres
 exhalari animam nullasque in corpore partes,
 noscere quas posses; unumque erat omnia vulnus.
 Num potes aut audes cladi componere nostrae, **530**
 nympha, tuam? Vidi quoque luce carentia regna
 et lacerum fovi Phlegethontide corpus in unda,
 nec nisi Apollineae valido medicamine prolis
 reddita vita foret; quam postquam fortibus herbis
 atque ope Paeonia Dite indignante recepi, **535**
 tum mihi, ne praesens augerem muneris huius
 invidiam, densas obiecit Cynthia nubes,
 utque forem tutus possemque impune videri,
 addidit aetatem nec cognoscenda reliquit
 ora mihi Cretenque diu dubitavit habendam **540**
 traderet an Delon: Delo Creteque relictis
 hic posuit nomenque simul, quod possit equorum
 admonuisse, iubet deponere, «qui» que «fuisti
 Hippolytus» dixit, «nunc idem Virbius esto!»
 Hoc nemus inde colo, de disque minoribus unus **545**
 numine sub dominae lateo atque accenseor illi.»

Non tamen Egeriae luctus aliena levare
 damna valent, montisque iacens radicibus imis
 liquitur in lacrimas, donec pietate dolentis
 mota soror Phoebi gelidum de corpore fontem **550**
 fecit et aeternas artus tenuavit in undas.

Tages. Cipun.

Et nymphas tetigit nova res, et Amazone natus
 haud aliter stupuit, quam cum Tyrrenus arator
 fatalem glaebam mediis adspexit in arvis
 sponte sua primum nulloque agitante moveri, **555**
 sumere mox hominis terraeque amittere formam
 oraque venturis aperire recentia fatis
 (indigenae dixere Tagen, qui primus Etruscum
 edocuit gentem casus aperire futuros);
 utve Palatinis haerentem collibus olim **560**
 cum subito vidit frondescere Romulus hastam,
 quae radice nova, non ferro stabat adacto
 et iam non telum, sed lenti viminis arbor
 non exspectatas dabat admirantibus umbras;
 aut sua fluminea cum vidit Cipun in unda **565**
 cornua (vidit enim) falsamque in imagine credens
 esse fidem, digitis ad frontem saepe relatis,
 quae vidit, tetigit, nec iam sua lumina damnans
 restitit, ut victor domito veniebat ab hoste,
 ad caelumque manus et eodem lumina tollens **570**
 «quiquid» ait, «superi, monstro portenditur isto,
 seu laetum est, patriae laetum populoque Quirini,
 sive minax, mihi sit!» viridique e caespite factas
 placat odoratis herbosas ignibus aras
 vinaque dat pateris mactatarumque bidentum, **575**
 quid sibi significant, trepidantia consulit exta.
 Quae simul adspexit Tyrrenae gentis haruspex,
 magna quidem rerum molimina vidit in illis,
 non manifesta tamen. Cum vero sustulit acre
 a pecudis fibris ad Cipi cornua lumen, **580**
 «rex» ait, «o salve! Tibi enim, tibi, Cipe, tuisque
 hic locus et Latiae parebunt cornibus arces.
 Tu modo rumpe moras portasque intrare patentes
 adpropera! sic fata iubent; namque urbe receptus
 rex eris et sceptro tutus potiere perenni.» **585**

Rettulit ille pedem torvamque a moenibus urbis
 avertens faciem «procul a! procul omina» dixit
 «talia di pellant! Multoque ego iustius aevum
 exsul agam, quam me videant Capitolia regem!»

Dixit et extemplo populumque gravemque senatum **590**
 convocat, ante tamen pacali cornua lauro
 velat; et aggeribus factis a milite forti
 insistit priscosque deos e more precatus
 «est» ait «hic unus, quem vos nisi pellitis urbe,
 rex erit. Is qui sit, signo, non nomine dicam: **595**
 cornua fronte gerit. Quem vobis indicat augur,
 si Romam intrarit, famularia iura daturum.
 Ille quidem potuit portas inrumpere apertas,

sed nos obstitimus, quamvis coniunctior illo
nemo mihi est. Vos urbe virum prohibete, Quirites, **600**
vel, si dignus erit, gravibus vincite catenis,
aut finite metum fatalis morte tyranni!»

Qualia succinctis, ubi trux insibilat eurus,
murmura pinetis fiunt, aut qualia fluctus
aequorei faciunt, siquis procul audiat illos, **605**
tale sonat populus; sed per confusa frementis
verba tamen vulgi vox eminent una «quis ille est?»,
et spectant frontes praedictaque cornua quaerunt.

Rursus ad hos Cibus «quem poscitis» inquit, «habetis»
et dempta capiti, populo prohibente, corona **610**
exhibuit gemino praesignia tempora cornu.
Demisere oculos omnes gemitumque dedere
atque illud meritis clarum (quis credere possit?)
inviti videre caput; nec honore carere
ulterius passi, festam imposuere coronam. **615**
At proceres, quoniam muros intrare vetaris,
ruris honorati tantum tibi, Cibe, dedere,
quantum depresso subiectis bubus aratro
complecti posses ad finem lucis ab ortu,
cornuaque aeratis miram referentia formam **620**
postibus insculpunt, longum mansura per aevum.

Aesculapius.

Pandite nunc, Musae, praesentia numina vatū
 (scitis enim, nec vos fallit spatiosa vetustas.)
 unde Coroniden circumflua Thybridis alti
 insula Romuleae sacris adiecerit urbis. **625**

Dira lues quondam Latias vitiaverat auras,
 pallidaque exsanguis squalebant corpora morbo.
 Funeribus fessi postquam mortalia cernunt
 temptamenta nihil, nihil artes posse medentū,
 auxilium caeleste petunt mediamque tenentes **630**
 orbis humum Delphos adeunt, oracula Phoebi,
 utque salutifera miseris succurrere rebus
 sorte velit tantaeque urbis mala finiat, orant:
 et locus et laurus et, quas habet ipse, pharetras
 intremuere simul, cortinaque reddidit imo **635**
 hanc adyto vocem pavefactaque pectora movit:

«Quod petis hinc, propiore loco, Romane, petisses,
 et pete nunc propiore loco! nec Apolline vobis,
 qui minuat luctus, opus est, sed Apolline nato.
 Ite bonis avibus prolemque accersite nostram!» **640**

Iussa dei prudens postquam accepere senatus,
 quam colat, explorant, iuvenis Phoebeius urbem,
 quique petant ventis Epidauria litora mittunt.
 Quae simul incurva missi tetigere carina,
 concilium Graiosque patres adiere, darentque, **645**
 oravere, deum, qui praesens funera gentis
 finiat Ausoniae: certas ita dicere sortes.
 Dissidet et variat sententia, parsque negandum
 non putat auxilium, multi retinere suamque
 non emittere opem nec numina tradere suadent: **650**
 dum dubitant, seram pepulere crepuscula lucem,
 umbraque telluris tenebras induxerat orbi,
 cum deus in somnis opifer consistere visus
 ante tuum, Romane, torum, sed qualis in aede
 esse solet, baculumque tenens agreste sinistra **655**
 caesariem longae dextra deducere barbae
 et placido tales emittere pectore voces:

«Pone metus! Veniam simulacraque nostra relinquam.
 Hunc modo serpentem, baculum qui nexibus ambit,
 perspice et usque nota visu, ut cognoscere possis! **660**
 Vertar in hunc, sed maior ero tantusque videbor,
 in quantum verti caelestia corpora debent.»

Extemplo cum voce deus, cum voce deoque
 somnus abit, somnique fugam lux alma secuta est.

Postera sidereos aurora fugaverat ignes: **665**
 incerti, quid agant, proceres ad templa petiti
 perveniunt operosa dei, quaque ipse morari
 sede velit, signis caelestibus indicet, orant.
 Vix bene desierant, cum cristis aureus altis
 in serpente deus praenuntia sibila misit **670**
 adventuque suo signumque arasque foresque
 marmoreumque solum fastigiaque aurea movit
 pectoribusque tenuis media sublimis in aede
 constitit atque oculos circumtulit igne micantes.
 Territa turba pavet. Cognovit numina castos **675**
 evinctus vitta crines albente sacerdos:
 «En deus est deus est! Animis linguisque favete,
 quisquis ades!» dixit. «Sis, o pulcherrime, visus
 utiliter populosque iuves tua sacra colentes !»

Quisquis adest, visum venerantur numen, et omnes **680**
 verba sacerdotis referunt geminata piumque
 Aeneadae praestant et mente et voce favorem.
 Adnuit his motisque deus rata pignora cristis
 et repetita dedit vibrata sibila lingua.
 Tum gradibus nitidis delabitur oraque retro **685**
 flectit et antiquas abiturus respicit aras
 aduetasque domos habitataque templa salutat.
 Inde per iniectis adopertam floribus ingens
 serpit humum flectitque sinus mediamque per urbem
 tendit ad incurvo munitos aggere portus. **690**
 Restitit hic agmenque suum turbaeque sequentis
 officium placido visus dimittere vultu
 corpus in Ausonia posuit rate: numinis illa
 sensit onus, pressa estque dei gravitate carina;
 Aeneadae gaudent caesoque in litore tauro **695**
 torta coronatae solvunt retinacula navis.

Impulerat levis aura ratem: deus eminet alte,
 impositaque premens puppim cervice recurvam
 caeruleas despectat aquas modicisque per aequor
 Ionium zephyris sextae Pallantidos ortu **700**
 Italiam tenuit praeterque Lacinia templo
 nobilitata deae Scylaceaque litora fertur;
 linquit Iapygiam laevisque Amphrisia remis
 saxa fugit, dextra praerupta Celennia parte,
 Romethiumque legit Caulonaque Naryciamque, **705**
 evincitque fretum Siculique angusta Pelori
 Hippotadaeque domos regis Temesesque metalla,
 Leucosiamque petit tepidique rosaria Paesti.
 Inde legit Capreas promunturiumque Minervae
 et Surrentino generosos palmite colles **710**
 Herculeamque urbem Stabiasque et in otia natam
 Parthenopen et ab hac Cumaeae templa Sibyllae.
 Hinc calidi fontes lentisciferumque tenetur

Liternum multamque trahens sub gurgite harenam
 Volturnus niveisque frequens Sinuessa columbis **715**
 Minturnaeque graves et quam tumulavit alumnus
 Antiphataeque domus Trachasque obsessa palude
 et tellus Circaea et spissi litoris Antium.

Huc ubi veliferam nautae advertere carinam
 (asper enim iam pontus erat), deus explicat orbes **720**
 perque sinus crebros et magna volumina labens
 templa parentis init flavum tangentia litus.
 Aequare placato patrias Epidaurius aras
 linquit et hospitio iuncti sibi numinis usus
 litoream tractu squamae crepitantis harenam **725**
 sulcat et innixus moderamine navis in alta
 puppe caput posuit, donec Castrumque sacrasque
 Lavini sedes Tiberinaeque ad ostia venit.

Huc omnis populi passim matrumque patrumque
 obvia turba ruit, quaeque ignes, Troica, servant, **730**
 Vesta, tuos, laetoque deum clamore salutant.
 Quaque per adversas navis cita ducitur undas,
 tura super ripas aris ex ordine factis
 parte ab utraque sonant et odorant aera fumis,
 ictaque coniectos incalfacit hostia cultros. **735**

Iamque caput rerum, Romanam intraverat urbem:
 erigitur serpens summoque acclinia malo
 colla movet sedesque sibi circumspicit aptas.
 Scinditur in geminas partes circumfluis amnis
 (Insula nomen habet), laterumque a parte duorum **740**
 porrigit aequales media tellure lacertos.
 Huc se de Latia pinu Phoebeius anguis
 contulit et finem, specie caeleste resumpta,
 luctibus imposuit venitque salutifer urbi.

Divus Iulius.

Hic tamen accessit delubris advena nostris: **745**
 Caesar in urbe sua deus est; quem Marte togaque
 praecipuum non bella magis finita triumphis
 resque domi gestae properataque gloria rerum
 in sidus vertere novum stellamque comantem,
 quam sua progenies; neque enim de Caesaris actis **750**
 ullum maius opus, quam quod pater exstitit huius:
 scilicet aequoreos plus est domuisse Britannos
 perque papyriferi septemflua flumina Nili
 victrices egisse rates Numidasque rebelles
 Cinyphiumque Iubam Mithridateisque tumentem **755**
 nominibus Pontum populo adiecisse Quirini
 et multos meruisse, aliquos egisse triumphos,
 quam tantum genuisse virum? Quo praeside rerum
 humano generi, superi, favistis abunde!

Ne foret hic igitur mortali semine cretus, **760**
 ille deus faciendus erat. Quod ut aurea vidit
 Aeneae genetrix, vidit quoque triste parari
 pontifici letum et coniurata arma moveri,
 palluit et cunctis, ut cuique erat obvia, divis
 «adspice» dicebat, «quanta mihi mole parentur **765**
 insidiae quantaque caput cum fraude petatur,
 quod de Dardanio solum mihi restat Iulo.
 Solane semper ero iustis exercita curis,
 quam modo Tydidae Calydonia vulneret hasta,
 nunc male defensae confundant moenia Troiae, **770**
 quae videam natum longis erroribus actum
 iactarique freto sedesque intrare silentum
 bellaque cum Turno gerere, aut, si vera fatemur,
 cum Iunone magis? Quid nunc antiqua recordor
 damna mei generis? Timor hic meminisse priorum **775**
 non sinit: en acui sceleratos cernitis enses?
 Quos prohibete, precor, facinusque repellite, neve
 caede sacerdotis flammam exstinguite Vestae!»

Talia nequiquam toto Venus anxia caelo
 verba iacit superosque movet, qui rumpere quamquam **780**
 ferrea non possunt veterum decreta sororum,
 signa tamen luctus dant haud incerta futuri.

Arma ferunt inter nigras crepitantia nubes
 terribilesque tubas auditaque cornua caelo
 praemonuisse nefas; solis quoque tristis imago **785**
 lurida sollicitis praebebat lumina terris.
 Saepe faces visae mediis ardere sub astris,
 saepe inter nimbos guttae cecidere cruentae.
 Caerulus et vultum ferrugine Lucifer atra
 sparsus erat, sparsi Lunares sanguine currus. **790**

Divus Iulius.

Tristia mille locis Stygius dedit omina bubo,
mille locis lacrimavit ebur, cantusque feruntur
auditi sanctis et verba minantia lucis.

Victima nulla litat magnosque instare tumultus
fibra monet, caesumque caput reperitur in extis. **795**
Inque foro circumque domos et templa deorum
nocturnos ululasse canes umbrasque silentum
erravisse ferunt motamque tremoribus urbem.

Non tamen insidias venturaque vincere fata
praemonitus potuere deum, strictique feruntur **800**
in templum gladii; neque enim locus ullus in urbe
ad facinus diramque placet nisi curia, caedem.
Tum vero Cytherea manu percussit utraque
pectus et Aeneaden molitur condere nube,
qua prius infesto Paris est ereptus Atridae **805**
et Diomedeos Aeneas fugerat enses.

Talibus hanc genitor: «Sola insuperabile fatum,
nata, movere paras? Intres licet ipsa sororum
tectata trium: cernes illic molimine vasto
ex aere et solido rerum tabularia ferro, **810**
quae neque concussum caeli neque fulminis iram
nec metuunt ullas tuta atque aeterna ruinas.
Invenies illic incisa adamante perenni
fata tui generis: legi ipse animoque notavi
et referam, ne sis etiamnum ignara futuri. **815**
Hic sua complevit, pro quo, Cytherea, laboras,
tempora, perfectis, quos terrae debuit, annis.
Ut deus accedat caelo templisque colatur,
tu facies natusque suus, qui nominis heres
impositum feret unus onus caesique parentis **820**
nos in bella suos fortissimus ultor habebit.
Illius auspiciis obsessae moenia pacem
victa petent Mutinae, Pharsalia sentiet illum.
Emathiique iterum madefient caede Philippi,
et magnum Siculis nomen superabitur undis, **825**
Romanique ducis coniunx Aegyptia taedae
non bene fisa cadet, frustra erit illa minata,
servitura suo Capitolia nostra Canopo.
Quid tibi barbariem, gentesque ab utroque iacentes
oceano numerem? Quodcumque habitabile tellus **830**
sustinet, huius erit: pontus quoque serviet illi!
Pace data terris animum ad civilia vertet
iura suum legesque feret iustissimus auctor
exemploque suo mores reget inque futuri
temporis aetatem venturorumque nepotum **835**
prospiciens prolem sancta de coniuge natam
ferre simul nomenque suum curasque iubebit,
nec nisi cum senior Pylios aequaverit annos,
aetherias sedes cognataque sidera tanget.

Hanc animam interea caeso de corpore raptam **840**
 fac iubar, ut semper Capitolia nostra forumque
 divus ab excelsa prospectet Iulius aede.»

Vix ea fatus erat, media cum sede senatus
 constitit alma Venus, nulli cernenda, suique
 Caesaris eripuit membris neque in aera solvi **845**
 passa recentem animam caelestibus intulit astris.
 Dumque tulit, lumen capere atque ignescere sensit
 emisitque sinu: luna volat altius illa,
 flammiferumque trahens spatioso limite crinem
 stella micat natique videns bene facta fatetur **850**
 esse suis maiora et vinci gaudet ab illo.

Hic sua praeferrī quamquam vetat acta paternis,
 libera fama tamen nullisque obnoxia iussis
 invitum praefert unaque in parte repugnat:
 sic magnus cedit titulis Agamemnonis Atreus, **855**
 Aegea sic Theseus, sic Pelea vicit Achilles;
 denique, ut exemplis ipsos aequantibus utar,
 sic et Saturnus minor est Iove: Iuppiter arces
 temperat aetherias et mundi regna triformis,
 terra sub Augusto est; pater est et rector uterque. **860**
 Di, precor, Aeneae comites, quibus ensis et ignis
 cesserunt, dique Indigetes genitorque Quirine
 urbis et invicti genitor Gradive Quirini,
 Vestaque Caesareos inter sacrata penates,
 et cum Caesarea tu, Phoebē domestice, Vesta, **865**
 quique tenes altus Tarpeias Iuppiter arces,
 quosque alios vati fas appellare piumque est:
 tarda sit illa dies et nostro senior aevo,
 qua caput Augustum, quem temperat, orbe relicto
 accedat caelo faveatque precantibus absens! **870**

Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira nec ignis
 nec poterit ferrum nec edax abolere vetustas.
 Cum volet, illa dies, quae nil nisi corporis huius
 ius habet, incerti spatium mihi finiat aevi:
 parte tamen meliore mei super alta perennis **875**
 astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum,
 quaque patet domitis Romana potentia terris,
 ore legar populi, perque omnia saecula fama,
 siquid habent veri vatum praesagia, vivam.